

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Донбаська національна академія будівництва і архітектури

ВІСНИК

Донбаської національної академії будівництва і архітектури

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Видається з грудня 1995 року
Виходить 8 разів на рік

Випуск 2010-4(84)

**МАТЕРІАЛИ ІХ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ МОЛОДИХ
ВЧЕНИХ, АСПІРАНТІВ І СТУДЕНТІВ**

**ТОМ 2. НАУКОВО-ТЕХНІЧНІ ДОСЯГНЕННЯ
СТУДЕНТІВ БУДІВЕЛЬНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ**

Макіївка 2010

Засновник і видавець

Донбаська національна академія будівництва і архітектури

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації КВ № 9643

видано 02 березня 2005 року Державним комітетом телебачення і радіомовлення України

Автори надрукованих матеріалів несуть відповідальність за вірогідність наведених відомостей, точність даних за цитованою літературою і за використання в статтях даних, що не підлягають відкритій публікації.

У випадку використання матеріалів посилання на «Вісник ДонНАБА» є обов'язковим.

Друкується за рішенням вченої ради
Донбаської національної академії будівництва і архітектури
Протокол № 11 від 29.06.2010 р.

Редакційна колегія:

Горохов Є. В., д. т. н., професор (головний редактор);

Мущанов В. П., д. т. н., професор (відповідальний редактор);

Рожков В. С., к. т. н., доцент (відповідальний секретар);

Братчун В. І., д. т. н., професор;

Югов А. М., д. т. н. професор;

Найманов А. Я., д. т. н. професор;

Бенаї Х. А., д. а., професор;

Бумага О. Д., к. т. н., доцент;

Долгальова О. В., д. н. держ. упр., професор;

Назім Я. В., к. т. н., доцент;

Левін В. М., д. т. н. професор.

Коректори М. А. Мовчан, Л. І. Чернишова, О. М. Лебедєв
Програмне забезпечення С. В. Гавенко
Комп'ютерне верстання Є. А. Гринько

Підписано до друку 27.09.2010 Формат 60х84 1/8. Папір багатофункціональний офісний.
Друк різнографічний. Умов. друк. арк. 16,37. Тираж 300 прим. Заказ 313-10.

Адреса редакції і видавця

Україна, 86123, Донецька область, м. Макіївка, вул. Державіна, 2,
Донбаська національна академія будівництва і архітектури
Телефони: (0622) 90-29-38; (0623) 22-20-51, (0623) 22-24-67
Тел./факс: (0623) 22-06-16, E-mail: vestnik@donnasa.edu.ua,
http://donnasa.edu.ua/ru/publishing_house/vestnik

Постановою Президії ВАК України від 09.06.1999 р. № 1-05/7 журнал внесено до переліку
наукових фахових видань із технічних наук

Надруковано у поліграфічному центрі ДонНАБА
86123, Донецька область, м. Макіївка, вул. Державіна, 2

© Донбаська національна академія
будівництва і архітектури, 2010

УДК 656.71: 629.7.085: 625.717.2: 347.823.2: 004.021

Т. В. БЛИЗНЮК^а, І. В. ШИЛІН^а, Ю. В. ГРИЦУК^б

^аАвтомобільно-дорожній інститут державного вищого навчального закладу «Донецький національний технічний університет», ^бДонбаська національна академія будівництва і архітектури

РОЗРОБКА АЛГОРИТМУ ВРАХУВАННЯ СХЕМИ НАВАНТАЖЕННЯ ПРИ ВИЗНАЧЕННІ НАДІЙНОСТІ АЕРОДРОМНОГО ПОКРИТТЯ

У статті розглянуто питання актуальності врахування схеми навантаження при аналізі надійності покриття аеродромів. Наведено основні етапи розрахунку та шляхи покращення його надійності. Проаналізовано запропоновані варіанти вдосконалення методу розрахунку.

алгоритм, аеродром, ACN, PCN, літак, опора, шасі

Актуальність розглянутого питання. Загальновизнаною процедурою класифікації впливів опор повітряних суден на покриття та оцінки несучої здатності останніх є метод ACN—PCN, де PCN — число, що характеризує несучу здатність покриття (визначається із урахуванням типу покриття, міцності ґрунтової основи, припустимого тиску в пневматиках коліс основної опори та методу оцінки несучої здатності); ACN — класифікаційне число повітряного судна, яке характеризує відносний вплив на покриття злітно-посадкової смуги при заданій міцності ґрунтової основи. Сутність методу полягає в порівнянні класифікаційних чисел (перевірка умови $ACN \leq PCN$). Враховуючи, що метод розрахунку чисел ACN для жорстких покриттів засновано на принципі приведення до одноколійного навантаження, результати дослідів із використанням дванадцяти та десятиколійних опор свідчать про необхідність вдосконалення цього методу.

Аналіз існуючих вишукувань та публікацій. З появою багатоколійних опор стало зрозуміло, що існуючий метод потребує суттєвого вдосконалення та корегування [1], оскільки алгоритм (рис. 1), за яким реалізується розрахунок числа ACN та PCN, було засновано на підходах, які базуються на даних, отриманих при проведенні дослідів Корпуса інженерів армії США (1968—1970 рр.). В дослідях використовувалися колійні опори, що включають чотириколісне шасі літака Б—747 та шестиколійну систему шасі літака С—5А (але по суті вона являє собою чотириколісну опору із винесеними додатковими колесами).

Основний матеріал. Результати дослідів [1] дають змогу зробити наступні висновки: тиск на ґрунт від багатоколійної опори значно більше, ніж від одноколійної (рис. 2), але з іншого боку, при крайовому навантаженні вигинаючі моменти від одноколійної приведенної опори суттєво вище, ніж від десятиколійної (рис. 3).

Аналіз даних [1] дозволяє сформулювати висновки: приведені одноколійне навантаження (DSWL) опори будь-якої конфігурації повинне визначатися, виходячи із умов крайового навантаження (бажано використовувати рішення І. Н. Толмачова [2] для частково шарнірного сполучення плит покриття); обов'язковим є введення поняття «приведене одноколійне навантаження стосовно тиску на ґрунт основи»; кількість проходів багатоколійного шасі по покриттю повинно приводитись до одноколійного в залежності від кількості осей та відстані між ними.

Запропоноване коригування методики розрахунку чисел ACN базується на рішеннях рівняння згинання плити на пружній основі для різних випадків навантаження. Важливою відмінністю розв'язання є те, що враховано наявність стикових об'єднань різної жорсткості між плитами покриття. Урахування роботи стиків виконувалось за допомогою коефіцієнта $0,57 < K_n < 0,97$ (тобто — від практично ідеального шарніру до практично вільного краю) [2].

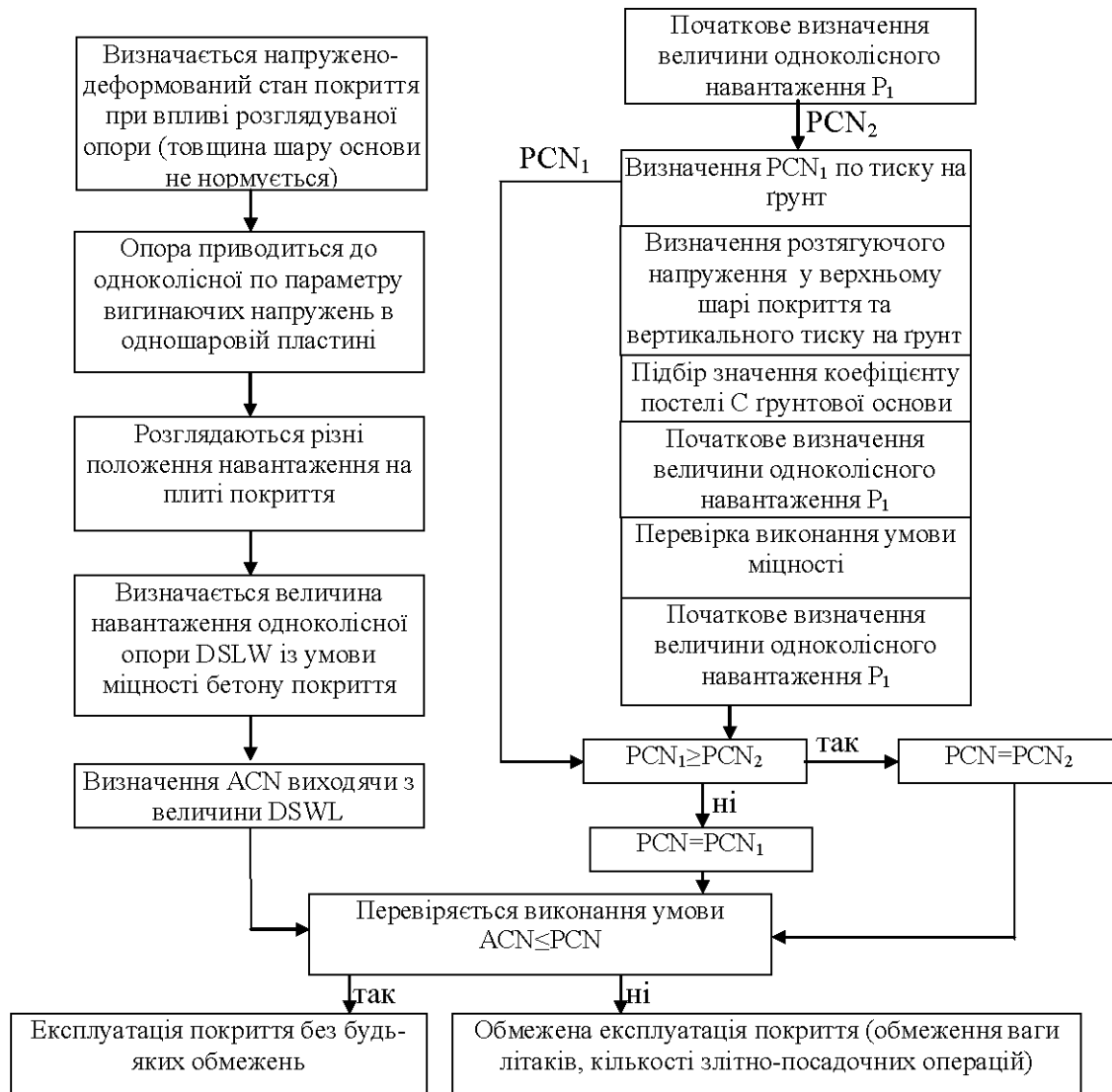
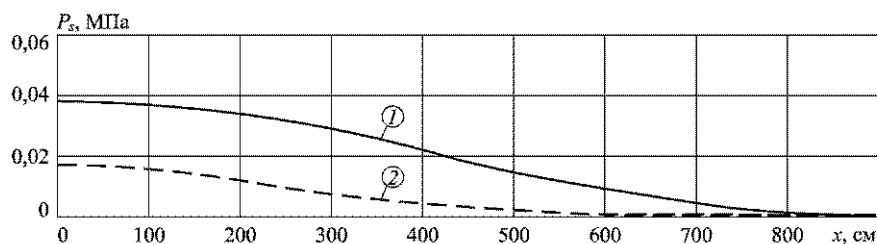

Рисунок 1 – Блок-схема розрахунку класифікаційних чисел ACN-PCN.

Рисунок 2 – Тиск на ґрунт основи (P_s): 1 – при впливі десятиколійної опори; 2 – при впливі одноколійної приведенної опори.

Результати досліджень [1] свідчать про необхідність коригування методу розрахунку чисел ACN. Одним з шляхів є пропозиція компанії «Боїнг» та Корпуса інженерів армії США [5], окрім позитивних сторін якої (числа ACN залишаються без зміни для літаків з одно-, двох- та чотирьохколійними опорами [3]; зберігається концепція приведенного одноколійного навантаження; зберігається структура та основні параметри формул для розрахунку нежорстких покриттів) є і недоліки, серед яких: враховується кількість коліс і кількість проходів, що не завжди коректно (наприклад, опора літака АН–124 має 10 коліс (5 пар коліс, 5 циклів навантаження), опора ІЛ–76 має 8 коліс (2 чоти-

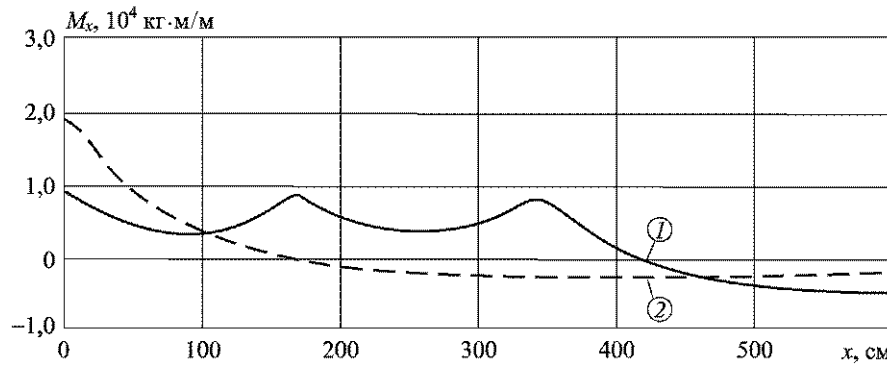

Рисунок 3 — Згинаючий момент вздовж краю плити при дії: 1 — десятиколісної опори; 2 — одноколісної приведенної (DSWL) опори.

рьохколісні осі та 2 цикли навантаження); відсутній параметр приведення з чітким фізичним змістом (при розрахунку жорстких покриттів приймається максимально припустиме напруження в бетоні 2,75 МПа); перехід від багатоколісної опори до одноколісної виконується за допомогою коефіцієнтів Бусинеска, а вони завищують розподільвальні властивості ґрунтової основи [1, 4].

Пропозиція компанії НПО «ПРОГРЕСТЕХ»: приведення одноколісного навантаження залишається без змін; за параметр приведення обирається ґрунтова основа; в якості моделі ґрунтової основи виступає пружна товща обмеженої величини; в якості розрахункового апарату прийнято аналітичне рішення задачі за стиском багатопланового пружного напівпростору при впливі навантажень розподілених по колу.

Таким чином, можна сформулювати основні принципи удосконалення існуючої ACN—PCN методики оцінки аеродромних покриттів: визначення чисел PCN допускається виконувати різними способами (розрахунково-теоретичний, експлуатаційний, інструментальне обстеження), які повинні доповнювати одне одного; необхідно переглянути методику приведення багатоколісної опори до одноколісного навантаження.

Висновки. Вдосконалення методики оцінки міцності покриттів по показнику ACN—PCN дозволить на існуючому етапі більш обґрунтовано враховувати умови експлуатації та технічні характеристики повітряних суден при визначенні надійності існуючих аеродромних покриттів з метою призначення обмежень експлуатації або визначення видів та обсягів ремонтно-відновлюваних робіт.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кульчицкий В.А. Обоснование параметров основных опор перспективных сверхтяжёлых самолётов из условий аэродромной эксплуатации [Текст] / В.А.Кульчицкий, Н.Б.Васильев, Н.И. Романков // В сб. тр. «Безопасность полёта — ключ к успеху». Т. 1. V Межд. науч. техн. симп. «Авиационные технологии XXI века». Жуковский, 1999. — С. 833—838.
2. Толмачёв И.Н. Вопросы расчёта монолитных струнотонных покрытий на упругом основании с двумя коэффициентами постели [Текст] / Толмачёв И.Н. // Тр. НИИАИ ВВС. Вып. 113. — М.: НИИАИ ВВС, 1960. — С. 3—25.
3. Hammitt G.M. Multiple Wheel Heavy Gear Load Pavement/ Hammitt G.M. //Tests, Technical report S-71-17, prepared for Air Force Systems Command by U.S. Army Engineer Waterways Experiment Station, V.4, 1971. — 145—149 p.
4. Ресурс жёстких покрытий аэродромов [Текст] // Строительство в России: прогресс науки и техники. — М.: Российская инженерная академия, 1994. — № 1. — С. 81—82.
5. Aircraft classification number (ACN) development for six-wheel-and more landing gears //Boeing Document D6-81554, 1994. — 315 p.

Отримано 11.05.2010

Т. В. БЛИЗНЮК^а, И. В. ШИЛИН^а, Ю. В. ГРИЦУК^б
РАЗРАБОТКА АЛГОРИТМА УЧЁТА СХЕМЫ НАГРУЖЕНИЯ ПРИ ОПРЕДЕЛЕНИИ НАДЁЖНОСТИ АЭРОДРОМНОГО ПОКРЫТИЯ

^аАвтомобильно-дорожный институт государственного высшего учебного заведения «Донецкий национальный технический университет», ^бДонбасская национальная академия строительства и архитектуры

В статье рассмотрены вопросы актуальности учета схемы нагружения при анализе надёжности покрытия аэродрома. Приведены основные этапы расчёта и пути улучшения его надёжности. Проанализированы предложенные варианты улучшения метода расчёта.

алгоритм, аэродром, ACN, PCN, самолет, опора, шасси

T. V. BLIZNYUK^a, I. V. SHILIN^a, YU. V. GRITSUK^b
ALGORITHM DEVELOPMENT WITH REGARD TO LOAD DIAGRAM AT DETERMINATION OF AIRFIELD PAVEMENT RELIABILITY

^aHighway and Transport Engineering Institute of Donetsk National Technical University,

^bDonbas National Academy of Civil Engineering and Architecture

In the article the problem of load diagram urgency at the reliability analysis of the airfield pavement has been considered. The basic stages of calculation and the ways of improvement of its reliability have been resulted. The offered versions of computation improvement have been analyzed.

algorithm, airfield, ACN, PCN, airplane, support, gear

УДК 515.2

**А. Ю. БУЗНИКОВА, Л. В. ХУДОКОРМОВА, Р. И. САВЕЛЬЕВА, Н. А. СКРЫННИКОВА, И. Г. БАЛЮБА,
С. Г. КУЗНЕЦОВ, З. А. НАМИНАС**

Донбасская национальная академия строительства и архитектуры

СКАНИРОВАНИЕ ЗАМКНУТОГО КОНТУРА, РАСПОЛОЖЕННОГО В ПЛОСКОСТИ ОБЩЕГО ПОЛОЖЕНИЯ

В статье рассмотрена задача формирования дискретного множества точек, ограниченного замкнутым контуром. Акцентируется внимание на сканировании параболического и эллиптического отсеков. Выведен точечный алгоритм по координатного расчета точек замкнутого контура в плоскости общего положения.

дискретное множество точек, замкнутый криволинейный контур, плоскость общего положения, математический аппарат точечного исчисления, сканирование, симплекс

При работе с криволинейными формами часто возникает задача организации дискретного множества точек ограниченного замкнутым криволинейным контуром. Это может быть окно, обеспечивающее необходимую освещенность, проекция будущего каркаса отсека поверхности [4], описание многопараметрического явления или процесса, и т. п. Для решения подобных задач предлагается использовать математический аппарат точечного исчисления [1], [2], где расчет необходимых точек ведется отдельно по каждой ее координате.

Под сканированием замкнутого контура мы будем понимать формирование определенного числа точек, «равномерно» зафиксированных на замкнутой площадке, произвольно расположенной в пространстве. Дается нумерация этих точек и координаты их в той декартовой системе координат, в которой задан контур.

Сканирование параболического окна

Определим окно (рис. 1) сегмента параболы [5] ACB точечным уравнением:

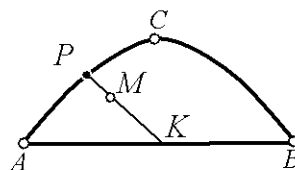

Рисунок 1.

$$P = (A - C)\bar{t}(1 - 2t) + (B - C)t(2t - 1) + C,$$

где P — текущая точка дуги; A, B, C — точки, через которые проходит дуга; $0 \leq t \leq 1$ — параметр, определяющий дугу; $\bar{t} = (1 - t)$ — дополнение параметра до единицы.

Определим точечное уравнение площадки окна. Для этого зададим точечное уравнение отрезка PK : $M = P\bar{\tau} + K\tau$, где $0 \leq \tau \leq 1$; $\bar{\tau} = 1 - \tau$. Если принять $K = \frac{A+B}{2} \rightarrow$ (середина отрезка AB), то, подставляя значения P и K в точечное уравнение отрезка PK , после преобразований, получим точечное уравнение окна:

© А. Ю. Бузникова, Л. В. Худокормова, Р. И. Савельева, Н. А. Скрынникова, И. Г. Балюба, С. Г. Кузнецов,
З. А. Наминас, 2010

$$M = P\bar{\tau} + K\tau = (A - C) \left[\bar{t}(1 - 2t)\bar{\tau} + \frac{\tau}{2} \right] + (B - C) \left[t(2t - 1)\bar{\tau} + \frac{\tau}{2} \right] + C,$$

где $0 \leq t \leq 1$, $0 \leq \tau \leq 1$, $\bar{t} = 1 - t$, $\bar{\tau} = 1 - \tau$.

Зададим дискретное множество точек z наперед заданной густотой, что и определяет его сканирование. Для этого на дуге параболы выбираем m , а на отрезке PK n точек:

$$t = \frac{i}{m}, \quad \bar{t} = \frac{m-i}{m}, \text{ где } i = 0, 1, 2, \dots, m;$$

$$\tau = \frac{j}{n}, \quad \bar{\tau} = \frac{n-j}{n}, \text{ где } j = 1, 2, 3, \dots, n.$$

Подставляя значения дискретных параметров в уравнение окна, получим точечную формулу его сканирования:

$$M_{ij} = (A - C) \left[\frac{(m-i)(m-2i)(n-j)}{m^2 n} + \frac{j}{2n} \right] + (B - C) \left[\frac{i(2i-m)(n-j)}{m^2 n} + \frac{j}{2n} \right] + C,$$

где $i = 0, 1, 2, \dots, m$; $j = 1, 2, 3, \dots, n$.

Сканирование эллиптического окна

Форма окна может изменяться, но общая идея формирования дискретного ряда его точек остается постоянной. Контур окна может быть замкнутым, эллиптическим или круговым. От параметризации краевого контура существенно зависит точечная структура сканирования. Рассмотрим точечное уравнение эллипса с центральной угловой параметризацией, заданного в прямоугольном симплексе CAB . C — центр эллипса, $|CA| = a$, $|CB| = b$ — определяют положение и длины его малой и большой оси (рис. 2). Точечное уравнение такого эллипса имеет вид [3]:

$$P = \frac{(A - C)b \cos \varphi + (B - C)a \sin \varphi}{\sqrt{a^2 \sin^2 \varphi + b^2 \cos^2 \varphi}} + C,$$

где $0 \leq \varphi \leq 2\pi$ — центральный угол, который определяет текущую точку P эллипса.

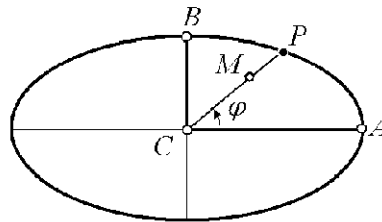

Рисунок 2.

Оси эллипса $|CA| = a$, $|CB| = b$ перпендикулярны и определяются координатами вершин симплекса CAB (на рисунке показана большая ось горизонтально).

Зададим точечное уравнение окна. Каждой точке P эллипса поставим в соответствие отрезок PC . Определим его точечным уравнением:

$$M = P\bar{t} + Ct,$$

где $0 \leq t \leq 1$ — параметр, обеспечивающий течение точки M по отрезку; $\bar{t} = (1 - t)$.

Подставляем значение P в уравнение отрезка, получим искомое уравнение окна:

$$M = P\bar{t} + Ct = \frac{(A - C)b \cos \varphi + (B - C)a \sin \varphi}{\sqrt{a^2 \sin^2 \varphi + b^2 \cos^2 \varphi}} (1 - t) + C,$$

где $C(x_C, y_C, z_C)$ — центр окна; $A(x_A, y_A, z_A), B(x_B, y_B, z_B)$ — точки, определяющие габариты эллиптического окна;

$|CA| = a, |CB| = b; 0 \leq \varphi \leq 2\pi; t$ — параметр движения точки от эллипса к центру.

Получим необходимое дискретное уравнение, если принимаем на эллипсе m , а на отрезке n точек. В полученное уравнение окна, как и в предыдущем примере, подставим дискретные значения параметров:

$$\varphi = \frac{2\pi i}{m}, \quad i = 0, 1, 2, \dots, m, \quad t = \frac{j}{n}, \quad j = 0, 1, 2, \dots, n.$$

Точечное уравнение сканирования эллиптического окна принимает вид:

$$M_{ij} = \frac{(A-C)b \cos \frac{2\pi i}{m} + (B-C)a \sin \frac{2\pi i}{m}}{\sqrt{a^2 \sin^2 \frac{2\pi i}{m} + b^2 \cos^2 \frac{2\pi i}{m}}} \left(1 - \frac{j}{n}\right) + C,$$

где $a = \sqrt{\Sigma_{AA}^C}, \quad b = \sqrt{\Sigma_{BB}^C}.$

Принимая $a = b$, получим точечное уравнение сканирования кругового окна

$$M_{ij} = (A-C) \frac{n-j}{n} \cos \frac{2\pi i}{m} + (B-C) \frac{n-j}{n} \sin \frac{2\pi i}{m} + C.$$

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Балюба І. Г. Основи математичного апарату точкового числення / І. Г. Балюба, В. І. Поліщук, Т. П. Малютіна [Текст] // Прикл. геом. та інж. графіка / Праці ТДАТА Вип. 4. — Мелітополь, 2005. — Т. 29. — С. 22–30.
2. Балюба І. Г. Точечное исчисление — математический аппарат параллельных вычислений для решения задач математического и компьютерного моделирования геометрических форм [Текст] / И. Г. Балюба, В. И. Полищук, Б. Ф. Горягин, Т. П. Малютіна // Материали Міжнародної наукової конференції «Моделирование — 2008», 14–16 мая 2008 р., г. Київ. — Т. 2. — С. 286–290. — (Институт проблем моделирования в энергетике им. Г. Е. Пухова НАН Украины).
3. Давыденко І. П. Точечное задание кривых II порядка в разнообразной параметризации [Текст] / І. П. Давыденко // Работы Таврійської аграрної академії. — Мелітополь: ТДАТА, 2006. — Вип. 4. Прикладна геометрія та інженерна графіка. — Т. 31. — С. 128–132.
4. Горохов Є. В. Проектирование пространственных стационарных металлических покрытий над трибунами реконструируемых стадионов [Текст] / Горохов Є. В., Мушанов В. Ф., Балюба І. Г. и др. // Сб. научных трудов семинара III Всеукраїнського конгресу «Современные проблемы проектирования, строительства и эксплуатации сооружений на путях сообщения». — Київ, 2000. — 30 с.
5. Балюба І. Г. Криві В* площини [Текст] / І. Г. Балюба, В. П. Мушанов // Праці Таврійської державної агротехнічної академії. — Мелітополь: ТДАТА, 2003. — Вип. 4: Прикладна геометрія та інженерна графіка. — Т. 22. — С. 14–19.

Получено 12.05.2010

А. Ю. БУЗНИКОВА, Л. В. ХУДОКОРМОВА, Р. І. САВЕЛЬЄВА, Н. О. СКРИННИКОВА, І. Г. БАЛЮБА, С. Г. КУЗНЕЦОВ, З. О. НАМІНАС
СКАНУВАННЯ ЗАМКНУТОГО КОНТУРА, РАЗТАШОВАННОГО В ПЛОЩИНІ ЗАГАЛЬНОГО ПОЛОЖЕННЯ

Донбаська національна академія будівництва і архітектури

В статті розглянута задача формування дискретної множини точок, обмеженої замкнутим криволінійним контуром. Акцентується увага на скануванні параболічного та еліптичного відсіків. Виведено точковий алгоритм по координатного розрахунку точок в площині замкнутого контура загального положення.

дискретна множина точок, замкнутий криволінійний контур, площина загального положення, математичний апарат точкового обчислення, сканування, симплекс

A. YU. BUZNIKOVA, L. V. KHUDOKORMOVA, R. I. SAVELYEVA, N. A. SKRYNNIKOVA,
I. G. Balyuba, S. G. KUZNETSOV, Z. A. NAMINAS

SCANNING OF CLOSED CONTOUR LOCATED IN GENERAL POSITION PLANE

Donbas National Academy of Civil Engineering and Architecture

The article deals the problem of formation of discrete set of the points limited with the closed contour. First of all, the scanning of parabolic and elliptic compartments has been taken into consideration. The dot algorithm on co-ordinate calculation of points of the closed contour in general provisions plane has been derived.

discrete set of the points, closed curvilinear contour, general position plane, mathematical apparatus of dot calculation, scanning, simplex

УДК 621.31.311.728:725

О. О. НЕШЕВА, М. І. НОСАНОВ, В. І. ТИМЧЕНКО, Т. І. РОМАНОВА

Донбаська національна академія будівництва і архітектури

МЕДИЧНИЙ ПОРТАТИВНИЙ СВІТЛОДІОДНИЙ СВІТИЛЬНИК

Світлодіодний світильник, призначений для штучного освітлення спеціальних приміщень медичних установ, зокрема для операційних залів загальної хірургії, стоматологічних та маніпуляційних відділень, який також може використовуватися в офісах, на виставках, в лабораторіях різноманітного призначення та ін. Він позбавлений недоліків, присутніх у світильників з галогенними лампами розжарювання аналогічного призначення завдяки виконанню джерела випромінювання з n -ої кількості світлодіодних плоских ламп, які мають два незалежних джерела світла в кожній лампі, котрі згруповані у незалежні модулі, які керуються з пульта керування.

світлодіодний світильник, світлодіодні плоскі лампи, медичне освітлення

Навряд чи можна переоцінити значення якості світла в повсякденній медичній практиці. Особливе значення мають чистота білого світла, його інтенсивність, напрям світлового потоку і можливість його регулювання, розмір і рівномірність світлової плями, розташування джерела світла при операціях. Якісне освітлення будь-якого робочого поля є необхідною умовою успішного проведення терапевтичного, хірургічного і ортопедичного лікування.

Так використовуються світильники операційні пересувні АЛЬФА-751 [1], хірургічні пересувні АЛЬФА-734 [1], операційні стаціонарні АЛЬФА-735, 739, 712, 6+3, 12+5 [1], які мають різну кількість рефлекторів та укомплектовані галогенними лампами потужністю 20–50 Вт напругою 12–24 В. Світильники живляться від мережі змінної напруги 220 В, 50 Гц.

Світильник пересувний хірургічний АЛЬФА-734 має чотири рефлектори з лампами розжарювання (ЛР) кварцовими галогенними малогабаритними марки КМ 24–25 потужністю 25 Вт, напругою 24 В, світловим потоком 350 лм та середньою тривалістю горіння 2 000 годин.

Цей світильник, в тому числі і галогенні лампи, має ряд недоліків. Основні із них — низький коефіцієнт корисної дії (ККД), низька світловіддача (до 18 лм/Вт), відносно велике споживання електроенергії, велика робоча температура нагріву (до 120 °С), що небезпечно для обслуговуючого персоналу. Крім того, ЛР чутливі до пускових струмів, які можуть бути більше за номінальні приблизно у 10–12 разів, тому вони часто виходять із ладу при їх вмиканні. Також галогенні ЛР практично мають одне джерело світла, за рахунок чого надійність світлового приладу в цілому знижується.

Необхідно відзначити, що лампи розжарювання сьогодні є неприпустимо застарілим джерелом світла. У багатьох країнах світу це дуже чітко усвідомлюється, і останнім часом там приймаються виключно жорсткі заходи з витіснення ламп розжарювання, які мають бути замінені на інші більш енергоефективні джерела світла [2].

Тому створення медичного світильника, конструкція якого дозволяла б максимально підвищити ККД ламп і світильника в цілому, збільшити термін служби, підвищити світловіддачу, зменшити споживану потужність, підвищити надійність, зменшити робочу температуру нагріву та ін. є актуальною задачею.

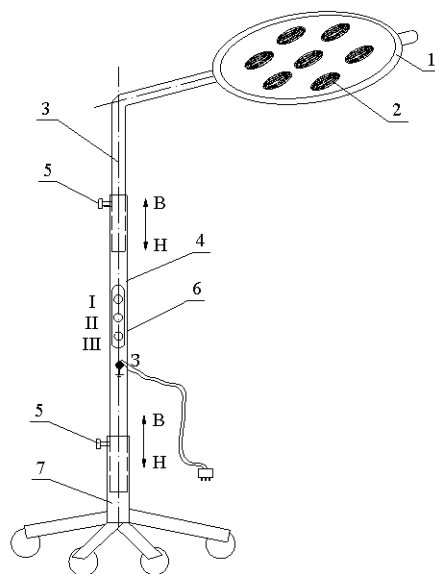
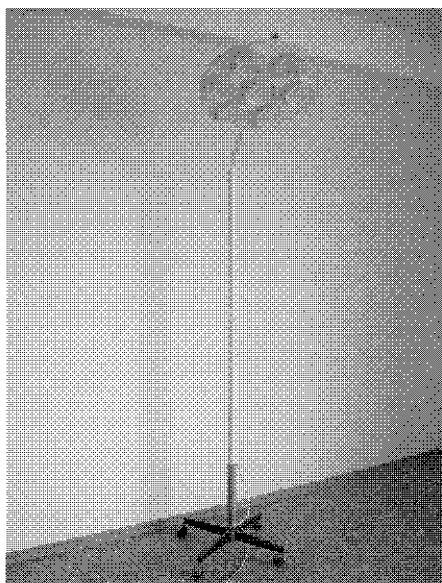
Радикально вирішити питання економії електроенергії і витрат на обслуговування систем освітлення (як у медицині, так і в інших галузях господарства) може застосування світлодіодних джерел світла [3], яке дає подвійну економію: електроенергії і витрат по експлуатації освітлювальних приладів (заміна і ремонт).

За прогнозами експертів впровадження в наше життя над'яскравих світлодіодів з часом йтиме все більш швидкими темпами, бо при масовому виробництві їх ціна постійно буде знижуватися [4].

© О. О. Нешева, М. І. Носанов, В. І. Тимченко, Т. І. Романова, 2010

Створений з урахуванням існуючих вимог медичний портативний світлодіодний світильник позбавлений вищезазначених недоліків використовуваних в теперішній час медичних світильників. Він призначений для штучного освітлення спеціальних приміщень медичних установ, зокрема операційних загальної хірургії, стоматологічних та маніпуляційних відділень, але також може використовуватися в офісах, на виставках, в лабораторіях різноманітного призначення та ін.

Корпус світильника складається з семи ламп [5] (див. рис. 1), що згруповані в три незалежних модулі (I, II, III), що керуються з пульта керування. При виході із ладу будь-якого модуля останні працюватимуть незалежно один від одного, що важливо при проведенні відповідальних операцій. Крім того, надійність світильника підвищується за рахунок того, що лампи мають два незалежні джерела живлення та можуть, як і модулі, живитися від декількох незалежних джерел живлення. Наприклад, два незалежних джерела живляться від різних трансформаторних підстанцій, а третій — від акумуляторної батареї. Таким чином, перерва в електропостачанні буде відсутня при будь-якій ситуації, що відповідає споживачам особливої категорії надійності електропостачання.

Рисунок 1 — Загальний вигляд та конструктивна схема медичного портативного світлодіодного світильника: 1 — циліндричний корпус із пластику, на якому розміщені сім світлодіодних ламп (СДЛ); 2 — світлодіодна лампа плоска циліндрична; 3 — Г-образна труба для кріплення корпусу світильника, яка за допомогою стопорного гвинта може регулювати висоту установлення ламп над об'єктом, що освітлюється; 4 — металевий стояк; 5 — стопорний гвинт; 6 — пульт керування; 7 — рухомий візок; 8 — гвинт заземлення.

Запропонований світильник має електричну потужність 42 Вт, приблизно в 10 разів менше, ніж у існуючого світильника, а світлова потужність в 2 рази більше і складає приблизно 4 900 лм. При цьому освітленість робочого поля складає приблизно 70 тис. лк.

Термін служби світильника — 50–70 тис. годин, він має малі пускові струми, мале споживання електроенергії, вибухо- та пожежобезпечний, так як температура джерела світла складає 35–40 °С і живиться напругою 12 В від блоку з широтно-імпульсною модуляцією, діапазон живильної напруги складає 100–250 В з стабілізацією на СД $\pm 0,05$ В, також світильник механічно та вібростійкий, має велику надійність за рахунок того, що в кожній лампі є два незалежних джерела живлення по змінній напрузі, не має ртуті та кольорових металів та ін. При використанні світильника обслуговуючий персонал (хірург, медсестра і ін.) в період операції буде знаходитись в більш комфортних температурних умовах.

Світильник також може використовуватися в різних сферах діяльності, оскільки має велику світлову потужність, зручний та простий в експлуатації і економічний у використанні.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Каталог продукції ЗАТ «Фарм Інвест ®» — Москва, 2009: [Електронний ресурс]. / Режим доступу: www.farm-invest.ru.

2. G. Harbers. Visual color matching of LED and tungsten-halogen light sources/ G. Harbers, K. McGroddy, R. Petluri, P. K. Tseng, J. Yriberri. // Proceedings of CIE 2010 "Lighting Quality and Energy Efficiency" (14-17 March 2010, Vienna, Austria) // Vienna, 2010. — 482–487 p.
3. T.Q. Khanh. LED – a technology combining lighting quality and energy efficiency/ T.Q. Khanh // Proceedings of CIE 2010 «Lighting Quality and Energy Efficiency» (14–17 March 2010, Vienna, Austria) // Vienna, 2010. — 34–40 p.
4. W. van Bommel. Lighting quality and energy efficiency: a critical review/ W. van Bommel // Proceedings of CIE 2010 «Lighting Quality and Energy Efficiency» (14–17 March 2010, Vienna, Austria). // Vienna, 2010. — 55–61 p.
5. Пат. №32787. Україна, МПК F21 L 4/00. Лампа світлодіодна плоска. / Носанов М.І., Романова Т.І. та ін. Заявник та патентовласник Носанов М.І. №u2008 01571; заявл. 07.02.2008 р.; опубл. 26.05.2008 р. Бюл. № 10.

Отримано 13.05.2010

Е. О. НЕШЕВА, Н. И. НОСАНОВ, В. И. ТИМЧЕНКО, Т. И. РОМАНОВА
МЕДИЦИНСКИЙ ПОРТАТИВНЫЙ СВЕТОДИОДНЫЙ СВЕТИЛЬНИК
Донбасская национальная академия строительства и архитектуры

Светодиодный светильник, предназначенный для искусственного освещения специальных помещений медицинских учреждений, в частности, для операционных залов общей хирургии, стоматологических и манипуляционных отделений, который также может использоваться в офисах, на выставках, в лабораториях разнообразного назначения и др. Он лишен недостатков, присутствующих у светильников с галогенными лампами накаливания аналогичного назначения благодаря выполнению источника излучения из n -ого количества светодиодных плоских ламп, имеющих два независимых источника света в каждой лампе, которые сгруппированы в независимые модули, и управляются с пульта управления.

светодиодный светильник, светодиодные плоские лампы, медицинское освещение

O. O. NESHEVA, M. I. NOSANOV, V. I. TIMCHENKO, T. I. ROMANOVA
MEDICAL PORTABLE LIGHT EMITTING DIODE LAMP
Donbas National Academy of Civil Engineering and Architecture

A light emitting diode lamp is used for artificial lightening of medical rooms, including general surgeries operating rooms, dental and manipulation departments. It can be also used in offices, at exhibitions, in various laboratories, etc. The lamp is without drawbacks which are normally in incandescent halogen lamps of similar purpose due to radiation source from a number of light-diode flat lamps having two separate sources of lighting in every lamp, which is grouped into separate modules. The modules are controlled from the control desk.

light emitting diode lamp, light emitting diode flat lamps, medical illumination

УДК 69.004.2: 368.022

М. В. АННЕНКОВА, С. Г. АЛТУНИН

Донбасская национальная академия строительства и архитектуры

ТЕХНИКА БЕЗОПАСНОСТИ ПРИ ВЫПОЛНЕНИИ РАБОТ МЕТОДОМ ПРОМЫШЛЕННОГО АЛЬПИНИЗМА

В данной статье автор пытается провести обзор основных положений в правилах техники безопасности при проведении работ методом промышленного альпинизма. Понимание и соблюдение данных правил безопасности поможет отечественной школе промышленного альпинизма адаптироваться к мировым требованиям и подготовить специалистов, соответствующих сегодняшним требованиям рынка. Данная тема на сегодня является особенно актуальной в связи с возрастающим спросом на использование при строительстве качественно подготовленных специалистов-высотников. Тема слишком обширна, чтобы раскрыть ее в одной статье, и данная работа может послужить толчком для более серьезного исследования.

техника безопасности, промышленный альпинизм, спецснаряжение, организация работ, специальные требования

Введение. Промышленный альпинизм, или, на профессиональном сленге, «промальп» — так называется метод и технология выполнения строительно-монтажных и иных высотных работ с использованием приемов и техники спортивного альпинизма и спелеологии [1].

Прежде всего, надежность работы промышленных альпинистов основывается на:

- 1) психологической подготовке;
- 2) индивидуальном страховочном снаряжении;
- 3) возможности обходиться без громоздких строительных лесов, шахтоподъемников, локтевых вышек, инвентарных люлек.

Верхолаз-канатчик — это человек, обладающий конгломератом самых разнообразных знаний, умений и навыков как строительных, так и специальных, промальпинистских.

Основной материал. Сделать из профессионального строителя верхолаза-канатчика достаточно сложно, проще спортсмена-альпиниста, скалолаза или спелеолога научить строительным специальностям, выполнению ремонтно-строительных работ, монтажных работ [2].

Фото 1, 2 — Работа промальпиниста.

Выполнение высотных работ методом промышленного альпинизма дешевле, практичнее и компактнее, чем стоимость вызова автовышки или установка лесов.

Высотные работы проводятся на профессиональном уровне, так как всегда есть фактор риска. Альпинист должен качественно работу, при этом обезопасить себя, не повредить конструкции крыши, фасада, а также обезопасить других людей от возможного падения предметов сверху. Так как у промышленного альпинизма есть свои недостатки [3]:

- высокая опасность;
- невозможность проконтролировать качество выполненной работы.

Работники, имеющие профессиональные навыки и не имеющие противопоказаний по возрасту или полу, согласно имеющейся профессии перед допуском к работе должны пройти:

- ежегодное медицинское освидетельствование для признания годными к выполнению работ в порядке, установленном Минздравом Украины. В направлении на медицинский осмотр должно быть указано о выполнении рабочих работ на высоте и во вредных условиях;
- обучение и проверку знаний безопасных методов работ, подтверждаемых соответствующим удостоверением;
- вводный инструктаж по охране труда;
- первичный инструктаж на рабочем месте;
- стажировку под руководством опытного верхолаза-канатчика.

К индивидуальному страховочному снаряжению и средствам индивидуальной защиты относятся: защитная каска, защитная одежда и обувь, верхонки.

При выполнении работ запрещается:

- работать на объекте в одиночку;
- передавать личное снаряжение для работы другому лицу;
- работать в неустойчивом положении без использования средств страховки или самостраховки;
- допускать возможность срыва с фактором падения более 1;
- допускать посторонних лиц в рабочую зону во время производства работ;
- работать на одной веревке;
- крепить основную и страховочную веревки к одной точке;
- крепить веревки к вбитым в крышу или стены крюкам;
- работать на мокрой или обледенелой крыше без организации страховки от места выхода на крышу до места спуска;
- работать в грозу;
- работать больному, с похмелья;
- употреблять спиртное до и во время работы.
- скидывать вниз какие-либо предметы;
- пользоваться радиоприемником, плеером и т. п.;
- курить при работе с горючими материалами;
- работать более 12 часов в день [4].

Все верхолазы-канатчики должны знать способы оповещения специальных служб (скорой медицинской помощи, милиции, пожарной охраны, подразделений МЧС), в случае возникновения аварийных ситуаций, травмирования или гибели людей, их адреса и телефоны. Всем исполнителям работ должно быть известно месторасположение ближайших телефонных аппаратов.

В Украине промышленный альпинизм находит применение, например, при работах по обследованию и ремонту вант мостов, защите железобетонных конструкций, при банальной герметизации швов на жилых домах. К настоящему времени он развился в целую отрасль. Сейчас промышленные альпинисты выполняют уже не только какие-то уникальные работы, но и целый ряд общестроительных и монтажных работ, т. к. это часто значительно ускоряет и удешевляет их проведение.

Самыми распространенными профессиональными заболеваниями верхолазов являются:

- остеохондроз (болезненные нарушения позвоночника);
- эпикондилит — воспаление мест прикрепления сухожилий мышц предплечья в локтевом суставе.

Причина остеохондроза — «сидячий» образ жизни верхолазов, хотя и легкое, но все же нарушение подачи крови в ноги, что косвенно отражается и на функциях позвоночника.

Профилактика: разгрузка ног при работе на седужке, применение лесенок, стремян, утепление поясничной зоны, профилактические и лечебно-физкультурные курсы.

Эпикондилит начинается с микротравм, вызванных перегрузками. Так что ограничьте вес переносимых вами в руках грузов. Не повредит и обычная разминка и массаж локтей перед работой.

Вывод: На сегодняшний день промышленным альпинизмом занимаются спортивные организации, спелеоклубы и т. д. В эпоху строительства промальпинисты имеют достаточно большую популярность при выполнении высотных работ.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Недков П. Азбука одноверевочной техники [Электронный ресурс] / Недков П.; [ред. Г.М. Сигалова]. — 1991/ Режим доступа www.clubdого-ga.euro.ru.
2. ОСТ 091—190—82 ССБТ. Инструкция предприятий по безопасности труда. Порядок разработки, оформления, обращения [Электронный ресурс] / Режим доступа: <http://document.ua/instrukcii-po-ohrane-truda-pri-provedenii-verholaznyh-rabot-nor4327.html>
3. ОСТ 62—114—81. Карабины альпинистские [Электронный ресурс] / Режим доступа: <http://document.ua/instrukcii-po-ohrane-truda-pri-provedenii-verholaznyh-rabot-nor4328.html>
4. ОСТ 62—21—77. Обязки альпинистские страховочные [Электронный ресурс] / Режим доступа: <http://document.ua/instrukcii-po-ohrane-truda-pri-provedenii-verholaznyh-rabot-nor4329.html>

Получено 4.05.2010

М. В. АННЕНКОВА, С. Г. АЛТУНІН
ТЕХНІКА БЕЗПЕКИ ПРИ ВИКОНАННІ РОБІТ МЕТОДОМ ПРОМИСЛОВОГО
АЛЬПІНІЗМУ

Донбаська національна академія будівництва і архітектури

У даній статті автор намагається провести огляд основних положень у правилах техніки безпеки при проведенні робіт методом промислового альпінізму. Розуміння й дотримання даних правил безпеки допоможе вітчизняній школі промислового альпінізму адаптуватися до світових вимог й підготувати фахівців, що відповідають сьогоdnішнім вимогам ринку. Дана тема на сьогодні є особливо актуальною у зв'язку зі зростаючим попитом на використання при будівництві якісно підготовлених фахівців-висотників. Тема занадто велика, щоб розкрити її в одній статті, і дана робота може послужити поштовхом для більше серйозного дослідження.

техніка безпеки, промисловий альпінізм, спецпорядження, організація робіт, спеціальні вимоги

M. V. ANNENKOVA, S. G. ALTUNIN
SAFETY ENGINEERING AT WORK EXECUTION BY INDUSTRIAL
MOUNTAINEERING METHOD

Donbas National Academy of Civil Engineering and Architecture

The author of the article has made a survey of the principle safety rules at work execution by industrial mountaineering method. Understanding and observance of the safety rules data will help the domestic school of the industrial mountaineering to be adapted to the world requirements and prepare experts in accordance to the present-day market requirements. Nowadays, the given topic is of particular importance because of increasing demand for high-quality workmen employed on construction of skyscrapers. The topic is too spacious to be discovered in one paper but nevertheless it can stimulate more grave study.

safety engineering, industrial mountaineering, work planning and management, special requirements

УДК 66.094.3.097.8

А. В. СКЛЯР, А. С. МОХНИЦЬКИЙ, А. А. ЗАХРЯПІН
Донбаська національна академія будівництва і архітектури

ІНГІБУЮЧА АКТИВНІСТЬ ЕКСТРАКТІВ З ПРЯНО-АРОМАТИЧНОЇ І ЛІКАРСЬКОЇ СИРОВИНИ В ОКИСНЕННІ ЖИРІВ ТВАРИННОГО ПОХОДЖЕННЯ

Метою роботи є визначення інгібуючих властивостей екстрактів з пряно-ароматичної і лікарської сировини в окисненні яловичого жиру у порівнянні з дією синтетичного інгібітору іонола. У роботі наведена кінетика окиснення яловичого жиру, що відображає залежність зміни кількості гідропероксидів від часу, визначені періоди індукції та розраховані антиоксидантні індекси використаних інгібуючих домішок. Методи досліджень: теоретичні (аналіз літератури); хімічні (йодометрія, гравіметрія).

окиснення, антиоксиданти, гідропероксиди, іонол, екстракт, пряно-ароматична і лікарська сировина

Проблема уповільнення окиснювального псування жирів та жировмісних продуктів харчової промисловості до цього часу залишається актуальною. Необхідність захисту жировмісних продуктів від окисного псування обумовлена кількома причинами:

1. Збільшення строків зберігання;
2. Вживання жировмісних продуктів з підвищеним вмістом речовин пероксидного характеру може нанести шкоду здоров'ю людини.

Рослинні та тваринні жири є джерелом ряду незамінних жирних кислот, фосфатидів, вітамінів та відіграють важливу роль в харчуванні людини. Ненасичені жирні кислоти легко піддаються окисному псуванню, що призводить до накопичення сполук пероксидного характеру, погіршенню харчової цінності жирів, з'являються неприємний смак та запах. Для стабілізації жирів та олій запропонована велика кількість синтетичних інгібіторів, але перелік речовин, що рекомендовані для застосування в харчовій промисловості, обмежений [1; 2; 4]. Об'єктом дослідження було обрано яловичий жир з тієї причини, що процес його окиснення починається негайно після забою тварини, внаслідок дії біологічних каталізаторів окиснення — гемоглобіну, міоглобіну та їх похідних, тому що в їх простетичній групі (гемі) присутнє залізо у «активній» формі. Яловичий жир у своєму складі містить до 50 % ненасичених кислот, тому процес окиснення протікає достатньо швидко.

Метою даної роботи було вивчення інгібуючих властивостей екстрактів з пряно-ароматичної сировини у порівнянні з синтетичним інгібітором (іонолом) при окисненні яловичого жиру. Окиснення яловичого жиру проводили при кімнатній температурі та температурі 373 К у тонкому шарі при вільному доступі повітря. В якості антиоксидантів використовували екстракти шавлії, чорного перцю, паприки, куркуми, гвоздики, розмарину отримані за допомогою різних розчинників: етанолу, етилацетату, суміші етанолу з водою (1 : 1). Іонол додавали в кількості 0,02 % від маси жиру, кількість доданого екстракту відповідає вмісту 0,02 % сухих речовин в ньому.

З літератури [3; 5] відомо, що пряно-ароматичні рослини накопичують цілий комплекс біологічно-активних та супутніх речовин, якісний склад та кількісний вміст яких змінюється в процесі їх розвитку. Для того, щоб використовувати ці речовини як антиоксиданти, їх необхідно вилучити з рослинної сировини. Найбільш зручним методом їх отримання є екстракція за допомогою різних розчинників. Відомо, що етилацетат з рослинної сировини екстрагує переважно фенолкарбонові кислоти, тоді як етанол — дубильні речовини і частково глікозиди, а суміш вода: етанол — велику кількість речовин, серед яких переважають сахариди і полісахариди. Зі зростанням полярності роз-

чинника збільшується кількість речовин, які переходять в розчин. Якщо сировина містить невелику кількість сахаридів (гвоздика, розмарин), які є промоторами окиснення, то водно-етанольні екстракти мають помітну антиоксидантну активність (АОА) [3].

Встановлено, що екстракти з куркуми суттєво інгібують процес окиснення при кімнатній температурі, тоді як при $T = 373\text{ K}$ високу активність виявив тільки етанольний екстракт. Відомо, що етанол екстрагує з куркуми речовину куркумін, яка має високу АОА. Всі екстракти гвоздики виявляють досить високу АОА, але найкращим також виявився етанольний екстракт незалежно від температури. Із літератури відомо, що гвоздика містить значну кількість евгенолу, який екстрагується з сировини за допомогою різних розчинників. Етанол крім евгенолу екстрагує флавоноїди та їх глікозиди, катехіни та дубильні речовини, яких у гвоздиці досить багато. Серед екстрактів чорного перцю найкращими є етанольний та етилацетатний екстракти. Інгібуючі властивості водно-етанольного екстракту погіршуються за рахунок присутності в ньому глікозидів, які є промоторами окиснення. Високу інгібуючу дію чорного перцю можна пояснити наявністю в екстрактах піперину, піроліну, хавіцину та ефірної олії. Цікаво, що всі екстракти чорного перцю та паприки не інгібують процес високотемпературного окиснення, тоді як при кімнатній температурі їх АОА достатньо висока. Серед екстрактів паприки кращий — етилацетатний, менш активний — водно-етанольний. Екстракти з розмарину та шавлії, отримані за допомогою різних розчинників, в залежності від температури по-різному впливали на процес окиснення яловичого жиру. Зазначимо, що при високих температурах етанольний екстракт куркуми, а при низьких — етанольний та етилацетатний екстракти чорного перцю та водно-етанольний екстракт шавлії за своїми антиоксидантними властивостями дорівнюють АОА іонолу.

Аналізуючи склад рослин та отримані дані, можна визначити, що для етилацетатних екстрактів при проведенні окиснення при температурі 373K АОА зменшується в ряду:

Гвоздика $\approx$ розмарин $\triangleright$ (паприка $\approx$ чорний перець $\triangleright$ куркума $\triangleright$ шавлія).

Для етанольних: куркума $\approx$ гвоздика $\triangleright$ шавлія $\triangleright$ (паприка $\approx$ чорний перець $\triangleright$ розмарин).

Для водно-етанольних: розмарин $\approx$ гвоздика $\triangleright$ шавлія $\triangleright$ (куркума $\approx$ паприка $\approx$ чорний перець).

При проведенні окиснення жиру при кімнатній температурі для етанольних екстрактів АОА зменшується в ряду: чорний перець $\triangleright$ гвоздика $\triangleright$ шавлія $\triangleright$ куркума.

Для етилацетатних: чорний перець $\triangleright$ паприка $\approx$ гвоздика $\approx$ куркума $\triangleright$ розмарин.

Для водно-етанольних: шавлія $\triangleright$ гвоздика $\triangleright$ чорний перець $\triangleright$ розмарин $\approx$ куркума $\approx$ паприка.

На відміну від синтетичних антиоксидантів кількість екстракту, який можна додавати до жиру, не обмежується санітарно-гігієнічними вимогами, до того ж вони надають жиру приємного кольору, запаху та смаку. У зв'язку з цим проводили дослідження впливу кількості доданого екстракту на процес окиснення яловичого жиру. Для дослідів були відібрані етанольний екстракт куркуми, водно-етанольний екстракт розмарину, етанольний, етилацетатний та водно-етанольний екстракти гвоздики. Діапазон зміни концентрацій домішок від 0,006 до 0,030 % — мас. Встановлено, що інгібуюча активність екстрактів майже не залежить від їх кількості (виключення складає етанольний екстракт гвоздики, збільшення концентрації якого призводить до лінійного зростання періоду індукції). На основі отриманих даних їх можна пропонувати в якості ефективних екологічно-безпечних інгібіторів при окисненні яловичого жиру.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Товароведение и экспертиза пищевых жиров, молока и молочных продуктов [Текст] / [под ред. М. С. Касторных]. — М. : Академия, 2003. — 287 с.
2. Біологічна цінність жирів [Текст] // Харчова і переробна промисловість. — 2004. — № 1. — 30 с.
3. Россивал Л. Посторонние вещества и пищевые добавки в продуктах [Текст] / Л. Россивал, Р. Энгст, А. Соколай — М. : Лёгкая и пищевая промышленность, 1982. — 264 с.
4. Голант Б. Я. Повышение стойкости жиров и жиродержащих продуктов [Текст] / Б.Я. Голант, Н.А. Петров — М.: Пищепроиздат. — 1958. — 192 с.
5. Кизим И. Е. Применение пряно-ароматических и лекарственных растений в пищевой промышленности [Текст] / И. Е. Кизим, Г. И. Касьянов, М. А. Холодцов. // Пищевая промышленность. — 2000. — № 5. — С. 33—35.

Отримано 29.06.2010

А. В. СКЛЯР, А. С. МОХНИЦКИЙ, А. А. ЗАХРЯПИН
ИНГИБИРУЮЩАЯ АКТИВНОСТЬ ЭКСТРАКТОВ ИЗ ПРЯНО-АРОМАТИЧЕСКОГО И ЛЕКАРСТВЕННОГО СЫРЬЯ ПРИ ОКИСЛЕНИИ ЖИРОВ ЖИВОТНОГО ПРОИСХОЖДЕНИЯ

Донбасская национальная академия строительства и архитектуры

Целью данной работы является изучение ингибирующих свойств экстрактов из пряно-ароматического и лекарственного сырья при окислении говяжьего жира в сравнении с действием синтетического ингибитора ионола. В работе представлена кинетика окисления говяжьего жира, описывающая зависимость изменения количества гидропероксидов от времени, определены периоды индукции и рассчитаны антиоксигенные индексы используемых ингибирующих добавок. Методы исследования: теоретические (анализ литературы по проблеме исследования); химические (йодометрия, гравиметрия).

окисление, антиоксиданты, гидропероксиды, ионол, экстракты, пряно-ароматическое и лекарственное сырье

A. V. SKLYAR, A. S. MOKHNITSKY, A. A. ZAKHRYAPIN
INHIBITORY ACTIVITY OF EXTRACTS FROM SPICY AND AROMATIC COMPOUNDS AT ANIMAL FAT OXIDATION

Donbas National Academy of Civil Engineering and Architecture

The aim of this work is to study inhibitory properties of extracts from spicy and aromatic compounds at beef fat oxidation in comparison with the action of a synthetic inhibitor of ionol. The paper presents the kinetics of beef fat oxidation mapping dependence of hydroperoxides amount alteration from the period of time, the determined induction periods and calculated running antioxidative indexes of inhibitor. The research techniques are the theoretical methods (scientific literature study) and chemical methods (iodometry and gravimetry).

oxidation, antioxidant, peroxides, ionol, extract, spicy and aromatic compounds

УДК 575

РОДРИГ КАКПО (БЕНИН), Е. В. РОМАНОВА (РОССИЯ)

Российский университет дружбы народов

ИЗБИРАТЕЛЬНОСТЬ ДЕЙСТВИЯ БИОЛОГИЧЕСКИ АКТИВНЫХ СОЕДИНЕНИЙ В ЗАВИСИМОСТИ ОТ ГЕНОТИПА РАСТЕНИЙ И ВНЕШНЕЙ СРЕДЫ

В статье приведены результаты исследований по изучению действия биологически активных веществ (регуляторов роста) на всхожесть и прорастание семян, а также развитие растений капусты китайской.

регуляторы роста, биологически активные соединения, семена, капуста китайская

Производители сельскохозяйственной продукции и ученые-исследователи в последние годы активно занимаются проблемами создания и внедрения в производство новых природных и синтетических регуляторов роста и развития растений. Эти препараты при низких дозах расхода на одну тонну или на гектар обрабатываемой площади существенно влияют на повышение урожайности культурных растений и устойчивости их к вредителям и болезням.

Задачей наших исследований было изучение влияния регуляторов роста (РР) на развитие семян и биометрические показатели проростков восточноазиатских капуст. При этом использовались следующие биопрепараты:

Альбит. Стандартизированный препарат. Содержит очищенные действующие вещества из почвенных бактерий *Bacillus megaterium* и *Pseudomonas aureofaciens*, а также терпеновые кислоты и сбалансированный стартовый набор макро- и микроэлементов.

Препаративная форма — текучая паста. Действующее вещество — поли-бета-гидроксимасляная кислота + магний сернокислый + калий фосфорнокислый + калий азотнокислый + карбамид (6,2 + 29,8 + 91,1 + 91,2 + 181,5 г/кг). Регистрант — ООО НПФ «Альбит». Норма расхода препарата для капусты пекинской — 1 г/кг. Расход рабочей жидкости для замачивания семян капусты пекинской в течение 3 часов — 1 л/кг.

Агат 25-К. Препаративная форма — текучая паста. Действующее вещество — *Pseudomonas aerofaciens* Н 16 и продукты метаболизма (титр $5-8 \times 10^{10}$ до инактивации). Регистрант — ООО «Био-БиЗ и Ко». Норма расхода препарата — 40 мг/кг. Расход рабочей жидкости для предпосевной обработки семян на 6 часов — 1 л/кг.

Этин-Экстра. Препаративная форма — раствор. Действующее вещество — 24-эпибрасинолид (0,025 г/л). Регистрант — ННПП «НЭСТ М». Норма расхода препарата для капусты белокочанной — 0,25 мл/кг. Расход рабочей жидкости для замачивания семян капусты на 6 часов — 1 л/кг.

Регулятор и адаптоген широкого спектра действия, обладает сильным антистрессовым действием, синтезированный аналог природного вещества.

Циркон. Препаративная форма — раствор. Действующее вещество — гидрокоричная кислота (0,1 г/л). Регистрант — ННПП «НЭСТ М». Норма расхода препарата для капусты белокочанной — 0,01 мг/кг. Расход рабочей жидкости для замачивания семян на 3–6 часов — 1 л/кг (Государственный каталог пестицидов и химикатов, разрешенных к применению на территории Российской Федерации, 2007).

Иммуномодулятор, корнеобразователь, индуктор цветения — препарат широкого спектра действия обладает сильным фунгицидным и антистрессовым действием. Нормализует гомеостаз (обмен) ра-

стений, защищает их от загрязнения тяжелыми металлами. Изготавливается из природного сырья — эхинацеи пурпурной.

В результате проведенных исследований по изучению воздействия росторегулирующих препаратов на прорастание семян и биометрические показатели проростков капусты китайской было установлено их действие на энергию прорастания, всхожесть семян, длину корня и гипокотили проростка.

Семена двух сортов капусты китайской (*Br. chinensis* L.) «Ласточка» и «Веснянка» были обработаны следующими росторегулирующими препаратами: Амиросел, Альбит-3, Агат-25К, Эпин-Экстра и Циркон в различных концентрациях; стандартом служил препарат Альбит (табл. 1).

Таблица 1 — Влияние предпосевной обработки росторегулирующими препаратами на прорастание семян и биометрические показатели проростков капусты китайской

Сорт Вид обработки	Ласточка			Веснянка		
	% проросших семян	Гипо-котиль, см	Корень, см	% проросших семян	Гипо-котиль, см	Корень, см
H2O (контроль)	88	1,3 ± 0,1	0,8 ± 0,01	93	1,7 ± 0,1	1,2 ± 0,1
Am10 ⁻⁴ +Se10 ⁻⁵ Амиросел 1 (10 ⁻⁴ %)	91	1,2 ± 0,1	1,4 ± 0,1	100	1,6 ± 0,1	1,6 ± 0,1
Am10 ⁻⁵ +Se10 ⁻⁶ Амиросел (10 ⁻⁵ %)	94	1,6 ± 0,1	1,6 ± 0,2	97	2,4 ± 0,1	1,4 ± 0,1
Альбит (1 г/л)	93	1,6 ± 0,04	1,5 ± 0,06	97	2,4 ± 0,1	1,3 ± 0,1
Альбит 3 (1 г/л)	0	—	—	2	—	—
Агат 25 К (0,5 г/л)	92	1,5 ± 0,02	1,1 ± 0,4	94	1,7 ± 0,1	1,3 ± 0,01

В результате проведенных исследований было установлено стимулирующее влияние обработки семян росторегулирующим препаратом Амиросел в концентрации 10⁻⁵ %, при которой у сорта «Ласточка» наблюдалось увеличение количества проросших семян на 6,8 %, увеличение длины гипокотили и корня проростков на 23 и 100 %, соответственно, а у сорта «Веснянка» — увеличение количества проросших семян на 4,3 %, длины гипокотили и корня проростков на 41,2 % и 16,7 %, соответственно, по сравнению с контрольными показателями (вода).

У семян сорта «Веснянка» максимальные значения энергии прорастания (100 %) наблюдались у семян, обработанных тем же препаратом Амиросел в концентрации 10⁻⁴ %. Следует отметить, что и приживаемость растений после высадки рассады, выращенной из семян, обработанных Амироселом, была выше, чем в остальных вариантах обработки.

При обработке семян капусты китайской росторегулирующим препаратом Эпин-Экстра в двух концентрациях (вариант 1 — 0,25 %; вариант 2 — 0,50 %) было обнаружено, что наиболее благоприятное воздействие на прорастание семян и развитие проростков растений оказывает обработка данным препаратом в концентрации 0,25 %.

Так, количество проросших семян сортов «Ласточка» и «Веснянка» при обработке росторегулирующим препаратом Эпин-Экстра в концентрации 0,25 % превышает контрольные показатели (вода) на 9,2 и 7,6 %, соответственно, длина гипокотили — на 20,0 и 15,4 %, соответственно, а длина корня — на 6,20 и 23,8 %, соответственно.

Напротив, обработка семян капусты китайской препаратом Эпин-Экстра в концентрации 0,5 % оказывала ингибирующее действие на развитие проростков растений. Так, длина гипокотили проростков сортов «Ласточка» и «Веснянка» уменьшилась по сравнению с контролем (вода) на 10,0 и 30,8 %, соответственно, а длина корня — на 6,3 и 4,8 %, соответственно.

В результате изучения влияния росторегулирующего препарата Циркон (табл. 2) (в концентрации, рекомендованной производителем — 0,001 мл на 100 мл воды) на прорастание семян и биомет-

Таблица 2 — Влияние росторегулирующего препарата Циркон на прорастание и биометрические показатели проростков капусты китайской

Сорт Вид обработки	Ласточка			Веснянка		
	проросших семян, %	гипо- котиль, см	кореш, см	проросших семян, %	гипо- котиль, см	кореш, см
H ₂ O (контроль)	90	2,0 ± 0,1	2,4 ± 0,1	100	1,7 ± 0,1	3,7 ± 0,2
Циркон	95	1,3 ± 0,1	3,9 ± 0,2	100	1,6 ± 0,1	4,1 ± 0,2

рические показатели проростков капусты китайской сортов «Ласточка» и «Веснянка» было отмечено, что данный препарат стимулирует развитие корневой системы проростков на 62,5 и 10,8 %, соответственно, и ингибирует развитие гипокотыля на 35,0 и 5,9 %, соответственно.

Таким образом, в целях повышения энергии прорастания семян и ускорения развития проростков капусты китайской рекомендуется проводить предпосевную обработку семян биопрепаратами с ростостимулирующей активностью — Амиросел в концентрации 10⁻⁵ %, Циркон и Альбит.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Гинс М. С. Новые и нетрадиционные растения: перспективы их использования / М. С. Гинс, Н. В. Загоскина, Е. В. Романова // Вестник РАСХН. — 2007. — № 6. — С. 14–15.
2. Кононков П. Ф. Овощи как продукт функционального питания/ [Кононков П. Ф., Гинс М. С., Пивоваров В. Ф. и др.] — М. : Минсельхоз России, 2008. — 128 с.
3. Романова Е. В. Фенольные соединения — ценные качества китайской капусты [Текст] / [Романова Е. В., Гинс М. С., Чупахина Г. Н., Скрыпник Л. Н., Потапов С. А.] // Картофель и овощи. — 2008. — № 5. — С. 14.
4. Потапов Н. А. Эффективность применения регуляторов роста при выращивании капусты белокочанной в лесостепи Новосибирского Приобья [Текст] / Н. А. Потапов, Р. Р. Галеев, С. С. Потапова // Вестник Алтайского государственного аграрного университета. — Барнаул, 2009. — № 6. — С. 21–23.

Получено 29.06.2010

РОДРИГ КАКПО (БЕНИН), О. В. РОМАНОВА (РОСИЯ)
ВИБІРКОВІСТЬ ДІЇ БІОЛОГІЧНО АКТИВНИХ СПОЛУК У ЗАЛЕЖНОСТІ ВІД
ГЕНОТИПУ РОСЛИН І ЗОВНІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА
Російський університет дружби народів

У статті приведені результати досліджень з вивчення дії біологічно активних речовин (регуляторів росту) на схожість і проростання насіння, а також розвиток рослин капусти китайської.
регулятори росту, біологічно активні сполуки, насіння, капуста китайська

RODRIGUES KAKPO (BENIN), E. V. ROMANOVA (RUSSIA)
ACTION SELECTIVITY OF BIOACTIVE CONNECTIONS DEPENDING ON
PLANTS GENOTYPE AND EXTERNAL ENVIRONMENT
Russian University of Peoples' Friendship

The paper gives the research results of the study of the effect of the bioactive matters (growth regulators) to the germinating capacity and emergence of seedlings and evolution of the celery (*Brassica chinensis*).
growth regulators, bioactive connections, seeds, celery (*Brassica chinensis*)

УДК 334.012.64

В. В. ГОРЧИНСЬКА, О. В. ДОЛГАЛЬОВА
Донбаська національна академія будівництва і архітектури

СТАРТАП ЯК СТАДІЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПІДПРИЄМНИЦЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ

У статті визначені ознаки пріоритетних напрямів діяльності малого бізнесу, розглянуті три стадії реалізації підприємницького потенціалу, а саме сталий бізнес, новий бізнес та потенційне підприємництво. Дана детальна характеристика раннього етапу розвитку підприємницького потенціалу на прикладі інноваційних підприємств (стартапів), а саме постадійний розвиток таких підприємств, доведена статистика розвитку стартапів, описані характерні риси цього виду інноваційних малих підприємств, проаналізовані можливості для відкриття стартапів в кризовій економічній ситуації. Результатом статті стало виявлення переваг стартапів, як ефективної форми реалізації підприємницького потенціалу країни.

мале підприємництво, підприємницький потенціал, стартап, інноваційний потенціал

Вступ. Благополуччя держави та її регіонів в ринковій економіці обумовлюється розвитком та реалізацією підприємницького потенціалу. Підприємництво, як одна з форм реалізації соціально-економічних відносин, сприяє підвищенню достатку у суспільстві, реалізації здібностей і талантів кожного індивіда (як підприємця, менеджера або працівника) та веде до економічного зростання держави [1]. Аналіз суперечливої природи підприємницького потенціалу дозволяє глибше зрозуміти важелі впливу на його розвиток та розробити дієві механізми інтенсифікації його реалізації. З усіх стадій розвитку підприємницького потенціалу особливу увагу слід приділяти новоствореним підприємствам, адже вони найбільш чутливі до зовнішніх змін.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Перша декада ХХІ сторіччя характеризується підвищеним інтересом вітчизняних економістів та практиків до проблем підприємництва. Значний внесок в теорію підприємництва зробили українські вчені З. С. Варналій, Л. І. Вороніна, І. С. Кузнецова, І. М. Луцький, Л. І. Шваб та ін. Велике значення для розробки вітчизняної української думки мали публікації провідних економістів світу: П. Друкера, І. Кірцнера, М. Пітерса, А. Хоскінга, П. Д. Рейнолдса, проте слід звернути увагу на те, що більшість опублікованих робіт з підприємництва розглядають рамкові умови підприємницької діяльності та не приділяють достатньої уваги питанням формування та реалізації підприємницького потенціалу.

Мета статті — дати загальну характеристику ранньому підприємництву, виявити його специфічні риси та стадії розвитку.

Виклад основного матеріалу. Розглядаючи підприємницький потенціал, необхідно визначити пріоритетні напрями діяльності малого бізнесу, що є предметом стратегічних інтересів державних органів влади. Для цих напрямів необхідно створювати довготривалі, особливі пільги.

У зв'язку з цим представляє інтерес завдання виділення зі всієї сукупності галузей (підгалузей), в яких працюють малі підприємства, тих, які мають найбільшу значущість для області. При цьому представляється доцільним відносити до пріоритетних галузей (підгалузей) ті, що найбільшою мірою володіють наступними властивостями: інноваційним потенціалом, соціальною значущістю, значенням для міського господарства.

Необхідно відзначити, що в тій чи іншій мірі ці властивості характерні для малого бізнесу в цілому і всіх галузей, в яких він здійснює свою діяльність [3].

Таким чином, розвиток підприємницького потенціалу саме в інноваційній сфері є пріоритетним завданням держави.

Можна виділити декілька стадій реалізації підприємницького потенціалу суспільства, які проходять всі громадяни, які планують почати або реально вже почали власний бізнес. Ці стадії являють собою стадії зародження і поступового визрівання підприємницького проекту.

— потенційне (potential entrepreneurs) — активне планування і організація підприємництва (раннє (Early-Stage), у тому числі, що народжується (nascent entrepreneurs): момент зосередження ресурсів для початку підприємництва, коли економічна діяльність вже почалася, але валові змішані доходи, якщо і утворюються, то не більше 3 місяців);

— новий бізнес (new, or baby business): валові змішані доходи утворюються від 3 до 42 місяців;

— сталий бізнес (established business): функціонуючий більше 42 місяців [5].

У всіх цих стадій первісного виникнення і зростання підприємництва є ряд загальних рис: підвищена внутрішня лабільність (нестабільність), невизначеність перспектив, нестача інформації про те, що відбувається на ринку, відсутність розгалужених мережових можливостей та форм взаємодії тощо.

Розглянемо детальніше ранню стадію реалізації підприємницького потенціалу, а саме новостворені підприємства, на прикладі інноваційних малих підприємств, які в сучасній практиці називають стартапами. Стартап (Start-up від англ. — запускати), стартап-компанія — нещодавно створена компанія, (можливо, ще не зареєстрована офіційно, але наявні активні дії щодо реєстрації), що буде свій бізнес на основі інновації або інноваційних технологій, що не вийшла на ринок або ледве почала на нього входити і володіє обмеженим набором ресурсів. Найчастіше стартап-компанії називають «гаражними». У розвитку стартапів виділяють декілька стадій.

Pre-startup стадія: назва періоду часу від моменту виникнення ідеї до запуску проекту в експлуатацію або продукту у виробництво;

Pre-seed стадія: стадія, коли є ідея, що потрібно ринку і споживачам, але чіткого уявлення про те, як її слід реалізовувати технічно (технічне завдання) і як її слід розвивати, щоб вона приносила прибуток (бізнес-план), ще немає, або є, але в самому загальному вигляді;

Seed стадія: стадія вивчення ринку, складання й реалізації технічного завдання, складання бізнес-плану, тестування створеного проекту або продукту, підготовка до запуску проекту, переговори з першими потенційними клієнтами;

Запуск проекту в повноцінну експлуатацію або продукту у виробництво;

Startup стадія: сама критична стадія для кожного стартапу — стадія запуску проекту (рання startup стадія) і самого початкового періоду його роботи (пізня startup стадія);

Стадія зростання: стадія, коли становище стартапу на первинному цільовому ринку (тобто на тому ринку, з якого він мав намір почати роботу, і який описувала в своєму бізнес-плані) вже стабільне, і стартап впевнено йде до завоювання на цьому ринку тієї частки, що він намітив у бізнес-плані;

Стадія розширення: стадія, коли стартап виконав або дуже близький до виконання бізнес-плану на первинному цільовому ринку, і розширює свій бізнес за рахунок експансії на інші ринки. Розширення бізнесу може відбуватися як самостійно, так і за рахунок скупки інших гравців;

Стадія виходу: під виходом перш за все мається на увазі вихід з бізнесу (цілком або частково) венчурних інвесторів, які інвестували в стартап на попередніх стадіях. Вихід може відбуватися через продаж компанії стратегічним інвесторам, через виведення компанії на IPO (тобто первинний продаж акцій компанії на біржі) і через приватне розміщення (продаж акцій компанії фондам прямих інвестицій). Венчурні фонди інвестують лише в швидкозростаючий молодий бізнес, а, як правило, на стадії виходу зростання бізнесу компанії сповільнюється в порівнянні з попередніми стадіями, хоча сам бізнес стає більш стабільним. Є, правда, ще один варіант «виходу» інвесторів і засновників зі стартапу — це банкрутство компанії і припинення бізнесу [4].

Прийнято вважати, що стартап — це найбільш ризиковане підприємство, оскільки володіє лише маленькою командою активістів, озброєних «ідеєю», ентузіазмом і мінімальною кількістю грошових знаків. Наприклад, згідно з дослідженнями, лише 6 з мільйона бізнес-ідей технологічних компаній стають досить успішними, щоб вийти на IPO. Цікаво, що 60 % стартапів, що одержали інвестиції від венчурних капіталістів, закінчують банкрутством. Але ж венчурні капіталісти дуже розбірливі та інвестують щорічно лише в 6 з 1 000 бізнес-планів. Тільки 10 % проінвестованих компаній стають настільки успішними, щоб компенсувати втрати венчурних капіталістів від інших інвестицій в їх портфелі. У той же час, згідно з іншим дослідженням, 42 % високотехнологічних сервісних компаній все ще живі на 10-му році існування. Ще одні дослідники опублікували дані, що в середньому по всіх секторах близько 29 % нових бізнесів, заснованих в 1992 році, залишилися активними до 2002 року [3].

З огляду на практично повну відсутність фінансування на початкових стадіях розвитку компаній в СНД, можна тільки гадати, скільки наших стартапів буде радувати творців та інвесторів в 2018 році. Всі сили проти підприємця — непередбачуваність ринку, конкуренти, недосконале законодавство, інерція смаків споживачів і т. д. Однак кризові явища в економіці як не найкраще розкривають нові можливості для стартапів.

Мінімальний капітал. Знайти гроші для запуску і розвитку стартапу вкрай непроста справа навіть в Америці, де дуже розвинений інститут фінансування в ранні стадії у вигляді бізнес-ангелів, венчурних фондів, комерційних банків і державних програм підтримки малого бізнесу. В Україні венчурних фондів, які готові інвестувати в дуже ранні стадії, практично немає. Тому підприємець може розраховувати тільки на класичні «3F» — засновники, сім'я і друзі («founders, family and friends»). Звичайно, пізніше, коли в компанії буде кілька мільйонів доходу на рік, залучити фонди прямих інвестицій, готових інвестувати в неї \$ 10–20 млн., буде значно легше [2].

Доступна оренда. Зазвичай у технологічних стартапів дві потужні статті витрат — витрати на персонал і витрати на офіс. При цьому наявність і вартість оренди офісів / квартир завжди була головною проблемою для малого бізнесу в Україні. Знайти приміщення під офіс сьогодні не складає труднощів. Причина — одночасне зростання пропозиції та зниження попиту — доходи падають, підприємства закриваються, заробітки наймачів зменшуються.

Адекватні зарплати. Підприємства скорочують невинуватено роздутий штат, зменшують зарплати в два, а то й три рази, зменшують додаткові соціальні виплати. У талановитій людини сьогодні просто менше пропозицій в корпоративному світі, і запросити її в команду стартапу стало набагато простіше. Більш того, для неї робота в стартапі здатна стати набагато привабливішою у фінансовому відношенні.

Обмежені ризики втрат при необмеженому потенціалі зростання. Причина фінансової привабливості стартапів в необмеженості порогів заробітку. У працівника в стартапі часто є опціони, які мають потенціал радикально змінити кінцевий фінансовий результат. По суті, опціони в стартапі («call options») — це право купити певну кількість акцій даної компанії за номінальною ціною, близькою до ціни початкових інвестицій.

В період виходу світової економіки з кризи відбувається глобальне переосмислення цінностей. На макрорівні це виражається у банкрутстві країн, переосмислення моделі інвестиційного банкінгу, зміні кредитного регулювання, систем оцінки ризиків і багато чого іншого. На рівні компаній (мікрорівень) — звільняють неефективних і випадкових людей, скорочують неоправдані витрати, оптимізують бізнес-процеси, продають або закривають неприбуткові активи.

Висновки. Сьогодні можна спостерігати таку тенденцію: якщо великі компанії заново усвідомлюють фундаментальні істини, то стартапи по своїй суті не можуть не бути «здоровими» — якщо стартап не приносить реальної користі, то він дуже скоро гине. Закони ринку невблаганні. Корисність стартапу — це необхідна, але недостатня умова його виживання. Непередбачуваність навколишнього середовища, допущені помилки і звичайна невдача творців можуть навіть дуже перспективний проект поставити під загрозу. Тим не менш, саме наявність першої умови виживання стартапу створює для нього дивовижні можливості в нинішній ситуації, коли всі ринкові гравці перебувають у пошуках базової корисності та доцільності. Скорочення трансакційних витрат є суттю пропозиції технологічних стартапів, і саме в момент кризи така пропозиція має більше шансів бути почутою потенційними клієнтами. Стартапу потрібно просто знайти «здорових» клієнтів — ринкові компанії, заточені на бізнес, на створення доданої вартості, на задоволення потреб своїх покупців. І тоді ринкова економіка України стане міцнішою і стійкішою ще на одну зв'язку.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Мотивація підприємця [Текст] / В. І. Максимович // Проблеми розвитку підприємства в період трансформації економічних процесів: матеріали IV Міжнар. наук. — практ. конф., м. Прага, 27 верес. — 5 жовт. 2008 р. — 2008. — С. 27–29.
2. Говорушко Т. А., Тимченко О. І. Малий бізнес [Текст]: Навчальний посібник. / Т. А. Говорушко, О. І. Тимченко. — К.: Центр навчальної літератури, 2006. — 200 с. — ISBN 966–364–253–X.
3. Novotný, Jiří a kol. Činitelé podněcující a tlumící zakládání a rozvoj malých a středních podniků v České republice jako členské zemi Evropské unie. — Plzeň: Aleš Čeněk, 2008. — 206 s. — ISBN 978–80–7380–092–5.

4. Лядов А. Стартап vs Кризис [Електроний ресурс] / Режим доступу: http://www.management.com.ua/notes/startup_vs_crisis.htm
5. The Global Entrepreneurship Monitor [Електроний ресурс] / Режим доступу: www.gemcosrium.org.

Отримано 4.05.2010

В. В. ГОРЧИНСКАЯ, Е. В. ДОЛГАЛЕВА
СТАРТАП КАК СТАДИЯ РЕАЛИЗАЦИИ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОГО ПОТЕНЦИАЛА

Донбасская национальная академия строительства и архитектуры

В статье определены признаки приоритетных направлений деятельности малого бизнеса, рассмотрены три стадии реализации предпринимательского потенциала, а именно устойчивый бизнес, новый бизнес и потенциальное предпринимательство. Дана подробная характеристика раннего этапа развития предпринимательского потенциала на примере инновационных предприятий (стартапов), а именно постадийного развитие таких предприятий, приведена статистика развития сатрапов, описаны характерные черты этого вида инновационных малых предприятий, проанализированы возможности для открытия стартапов в кризисной экономической ситуации. Результатом статьи стало выявление преимуществ стартапов, как эффективной формы реализации предпринимательского потенциала страны.

малое предпринимательство, предпринимательский потенциал, стартап, инновационный потенциал

V. V. GORCHYNSKA, O. V. DOLGALEVA
STARTUP AS THE IMPLEMENTATION PHASE OF THE ENTREPRENEURIAL POTENTIAL

Donbas National Academy of Civil Engineering and Architecture

The article has presented the features of the priorities of small business activities, three stages of entrepreneurial potential, such as established business, new business and potential business. The detailed description of an early stage of entrepreneurial potential development by the example of innovative companies (startups), namely stage development of such enterprises has been given. The statistics of startup development have been proved, the characteristic features of such kind of innovative small enterprises have been described and the opportunities for startup opening in the crisis economic situation have been analyzed. The research result has become the identification of the benefits of startups, as an effective way of implementation of the entrepreneurial potential of the country.

small business, entrepreneurial potential, startup, innovative potential

УДК 338.26

М. В. ЛАВРИЦЕВА

Донбаська національна академія будівництва і архітектури

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РОБОТИ КАДРОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ В СИСТЕМІ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Стаття присвячена питанням розробки нових методів, технік і технологій підвищення ефективності роботи кадрового потенціалу в системі стратегічного планування діяльності органів державного управління.

стратегічне планування, кадровий потенціал, держслужбовець

Постановка проблеми. Особливого значення в сучасних умовах набуває формування системи дієвого механізму роботи з кадровим потенціалом в системі стратегічного планування діяльності органів державного управління, яка включає у собі підготовку та управління новою генерацією держслужбовців. Стратегічне планування кадрового потенціалу повинно базуватися на програмуванні процесу розвитку персоналу, підвищенні його компетентності з ціллю створення професійного корпусу державних службовців, здатних забезпечити ефективне державне управління, а також підтримати розвиток демократичного процесу в цілому. Розробка технологій стратегічного планування стримується відсутністю розроблених стратегій розвитку системи управління в цілому.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Основні положення щодо ефективного планування кадрового потенціалу в діяльності органів державного управління висвітлено в працях вітчизняних авторів: Лелікова Г. Н., Єсимової Ш. А., Маслова Е. В. Однак залишаються недостатньо дослідженими питання щодо планування кадрового потенціалу в системі стратегічного планування в діяльності органів державного управління, враховуючи особливості сучасного економічного стану держави, а разом із тим місцевих органів влади.

Мета роботи. Аналіз процесів кадрового забезпечення ефективними менеджерами та іншими службовцями апарату управління державних установ та запропонування методів ефективного стратегічного планування кадрового потенціалу в органах державного управління.

Виклад основного матеріалу. Проблема формування кадрового потенціалу органів державної управління в системі стратегічного планування криється передусім у відсутності професійного підходу в кадровій політиці — вимоги якості управління не закріплені ні в Конституції, ні в законах України. Чинний Закон «Про державну службу» безнадійно застарів і не дозволяє забезпечити ефективний відбір, належний соціальний і матеріальний статус та правовий захист державних службовців та посадових осіб представницьких органів, в першу чергу — на місцевому рівні. Нормативна база щодо призначення та звільнення керівників має значні протиріччя, які спричиняють затримки у призначенні, падіння якості корпусу керівників місцевих державних адміністрацій, його суттєву політизацію. З метою подолання недосконалості законодавства про державну службу протягом останніх років було прийнято ряд нормативних документів, основним з яких став Указ Президента України від 20 лютого 2006 року «Про концепцію розвитку державної служби».

Системною проблемою є невизначеність статусу керівників місцевих державних адміністрацій, що веде до їх надмірної політизації і, як наслідок, депрофесіоналізації державної служби. Оскільки керівники місцевих держадміністрацій фактично перебувають у подвійному підпорядкуванні, відбувається руйнування вертикалі виконавчої влади в центрі й на місцях.

З огляду на це, вкрай нагальною є потреба негайного переведення всієї системи державної служби на довгострокові орієнтири, підвищення професійного рівня та збільшення мотивованості посадових осіб, забезпечення стабільності державного апарату і його незалежності від політичної кон'юнктури. Наріжним каменем ефективного функціонування державної служби є досконала законодавча база, а також забезпечення належних гарантій, соціального і матеріального забезпечення державних службовців.

При розробці стратегічного планування роботи з кадровим потенціалом в органах державного управління необхідно звернути увагу на розробку наступних аспектів:

- бачення майбутнього — відображення уявлень про краще майбутнє функціонування та розвитку кадрового потенціалу;
- стратегічні цілі (напрями) та поетапні плани дій — сукупність стратегічних цілей і поетапних планів щодо досягнення всіх стратегічних та оперативних цілей з детальним описом заходів, термінів виконання, відповідних виконавців та джерел фінансування;
- механізми реалізації стратегічного плану;
- список учасників розробки стратегічного плану на розділ, який вони розробили.

Заходами щодо зміцнення управлінського потенціалу в системі стратегічного планування в діяльності органів державного управління можуть стати наступні:

1. Врегулювання статусу керівників місцевих органів виконавчої влади, в тому числі їх позиції щодо керівників органів місцевого самоврядування. Це може бути зроблене шляхом прийняття нового Закону «Про державну службу». Дію цього Закону необхідно поширити і на посадових осіб органів місцевого самоврядування, скасувавши чинний закон «Про службу в органах місцевого самоврядування» відповідно до загальноприйнятої європейської практики.

2. Розробка та затвердження чітких кваліфікаційних вимог до кандидатів на посади голів місцевих державних адміністрацій та їх заступників, які включали б, наприклад, обов'язковість наявності повної вищої освіти і досвіду роботи на керівних посадах не менше 5 років.

3. Попереднє вивчення кандидатур на керівні посади місцевих органів влади за участю кадрових служб облдержадміністрації, Секретаріатів Президента України та Кабінету Міністрів України і Голодержслужби з урахуванням думки громадськості, керівників підприємств, осередків політичних партій та громадських організацій. Впровадження обов'язкової спеціальної перевірки відомостей, поданих кандидатами.

4. Організація обов'язкових короткострокових інтенсивних тренінгів для усіх новопризначених керівників місцевих державних адміністрацій з практичних питань організації їх роботи. Для цього потрібна докорінна реформа системи професійного навчання державних службовців.

Існуюча система підвищення кваліфікації новопризначених керівників місцевих органів виконавчої влади не забезпечує їх знаннями та навичками, необхідними для організації діяльності апарату.

Першочерговим завданням стратегічного планування розвитку управлінської сфери місцевої влади є формування корпусу професійно підготовлених та авторитетних службовців. Зміст і форми підвищення кваліфікації управлінських кадрів необхідно наблизити до сучасної практики та зробити їх ефективнішими в подоланні конкретних місцевих проблем. Інструментом для підвищення кадрового потенціалу державного управління є комплексне вдосконалення національної системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації державних службовців і посадовців місцевого самоврядування. При цьому така система має бути гнучкою, здатною адаптуватися до нових завдань, що виникають у перебігу проведення політичної, адміністративної, муніципальної й інших системних реформ, перерозподілу владних повноважень тощо.

Особливу увагу слід приділити створенню на рівні держави нового мотиваційного механізму — такого, що змушує посадовця до постійного оновлення своїх професійних знань, умінь, навичок.

Висновки. Таким чином, основним завданням у стратегічному плануванні діяльності органів державного управління є ефективне функціонування системи навчання державних службовців та службовців органів місцевого самоврядування, що сприятиме формуванню персоналу нового типу саме управлінського апарату, спроможного приймати державні рішення та забезпечувати успіх соціально-економічних та політичних перетворень. В практику стратегічного планування діяльності органів державного управління необхідно запроваджувати нові принципи, підходи і технології роботи з кадровим потенціалом, підкріплені нормативно-правовою базою місцевого стратегічного планування, яка, на жаль, на сьогодні перебуває на стадії формування.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Постанова від 21 липня 2006р. N 1001, Київ, Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1001-2006-%EF>
2. Леліков Г. Н. Державна служба України: концепція побудови і функціонування [Електронний ресурс] / Г. Н. Леліков // Вісник державної служби України. — 2003. — № 2. / Режим доступу: <http://www.guds.gov.ua/control/uk/publish>.
3. Есимова Ш. А. Современные технологии в системе государственной службы словарь [Електронний ресурс] / Есимова Ш. А. // Університетські наукові записки, 2007. — № 3(23). — С. 87–103. / Режим доступу: www.univer.km.ua
4. Маслов Е. В. Управление персоналом предприятия [Текст] / Маслов Е.В. — М., 1999. — С. 18–22.

Отримано 20.05.2010

М. В. ЛАВРИЩЕВА

ПОВЫШЕНИЕ ЭФФЕКТИВНОСТИ РАБОТЫ КАДРОВОГО ПОТЕНЦИАЛА В СИСТЕМЕ СТРАТЕГИЧЕСКОГО ПЛАНИРОВАНИЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ОРГАНОВ ГОСУДАРСТВЕННОГО УПРАВЛЕНИЯ

Донбасская национальная академия строительства и архитектуры

Статья посвящена вопросам разработки новых методов, техник и технологий повышения эффективности работы кадрового потенциала в системе стратегического планирования деятельности органов государственного управления.

стратегическое планирование, кадровый потенциал, госслужащий

M. V. LAVRYSHCHEVA

PERSONNEL POTENTIAL ENHANCEMENT OF EFFICIENCY IN STRATEGIC PLANNING SYSTEM OF STATE ADMINISTRATION ORGANS

Donbas National Academy of Civil Engineering and Architecture

The article is concerned with the latest procedures and techniques of the personnel potential enhancement of efficiency in strategic planning system of organs of state administration.

strategic planning, personnel potential, office employee

УДК 339.03:69.003

Д. О. ПРИХОДЬКО

Київський національний університет будівництва і архітектури

«БУД—ІНВЕСТ—ПРОТЕКТ» — ІННОВАЦІЙНА СІТЬОВА МОДЕЛЬ УПРАВЛІННЯ РЕСУРСАМИ ЗАМОВНИКА БУДІВЕЛЬНОГО ПРОЕКТУ

В якості інноваційного інструменту моделювання процесів організації будівництва пропонується детермінована сіткова модель «Буд-інвест-протект» з параметрами нового змісту, яка забезпечує як ритмічність виконання підготовчих, будівельних та спеціальних робіт, так і додержання вимог замовника щодо організаційно-технологічної надійності організацій-виконавців підготовчих, будівельних та спеціальних робіт.

організація будівництва, сіткове моделювання, «роботи-дуги», фінансова надійність організації-замовника

Актуальність теми. Важливим аспектом трансформації ринку будівельних інвестицій та механізмів організації підрядного будівництва є поява на цьому ринку нових суб'єктів — організацій з виконання специфічних функцій, які повинні оцінювати якість попередньої проектної діагностики, якість проектної документації, відповідність цих рішень задуму інвестора і, найголовніше, приймати на себе функції генпідрядника, але в розширеному обсязі — функції з управління ресурсами інвестора в межах проекту та додержання запланованих організаційно-технологічних, вартісних, часових параметрів будівельних проектів та якості виконання БМР.

Постановка проблеми. Процеси формування раціонального складу портфеля інвестицій потребує перегляду критеріально-параметричної бази. Її слід підпорядкувати, насамперед, потребам забезпечення вимог замовника щодо обсягу та структури джерел фінансування, а також надійності внутрішнього середовища впровадження будівельних проектів на основі зваженого добору виконавців, через комплексну оцінку їх організаційно-технологічної надійності та конкурентоспроможності як виконавців робіт в даному будівельному проекті. Це вимагає сполучення традиційних методів і моделей прийняття рішень, добре адаптованих практикою організації будівельного виробництва, та інвестиційного процесу в цілому, з нетрадиційними методами і моделями прийняття рішень, використання яких обумовлене потребою врахування стохастичного (імовірнісного) характеру інвестиційного процесу, мінливості середовища підготовки та впровадження будівельних проектів, можливої варіації економічних (вартісних) параметрів діяльності виконавців проектів для потреби подолання можливих загроз інвестору щодо впровадження будівельних проектів та інвестиційних програм.

Аналіз основних досліджень та публікацій. Проведений огляд економетричних моделей, методик та систем підтримки прийняття рішень, зокрема праць таких авторів, як В. Г. Федоренко, Г. В. Лагутін, О. А. Тугай, С. А. Ушацький, Р. Б. Тянь, В. М. Кірнос, І. Д. Павлов, О. І. Менейлюк, В. О. Поколенко, С. Д. Бушуєв, В. О. Міхельс, та результати власних досліджень автора [1–3] виявили, що постановку задачі слід здійснити у вигляді оновленої сіткової моделі, в якій раціонально використати переваги сіткових моделей типу «роботи-дуги», балансово-структурних моделей та методів оптимізації. Традиційні сіткові моделі «роботи-дуги» слід наповнити параметрами нового змісту, які б забезпечили особі, що приймає рішення, спроможність забезпечити належний моніторинг перебігу активів інвестиційних проектів, джерел їх утворення та рівня ділової активності та фінансової стійкості провідних учасників інвестиційного процесу.

Постановка задачі. З метою створення для інвестора (кредитора проекту та інших провідних учасників інвестиційного процесу) достовірної та науково-обґрунтованої картини проходження інвес-

тиційного циклу пропонується детермінована модель «Буд-інвест-протект», побудована на новій системі параметрів.

Основна частина. В якості структуротвірної основи використано спосіб побудови сітьових детермінованих моделей типу «роботи-дуги», що добре апробовані практикою ресурсно-календарного та організаційно-технологічного моделювання в будівництві.

В якості змістовної основи розроблено нову систему економічних параметрів моделі, яка пов'язує процес капіталізації інвестицій в різних формах впродовж інвестиційного циклу по окремим роботам та витратам з початковим, поточними та остаточними станами організації-інвестора. Модель призначена для забезпечення належного рівня фінансової стійкості провідних учасників проекту — інвесторів та підрядників і пропонується як науково-практичний інструмент проведення незалежної фінансово-економічної експертизи будівельних інвестицій на етапі попереднього техніко-економічного обґрунтування.

Модель утворена сполученням *km*-ресурсних елементів, або *km*-робіт, де *k* та *m* відповідно індекси початку та закінчення даної роботи. Розроблена модель, вхідні та вихідні параметри, а також методика узгодження показників діяльності будівельної організації з встановленими обмеженнями будуть представлені більш широко в наступних публікаціях.

Розроблена інноваційна сітьова модель використовується не лише для вибору раціональних варіантів проектів організації будівництва (ПОР), але й виступає в якості обмежень. Будівельні проекти, що не відповідають встановленим граничним обмеженням, вилучаються з попереднього складу інвестиційного портфеля, з решти — формується матриця локальних пріоритетів. Пропонована економічна сітьова ресурсно-календарна модель дає підстави визначити пріоритети проектів і сформувати з них портфель проектів у відповідності з інвестиційними можливостями та стратегією замовника. Для потреб оцінки альтернатив організаційно-технологічних моделей підготовки та будівництва об'єктів в рамках моделі «Буд-інвест-протект» запропоновано поетапну оптимізацію — спочатку за кількома локальними (проміжними) критеріями, а потім — за остаточним критерієм, в межах єдиних обмежень. Остаточну оптимізацію здійснюють шляхом сполучення (із використанням вагових коефіцієнтів) питомих часток варіантів організаційно-технологічних рішень, оптимізованих за локальними критеріями.

Висновки. Впроваджені нові технологічні та вартісні параметри подій та дуг та запроваджені інновації щодо оптимізації ресурсно-календарних моделей будівництва в рамках сітьової моделі «Буд-інвест-протект» наближують процес організаційно-технологічного моделювання підготовки та організації будівництва до реалій будівництва, забезпечують зростання достовірності моделі та маневреності використання ресурсів замовника будівельного проекту. Створена модель, завдяки інноваційному змісту та структурі параметрів, створює достовірні наукові засади для своєчасної нейтралізації загроз замовника на передінвестиційній та будівельній фазах будівельного проекту та забезпечує належний моніторинг динаміки ресурсів провідних учасників інвестиційного процесу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Приходько Д. О. Передумови запровадження передових організаційних технологій в організації будівництва на засадах інжинірингу [Текст] / Д. О. Приходько, О. А. Тугай // Науковий журнал «Нова тема». — №. 4. — К., 2009. — С. 52–56.
2. Приходько Д. О. Теоретико-методичні інновації для системного девелопменту портфеля будівельних проектів [Текст] / Д. О. Приходько, П. М. Куликов // 36. наук. праць «Шляхи підвищення ефективності будівництва в умовах формування ринкових відносин». — Вип. 20. — К.: КНУБА, 2008. — С. 124–129.
3. Лагутін Г. В. Будівельні освітньо-інжинірингові групи — ефект синергії [Текст] / [Лагутін Г. В., Поколенко В. О., Борисова Н. О., Приходько Д. О.] // 36. наук. праць «Шляхи підвищення ефективності будівництва в умовах формування ринкових відносин». — Вип. 18. — К.: КНУБА, 2008. — С. 112–127.
4. Лагутін Г. В. Системно-управлінські та інжинірингові засади впровадження інновацій в організацію будівництва. Монографія [Текст] / [Ушацький С. А., Поколенко В. О., Лагутін Г. В., Борисова Н. О.] // К.: Вид-во Європейського університету, 2003. — 216 с.
5. Лагутін Г. В. Використання сітьових моделей «роботи-вершини» в практиці відбору проектів інвестиційно-діагностичними відділами корпорацій [Текст] / Г. В. Лагутін, В. О. Поколенко, А. В. Шпаков // Наук.-техніч. збірник «Коммунальное хозяйство городов». — К.: Техніка, 2003. — Вип. 49. — С. 253–258.
6. Лагутін Г. В. Формування інвестиційного портфеля шляхом ситуаційно-стохастичного моделювання життєвого циклу проектів [Текст] / [Лагутін Г. В., Безух А. В., Поколенко В. О., Шпаков А. В.] // 36. наук. праць «Шляхи підвищення ефективності будівництва в умовах формування ринкових відносин». — К.: КНУБА, 2005. — Вип. 14. — С. 11–20.

7. Федоренко В. Г. Шляхи підвищення інвестиційної діяльності в Україні: [моногр.] [Текст] / В. Г. Федоренко [та ін.] — Ніжин : Аспект-поліграф, 2003. — 724 с.
8. Поколенко В. О. Стохастичний алгоритм раціоналізації інвестиційного портфеля [Текст] / В. О. Поколенко // Міжвідомчий науково-технічний збірник «Будівельне виробництво». — К. : НДІБВ, 2002. — Вип. 42. — С. 74—77.

Отримано 4.05.2010

Д. А. ПРИХОДЬКО

«СТРОЙ—ИНВЕСТ—ПРОТЕКТ» — ИННОВАЦИОННАЯ СЕТЕВАЯ МОДЕЛЬ
УПРАВЛЕНИЯ РЕСУРСАМИ ЗАКАЗЧИКА СТРОИТЕЛЬНОГО ПРОЕКТА

Киевский национальный университет строительства и архитектуры

В качестве инновационного инструмента моделирования процессов организации строительства предлагается детерминированная сетевая модель «Строй-инвест-протект» с параметрами нового содержания, которая обеспечивает как ритмичность выполнения подготовительных, строительных и специальных работ, так и соблюдение требований заказчика относительно организационно-технологической надежности организаций — исполнителей подготовительных, строительных и специальных работ.

организация строительства, сетевое моделирование, «работы-дуги», финансовая надежность организации-заказчика

D. A. PRYHODKO

«STROY—INVEST—PROTEKT» IS AN INNOVATIVE NETWORK MODEL OF
RESOURCE MANAGEMENT OF A STRUCTURAL DESIGN CUSTOMER

Kyiv National University of Civil Engineering and Architecture

The given network model has been offered as an innovative instrument of designing of arrangement of construction processes. It provides the rhythm of implementation of preparatory, building and special works and observance of requirements of a customer to the organizational and technological reliability of preparatory, building and special works performers.

arrangement of construction process, network modelling, financial reliability of a customer

УДК 336.2

О. О. ТИМОШКО, Н. О. ТАРХАНОВА, Т. П. НОРКІНА
Донбаська національна академія будівництва і архітектури

РИНОК ЖИТЛА В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ

У статті розглядаються проблеми розвитку ринку житла в Україні, відзначаються перспективи його розвитку. Економісти відзначають величезний дисбаланс попиту і пропозиції на ринку житла з яскраво вираженим дефіцитом житлових площ. Тому доступність житла в країні є дуже низькою. Основними засадами державної житлової політики стосовно доступного житла мають стати орієнтованість держави на створення умов, що дадуть змогу забезпечити потребу в житлі економічно активної частини населення та впровадження ефективної підтримки громадян. Перспективи розвитку ринку житла в Україні пов'язані з необхідністю втручання держави у функціонування ринку житла для забезпечення економічної і соціальної стабільності в країні.

нерухомість, житло, ринок житла, доступне житло, показник доступності житла

Вирішення житлової проблеми громадян є одним з пріоритетів державної політики України. Важливим показником підвищення якості життя громадян є можливість покращення житлових умов. Переорієнтація економіки України на ринковий тип відносин потребувала формування нового сектору економіки — ринку нерухомості. Нерухоме житло як його складова є важливим елементом. Аналіз процесів формування ринку житла показує, що елементи ринкових відносин були ще в рамках планової економіки. Але формування ринку житла було пов'язано з деякими труднощами і зараз житловий сектор економіки України знаходиться у кризовому стані. На сьогодні в Україні забезпеченість населення житлом у розрахунку на одну особу становить 22,5 м² загальної площі, що в 2–3 рази нижче, ніж у країнах ЄС і США.

У вітчизняній економічній науці аналіз проблеми розвитку житла представлений у працях Поліводи К. В., Кесаревої Н., Турманова А., Олійник Н., Киричук Ю., інших вчених. Більшість наукових праць присвячено аналізу окремих складових житлової сфери. Однак відсутній комплексний аналіз формування ринку житла в Україні, його сучасного стану і перспектив розвитку.

Мета статті — визначити проблеми і перспективи розвитку ринку житла в Україні.

У передісторії розвитку ринку житла досить тривалий час приватна власність на житло була вкрай обмежена. У пострадянський період сильним імпульсом формування ринку житла в Україні було прийняття в червні 1992 року Верховною Радою України закону «Про приватизацію державного житлового майна». Однак забезпеченість населення житлом зросла на 90 % врешті-решт за рахунок скорочення чисельності населення, а не збільшення житлового фонду. Кардинальні зміни структури власності на житло, створені законодавчі основи формування ринку житла не збільшують обсяг житлового фонду.

У той же час слід помітити, що порівняно з соціалізмом в умовах ринкових відносин можливості і способи вирішення житлової проблеми в Україні розширились. Однак створені державою умови формування пропозиції на ринку житла не реалізуються повною мірою. Надлишок попиту при обмеженій пропозиції породжує неконтрольоване зростання цін, тому говорити про доступність житла не доводиться.

Задоволенню потенційного попиту на житло перешкоджають низькі обсяги житлового будівництва та іпотечного кредитування. Проблемою залишається також високий рівень зносу комунальної інфраструктури. Наприклад, знос основних фондів у водопровідно-каналізаційному досягає 62,2 %.

Одним з напрямків вирішення житлових проблем громадян є розвиток програм доступного житла, які розкриті у нормативних документах: Указі Президента України «Про заходи щодо будівництва

доступного житла в Україні та поліпшення забезпечення громадян житлом», «Концепції Державної цільової соціально-економічної програми будівництва (придбання) доступного житла на 2009–2016 роки», Законі України «Про запобігання впливу світової фінансової кризи на розвиток будівельної галузі та житлового будівництва», проекті Закону «Про забезпечення громадян доступним житлом».

Дослідження Ю. Киричук законодавчих і нормативно-правових актів дало підставу визначити основні ознаки доступного життя в Україні:

- спільне фінансування будівництва (придбання) житла за рахунок власних коштів громадян та державної підтримки;
- його набувачами є громадяни, які відповідно законодавству визнані такими, що потребують поліпшення житлових умов;
- невисока вартість житла.

Законодавчо закріплено, що державна підтримка будівництва доступного житла здійснюватиметься через оплату державою першого внеску за рахунок бюджетних коштів у розмірі 30 % від вартості його будівництва (придбання). Іншу частину вартості житла оплачуватимуть громадяни — за власні кошти або за кошти іпотечного кредиту.

Право на доступне житло закріплене за особами, які потребують поліпшення житлових умов відповідно до законодавства, не мають права на соціальне житло та потребують державної допомоги.

Динаміка показника доступності житла (ПДЖ) свідчить про поступове підвищення доступності житла в Україні до 2008 р. включно. Наприкінці 2008 р. в зв'язку з поширенням в Україні світової фінансової кризи ПДЖ погіршився. У 2008 році найбільш доступним в Україні було житло в Донецькій, Дніпропетровській та Запорізькій областях, найменш доступним — у Закарпатській, Волинській та Тернопільській областях. Показники доступності житла в цілому по Україні значно відстають від стандартів розвинених країн світу.

Показник доступності житла, на думку Ю. Киричук, може стати ключовим індикатором підвищення доступності житла в Україні. Він дасть змогу з'ясувати не лише кількісні, а і якісні зрушення у вирішенні житлової проблеми, підтвердити правильність державно-управлінських рішень щодо стратегічного напрямку прогнозування та реалізації житлової політики.

Отже, економісти відзначають величезний дисбаланс попиту і пропозиції на ринку житла з яскраво вираженим дефіцитом житлових площ. Тому доступність житла в країні є дуже низькою. Ситуацію ускладнює і ціновий фактор, якій адекватно змінюється відповідно до перевищення пропозиції над попитом.

Основними засадами державної житлової політики стосовно доступного житла мають стати орієнтованість держави на створення умов, що дадуть змогу забезпечити потребу в житлі економічно активної частини населення та впровадження ефективної підтримки тих громадян, які через об'єктивні причини не мають можливості самостійно вирішити житлову проблему.

Перспективи розвитку ринку житла в Україні пов'язані з необхідністю втручання держави у функціонування ринку житла для забезпечення економічної і соціальної стабільності в країні. Ефективне державне регулювання дає змогу коректувати і модифікувати дії ринкової системи, включаючи ліквідацію вузьких місць, що неможливо розробити тільки за допомогою ринкового механізму. Розвиток й удосконалення економічних відносин на ринку житла мають стати керованим и регульованим процесом.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Киричук Ю. Показник доступності житла як основний критерій ефективності державної житлової політики [Текст] / Ю. Киричук // Вісник НАДУ при Президентіві України. — 2009. — № 1. — С. 86–93.
2. Олійник Н. Становлення та розвиток ринку житла в умовах суспільно-економічних трансформацій в Україні [Текст] / Н. Олійник // Вісник НАДУ при Президентіві України. — 2009. — № 1. — С. 52–59.
3. Поливода К. В. Ипотечный рынок жилья в Украине: проблемы и перспективы развития [Текст] / Поливода К. В. — К.: Знання. — 2006. — 197 с.

Отримано 7.06.2010

А. А. ТИМОШКО, Н. А. ТАРХАНОВА, Т. П. НОРКИНА
РЫНОК ЖИЛЬЯ В УКРАИНЕ: ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ

Донбасская национальная академия строительства и архитектуры

В статье рассматриваются проблемы развития рынка жилья в Украине, обозначаются перспективы его развития. Экономисты отмечают огромный дисбаланс спроса и предложения на рынке жилья с ярко выраженным дефицитом жилых площадей. Поэтому доступность жилья в стране является очень низкой. Главными основами государственной жилищной политики относительно доступного жилья должны стать ориентированность государства на создание условий, которые дадут возможность удовлетворить потребность в жилье экономически активной части населения и внедрение эффективной поддержки граждан. Перспективы развития рынка жилья в Украине связаны с необходимостью вмешательства государства в функционирование рынка жилья для обеспечения экономической и социальной стабильности в стране.

недвижимость, жилье, рынок жилья, доступное жилье, показатель доступности жилья

A. A. TYMOSHKO, N. A. TARKHANOVA, T. P. NORKINA
HOUSING MARKET IN UKRAINE: PROBLEMS AND PROSPECTS

Donbas National Academy of Civil Engineering and Architecture

The article reveals the problem of housing market expansion in Ukraine and specifies the outlook of its development. The economists determine great disbalance between demand and supply with well-defined housing floor-space shortage in the market. Availability of housing in the country is too low. The main principles of the national housing policy concerning availability of dwelling should be the state orientation to create conditions providing the demand in dwelling to the economically active part of national population and introduction of efficient support to the citizens. Development outlook of the Ukrainian housing market is connected with the necessity of the state interference into the housing market functioning to provide economical and social stability in the country.

real estate, dwelling, housing market, obtainable housing, index of habitation availability

УДК 930.1

П. В. СЕВЕРИЛОВА, Е. А. ГУЛЯЕВА

Донбасская национальная академия строительства и архитектуры

ФОРМИРОВАНИЕ ИСТОРИОСОФСКИХ ВЗГЛЯДОВ В ДРЕВНЕЙ КИЕВСКОЙ КНИЖНОСТИ

Статья посвящена историософии Древней Руси. Анализируются предпосылки формирования историософских взглядов в трудах древнекиевских книжников.

историософия, богословие истории, философия истории, Промысел

Все исследователи мысли Руси отмечают преобладание историософской проблематики в трудах древнерусских книжников. «Историзм», «панисторизм», универсальность и глубина исторического видения рассматриваются как характерные черты древнерусского любомудрия. Как писал Д. С. Лихачев, вся древнерусская словесность — «это литература одной темы и одного сюжета, в которой «сюжет — мировая история», а тема — «смысл человеческой жизни» [1, С. 9].

Философская мысль Киевской Руси, в том числе проблемы осмысления мира, человека, истории киевскими книжниками раннего периода, исследовались в работах современных украинских и российских учёных: С. В. Бондаря [1], В. С. Горского [2], М. Н. Громова [3], А. Ф. Замалева [4], М. С. Киселевой [5], В. В. Милькова [6] и других авторов.

Одним из актуальных и дискуссионных вопросов философского анализа древнерусского исторического сознания по-прежнему остается интерпретация мировоззренческих предпосылок его формирования.

Цель настоящей работы: исследование источников формирования историософских взглядов в культуре Древней Руси. Одна из основных задач — анализ существующих в современной философии концептуальных подходов к их истолкованию.

Прежде всего, следует заметить, что осмысление истории в Древней Руси обусловлено преимущественно *историософским* характером самого мышления древнерусских книжников. Важно подчеркнуть, что здесь речь идет именно об историософии, а не философии истории. В философии истории познание истории выражается в понятиях, и предполагает выявление ее логики (онтологический аспект). При этом требуется максимальная абстрагированность от личности познающего. Историософия как богословие истории, напротив, претендует на познание тайн истории и требует от познающего переживания истории как своей личной судьбы. Историософия направлена на поиски смысла истории, соответственно ее начала и завершения, ее духовной первопричины, явленной вовне. Тем самым, история представляется онтологической символизацией некоторой превосходящей ее реальности — замысла Бога, Божьей воли. Поэтому историософия рождается в контексте религиозного мировоззрения [7].

В трудах древнерусских книжников историософские взгляды задаются библейской концепцией всемирно-исторического процесса, согласно которой общий ход мировой истории определен Божественным промыслом. Сам принцип историзма (выстраивания строгой линейной последовательности чередующихся событий), укоренен в библейско-монотеистической концепцией бытия, согласно которой исток истории — это творение Богом мира из ничего [8, С. 199].

Книжники и летописцы Киевской Руси, обращавшиеся к проблеме осмысления истории, воспроизводили в своих трудах христианскую «схему» мировой истории. В ней особую важность приобретают вопросы эсхатологии [9, С. 183].

Так, «Слово о законе и благодати», один из первых памятников киевской книжности, автором которого являлся первый митрополит-русин, Иларион, посвящено проблеме осмысления истории Руси в контексте богословской интерпретации всемирно исторического процесса. История восточных славян была воспринята и представлена митрополитом Иларионом как завершающий этап формирования христианского мира как единого целого, ключевой момент которого — событие Крещения Руси [10].

Иларион связывает начальную историю Руси со священной библейской историей, используя метод богословской типологии и священноисторические аналогии. Например, — библейскую концепцию сопоставления — противопоставления Закона и Благодати на материале притчи о Праотце Аврааме, в которой руководящей выступает идея старшинства и младшинства. Так и Русь, приняв Крещение последней, становится первой, а последний и младший (князь Владимир, а затем и его сын Ярослав) становится первым и старшим. Тем самым, принцип промыслительной, прообразовательной взаимосвязи событий библейской истории, Иларион непосредственно применяет к толкованию перспективы реальной исторической действительности Руси.

Отсюда становится очевидным и представляется обоснованным то, что Русь как последняя и младшая из крестившихся держав, должна согласно божественному замыслу, стать оплотом и хранительницей христианского вероучения — первой и старшей. Так, книжник Иларион задает тон всей историософской традиции Руси, задавая многовековую перспективу богословского видения истории древнерусскими мыслителями.

Тем самым, определяется и ключевая характеристика толкования исторического процесса, составившая особенность понимания смысла и цели истории древнерусскими авторами. Она обусловлена ориентацией на библейскую историософию. Именно поэтому, говоря о событиях истории, книжник никогда не забывает о движении истории в ее мировых масштабах.

Таким образом, основу формирования древнерусских историософских взглядов составили принципы библейской историософии и христианская идея Промысла Божия, определяющая толкование исторических событий как поступательного разворачивания замысла Божественного домостроительства.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Бондарь С. В. Философско-мировоззренческое содержание «Изборников» 1073 и 1076 гг. / Бондарь С. В. — К. : Наук. думка, 1990. — 149 с.
2. Горський В. С. До характеристики філософсько-історичних уявлень в культурі Київської Русі [Текст] / В. С. Горський // Філософська думка. — 1984. — № 3. — С. 76–88.
3. Громов М. Н. Структура и типология русской средневековой философии [Текст] / Громов М. Н. — М. : ИФРАН, 1997. — 289 с.
4. Замалеев А. Ф. Библейские основы историософии «Повести временных лет» [Текст] / А. Ф. Замалеев // Отечественная общественная мысль эпохи средневековья. (Историко-философские очерки) Сб. научн. тр. — К. : Наук. думка, 1988. — С. 147–151.
5. Киселёва М. С. Учение книжное: текст и контекст древнерусской книжности [Текст] / Киселёва М. С. — М. : Индрик, 2000. — 256 с.
6. Мильков В. В. Осмысление истории в древней Руси [Текст] / Мильков В. В. — М. : ИФРАН, 2005. — 107 с.
7. Российский гуманитарный энциклопедический словарь [Электронный ресурс] / Режим доступа: <http://slovari.ru>.
8. Давньоруські любомудрії [Текст] / [за ред. В. Горського]. — К. : Київ-Могиланська академія, 2004. — 350 с.
9. Лихачев Д. С. Введение к чтению памятников древнерусской литературы [Текст] / Лихачев Д. С. — М. : Русский путь, 2004. — 340 с.
10. Левшун Л. В. История восточнославянского книжного слова 11–17 веков [Текст] / Левшун Л. В. — Минск : Экономпресс, 2001. — 352 с.

Получено 16.06.2010

П. В. СЕВЕРИЛОВА, Є. О. ГУЛЯЄВА
ФОРМУВАННЯ ІСТОРІОСОФСЬКИХ ПОГЛЯДІВ В ДАВНЬОЇ КИЇВСЬКОЇ
КНИЖНОСТІ

Донбаська національна академія будівництва і архітектури

Стаття присвячена історіософії Давньої Русі. Аналізуються передумови формування історіософських поглядів у трудах давньокиївських книжників.

історіософія, богослів'є історії, філософія історії, Промисел

P. V. SEVERILOVA, E. A. GULYAEVA

FORMATION OF HISTORIOSOPHIC VIEWS IN PAPERS OF ANCIENT KYEVAN
SCRIBES

Donbas National Academy of Civil Engineering and Architecture

The paper deals with hystoriosophy of the Ancient Rus. The premises of historiosophic views formation in the papers of ancient Kyevan scribes have been analyzed.

hystoriosophy, theology of history, philosophy of history, Providence

УДК 94(477.6)

А. І. ПЕТУНІНА, С. М. БОКЛАГ

Донбаська національна академія будівництва і архітектури

«КУЛЬТУРА» ПОВЕДІНКИ СІЛЬСЬКИХ АКТИВІСТІВ У 1932–1933 РР. ОЧИМА СЕЛЯН

У статті зроблено спробу виокремити особливості культури поведінки сільських активістів крізь призму бачення очевидців Голодомору 1932–1933 рр. Робота написана на основі аналізу опублікованих свідчень старших селян. Вказується, що склад активістів міг бути різномірним, але саме ці люди виявилися тими, хто безпосередньо здійснював державну політику, стали наочним утіленням місцевої влади з притаманним їй рівнем культури. Зазначається, що дії активістів тісно пов'язувалися з їхнім незвичним для селян зовнішнім виглядом, мовою та поведінкою. Культура поведінки виконавців волі партії підкреслювала їхню інакшість, відірваність від традиційної селянської культури.

селянство, культура поведінки, сільські активісти

Формулювання проблеми. Наприкінці 20-х — на початку 30-х рр. в українських селах дедалі активніше стали заявляти про себе так звані активісти. Серед них могли бути представники місцевих органів влади, підконтрольних громадських організацій та безпартійні, сільські мешканці та городяни, місцеві та приїжджі тощо. Об'єднувало їх одне — в умовах проведення колективізації, хлібозаготівель та повальних реквізицій саме ці люди безпосередньо здійснювали державну політику. В очах селян, у чий домівки вони могли увірватися удень чи вночі, витягти останню бурячину та сорочку, активісти стали наочним утіленням влади з притаманним їй рівнем культури — руками саме цих людей створювалася нова соціальна й політична дійсність. Десятиліття пропагандистських зусиль держави зі створення «прилизаного» образу «творців соціалістичного майбуття» так і не змогли витравити зі свідомості свідків жахливих подій, що розгорталися в українських селах на початку 30-х рр., згадок про поведінку активістів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. На сьогодні цілий ряд зарубіжних та вітчизняних дослідників докладно вивчають трагічні сторінки історії Голодомору 1932–1933 рр. та аналізують проблему сприйняття представників влади селянами [1; 2; 3; 4 та ін.].

Мета цієї статті — виявити особливості культури поведінки сільських активістів на основі свідчень селян, що пережили ті страшні події.

Основний матеріал. При вивченні спогадів селян кидається у вічі їхнє тверде переконання, що перед представниками влади вони були безсилі: «Предсідателя прислали з города. Він мав майже необмежену владу на селі» [5, С. 48]. Поводитися треба було обережно, бо якщо активістів не влаштували результати обшуку, вони могли розлютитися: «На день по 3 рази приходили трясти. Підводою — і до хати, і шукають, де попало. Бо ж били, судили (...)» [4, С. 229–230]. За це їх зневажали, ненавиділи [5, С. 176]. Дуже рідко, коли хтось з активістів мав при собі документи на проведення обшуків. Значно частіше були озброєні. У смт. Котельва Полтавської обл. по домівках ходили «спеціальні такі хлопці» з гвинтівками [4, С. 211–212]. М. Хмельник згадував владних виконавців таким чином: «Хотів — вдарив, хотів — плюнув на тебе... Вони мали пістолі чи якісь муфти (...) А вже як є оружжє, то є страх в чоловікові» [4, С. 97–98]. Те, що озброєні «люди від власті» лякали, били й арештовували підтверджується у чималій кількості свідчень. Втім, зброя була потрібна не завжди. За згадками П. С. Подлубної (Кіровоградська обл.) до них приїжджали не озброєні, але до того часу вже усередині громади з'явилось чимало донощиків [4, С. 184–187]. Часто штики від гвинтівок використовували як штирхачі — шукали сховане зерно [3, С. 223–228].

Зовнішній вигляд та поведінка людей, що стали знаряддям режиму, здавалися незвичними, поєднуючи невимовну жорстокість із специфічним вбранням. П. Г. Войціцький (Дніпропетровська обл.) запам'ятав діячів «червоної мітли» з червоними з похмілля «мордами», вдягненими у добротні кожухи з батогоми в халявах. Вони забирали все, що можна, сміючись вилили зварений борщ [3, С. 57]. У с. Велика Багачка Полтавської обл. «колективізатори» були неблаганні ні на які мольби, озброєні й одягнені у шкіряні плащі [3, С. 134]. Л. М. Пацірук запам'ятала «чужих», яких всі боялися. Лякало вже те, як вони говорили російською: дуже грубо, з брудною лайкою («для наших людей це тоді було дико»), з незвичними погрозами: «Знаєм, хто ви!», «В тюрме вам место, в Сибири!», навішували ярлики. З усякого приводу зухвало вихоплювали нагани. Викликали вночі до сільради, залякували. Зі страху люди приносили останнє. Ті, кому не було що принести, вважалися «злостними елементами», а їх було багато [3, С. 179–182]. «Перевіряльники» могли й безсоромно запитати: «Ти ще не здохла?» [3, С. 183–184]. Голова бригади активістів, прибулих до с. Олександрівка Полтавської обл. у листопаді 1932 р., не розмовляв, а кричав. У роки війни співпрацював з фашистами, видаючи колишніх соратників [5, С. 203–207]. У 1932 р. у с. Жавинка Чернігівської обл. збирачі податків грали на гармошці, співали. Тільки селяни, які не могли сплатити податки, верталися з сільрад побитими, часто після цього не виживали [3, С. 230]. Було таке, що «добре вдягнені» приїжджі хоча й не переслідували тих, хто ховав зерно, але збирали його по хатах і за весь час «вивезли багато» [5, С. 224–225].

У зовнішньому вигляді окремих активістів запам'ятовувалося й оздоблення революційною чи державною атрибутикою. К. Марченко запам'ятала мамини сльози та «червоні валки» активістів, завантажені зерном і прикрашені червоним прапором [3, С. 310–312]. Серед активістів було чимало маргіналів, що не знайшли себе у селянській праці — п'яниць, розпусників, кримінальних елементів. У. Недовесова свідчила, як такі «ледарюги» забрали в її родини не тільки всю худобу, але й одяг, який потім поодягали «і поначіпляли зверху червоні банти, і нагани» [6, С. 236–237]. А. С. Цибуля згадував активістів: «з «ревнаганями» у шкіряних кобурах червоно-коричневого кольору і великими нагрудними знаками на гімнастерках із зображенням на них трактора, що оре поле, а над трактором майорить червоний прапор з написом «Знищимо куркуля як клас». І вони нищили все на своєму шляху». Очільник комсомольської ячейки Сава Мулько був пристрасним агітатором, чудово розмалював стіни сільського клубу в дусі революційної тематики, але це не допомогло йому зберегти життя ні собі, ні рідним: його мати збожеволіла від голоду, зарізала двох синів та зварилася. Через кілька днів на вулиці знайшли й померлого Саву: його рот був сповнений непережованої трави, а на лацкані драного піджака майорів значок «КИМ» [3, С. 47–49]. Це була нова правда життя, яку поступово усвідомлювали ті, хто вирішував служити владі. Виживали не ідеалісти, а пристосованці. Дії в ім'я «світлого майбутнього», як правило, гарантували безкарність за злочини (активістів просто «перекидали» з села до села), але не захищали від небезпеки розділити долю інших селян. За даними В. К. Борисенко, чимало активістів закінчили життя за трагічних обставин. Та серед них були й мужні люди, які ділилися всім, чим могли, з сусідами [4, С. 32].

Висновки. Таким чином, у сприйнятті селян брутальні дії представників влади — активістів, що здійснювали реквізиції на початку 30-х рр., тісно пов'язувалися з їх «культурою» поведінки та незвичним образом. То могла бути наявність зброї, дуже «доброго» одягу або вбрання, підбраного з кричущим несмаком (демонстрованого в основному місцевими люмпенами), оздоблення своєї присутності владною символікою, лайлива мова і в абсолютній більшості випадків — груба поведінка. У будь-якому разі постраждали запам'ятовували щось таке, що підкреслювало відірваність виконавців волі партії від «нормального» життя селянського світу, вирізняло їхню чужість та інакшість.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Великий голод в Україні 1932–1933 років [Текст]: у IV томах / Виконавчий директор Комісії Джеймс Мейс. — Т. IV. Звіт Конгресово-президентської Комісії США з дослідження Великого голоду 1932–1933 рр. в Україні. — К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. — 622 с. — 3 000 пр. — ISBN 978–966–518–472–0.
2. Ноля В. Трансформація громадянського суспільства. Усна історія української селянської культури 1920–30 років [Текст]. — К.: Родовід, 1999. — 559 с. — ISBN 966–95114–5–3.
3. Український голокост. 1932–1933: Свідчення тих, хто вижив [Текст]: У 3 т. / За ред. Ю. Мицика. — К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2004. — Т. 2. — 365 с. — 3 000 пр. — ISBN 970–946–498–2.
4. Борисенко В. Свіча пам'яті: Усна історія про геноцид українців у 1932–1933 роках [Текст]. — К.: ВД «Стилос», 2007. — 395 с. — 2 000 пр. — ISBN 967–9879–4–8.
5. Український голокост. 1932–1933: Свідчення тих, хто вижив [Текст] / За ред. Ю. Мицика. — К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2003. — ISBN 970–946–498–0.

6. Врятована пам'ять. Голодомор 1932-33 років на Луганщині: свідчення очевидців [Текст]. — Т.1. / Упоряд. І.Магрицька. — Луганськ: Промдрук, 2008. — 464 с. — 2000 пр. — ISBN 980-949-1.

Отримано 11.06.2010

А. И. ПЕТУНИНА, С. М. БОКЛАГ
«КУЛЬТУРА» ПОВЕДЕНИЯ СЕЛЬСКИХ АКТИВИСТОВ В 1932—1933 ГГ. В ВИДЕНИИ КРЕСТЬЯН

Донбасская национальная академия строительства и архитектуры

В статье сделана попытка выделить особенности культуры поведения сельских активистов через призму видения очевидцев Голодомора 1932—1933 гг. Работа написана на основе анализа опубликованных свидетельств крестьян старшего возраста. Указывается, что состав активистов мог быть разнородным, но именно эти люди были теми, кто непосредственно осуществлял государственную политику, стали наглядным воплощением местной власти с присущим ей уровнем культуры. Отмечается, что действия активистов тесно увязывались с их непривычным для крестьян внешним видом, языком и поведением. Культура поведения исполнителей воли партии подчеркивала их чуждость и оторванность от традиционной крестьянской культуры.

крестьянство, культура поведения, сельские активисты

A. I. PETUNINA, S. M. BOKLAG
ETHICAL STANDARDS OF VILLAGE ACTIVISTS IN 1932—1933 VIA RECOLLECTIONS OF PEASANTRY

Donbas National Academy of Civil Engineering and Architecture

The article has made the attempt of searching for the peculiarities of ethical standards of village activists via recollections of the eyewitnesses of Great Starvation in 1932—1933. The article is based on the analysis of the published evidences of the old peasants. They stated that the activists were heterogeneous in structure but they were the people who took an active part in the state politics and personified local authorities with the distinctive cultural level. It was noted that activists' behaviour and the way of their activity were unusual for peasants, they underlined activists' strange appearance, rude words and behaviour. The ethics of the executors of the Communist Party orders stressed their isolation from the traditional peasantry culture.

peasantry, ethical standards, village activists

УДК 168.522 (477.62) 378

І. О. РОДИГІН, Н. О. КОВАЛЬОВА
Донбаська національна академія будівництва і архітектури

ВНЕСОК ДОНБАСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ БУДІВНИЦТВА І АРХІТЕКТУРИ В КУЛЬТУРНУ СПАДЩИНУ ДОНБАСУ

У цій статті приведені загальні матеріали про культурну спадщину і її складові об'єкти, завдяки яким можна порівняти внесок Донбаської національної академії будівництва і архітектури в культурну спадщину Донбасу із загальними положеннями та відчутти, наскільки він є глибинним і важливим для наших студентів і нашого краю — Донбасу. Матеріали про музей академії складають свій історико-культурний внесок у культурну спадщину нашого краю. Академія створює культурологічні клуби, які мають виховну місію і є дуже важливими у плані культури, освіти і духовного розвитку.

культура, історія, музей, спадщина, культурологічний клуб

Культурна спадщина — сукупність успадкованих людством від попередніх поколінь об'єктів культурної спадщини, результат їх духовної і матеріальної діяльності. Під «культурною спадщиною» розуміються: пам'ятники, твори архітектури, монументальні скульптури й живопис, елементи та структури археологічного характеру, написи, печери та групи елементів, які мають велику цінність для історії, науки; ансамблі, групи ізольованих чи об'єднаних будівель, архітектура, єдність чи зв'язок з пейзажем яких є видатною цінністю для мистецтва; визначні місця, твори людини або спільні витвори людини й природи, а також зони, включаючи археологічні визначні місця, що є універсальною цінністю з точки зору історії, естетики, етнології чи антропології. До культурної спадщини відносяться: вміст бібліотек, музеїв, архівів. До матеріальної культури належать архітектурні будівлі: церкви, монастирі, замки, палаци та інші культурні та архітектурні пам'ятники.

Музей історії ДонНАБА був створений наказом ректора ще в 1973 році як музей історії Макіївського інженерно-будівельного інституту. У 2007 році музей, розташований у третьому навчальному корпусі, розширився за рахунок нового залу з сучасним обладнанням. Загальна площа музею складає 200 м². У фонді музею є цінні експонати з історії МІБІ-ДонНАБА з 1973 р. і до наших днів. Загальна кількість експонатів досягає п'яти тисяч. Це документи, книги, журнали, макети, фото- і відеодокументи, відеокасети, компакт-диски, листи, сувеніри. Кількість одних тільки альбомів сягає 60, наприклад, «Кіровська сторона», «Будівництво МІБІ», «20 років МІБІ», «Ювілей Горохова Є.В.», «Хроніка академії», 30 альбомів будзагонів, 13 альбомів науково-технічних конференцій. До кожної знаменної події у нас в музеї є свій електронний фотоархів. Крім того, у нас зберігаються листи фронтовиків з поля бою, фотографії фронтовиків-викладачів ДонНАБА, фотографії Донецька й Макіївки в часи війни й сучасний інформаційний матеріал про Велику Вітчизняну війну та звільнення Макіївки. Щороку проводиться більш ніж 60 екскурсій для студентів і викладачів нашої академії та гостей з інших країн. За останні два роки у музей завітали більш ніж 2000 відвідувачів.

Історико-культурний центр ДонНАБА є структурним підрозділом академії і був створений у 2007 році. Діяльність центру пов'язана з пропагандою досягнень духовної і матеріальної культури, передового досвіду в межах промислового, будівельного виробництва і гуманітарної сфери, що покликана допомагати підвищенню ефективності виховної роботи, рівня професійної освіти студентів і формування їх світогляду. Основними задачами центру є: створення умов для всебічного розвитку здібностей студентів; збільшення рівня інформованості студентів про життя країни й регіону; формування потреби студентів у науковому просторі та вдосконаленні свого професійного потенціалу;

підвищення ефективності професійного й громадського виховання студентів; підготовка рекомендацій за всіма напрямками роботи структур академії.

Культурологічний клуб «Основа». «Основа» — це назва, що має особливе значення для історії української культури. Саме так називався перший на території Російської імперії український суспільно-політичний та науково-літературний часопис (заснований у 1861 році), частина матеріалів якого видавалася й російською мовою. Його спрямованість — культурно-освітня. Видавцями були відомі громадські та наукові діячі: В. Білозерський, П. Куліш, М. Костомаров, О. Кістяківський, М. Щербак та інших. На сторінках «Основи» побачили світ історичні праці М. Костомарова, П. Куліша, О. Лазаревського, П. Житецького, літературні твори Т. Шевченка, Л. Глібова, С. Руданського, О. Стороженка, Я. Кухаренка та інші. Передбачається, що культурно-освітні та виховні завдання буде вирішувати і культурологічний клуб «Основа» як один з гуманітарних осередків ДонНАБА. Концепція культурологічного клубу «Основа» базується на визнанні полікультурності українського суспільства (національна культура — це синтез цінностей, вироблених різними спільнотами суспільства, у тому числі й етнічними), що важливо для дослідження та пропагування культурно-історичної минувшини та сьогоденних соціокультурних реалій як України загалом, так і її частини — Донбасу; специфіки вітчизняної культурної самобутності на фоні загальноєвропейських культурних тенденцій. Ознайомлення студентів із надбаннями світової культури дозволить краще зрозуміти і міжкультурні взаємовпливи, визначити місце української культури у світовому культурному процесі, а зрештою виховувати повагу до різноманіття соціокультурних світів.

Таким чином, Донбаська національна академія будівництва і архітектури додає свій внесок до культурної спадщини нашого краю — Донбасу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Новини академії. — Макіївка: ДонНАБА, 2010. — 108(457). — 31 с.

Отримано 30.06.2010

И. О. РОДЫГИН, Н. О. КОВАЛЕВА
ВКЛАД ДОНБАССКОЙ НАЦИОНАЛЬНОЙ АКАДЕМИИ СТРОИТЕЛЬСТВА И
АРХИТЕКТУРЫ В КУЛЬТУРНОЕ НАСЛЕДИЕ ДОНБАССА
Донбасская национальная академия строительства и архитектуры

В этой статье приведены общие материалы о культурном наследии и о частях, из которых состоит наследие, благодаря которым можно оценить вклад Донбасской национальной академии строительства и архитектуры в культурное наследие Донбасса с общими положениями и почувствовать, насколько он является глубинным и важным для наших студентов и нашего края — Донбасса. Материалы о музее академии составляют свой историко-культурный вклад в культурное наследие нашего края. Академия создает культурологические клубы, которые выполняют воспитательную миссию и являются очень важными в плане повышения уровня культуры, образования и духовного развития.
культура, история, музей, наследие, культурный клуб

I. O. RODYGIN, N. O. KOVALYOVA
CONTRIBUTION OF DONBAS NATIONAL ACADEMY OF CIVIL ENGINEERING
AND ARCHITECTURE TO DONBAS CULTURAL HERITAGE
Donbas National Academy of Civil Engineering and Architecture

The article has cited key materials of the cultural heritage and their components due to which it is possible to compare the contribution of the Donbas National Academy of Civil Engineering and Architecture to the Donbas cultural heritage. The materials are about the museum of the Academy making the historical and cultural contribution to the heritage of our land. The Academy has made the cultural and educational clubs being very important with their educational legation and also with their cultural and spiritual development.
culture, history, museum, heritage, cultural and educational club

УДК 93

Е. М. ЧЕБОТАРЕВА, Л. М. КОЛЬЦОВА
Воронежский государственный университет

НАРОДОВОЛЬЦЫ УКРАИНСКОГО ПРОИСХОЖДЕНИЯ В РОССИЙСКОМ РЕВОЛЮЦИОННО-ОСВОБОДИТЕЛЬНОМ ДВИЖЕНИИ

Статья, посвященная оценке роли революционеров украинского происхождения, отличается большой актуальностью, так как в современных трудах по данной проблематике выявляется тенденция поиска корней террористической деятельности русских революционеров в связях с европейскими правительственными кругами и националистическими объединениями внутри Российской империи, каковыми являлись украинofilы.

«Народная воля», украинofilы, «Громада», «Киевская коммуна», «Кружок бунтарей», «Исполнительный комитет социально-революционной партии»

Партия «Народная воля», приковывавшая к себе «зрак мира» (В. Г. Плеханов), являлась и продолжает оставаться одной из самых противоречивых по целям и средствам их достижения организацией. Анализ и оценка этого явления в современных социально-политических условиях представляется одной из важнейших задач исторической науки, так как отношение к «Народной воле» было крайне противоречивым не только у современников «блестящей плеяды» (В. И. Ленин), но и у современных исследователей. Новый всплеск интереса к данной партии непосредственно связан с современными событиями, происходящими в России. Мы имеем в виду многочисленные террористические акты, совершенные в последнее время. Корни экстремистской деятельности современных террористических организаций некоторые исследователи пытаются обнаружить в истории российского революционно-освободительного движения. Особенный интерес проявляется к национальной принадлежности членов революционных организаций. Мы решили обратить свое внимание на революционеров малороссийского, то есть украинского, происхождения. Интерес к данной теме проявляется в двух аспектах: с одной стороны, народники и народовольцы, вышедшие из украинofilских кругов, воспринимаются как сепаратисты, имевшие конечной целью развал Российской империи, дабы видеть Украину самостоятельной и независимой; с другой стороны, революционеры украинского происхождения видятся органической частью русского революционно-освободительного движения.

Необходимо отметить, что южане всегда играли самые важные роли в деятельности «Народной воли» и предшествующих ей организаций. По мнению Прокофьева, биографа Андрея Желябова, связано это было с тем, что на юге капитализм делал огромные успехи, выкорчевывая феодальные пни со своей дороги. Буржуазия громко заявляла о надеждах на конституцию, капиталисты «сгущали конституционную атмосферу», а пропагандисты очень остро начали ощущать всю противоречивость момента, их попытки разъяснения крестьянам смысла социального и экономического равенства терпели крах, особенно под напором новых успехов капиталистического развития. Они не могли более пренебрегать борьбой политической, борьбой за власть. Следует отметить, что самыми известными революционерами-народовольцами южного происхождения были А. Желябов (по происхождению русский, но выросший в Украине), Н. Кибальчич, Н. Бух, И. Волошенко, Ф. Волховский, М. Фроленко, П. Якубович, братья Жебуневы, С. Ковалик и др. Особая роль принадлежит связям русских революционеров с Михаилом Петровичем Драгомановым, украинofilом — федералистом, издававшим в Женеве журналы «Громада» и «Вольное слово». С ним в свое время тесные отношения поддерживал Андрей Желябов. В Киеве и Одессе националистическое движение «Громада» подни-

мало прежде всего вопросы политической свободы, самостоятельности Украины, украинской культуры, преподавания на украинском языке. Украинские радикалы особенно увлекались деяниями своих предков. Гайдамаки и сечевики, лихая вольница, над которой не стоит государство, демократический круг, сообща решающий все вопросы, избирающий атаманов, — все эти идеи повлияли на формирование взглядов Желябова (его мать была казачкой). Как он говорил, память его жадно впитывала все, что рассказывалось о прошлом казачества; гайдамаки и сечевики восставали не с брошюрами в руках, а с оружием. В Киеве и Одессе было «больше лихости, больше бунтарства, чем на «чопорном севере».

Можно сказать, что колыбелями, взрастившими целый ряд самоотверженных бунтарей, были университеты, в первую очередь, Киевский и Новороссийский. В Киевском университете студенческие подпольные организации, кружки и группы, разгромленные после волнений 1864 года, возобновили свою деятельность в 1869—1870 годах. Начавшееся в эти годы движение по созданию студенческих касс для оказания помощи неимущим студентам постепенно переросло в движение против царского самодержавия. В 1872—1873 годах студенческие кружки преобразуются в революционно-народнические. Созданный в 1871 году в Петербурге кружок «чайковцев» имел отделения в Москве, Киеве, Одессе и Херсоне. По оценке Н.Д. Литвинова, в Киеве действовало два мощнейших базовых центра «чайковцев» с великолепной «системой подбора кадров». Весной 1874 года развернулось «хождение в народ». Киевский университет дал 10 % «хождоков». В целом студенты Украины составили 22 % участников «хождения».

Серьезным революционным объединением была «Киевская коммуна», членами которой были Дебагорий-Мокриевич, Стефанович, Брешковская и др. Дебагорий-Мокриевич и Стефанович выступили в 1875 году организаторами «Кружка бунтарей» (партия украинофилов). Первоначально действовали «Южные бунтари» в районе Корсуня, где, по их мнению, были живы традиции «Киевской казатчины». Здесь революционеры пытались свершить так называемое «Чигиринское дело», поднять восстание, используя «грамоты от царя». В 1878—1879 годах большинство «южных бунтарей» примкнуло к Южному исполнительному комитету Валериана Осинского (Лизогуб, Фроленко, Чубаров, Волошенко и др.). Они выступали сторонниками политической борьбы. Революционерами были убиты шпион Никонов в Ростове-на-Дону (1 февраля 1878 года), жандармский следователь Гейкинг в Киеве (25 мая 1878 года), совершено покушение на киевского прокурора Котляровского (23 февраля 1878 года), организован побег из Киевской тюрьмы организаторов «Чигиринского дела» (27 мая 1878 года).

Таким образом, мы можем сделать вывод, что деятельность постепенно эволюционирующих украинских революционных объединений оказала огромное влияние на становление и дальнейшую борьбу самой яркой революционной партии. Многие из виднейших народовольцев прошли путь от украинофильских кружков до «Народной воли». Юг Российской империи дал российскому революционно-освободительному движению плеяду блестящих мыслителей и «пламенных революционеров».

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Будницкий О. В. Терроризм в российском освободительном движении: Идеология, этика, психология (вторая половина XIX — начало XX в. [Текст] / О. В. Будницкий; [отв. ред. Б. С. Итенберг]. — М. : РОССПЭН, 2000. — 396 с.
2. Катренко А. Н. В борьбе за пробуждение народной революции: (Из истории рев.-демокр. движения на Украине в 80-х — нач. 90-х гг. XIX в.) [Текст] / А. Н. Катренко. — К. : Вища шк.: Изд-во при Киев. гос. ун-те, 1988. — 134 с.
3. Литвинова А. Н. Первая кровь России. Зарождение революционно-террористического движения в Российской империи. 1861—1879 гг. [Текст] / А. Н. Литвинова, Н. Д. Литвинов; Общонац. Центр «Антитеррор». — Воронеж, 2006. — 288 с.
4. Литература партии Народной воли // — СПб. : Типолитограф. Энергия, 1907. — 296 с.
5. Марахов Г. И. Киевский университет в революционно-демократическом движении [Текст] / Г. И. Марахов; [под ред. М. У. Белый и др.] — К. : Вища школа, 1984. — 119 с.
6. Прокофьев В. А. Желябов / В. А. Прокофьев. — М. : Мол. гвардия, 1965. — 367 с.
7. Тихомиров, Л. Н. Воспоминания / Лев Тихомиров; [вступ. ст. С. Н. Бурина]. — М. : ГПИИ, 2003. — 615 с.
8. Фигнер, Вера Николаевна. Запечатленный труд: воспоминания; в 2 т. / В. Н. Фигнер; [предисл. Э. Павлюченко]. — Т. 1. — М. : Мысль, 1964. — 439 с.

Получено 30.06.2010

Е. М. ЧЕБОТАРЬОВА, Л. М. КОЛЬЦОВА
НАРОДОВОЛЬЦІ УКРАЇНСЬКОГО ПОХОДЖЕННЯ В РОСІЙСЬКОМУ РЕВО-
ЛЮЦІЙНО-ВИЗВОЛЬНОМУ РУСІ
Воронежський державний університет

Стаття присвячена оцінці ролі революціонерів українського походження, вирізняється великою актуальністю, оскільки в сучасних працях за даною проблематикою виявляється тенденція пошуку коріння терористичної діяльності російських революціонерів у зв'язках із європейськими урядовими колами та націоналістичними об'єднаннями всередині Російської імперії, якими були українофіли. **«Народна воля», українофіли, «Громада», «Київська комуна», «Гурток бунтарів», «Виконавчий комітет соціально-революційної партії»**

Е. М. CHEBOTARYEVA, L. M. KOLTSOVA
MEMBERS OF «PEOPLE'S FREEDOM» SOCIETY OF UKRAINIAN ORIGIN IN
RUSSIAN REVOLUTIONARY LIBERATION MOVEMENT
Voronezh State Civil Engineering and Architecture University

The paper dealing with the function of the Ukrainian origin revolutionaries is of great importance because the present-day works on the given theme reveal the tendency of searching for the terrorism activity roots of the revolutionaries in relations with the European official quarters and nationalistic societies within the Russian Empire; the ukrainephiles were the representatives of such kind of nationalistic societies. **«People's Freedom», ukrainephiles, «Mass», «Kiev Commune», «Group of Rebels», executive committee of social and revolutionary party**

УДК 72.1

А. В. ВЯЗОВСКАЯ, С. А. СТАСЕНКО

Донбасская национальная академия строительства и архитектуры

ФИЛОСОФСКИЕ ПРИНЦИПЫ СЕНСОРНОЙ АРХИТЕКТУРЫ

В статье рассматривается «сенсорная» архитектура, как философски обоснованная архитектура. Выявлены философы, чьи идеи влияют на теоретические основы «сенсорной» архитектуры. К ним относятся Джанни Ваттимо, Морис Мерло-Понти, Жак Деррида, Мартин Хайдеггер и др. Обозначены идеи этих философов: чувствования окружающего мира, ненасилия в обществе, события, следов в пространстве и их применение в архитектуре. Сформулированы основные философские принципы «сенсорной» архитектуры: принцип чувствования, принцип ненасилия, принцип временности, принцип контекстуальности.

чувствование, ненасилие, слабость, временность, след

Современная архитектура имеет признаки эмоциональной некомфортности, агрессивности, немасштабности человеку. Противоположностью такой архитектуре является «сенсорная» архитектура, название которой происходит от английского слова *sense* — ощущения, чувства. Это название подчеркивает, что архитектура призвана воздействовать на человеческие чувства, вызывать определенные переживания и пробуждать воображение. Характерной особенностью «сенсорной» архитектуры является ее философская обоснованность. Представители этого направления являются не только практиками, но и теоретиками архитектуры. К ним относятся Юхани Палласмаа, Игнаси де Сола-Моралес, Питер Айзенман и др. В своих теориях они основываются на идеях таких философов, как Джанни Ваттимо, Морис Мерло-Понти, Жак Деррида, Мартин Хайдеггер и др.

Человек воспринимает окружающий его мир, и архитектуру в частности, не только глазом, но и «ухом, носом, кожей, языком, скелетом и мышцами» [7, С. 41]. По словам французского философа М. Мерло-Понти, «мы существуем в мире посредством нашего тела и воспринимаем мир при помощи нашего тела. Обретая таким образом контакт с телом и с миром, мы обретаем и самих себя, поскольку, если я воспринимаю при помощи тела, тело — это естественное «я» и, так сказать, субъект восприятия» [4]. Человек постигает окружающий мир, чувствуя его. «Чувствование есть не что иное, как это жизненное сообщение с миром, которое делает для нас мир привычным местом нашей жизни. <...> Чувствование обогащает всякое качество жизненной ценностью. <...> Воспринимаемый мир является не только символикой каждого чувства в рамках остальных чувств, но еще и символикой человеческой жизни» [4]. Выражение этих идей в архитектуре заключается в том, что «проектируя, феноменологически ориентированный архитектор моделирует не физический объем, а чувства. Среди них такие, как чувства сопричастности, покоя, уникальности, сакральности места, приобщения к судьбе другого человека, укрытости и безопасности и др. Полнота человеческого опыта поддерживается также обостряемыми архитектурой чувствами одиночества, страха и их преодолением» [3].

Критерии оценки качества художественного произведения связаны со способностью произведения искусства порождать, вызывать у нас множество воспоминаний, иллюзий, ассоциаций, отсылок, связей, а «качество архитектуры кроется не в чувстве реальности, которую она выражает, а в её способности пробуждать наше воображение» [3].

Архитектура не существует сама по себе, она взаимосвязана с человеком и обществом.

В своем эссе «Насилие это то, что препятствует задавать вопросы» итальянский философ Джанни Ваттимо пишет: «Я за такое общество, в котором я могу вести диалог без насильственного предписывания. <...> В обществе не должен устанавливаться порядок, при котором в конце концов все смогут говорить правду, — но в нем необходимо создавать ситуацию, когда все свободны в высказывании

любых абсурдных мыслей, какие только могут прийти в голову, не подвергаясь при этом насилию и не подвергая насилию меня. <...>

С идеей истины я могу прийти к тоталитарному обществу, с идеей ненасилия — вряд ли. Если я буду мыслить в категориях ненасилия, а не в категориях истины, более вероятно, что я буду уважать права других» [8]. Данная философия ненасилия легла в основу идеи «слабости» архитектуры: «Для произведения искусства — скульптурного или архитектурного — принятие определенной слабости, и таким образом, занятие второстепенной позиции может по всей вероятности являться условием его величайшей элегантности и, в конечном счете, величайшей значимости и важности. <...> В слабости есть сила; это сила, которую искусство и архитектура способны производить в точности тогда, когда принимают образ не агрессивный и доминирующий, а уклончивый и слабый» [6].

В условиях современного времени, «сегодняшней фрагментированной реальности наслаивающихся виртуальных и реальных времен» архитектура является *событием*.

«В просторе и дает о себе знать, и вместе таится — событие. Эту черту пространства слишком часто упускают из виду. И когда ее удается разглядеть, она все равно остается еще трудноопределимой, особенно пока физически-техническое пространство считается тем единственным, к которому заранее должна быть привязана всякая характеристика пространственного» [5].

Архитектура существует в определенном контексте, в пространстве, которое имеет свою историю, культуру, традиции, т. е. определенные *следы*. По Ж. Деррида, «Человек по существу уже не сталкивается с такой природой, которая не носила бы на себе следов предшествующей обработки. Не может быть ничего изначального, а есть только повторяющееся. То, что имеется, всегда есть след и замещение чего-то отсутствующего. <...> След равно относится и к природе, и к культуре. Он предшествует всякой мысли о сущем и неуловим в простоте настоящего, наличного, тождественного <...>. Нет ничего, что бы существовало раньше всего остального. Нет единой правды. Не существует абсолютно начала. Все открыто перед следами начал. До того, как появилось что-то, существовал след чего-то. До того, как появилось что-то, этого чего-то не было. Отсутствие всегда предшествует присутствию, потому что не было бы присутствия, если бы первоначально не было отсутствия» [2]. «Столкнувшись с такой реальностью, произведение искусства не может сделать ничего более, чем пересчитать или перераспределить эту систему многих наложений» [6].

Можно выделить основные философские принципы «сенсорной» архитектуры:

- Принцип *чувствования*. Человек воспринимает архитектуру своим телом и всеми органами чувств, а она, в свою очередь, воздействует на эмоции и воображение человека, вызывает ассоциации и образы.
- Принцип *ненасилия*. Предполагает создание дружественной человеку и месту архитектуры, ненавязчивой, неагрессивной.
- Принцип *временности*. Понимание архитектуры не как жесткой и завершенной системы, а как временного события, существующего в пространстве в определенный момент.
- Принцип *контекстуальности*. Любая местность имеет ряд следов — исторических, культурных, символических, которые влияют на формирование архитектурного образа.

Представление о «сенсорной» архитектуре возникает как след, продолжающийся отголосок поэзии, после того, как она была прочтена, как дрожащий звук колокола, который распространяется, когда уже прекратили звонить; как чистый остаток, как воспоминание [6]. Гёте говорит: «Не всегда обязательно, чтобы истинное телесно воплотилось; достаточно уже, если его дух веет окрест и производит согласие, если оно как колокольный звон с важной дружелюбностью колыхнется в воздухе» [5].

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Ваттимо Джанни. Музей и восприятие искусства в эпоху постмодерна [Электронный ресурс] / Джанни Ваттимо; [пер. с ит. Г. Курьеровой] / Режим доступа: <http://www.guelman.ru/xz/362/xx23/x2305.htm>
2. Деррида Жак. Деконструкция Метафизики [Электронный ресурс] / Жак Деррида / Режим доступа: <http://www.vuzlib.net/beta3/html/1/27499/27507>
3. Кияненко К. Юхани Палласмаа о геометрии чувств, чувстве дома и силе «слабой архитектуры» [Электронный ресурс] / К. Кияненко / Режим доступа: <http://archvestnik.ru/ru/magazine/av-4-103-2008>
4. Мерло-Понти М. Феноменология восприятия [Текст] / Мерло-Понти М.; [перевод с франц. под редакцией И. С. Вдовиной, С. Л. Фокина]. — Санкт-Петербург: «Ювента», «Наука», 1999. — 597 с.
5. Хайдеггер М. Искусство и пространство [Текст] / Хайдеггер М.; [перевод В. В. Бибикина] // Хайдеггер Мартин. Бытие и время / Мартин Хайдеггер. — М.: Изд-во «Республика», 1993. — С. 116–163.
6. Ignasi de Sola-Morales. Weak Architecture/Architecture theory since 1968; [edited by K. Michael Hays]. — A Columbia book of architecture, 1998. — 261 p.

7. Pallasmaa J. The Eyes of the Skin. Architecture and the Senses / Pallasmaa J. — Great Britain, Wiley-Academy, 2005. — 81 p.
8. Джанни Ваттимо Насилие это то, что препятствует задавать вопросы [Электронный ресурс] / Джанни Ваттимо / Режим доступа: <http://www.index.org.ru/infospace/398vatt.html>.

Получено 18.06.2010

А. В. В'ЯЗОВСЬКА, С. О. СТАСЕНКО
ФІЛОСОФСЬКІ ОСНОВИ СЕНСОРНОЇ АРХІТЕКТУРИ
Донбаська національна академія будівництва і архітектури

У статті розглядається «сенсорна» архітектура, як обґрунтована з філософського погляду архітектура. Виявлені філософи, чия ідеї впливають на теоретичні основи «сенсорної» архітектури. До них належать Джанні Ваттимо, Моріс Мерло-Понті, Жак Деррида, Мартін Хайдеггер і ін. Позначені ідеї цих філософів: відчуття навколишнього середовища, ненасильство в суспільстві, подія, сліди у просторі і їх застосування в архітектурі. Сформульовані основні філософські принципи «сенсорної» архітектури: принцип відчуття, принцип ненасильства, принцип тимчасовості, принцип контекстальності.

відчуття, ненасильство, слабкість, тимчасовість, слід

A. V. VIAZOVSKA, S. A. STASENKO
PHILOSOPHICAL PRINCIPLES OF SENSORY ARCHITECTURE
Donbas National Academy of Civil Engineering and Architecture

The article regards the sensory architecture as a philosophically valid architecture. The philosophers, whose ideas influence the theoretical bases of the sensory architecture, have been revealed. They are Gianni Vattimo, Maurice Merleau-Ponty, Jacques Derrida, Martin Heidegger, etc. The ideas of the philosophers, namely, the ideas of sensation of the environment, the ideas of nonviolence in society, the ideas of events, traces in space and their application in architecture have been designated. The basic philosophical principles of the sensory architecture: the sensation principle, the nonviolence principle, the temporarity principle and the contextuality principle have been formulated in the article.

sensation, nonviolence, weakness, temporarity, trace

УДК 004.52

О. С. КОВАЛЕНКО, В. М. БАБЕНКО

Донбасская национальная академия строительства и архитектуры

ФИЛОСОФСКИЕ МОТИВЫ ПОЭМЫ ДАНТЕ «VITA NUOVA»

В статье рассматриваются вопросы отражения философских взглядов Данте Алигьери в поэме «Vita Nuova». Акцентируется внимание на влияние неоплатонизма и работ Псевдо-Дионисия Ареопагита на творческие новшества итальянского поэта и мыслителя.

философия, поэзия, Данте, неоплатонизм, Псевдо-Дионисий Ареопагит, Возрождение, христианство, любовь, Беатриче, Бог

1. Постановка проблемы. Итальянский поэт Данте Алигьери занимает особое место в ряду мыслителей прошлого. Поэт, философ, гражданин — Данте открыл новую страницу культурной истории Европы, той истории, которая пишется и поныне.

Роль Данте в мировой культуре представляется достаточно отчетливо. Однако за контекст этих представлений нас выводят историки философии, которые сообщают, что Данте велик как поэт, выразивший идеи философии на языке литературы. Данте-философ легко может быть скрыт в тени своего литературного величия или же сведен к идеям и источникам предшествующих времен. Роль иллюстратора средневековой философии не совсем вяжется с тем влиянием, которое Данте оказал на умы мыслителей последующих столетий, в том числе и в области своих социально-политических взглядов, систематически изложенных им в его трактате «Монархия». В сфере философской мысли Данте испытал влияние Аристотеля, схоластического аристотелизма и аверроизма, а также — отчасти — неоплатонизма, стоицизма и арабской философии. Он специально изучал тексты Псевдо-Дионисия Ареопагита, Иоанна Скота Эриугены, а также Бернара Клервоского, Алана Лилльского и Сигера Брабантского. Аксиологическая система поэтики Данте генетически восходит к Псевдо-Дионисию Ареопагиту (заключительная часть «Божественной комедии») и перипатетизму («Пир»).

У Данте мы находим новую для того времени концепцию человека — человека свободного, способного самому выбирать свою судьбу. Данте различает два типа происходящих событий: одни связаны причинно-следственными отношениями и не зависят от человека, другие же обусловлены свободой воли человека и зависят лишь от него. Искупление первородного греха, таким образом, приходит не жертвенным путем, не покаянием и молитвой, не верностью церковным догмам. Совсем напротив, оно достигается бесстрашием, мудростью и достоинством личности, посвятившей себя служению человечеству. И Поэт решил пройти весь путь греховного человечества, чтобы указать людям такой путь искупления греховной природы человека, который соответствовал бы величию и достоинству человека, — это путь к Богу. Но именно этот путь является философским, этическим, эстетическим, поэтическим, гражданским, а не только теологическим обоснованием принципов нового гуманизма. Божье заветное снимается земными средствами. Но именно эти средства сокрыты, зашифрованы Данте в глубинах его поэтических образов. Где же, в каких произведениях наиболее ярко и четко нашли свое обоснование эти взгляды Данте?

2. Историографию темы (тут мы, по причине необъятности корпуса исследователей творчества Данте, укажем имена лишь некоторых представителей отечественной культуры) составляют работы как философов (Горфункель А., Лосев А.), так и литературных критиков (Андреев М., Хлодовский Р.), интересующихся мировоззренческими истоками творчества Данте, работы представителей литературы и искусства (Франко И., Неизвестный Э.), вдохновляющихся поэтическими образами итальянского мастера слова.

3. Философские мотивы поэмы «Vita Nuova» Центральным смыслообразом поэтики Данте является фигура Беатриче (итал. *beatrice* — дарующая блаженство; в «Новой жизни» прохожие с первого взгляда усматривали ее божественную красоту и достоинство: «не зная, как ее зовут, — именовали Беатриче»). У Данте в произведении «Vita Nuova» довольно часто упоминается число 9, вот отрывок из романа, который объясняет, что хотел сказать Данте этим числом: «Причина, по которой число «девять» было особенно ей любезно, быть может, следующая: согласно с Птолемеем и христианской истиной, девять — число движущихся небес, а, согласно с общим мнением астрологов, упомянутые небеса влияют на дольний мир в соответствии с их взаимной связью; отсюда следует, что число это было столь ей свойственно, ибо при ее зачатии все девять небес находились в совершеннейшей взаимной связи. Вот одна из причин; но, рассудив утонченнее и не отступив от непреложной истины, число это было ею самой; я говорю о сходстве по аналогии и так понимаю. Число «три» является корнем девяти, так как без помощи иного числа оно производит девять; ибо очевидно, что трижды три — девять. Таким образом, если три способно творить девять, а Творец чудес в Самом Себе — Троица, т. е. Отец, Сын и Дух Святой — три в одном, то следует заключить, что эту даму сопровождало число «девять», дабы все уразумели, что она сама — девять, то есть чудо, и что корень этого чуда — единственно чудотворная Троица»), чей реальный прообраз — дочь Фалько Портинари и жена банкира Симоне де'Барди, троюродная сестра мачехи Бокаччо. Семантика образа Беатриче восходит к семантике Донны в *dolce stil nuovo* и в куртуазной лирике: поэтика Данте конституирует образ Беатриче как воплощение абсолютной красоты и женственности, которые есть основа красоты, светящейся в других женских ликах (идея прекрасно передана иллюстрациями Эрнста Неизвестного к «Новой жизни»). Фактически красота Беатриче мыслится Данте в качестве красоты как таковой в субстанциональном ее выражении («в ее красе предел природных сил»), — такая красота способна обновить природу тех, кто ею любит, «ибо она чудесна» (отсюда — «Новая жизнь»), и причастность к ней означает моральное совершенствование и духовный взлет: «Прекрасна власть Амора, ибо от всего низкого обращает она намерения верного». Потому, характеризуя красоту Беатриче, Данте интерпретирует ее в куртуазной парадигме как импульс к божественному восхождению, аксиологически эквивалентному откровению: «Пусть воздадут Творцу благодаренье // Все, сопричастные ее путям». Это отражено и в цветовой символике поэтики Данте: во время первой встречи Беатриче (это был 1274 год), девятилетний мальчик залюбовался на майском празднике девочкой девяти лет, дочерью соседа, Беатриче Портинари. «Девятый раз после того, как я родился, небо света приближалось к исходной точке в собственном своем круговращении, когда перед моими очами появилась впервые исполненная славы дама, царящая в моих помыслах, которую многие — не зная, как ее зовут, — именовали Беатриче... Появилась облаченная в благороднейший кроваво-красный цвет, скромный и благопристойный, украшенная и опоясанная так, как подобало юному ее возрасту. В это мгновение — говорю поистине — дух жизни, обитающий в самой сокровенной глубине сердца, затрепетал столь сильно, что ужасающе проявлялся в малейшем биении» — это его первое автобиографическое воспоминание. Он и прежде видел её, но впечатление от этой встречи обновилось в нём, когда девять лет спустя (в 1283 году) он увидел её снова уже замужней женщиной «Когда миновало столько времени, что исполнилось ровно девять лет после упомянутого явления Благороднейшей, в последний из этих двух дней случилось, что чудотворная госпожа предстала предо мной облаченная в одежды ослепительно белого цвета... О ней можно было бы сказать словами поэта Гомера: «Она казалась дочерью не смертного, но Бога» и на этот раз Данте увлёкся ею. Беатриче становится на всю жизнь «владычицей его помыслов», прекрасным символом того нравственно поднимающего чувства, которое он продолжал лелеять в её образе, когда Беатриче уже умерла; одета в пурпурно-красное — цвет грядущей страсти; во время второй встречи Беатриче в расцвете своей женской красоты, в ослепительно белых одеждах — символе невинности и чистоты («Новая жизнь»); во время третьей, финальной встречи Беатриче, царица мира, предстает перед Данте в сияющем огненном одеянии («Божественная комедия»), что в рамках восходящей к неоплатоникам световой символики христианства означает мудрость, славу Божью и совершенство. Семантика любви в этом контексте конституируется как семантика очищения и восхождения к Абсолюту (программная для Данте канцона «Мое три дамы сердце окружили...», где персонифицированные верховные добродетели — Справедливость, Правда и Законность, — гонимые и отверженные всеми, находят единственного друга в лице Амора). Значительным символом выступает у Данте и персонификация «сострадательной дамы», которая является «достойнейшей дочерью Повелителя Вселенной, которую Пифагор именовал Философией». Именно «Мадонна Философия» выступает у Данте вдохновительницей его духовных и интеллектуальных исканий, и в этом смысле образы «Мадонны Беатриче» и «Мадонны Философии» оказываются

семантически эквивалентными: «За сферою предельного движенья // Мой вздох летит в сияющий чертог. // И в сердце скорбь любви лелеет Бог // Для нового Вселенной разуменья».

4. Выводы. Поэзия Данте сыграла большую роль в оформлении ренессансного гуманизма и в возвращении европейской культурной традиции в целом, оказав значительное воздействие не только на поэтико-художественную, но и на философскую сферу культуры (от лирики Петрарки и поэтов Плеяды до софиологии В. С. Соловьева). Исследование творчества Данте в настоящее время оформилось в специальную отрасль медиевистики — дантологию. Изучению и популяризации наследия великого итальянца посвящена деятельность специальных институтов и фондов, но при этом глубина его мысли остается неисчерпаемой.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Горфункель А. Х. Философия эпохи Возрождения [Текст] / Горфункель А. Х. — М. : Высш. школа, 1980. — 368 с.
2. Данте Алиг'єрі. «Vita Nuova» [Текст] / Алиг'єрі Данте. Нове життя. — К. : Дніпро, 1965. — 135 с.
3. Драч Иван. Дантове безмежжя [Текст] / Иван Драч // Данте Алиг'єрі. «Vita Nuova». Нове життя / Алиг'єрі Данте. — К. : Дніпро, 1965. — С. 11–126.
4. Лосев А. Ф. Эстетика Возрождения [Текст] / Лосев А. Ф. — М. : Мысль, 1978. — 245 с.

Получено 25.05.2010

О. С. КОВАЛЕНКО, В. М. БАБЕНКО
ФІЛОСОФСЬКІ МОТИВИ ПОЕМИ ДАНТЕ «VITA NUOVA»
Донбаська національна академія будівництва і архітектури

У статті розглядаються питання відображення філософських поглядів Данте Алиг'єрі в поемі «Vita Nuova». Акцентується увага на впливі неоплатонізму та праць Псевдо-Діонісія Ареопігита на творчі знахідки італійського поета й мислителя.

філософія, поезія, Данте, неоплатонізм, Псевдо-Діонісій Ареопігіт, Відродження, християнство, любов, Беатриче, Бог

O. S. KOVALENKO, V. M. BABENKO
PHILOSOPHIES OF THE DANTE'S POEM «VITA NUOVA»
Donbas National Academy of Civil Engineering and Architecture

The paper deals with the philosophical views of Dante in his poem «Vita Nuova». The influence of neo-platoism and the Dionysius the Areopagite's works to the creative innovations of Italian poet and speculator has been paid attention to.

philosophy, poetry, Dante Alighieri, neo-platoism, Dionysius the Areopagite, Renaissance, Christianity, love, Beatrice, God

УДК 159.922.6

К. М. МАКСИМЕНКО

Горловский государственный педагогический институт иностранных языков

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ГЕРОНТОПСИХОЛОГИИ

В работе рассматриваются биологические, социальные и психологические аспекты старения. Наиболее подробно раскрывается проблема смерти в пожилом возрасте.

геронтопсихология, геронтология, биологические, психологические, социальные аспекты старения

Формулировка проблемы. Проблема старения и старости является объектом особой междисциплинарной отрасли знания — геронтологии. В центре внимания геронтологии находятся биологические, психологические и социологические аспекты старения. На современном этапе развития науки в связи со «старением» населения, изучение геронтопсихологических проблем приобретает наибольшую актуальность. Старость рассматривается как биосоциопсихологическое явление. Исследователями были названы различные аспекты старения и связанные с ними трудности: ухудшение состояния организма, как биологическая проблема; разрушение прежних социальных связей, как социальная проблема; личная, персональная сторона старения, проявляющаяся в отношении самого человека к происходящим изменениям и осознании конечности жизни, как психологическая проблема. Более детально геронтопсихологические проблемы рассмотрены рядом авторов: Л. И. Анцыферова, И. Н. Веселкова, Е. В. Землянова, О. В. Краснова, И. Кемпер, Л. А. Котова, А. И. Ташева, Л. В. Сатина, П. Хишхорт и др. [1–6].

Целью нашего исследования было изучение различных аспектов старения, а также смерти как кризиса индивидуального существования. Поэтому **в качестве объекта** нашего исследования мы выбрали социально-психологические аспекты старения, **а в качестве предмета** — смерть и отношение к ней.

Основной материал. Общество может освободить пожилого человека от его гражданских обязанностей, но оно не может освободить человека от обязанностей по отношению к самому себе. Речь идет о самой главной обязанности человека — решении о смысле жизни, принятии того, что смерть является обычным завершением своего существования. Смерть — это событие, избежать которое не может ни один человек на земле. Поэтому она является чрезвычайно личным событием в жизни каждого человека и, несмотря на ее пугающий смысл для нас, смерть продолжает оставаться неотъемлемой частью жизни.

Смерть — это до сих пор неисследованный психологический феномен, потому что так называемый «околосмертный» опыт все же не является опытом реальной смерти. Однако любое упоминание о смерти в повседневной жизни вызывает сопротивление у человека. Смерть — не самая приятная тема для разговора и, если уж и говорят о смерти, то только на сугубо научном формальном (чаще — медицинском) языке. Разговор о смерти в обыденной жизни вызывает дискомфорт. Человеку намного легче говорить о смерти в безличной форме, например, «все люди смертны», чем переходить на язык «Я» и сказать: «Когда-нибудь умру и я».

Пенсионный период жизни часто рассматривается как кризисный период в жизни человека. Происходящее значительное изменение жизненной ситуации связано как с внешними факторами (появления свободного времени, изменение социального статуса), так и с внутренними (осознание возрастного снижения физической и психической силы, зависимое положение от общества и семьи). Эти изменения требуют от человека переосмысления ценностей, отношения к себе и к окружающему, поиска новых путей реализации активности. С уходом на пенсию, нередко совпадающим с ускорением биологического старения, часто связано ухудшение материального положения, иногда более уеди-

нённый образ жизни. Кроме того, кризис может осложниться смертью супруга (супруги), утратой некоторых близких друзей, ощущением одиночества.

Проблема одиночества обострилась с ухудшением в стране социально-экономической ситуации. Все большее число пожилых граждан считают себя одинокими, выброшенными на обочину жизни. Психологические проблемы одиноких пожилых людей состоят в следующем: они испытывают трудности в общении с социальными работниками и соседями; склонны к самоубийствам; они страдают от депрессии; переживают чувство вины перед умершими близкими; испытывают страх перед смертью и страх быть недостойно погребенными.

Многие пожилые люди не переносят резкую смену привычного образа жизни, и смерть вскоре после выхода на пенсию — явление достаточно распространенное, особенно среди мужчин. Вполне справедливо пожилой возраст называют стадией систематических социальных потерь и отсутствия приобретений. В связи с сознанием негативных возрастных перемен, резким ухудшением психического состояния или уровня физического здоровья, значительным ухудшением материального положения, у некоторых пожилых людей возникает чувство горя. Среди источников горя также называются следующие: смерть супруга или человека, игравшего важную роль; потеря физических сил; потеря веры в идеалы; потеря членства в значимой референтной группе; потеря любимого домашнего животного [2].

Переживание горя также связано с тем, что сложилось слишком много стереотипов по отношению к старости: все пожилые люди одиноки; все пожилые люди бедные; все пожилые люди не здоровы; все пожилые люди подвержены депрессии; пожилые люди — обуза для других; пожилые люди не могут функционировать в обществе; все старые люди становятся слабоумными. И нежелание попадать под число таких людей, пожилые люди в отчаянии решают покончить с собой. Исследования показали, что медицинские и психологические последствия суицидального акта, совершаемого в пожилом возрасте, намного серьезнее, чем в молодом: пожилые проявляют более твердое намерение умереть, прибегая к сильнодействующим средствам, устраивая ситуацию так, что вмешательство становится маловероятным. Пожилые люди значительно реже, чем молодые, сообщают о своих суицидальных намерениях другим людям.

К основным мотивам суицидального поведения относят следующие: желание прекратить осознание ситуации, которая кажется невыносимой; сильное физическое страдание; смерть супруга; сильное психологическое или психическое истощение; потеря возможности активного участия в общественной жизни; склонность к употреблению алкогольных напитков и наркотических веществ; сильно нарушенные социальные связи [4].

При предупреждении суицидального поведения среди людей пожилого возраста важнейшую роль играет семья. Близкие люди являются, в данном варианте, единственными, кто способен вмешаться в случае необходимости.

Итак, поздняя зрелость — последний отрезок жизненного пути человека. Люди с гедонистической направленностью личности, теряя физические возможности, быстро заканчивают своё существование. Для эгоистической направленности свойственно интенсивное психологическое старение, связанное с резким сокращением психологического будущего либо с его полной потерей. В последнем случае поздняя зрелость превращается в доживание. У людей с духовно-нравственной и сущностной направленностью личности основное содержание жизни нередко сохраняется; сохраняется и прежний психологический возраст. Нравственность личности в значительной мере определяет и сам конец жизни, процесс умирания человека. При гедонистической направленности характерны отчаяние и страх смерти; для лиц с эгоистической направленностью они часто сопровождаются нравственными страданиями, обесцениванием достигнутого, ощущением пустоты прожитой жизни. Люди с духовно-нравственной и сущностной направленностью создают высшую ценность основного содержания своей жизни, которую не могут перечеркнуть ни физические страдания, ни сама смерть.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Анцыферова Л. И. Новые стадии поздней жизни: время теплой осени или суровой зимы? [Текст] / Л. И. Анцыферова // Психологический журнал. — 1994. — Т. 15. — № 3. — С. 99–104.
2. Калиш Р. Пожилые люди и горе [Текст] / Калиш Р.; [пер. с англ. О.Джириковой] // Психология зрелости и старения. — 1997. — № 1. — С. 38–42.
3. Краснова О. В. Социальная психология старения как основная составляющая социальной геронтологии [Текст] / О. В. Краснова // Мир психологии. — 1999. — № 2. — С. 96–106.

4. Керкхоф А. Возможности предотвращения суицида среди людей пожилого возраста / А. Керкхоф, Р. Диекстра, П. Хиршхорн, А. Виссер // Психологическое обозрение. — 1995. — № 1. — С. 41–43.
5. Психология старости и старения: хрестоматия: учеб. пособ. [для студ. психол. фак. высш. учеб. завед. [Текст] / [сост. О. В. Краснова, А. Г. Лидерс]. — М. : Академия, 2003. — 416 с.
6. Фролькис В. В. Старение и старость [Текст] / В. В. Фролькис // Биология старения. — М. 1982. — С. 5–21.

Получено 06.05.2010

Х. М. МАКСИМЕНКО

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ГЕРОНТОПСИХОЛОГІЇ

Горлівський державний педагогічний інститут іноземних мов

У статті розглянуті біологічні, соціальні й психологічні аспекти старіння. Найбільш ретельно представлена проблема смерті.

геронтопсихологія, смерть, старіння

K. M. MAKSIMENKO

URGENT PROBLEMS OF GERIATRIC PSYCHOLOGY

Gorlovka State Pedagogical Institute of Foreign Languages

The biological, social and psychological aspects of aging have been examined in the article. The close attention is drawn to the problem of death in elder age.

geriatric psychology, death, aging

УДК 159.94

L. K. GORBACHENKOVA, A. S. LOPATINA, O. V. GRITSUK
Gorlovka State Pedagogical Institute of Foreign Languages

EMOTIONAL BURNOUT AS A PERSONAL DEFORMATION OF A PROFESSIONAL

The article is devoted to the problem of the emotional burnout of teachers. It is shown as the professional deformation.

emotional burnout, professional deformation, emotional flexibility, emotional stability

Formulation of problem. In psychology the problem of interconnection of activity and personality has been widely spread. Professional deformation may be observed in professional encirclement «person-person». The problem of teachers' emotional flexibility, emotional stability is one of the most topical scientific and practical problems.

Analyses of the latest research and publications. Teachers' activity is connected with communication. Stress is a typical thing for pedagogical activity [2]. It reveals itself in frustration, agitation, emaciation and burning out of somatic and nervous psychic diseases. The so-called «pedagogical crisis» starts after 10–15 years of professional activity [4].

A. O. Prohorov has pointed out unbalanced states appearing in case of infringement of symmetry between the organism and encirclement, which actualize states of anger, agitation, indignation, fury, exasperation, insult in teacher's organism [5]. The main cause of teacher's internal-personal contradiction is a discord between his/her estimation of personal qualities, manners of behaviour, communication and expected estimation of others. The atmosphere in pupils' collective and their attitude to a teacher and to the process of education can provoke the teacher's burning out.

The aim. The main purpose of research is to make clear if a teacher is subjected to the professional deformations. The **object** is the manifestation of nervous psychic tension, somatic complaints of teacher's emotional burning out. The **subject** is their personal characteristics.

The principle research data. Professional deformation is an unrealized habit of a person which measures the phenomena of the surrounding world according to the professional standards and aspects of professional activity. It is considered to be one of the negative qualities of an expert.

During the professional development the human personality undergoes some changes [3]. Most of all the formation of unadapted changes is subjected to the professions of the system «person-person»: a doctor, a teacher, a lawyer, a psychologist, a journalist, a priest, etc. The factors strengthening the influence of a profession to the personality of a teacher are the following: the motivation change of a labour activity; arising stereotypes of thinking, behaviour, activity; emotional intensity of professional activity; monotony, rigidly structured character of work; loss of prospects for professional growth; decrease of IQ of an expert; various accentuation of a person's character and also the age changes connected with aging: 1) social aging: the motivation is reconstructed; intellectual processes are weakened; the emotional sphere changes; unadapted forms of behaviour arise; 2) moral-ethical aging: persuasive moralization; the sceptical attitude to youth subculture; opposition of the present to the past; exaggeration of merits of the generation; 3) professional aging: imperception of innovations; reassessment of value of experience of the generation; difficulties of mastering of new means of work; a decrease in rate of professional functions.

The profession of a teacher is one of the most deforming one towards a person and a figure. The development of professional deformations of a person of a teacher is promoted also by reproductive training and an

authoritative position of a tutor. The basic parameters of these deformations are considered categorical of the teachers, their conservatism, closeness in dialogues, appreciation of judgement, which become the character's traits. Many teachers are distinguished by a teaching manner of their speech. To some extent it is useful in educational establishment but it is not always needed in the sphere of personal relationships. Authoritativeness is typical for many of tutors because they have to vote children's collective precisely. The necessity «to hold in hands» a group of children forms an excessive authoritativeness in a teacher's character and a categoricity, in imposing of the image of «I» to pupils and surrounding adults that promotes a suppression of sense of humour and wish to authority above children and people in general.

Pedagogical deformation is promoted also by that fact, that a pedagogical collective of any educational establishment is made basically by females who have acquired and propagandize the male educational system which is almost exclusively connected with verbal forms of influence on children and male forms of behaviour.

The high level of intrapersonal conflicts of teachers is connected also with the necessity to correspond to a high level of social expectations of associates, with physical strength overstrain which is necessary for performance of professional duties. With upgrading of skills and aging of a teacher, an increase of pedagogical loading and accumulation of weariness is obligatory.

The research was conducted on the teachers on the base of Gorlovka secondary schools No. 8, No. 53, No. 73. The following methods have been used: Questionnaire of nervous psychic tension (I.A. Nemchin), Questionnaire «Intensity of somatic complaints» (made in psychosomatic hospital of the Guissen University and adopted at the Behterev Psychoneurologic University), Questionnaire «Emotional burning out» (V. V. Boyko).

By the «Questionnaire of nervous psychic tension» the degree of expression of a state of teacher's nervous psychic tension has been studied. It was soon found that the majority of the teachers (80 %) has weak nervous tension, 16,7 % has moderate (intensive) tension, 3,3 % has extensive tension. Extensive tension can be observed in the teachers with 30–year occupational life.

The method «Intensity of somatic complaints» is characterized by general emotional coloured intensity of complaints. The research results showed that investigators' emotional state isn't burdensome, somatic state doesn't influence to the stereotype of investigator emotional behaviour. 3,3 % of teachers feels influence of their somatic state on the stereotype of emotional behaviour.

Questionnaire Emotional burning out demonstrated a syndrome of emotional burning out. 3,3 % of investigators have completed phase «Tension» (10 years of pedagogical work experience). They have the following expressed symptoms:

1. sufferings of circumstances traumatizing the psych,
2. alert and depression. 20 % of the investigators have completed the phase «Resistance». They have the symptom of the extension of sphere of emotional economy». Nobody of investigators has completed the phase «Exhaustion», but the 23,3 % have it in the process of formation. This phase is accompanied with psychosomatic diseases.

The majority of investigators long to psychological comfort to reduce tension of external circumstances with the help of modes which are at their disposal formation of protection with the help of emotional burning out occurred on the base of the following symptoms: inadequate selective emotional regulations, the expansion of the sphere of economy and reduction of professional duties. The transition from the emotional level to the level of psychosomatic wasn't observed.

Nowadays, different modes are used in the solutions of certain problems in pedagogical activity. The most famous mode is continual psychic-pedagogical teacher's education, increasing of his qualification. It is connected with the fact that knowledge which is received during the period of education at the University grows old quickly and the professional competence is reduced by 50 %.

Psychoremedial work is held, which has the aim of improvement the adaptation to life situations, the weakening of external and inner tension, preventing and solving conflicts [1]. Behaviour trainings are used directed at the reducing of emotional perception of the criticism on the side of others, who increase emotional stability. The main aspect of professional teacher's activity is self-regulation, which's directed to the renewal of personality's recourses.

A professional teacher devotes a large part of his/her time to children's studying and bringing-up. It claims from society creating such conditions under which a teacher could execute professional tasks, could realize self-perfection of his/her personality and pedagogical activity on the whole on the basis of the methods, created in the theory and practice of psychological subjects.

To avoid the professional deformation teachers can master different methods of management of consciousness, learn to switch from one kind of activity to another, strengthen the will power, and the main

thing is not to limit oneself to stereotypes, standards, patterns and act in accordance situation proceeding with the conditions in the real time.

It is important to understand that first of all the reason of professional deformations is a peculiarity of the attitude of a person to his activity, instead of the volume of work. It is possible to work long and persistently and not to be deformed, if a person observes preventive maintenance.

Thus, according to the results of the research, we can formulate the following **conclusions**:

1. Stress is typical for teachers, it is expressed itself in the emotional burning out.
2. The teachers have the following symptoms of emotional burning out: inadequate selective emotional regulations, the expansion the sphere of emotional economy and reduction of professional duties.
3. The teachers are characterized by a low level of psychic culture, insufficient developing of self regulations skills stimulating the somatic and nervous psychic diseases.
4. The teachers are exposed to professional deformations.

REFERENCES

1. Бойко В. В. Энергия эмоций в общении: взгляд на себя и на других [Текст] / Бойко В. В. — М., 1996. — 196 с.
2. Изард К. Психология эмоций [Текст] / Изард К. — СПб. : Питер, 2003. — 464 с.
3. Китаев-Смык Л. А. Психология стресса [Текст] / Китаев-Смык Л. А. — М. : Наука, 1983. — 368 с.
4. Орел В. Е. Феномен «выгорания» в зарубежной психологии: эмпирические исследования [Текст] / В. Е. Орел // Психол. журн. — 2001. — Т. 22. — № 1. — С. 90—101.
5. Прохоров А. О. Саморегуляция психических состояний в учебной и педагогической деятельности [Текст] / А. О. Прохоров // Вопросы психологии. — 1991. — № 5. — С. 156—161.

Отримано 23.05.2010

Л. К. ГОРБАЧЕНКОВА, А. С. ЛОПАТИНА, О. В. ГРИЦУК
ЕМОЦІЙНЕ ВИГОРАННЯ ЯК ОСОБИСТІСНА ДЕФОРМАЦІЯ ПРОФЕСІОНАЛА
Горлівський державний педагогічний інститут іноземних мов

Стаття присвячена проблемі емоційного вигорання у вчителів. Емоційне вигорання розглядається з точки зору професійної деструкції.
емоційне вигорання, професійна деформація, емоційна гнучкість, емоційна стабільність

Л. К. ГОРБАЧЕНКОВА, А. С. ЛОПАТИНА, О. В. ГРИЦУК
ЭМОЦИОНАЛЬНОЕ ВЫГОРАНИЕ КАК ЛИЧНОСТНАЯ ДЕФОРМАЦИЯ ПРОФЕССИОНАЛА
Горловский государственный педагогический институт иностранных языков

Статья посвящена рассмотрению проблемы эмоционального выгорания учителей. Эмоциональное выгорание рассматривается в качестве профессиональной деструкции.
эмоциональное выгорание, профессиональная деформация, эмоциональная гибкость, эмоциональная стабильность

УДК 159.942

O. V. GRITSUK, O. N. SKLYARENKO, R. V. PODLESNY
Gorlovka State Pedagogical Institute of Foreign Languages

OVERCOMING EMOTIONAL BURNOUT OF TEACHERS

The article attacks the problem of prevention and correction of the emotional burnout of the teachers.

mental health, emotional burnout, professional activities

Problem statement. The problem of maintaining and strengthening teachers' occupational health and prevention of their emotional burnout is relevant today. Professional teachers work differs from the other categories of labour by fixed neuro-psychological and emotional stresses defined as the content and pedagogical conditions [7], [9], [10].

Professional health care as a generalized description of teachers is considered in specific circumstances of their professional activities. It is the process of preservation and development of regulatory properties of the organism, its physical, mental and social well-being. Professional care is one of the main indicators of quality of professional life, as well as essential for effective work. It is necessary to study the peculiarities of professional teachers, which lead to emotional burnout.

The **purpose** of our study is to identify characteristics of professional teachers, which lead to emotional burnout. The **object** is emotional burnout of teachers developed by their professional activities. The **subject** is situational and personal factors of the formation of emotional burnout of teachers, as well as psychological resources to overcome it.

The principle research data. Teachers are the category of professionals that are inclined to burnout because of their specific activity [4]. The main factors causing the burnout of teachers include daily mental overload, selfless assistance, high responsibility for the students, a disbalance between the intellectual and moral energy costs and material reward, role conflict [8].

T. V. Formanyuk has outlined three factors that play a significant role in the «burningout» of teachers: personal, role, organizational [12].

Personal factors include motivation, ways of responding to stress and other individual characteristics. For example, the low rating of importance of work, dissatisfaction with professional growth and lack of autonomy in determining the rapid development of burnout. The most vulnerable in this respect are people who react to stress by type A: aggressive incontinently seeking rivalry [11]. Also, to the burnout are more inclined those people who work with high responsibility and dedication, who found their calling at work, employ to self-abandonment, passionately, with the installation of continuous workflow. Role factor is associated with conflicting role and role of uncertainty. Organizational factors include characteristics of professional tasks, the nature of leadership, of responsibility. One of the successful adapts of professional educators is the development of adaptive capacity. The high level of neuro-mental stability and self-control behaviour impedes the development of emotional exhaustion, a significant communicative potential of reducing the likelihood of depersonalization. Advanced adaptive abilities cause resistance of teachers against the professional stress and contribute to occupational health.

Of great importance to meet the maintenance of professional burnout and health teachers are models bearing behaviour. We should take constructive prosocial and assertive steps. These behaviours contribute to the success of professional adaptation and reduce the risk of burnout syndrome.

Burnout syndrome can develop as teachers with high seniority, and young teachers, who just begin their professional career. High level of burnout of teachers with great experience is due to long-term effects of professional stress [5; 6]. The possibility of burnout syndrome at any stage of professional rights demonstrates

the need of development of psycho preventive and rehabilitation measures that would reduce the risk of burnout and neutralize its negative consequences.

One important component of preventing burnout syndrome is correction unconstructive behaviour and ways of forming meaningful coping strategies to overcome occupational stress [11].

Marital status is also associated with burnout. Divorced people can cope with life and job stress worse than their married colleagues. Women teachers increasingly tend to burn in the family [10]. The result of burnout is experiencing loneliness, lower life satisfaction and their achievements.

Due to the high risk of burnout of teachers and representatives of other social professions, the point of correction of professional stress in occupation «person-person» is very important. Preventive measures include: social studies (communication) with knowledge, skills of self-management and self-possession, learning design models defeating behaviour. Rehabilitation of «burned persons» includes: the restoration of psychotronic potential actualization of personal resources, a value of professional activity and life, strengthening the faith in themselves.

Teachers that are characterized by high levels of burnout, use such behaviour methods as avoidance and aggression. As prevention of burnout it is appropriate special workshops with the unloading and psychological training techniques and techniques that reduce the risk of burnout. Constructive methods are represented by avoidance behaviour and aggression. The first can not effectively decide emerging professional challenges and establish pedagogically appropriate relationships with students and colleagues, leading to increased psychological stress and the risk of burning. Aggression makes it difficult professional decision problems.

Finding of social support, however, is a constructive behaviour model. It allows to deal effectively with interpersonal interaction and coordinate efforts to achieve the goal of joint activity. The fact that teachers with high rates of burnout rarely come to find social support, can be explained as follows: high level of burnout, usually accompanied by the complication of relations with surrounding people and lower professional achievements are dependent on cooperation with colleagues. Therefore, it attracts lower frequency of appeals to others for help and support. However, the teachers initially less inclined to search for social reinforcement, perhaps, have great professional challenges, striving to achieve total self and the level of stress in them increases.

E. A. Semenova has developed the program of prevention of burnout in teachers [2]. Preventive activities are of areas: information, emotional support, increasing the significance of profession.

1. Informing the teachers about the causes and signs of burnout. Teachers intuit their violations of health and behaviour, but can not properly assess and help themselves. The first task in the prevention of burnout psychologists consider expanding the awareness of teachers and managers about how the public methods to help maintain a professional health and performance.

2. Emotional support for those who experience burnout. It is through communication in a professional teachers' club. Compatible evenings, travelling with children, participation in sports city life, sports holidays, trips to the theatre, a museum allow teachers to be out of professional issues, to charge vivacity and desire to live and work.

3. Creating the cases that raise the importance of teaching profession. The manager should be well organized and has become more meaningful for employees [1].

To increase the value of labour educators, we can use the traditional forms, such as a permanent problem seminars, supervisions. Also next forms can satisfy social and psychological (moral) needs in recognizing, self-expression: participation in teaching reading; participation in naturalistic readings; experiences of a teacher; business games.

There are following ways of rewarding the teachers: prize for the year and participation in technical work; honourable mention; valuable gift; compensatory time off (motion before the administration of schools); direction of the prestigious courses of retraining and skills development; creative holidays in the holiday time (motion before the administration of schools); exemption from the second direct certification; recommendation to generalize the experience of the teacher; participation and presentation to the awarding of the year.

So we can draw the following **conclusions**. A teacher, which has a high adaptive capacity, psychological stability and regulate the behaviour, is less liable to negative impact to professional stress and burnout than a teacher with low adaptation skills. This pattern is seen regardless of age and seniority. High level of burnout disrupts human activities and reduces its ability to self-control behaviour that leads to the emotional and physical devastation. In order to prevent burnout of the teachers it is very useful to create such organizational conditions in schools, which contribute to the preservation and development of personal adaptation abilities of teachers.

REFERENCES

1. Анцыферова Л. И. Личность в трудных жизненных условиях: переосмысливание, преобразование ситуаций и психологическая защита [Текст] / Л. И. Анцыферова // Психологический журнал. — 1994. — Т. 15. — № 1–3. — 16 с.
2. Бабахан Ю. С. Оперативная устойчивость и эмоциональный стресс [Текст] / Ю. С. Бабахан // Вопросы психологии. — 1970. — № 3. — С. 158–164.
3. Бойко В. В. Энергия эмоций в общении: взгляд на себя и на других [Текст] / Бойко В. В. — М. : Информационно-издательский дом «Филинь», 1996. — 196 с.
4. Дьяченко М. И. О подходах к изучению эмоциональной устойчивости [Текст] / М. И. Дьяченко, В. А. Пономаренко // Вопросы психологии. — 1990. — № 1. — С. 106–112.
5. Изард К. Психология эмоций [Текст] / Изард К. — СПб. : Питер, 2003. — 464 с.
6. Китаев-Смык Л. А. Психология стресса [Текст] / Китаев-Смык Л. А. — М. : Наука, 1983. — 368 с.
7. Митина Л. М. Психологические особенности внутриличностных противоречий учителя [Текст] / Л. М. Митина, О. В. Кузьменкова // Вопросы психологии. — 1998. — № 3. — С. 3–16.
8. Орел В. Е. Феномен «выгорания» в зарубежной психологии: эмпирические исследования [Текст] / В. Е. Орел // Психол. журн. — 2001. — Т. 22. — № 1. — С. 90–101.
9. Саморегуляция психических состояний в учебной и педагогической деятельности [Текст] / А. О. Прохоров // Вопросы психологии. — 1991. — № 5. — С. 156–161.
10. Реан А. А. Факторы стрессоустойчивости учителей [Текст] / А. А. Реан, А. А. Баранов // Вопросы психологии. — 1997. — № 1. — С. 45–54.
11. Ронгинская Т. И. Синдром выгорания в социальных профессиях [Текст] / Т. И. Ронгинская // Психол. журн. — 2002. — Т. 23. — № 3. — С. 85–95.
12. Форманюк Т. В. Синдром «эмоционального» сгорания как показатель профессиональной дезадаптации учителя [Текст] / Т. В. Форманюк // Вопросы психологии. — 1994. — № 6. — С. 57–63.

Отримано 20.05.2010

О. В. ГРИЦУК, О. М. СКЛЯРЕНКО, Р. В. ПОДЛЕСНИЙ
ПРОБЛЕМА ПОДОЛАННЯ ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ У ВЧИТЕЛІВ
Горлівський державний педагогічний інститут іноземних мов

В статті розглядається проблема профілактики і корекції емоційного вигорання вчителів.
психічне здоров'я, емоційне вигорання, професійні заходи

О. В. ГРИЦУК, О. Н. СКЛЯРЕНКО, Р. В. ПОДЛЕСНИЙ
ПРОБЛЕМА ПРЕОДОЛЕНИЯ ЭМОЦИОНАЛЬНОГО ВЫГОРАНИЯ У УЧИТЕ-
ЛЕЙ
Горловский государственный педагогический институт иностранных языков

Статья посвящена рассмотрению проблемы профилактики и коррекции эмоционального выгорания учителей.
психическое здоровье, эмоциональное выгорание, профессиональные мероприятия

УДК 159.922.7

С. Н. СТУПАК

Горловский государственный педагогический институт иностранных языков

ВЛИЯНИЕ МУЗЫКИ НА ДЕТЕЙ В ПРЕНАТАЛЬНЫЙ ПЕРИОД

В работе рассматриваются особенности развития детей пренатального периода, дается теоретический анализ научных работ, посвященных влиянию музыки на развитие ребенка.

пенатальный период, музыка, слуховая, вестибулярная системы

Формулировка проблемы. В наши дни музыка является не только источником удовольствия и развлечения, но и работой, сферой деловых интересов. Люди по-разному воспринимают музыкальные ритмы, реагируют на них. Одно из направлений биологии — биомузыкалогия — выявляет, как звуки воздействуют на живой организм. Многие исследования посвящены проблемам воздействия музыки на мозг ребенка в период беременности матери, после рождения, во время обучения, а также при разных душевных состояниях. На современном этапе всё более популярным становится пренатальное воспитание: развивать и обучать ребёнка начинают ещё до его рождения. В исследованиях, проведенных над не рожденными детьми, сложно отделить правду от ошибочных мнений и выводов. И хотя многие теории не имеют под собой четкого научного обоснования, многие ученые начинают убеждаться в том, что некоторые из них могут найти фактическое подтверждение [3].

Проблема внутриутробного развития детей активно разрабатывается современными учеными. Ею занимались такие ученые, как Дэвид Джеймс, Уильям Залленбах, Шейла Вудвард, Питер Хэппер, Александра Ламон, Адльфред Томасис, Генри Траби, Норманн Равски и др.

Целью нашей статьи является теоретический анализ работ, посвященных изучению влияния музыки на детей пренатального периода. **В качестве объекта исследования** мы выбрали детей пренатального периода, **а в качестве предмета** — влияние музыки на развитие плода.

Основной материал. Для начала рассмотрим эксперименты, проведенные с целью изучения влияния музыки на животных. Сотрудники университета Кёнхи (Kyung Hee University) провели исследования влияния музыки и шума на формирование гиппокампа крыс и их пространственную обучаемость. Гиппокамп — часть лимбической системы головного мозга (обонятельного мозга), участвующая в механизмах формирования эмоций, консолидации памяти, то есть перехода кратковременной памяти в долговременную. Учеными было отмечено, что если беременные самки крыс слушали шум — 95 дБ в течение часа один раз в день, то у их детенышей замедлялся рост, уменьшалось количество нейронов гиппокампа и ухудшалась способность к обучению ориентации в лабиринте. Проигрывание приятной музыки громкостью 65 дБ в течение часа один раз в день, наоборот, способствовало развитию гиппокампа и обучаемости пространственной ориентации крысят. Группа ученых из Токусимского университета (University of Tokushima) проигрывала мышатам Сонату для фортепиано К448 Моцарта, которую обычно используют в экспериментах по «эффекту Моцарта». Музыка громкостью 65–75 дБ (чуть больше обычной громкости человеческого голоса) включали каждый день. Начинали за семь дней до рождения мышат и продолжали два месяца вплоть до окончания эксперимента. Животные, слушающие Моцарта, гораздо реже ошибались в лабиринте, а изучение содержания нескольких белков мозга показало увеличение синаптической пластичности мозга — за счет этого мышата лучше обучались [1].

Нерожденный ребенок находится в водном окружении внутри материнского тела. Такое окружение играет роль фильтра низких частот, пропуская низкие частоты и приглушая высокие. Современная эмбриология утверждает, что с седьмой недели начинает формироваться евстахиева труба, а на

девятой неделе у эмбриона уже сформировано наружное ухо — его можно увидеть во время ультразвукового исследования (УЗИ). Но косточки в среднем ухе начинают окостеневать только с восемнадцатой недели. Полностью ухо формируется примерно к двадцать четвертой неделе. В настоящее время учёные точно знают, что на девятнадцатой неделе плод уже слышит звуки частотой 100–2 000 Гц. На двадцать третьей неделе младенцы начинают реагировать на стимулы частотой 500 Гц, на двадцать седьмой неделе — 100–500 Гц, на тридцать первой неделе развития — 100–3 000 Гц. Если вместо одиночных импульсов частотой 80–2 000 Гц запускают серию из десяти импульсов, продолжительность которых составляет две секунды, то уже на двадцатой неделе возможно наблюдать реакцию плода — он начинает двигаться интенсивнее [2].

Как же влияет музыка на внутриутробное развитие плода? Исследования показали, что стимуляция чувств плода влияет на рост мозговых клеток. Если ребенка стимулировали недостаточно, количество межклеточных связей будет существенно меньше. Недостаток межклеточных связей может привести к смерти мозговых клеток, особенно на восьмом месяце беременности. К концу пятого месяца внутриутробного развития ребенок начинает слышать и обучаться. В ходе одного из исследований, будущим мамам предлагали ставить детям свою любимую классическую музыку по десять минут в день, делая при этом звук чуть громче, чем звук нормального разговора. Было обнаружено, что дети тут же реагируют на изменения в окружающей среде убыстренным сердцебиением. Интересен еще тот факт, что ребенок никак не реагирует на отдельные не связанные в мелодию ноты, даже если они звучат очень громко и близко. Другие исследования показали, что дети, которые с пятого месяца внутриутробного развития и до самого рождения по десять минут дважды в день слушали классическую музыку, развивались быстрее, начинали говорить на шесть месяцев раньше и имели более высокий интеллектуальный уровень, чем дети, которые не слушали музыку, находясь в утробе. Жану Фейжу удалось получить выраженные моторные реакции плода в возрасте пяти месяцев в ответ на раздражитель. Если отец регулярно разговаривает с плодом во время беременности жены, то почти сразу же после рождения ребенок будет узнавать его голос. Часто родители также отмечают, что дети распознают музыку или песни, услышанные в пренатальном периоде. Плод избирательно реагирует на музыкальные произведения. Так, Бетховен и Брамс действуют на плод возбуждающе, тогда как Моцарт и Вивальди успокаивают его, во время прослушивания рок-музыки ребенок ведет себя крайне беспокойно [4].

Российскими учеными, занимающимися вопросом пренатального развития, была разработана городская программа «Перинатология». Метод «СОНА–ТАЛ» (*sonus* лат. — звук, *natal* лат. — рожденный; музыка рождения) предполагает обучение беременных женщин навыкам общения с ребенком еще до рождения, музыкальную стимуляцию плода и новорожденного, а также снятие жизненных стрессов у беременной женщины с помощью музыки. Важным инструментом музыкального воздействия является голос беременной женщины. Звук участвует в образовании первичных рефлексов и гармонизирует жизнедеятельность новорожденного. В результате общения возникают такие психофизиологические эффекты как эмоциональное оживление, комфорт, вибрационная стимуляция клеточных обменных процессов, улучшение микроциркуляции крови и лимфы, ранняя дифференциация рецепторов органов слуха [7].

Итак, проанализировав результаты вышеназванных исследований, можно сделать вывод, что музыка оказывает влияние на развитие плода и способствует развитию всех психических функций.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Барашнев Ю. И. Перинатальная неврология [Текст] / Барашнев Ю. И. — М. : Триада-Х, 2001. — 638 с.
2. Брехман Г. Перинатальная психология: проблемы живущих и человек будущего [Текст]. Экология земли — экология лона — экология земли: Материалы обл. конф. по проблемам перинатальной психологии и медицины. Иваново, 21–22 мая 1998 г. Иваново / Брехман Г. — Иваново : Ивановская гос. мед. академия, 1998. — 145 с.
3. Бегович С. Роль музыки в медицине и умственном развитии. Интернет-сайт журнала «Новые Грани». — № 3, апрель–июнь 2005 года [Электронный ресурс] / Режим доступа: <http://www.noviyegrani.com>.
4. Гречанина О. Я. Катастрофы перинатального периода [Текст] / О. Я. Гречанина // Ультразвуковая перинатальная диагностика. — 2001. — № 14. — С. 12–30.
5. Громакова В. Г. Влияние систематических занятий музыкой на психофизиологическое развитие детей младшего школьного возраста : Дис. ... канд. биол. наук: 03.00.13 / В. Г. Громакова [Текст] — Ростов н/Д, 2004. — 153 с.

6. Павлов А. Е. Коррекционно-развивающее влияние занятий музыкой на нейрокогнитивное развитие детей начальной школы: Дис ... канд. психол. наук: 19.00.04 [Текст] / Павлов Александр Евгеньевич. — Москва, 2008. — 137 с.
7. Чичерина Н.А. Воспитание до рождения [Текст] / Чичерина Н.А. — М.: ВЕЛЕС, 2002. — 112 с.

Получено 29.06.2010

С. М. СТУПАК

ВПЛИВ МУЗИКИ НА ДІТЕЙ ПРЕНАТАЛЬНОГО ПЕРІОДУ

Горлівський державний педагогічний інститут іноземних мов

В роботі розглядаються особливості розвитку дітей пренатального періоду, надається теоретичний аналіз наукових робіт, присвячених вивченню впливу музики на розвиток дитини.

пренатальний період, музика, слухова, вестибулярна системи

S. M. STUPAK

MUSICAL EFFECT ON PRENATAL CHILDREN

Gorlovka State Pedagogical Institute of Foreign Languages

The present paper has examined the development peculiarities of the children in the prenatal period. The theoretical analysis of the scientific publications dealing with the influence of music to the child's development has been used.

prenatal period, music, hearing and vestibular systems (apparatuses)

УДК 69.004.2: 368.022

М. В. АННЕНКОВА, Д. С. ИВАНОВ

Донбасская национальная академия строительства и архитектуры

КАБИНЕТ ПСИХОЛОГИЧЕСКОЙ РАЗГРУЗКИ — НЕОБХОДИМОСТЬ ЛЮБОГО ПРЕДПРИЯТИЯ

В статье рассмотрены вопросы, затрагивающие необходимость обязательного устройства на любом предприятии кабинета психологической разгрузки с целью снижения риска появления чрезвычайных ситуаций на тех работах, которые связаны с операторской деятельностью, снижения нагрузки на работников, профессиональные обязанности которых связаны с негативными эмоциями или работа, требующая особой концентрации внимания, а так же с целью восстановления трудоспособности.

внимание, нагрузка, психологическая разгрузка, релаксация

Введение. Промышленная безопасность на многих предприятиях и по сей день воспринимается, как что-то необязательное и не очень важное. Да и с какой стати развешивать стенды по охране труда, если вполне достаточно купить знаки пожарной безопасности и запрещающие знаки и кое-где их разместить. Правда можно ли назвать это достаточным? В первую очередь, охрана труда на предприятии носит статус официальной согласно ТК Украины. Это значит, что на фирме обязаны быть предусмотрены не только стенды по охране труда и плакаты по технике безопасности, но и план эвакуации из помещения и т. д. Но, даже абстрагируясь от закона, трудно переоценить важность охраны труда в не крупной компании. Считая охрану труда чем-то ненужным, многие собственники фирм не идут дальше того, чтобы в некоторых местах развесить плакаты по электробезопасности и предупреждающие знаки. Речь о том, чтобы ввести в действие журналы по технике безопасности очень часто даже не идет. Но на самом деле, на каждом предприятии обязаны быть в наличии не только журналы по охране труда, но и оборудованные кабинеты по технике безопасности. Кстати, если оснастить отдельный кабинет не удастся, то всегда должны присутствовать все нужные знаки. Еще один немаловажный момент, который пропускают многие руководители не только мелких, но очень часто и очень больших фирм — присутствие штатной единицы по технике безопасности. И это обязана быть не номинальная штатная единица, а сотрудник, осознающий, что такое указательные знаки и маркировка трубопроводов, владеющий умением проведения аттестации рабочих мест и готовый обучить нового работника. Нюанс, который заботит многих директоров, столкнувшихся с необходимостью введения охраны труда — изготовление информационных стендов. При таком раскладе на предприятии обязаны быть не просто плакаты по охране труда, например, но и все виды знаков: знаки безопасности, эвакуационные знаки, предписывающие знаки, указательные знаки и многое другое. Кроме того, если компания занимается перевозкой и отправлением грузов, обязательно нужны схемы строповки грузов. Кое-что новое в промышленной безопасности — кабинет психологической разгрузки.

Кабинет психологической разгрузки (КПР) — усовершенствованный вариант комнаты отдыха, в которой созданы оптимальные условия для быстрого и эффективного снятия эмоционального перенапряжения, восстановления работоспособности, проведения психотерапевтических и психогигиенических мероприятий.

Анализ последних исследований и публикаций. В работах Воробейчик Я. Н. и Поклитар Е. А. применяется комплексный метод оптимизации психических процессов, условно названный психологической разгрузкой, который включает физиологические и психологические средства восстановления работоспособности и предупреждения переутомления эмоционального

происхождения. Площадь КПП определяется из расчета не менее 2 кв. м на человека. В комнате не должны ощущаться шум, вибрация и другие неблагоприятные факторы производственной среды, она должна быть обеспечена приточно-вытяжной вентиляцией. Оптимальная температура в помещении — 20–22 °С. Комната оборудуется мягкими креслами с подлокотниками, в которых можно принять полудлежащее положение (кресла желательно накрыть полиэтиленовой пленкой и обеспечить подставками для ног), магнитофоном (с набором кассет), гидроаэроионизатором, а при возможности — кондиционером. В цвето-световом решении интерьера должны преобладать голубой и зеленый цвета, успокаивающие нервную систему. Желательно, чтобы создавалось впечатление пребывания на лоне природы. Пол покрывается линолеумом на мягкой основе, гармонирующим по цвету с окраской стен. Цветовая композиция дополняется цветным освещением, трижды изменяющимся в течение сеанса. Для создания более полной иллюзии пребывания на лоне природы используются пейзажи, рождающие положительные эмоции. Это могут быть диапозитивы с изображением леса, моря, озера и др., проецируемые на экран с помощью диапроекторов. Для оформления КПП можно использовать также декоративные элементы — валуны, гальку, коряги, вьющиеся растения и др. [1].

Основная задача КПП — восстановление работоспособности в стадии развивающегося утомления. Время пребывания в КПП условно разделяется на 3 периода: отвлекающий (1,5–2,0 минуты), успокаивающий (7–10 минут), тонизирующий (2–3 минуты). В соответствии с задачами этих периодов трижды меняется музыка (по содержанию, громкости и темпу), цвет, уровень освещенности, поза, ритм дыхания и словесные формулировки аутогенной тренировки. Во время первого периода звучит запись пения птиц и популярные мелодии с мягким мелодико-ритмическим рисунком (громкость до 15–20 дБ). Посетители КПП располагаются в креслах в свободной позе с приподнятыми ногами, рассматривают проецируемые на экран изображения ландшафтов, вызывающие положительные эмоции. На втором этапе для достижения состояния эмоционального равновесия включают зеленые лампы. Посетители принимают полусидячее положение, способствующее расслаблению мышц, переходя на успокаивающий ритм дыхания (короткий вдох и удлиненный выдох). Звучит негромкая мелодичная музыка (до 10 дБ), а в паузах — записанные на магнитофонную ленту психотерапевтические формулы, построенные с учетом характера труда, задач данного периода и требований аутогенной тренировки. Третий период проходит при оранжевом (красном) освещении, его музыкальная программа состоит из бодрых, мажорных произведений (марши, спортивные и молодежные песни, энергичная и веселая танцевальная музыка). Занимающиеся в КПП постепенно переходят к позе стоя, делают несколько мобилизующих дыхательных движений (глубокий вдох и короткий выдох). Словесные формулы этого периода направлены на повышение общего тонуса, активизацию психических процессов. В заключение включают все лампы дневного света, и в сопровождении марша, веселой песни выполняется комплекс физических упражнений с учетом особенностей вида труда и возраста людей. Лицам, занимающимся тяжелой физической работой, полезен самомассаж [2].

В КПП восстанавливается работоспособность лиц, находящихся в стрессовом состоянии, или тех, чья повседневная деятельность протекает в условиях эмоциональной напряженности. Эмоциональный дистресс не только приводит к снижению трудоспособности и ухудшению деятельности организма, но и является одной из частых причин нарушения техники безопасности. Пребывание в КПП способствует также предупреждению эмоционально-аффективного перенапряжения и его отрицательных последствий у лиц, страдающих заболеваниями, вызванными психическим фактором (неврозы, психосоматические расстройства). В КПП можно осуществлять и другие психогигиенические мероприятия. К ним относятся [3]:

- 1) массовое обучение работников различных предприятий приемам психотерапевтической доврачебной самопомощи и, в частности, аутогенной тренировки;
- 2) активная психопрофилактика рецидивов алкоголизма;
- 3) эмоционально-волевая тренировка спортсменов (по А. Т. Филатову);
- 4) дополнительные сеансы психологической разгрузки для работников пенсионного и предпенсионного возраста с целью продления трудоспособности;
- 5) лечебно-профилактическая помощь людям, желающим избавиться от хронического никотинизма;
- 6) психогигиенические беседы, включающие демонстрацию слайдов и прослушивание фрагментов литературно-музыкальных произведений, посвященные различным аспектам здорового образа жизни.

Вывод. Кабинеты психогигиенического профиля целесообразно открывать и в медицинских учреждениях, где труд медработников связан с повышенными эмоциональными нагрузками и необходимо быстро восстанавливать работоспособность (в отделениях хирургии, реанимации, ане-

стеziологии, на станциях «скорой помощи»). В заводских профилакториях и домах отдыха, где не предусмотрена должность врача-психотерапевта, обслуживать КПП может фельдшер, прошедший специальную подготовку по психогигиене, психопрофилактике и психотерапии.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. «Сенсорная комната — волшебный мир здоровья» : [учебно-метод. пособ./ под общ. ред. В. Л. Жевнерова]. — СПб. : ХОКА, 2007. — 414 с.
2. Брусиловский Л. С. Музыкаотерапия [Текст] / Л. С. Брусиловский // Руководство по психотерапии. — Ташкент, 1979. — С. 256—275.
3. Комната психологической разгрузки (из опыта работы детско-подросткового отделения психоневрологического интерната № 10) / [сост. Горошенкова Н. В.]. — СПб. : ХОКА, 2000. — 145 с.

Получено 30.06.2010

М. В. АННЕНКОВА, Д. С. ІВАНОВ

КАБІНЕТ ПСИХОЛОГІЧНОГО РОЗВАНТАЖЕННЯ — НЕОБХІДНІСТЬ БУДЬ-ЯКОГО ПІДПРИЄМСТВА

Донбаська національна академія будівництва і архітектури

У статті розглянуті питання, що обґрунтовують необхідність обов'язкового влаштування на будь-якому підприємстві кабінету психологічного розвантаження з метою зниження ризику появи надзвичайних ситуацій на тих роботах, які пов'язані з операторською діяльністю, зниження навантаження на працівників, професійні обов'язки яких пов'язані з негативними емоціями або робота, яка потребує особливої концентрації уваги, а також з метою відновлення працездатності.

увага, навантаження, психологічне розвантаження, релаксація

M. V. ANNENKOVA, D. S. IVANOV

PSYCHOLOGICAL UNLOADING ROOM AS THE NECESSITY OF ANY ENTERPRISE

Donbas National Academy of Civil Engineering and Architecture

The paper has touched upon the problems of obligatory availability of a psychological unloading room at any enterprise to decrease emergency situation level at work and operations connected with operational activities, slowdown of loading to employees whose professional duties are connected with negative emotions or peculiar attention concentration and for the sake of ability for work rehabilitation.

attention, loading, psychological unloading, relaxation

УДК 159

А. Л. ПЕРИСТАЯ^а, В. М. БАБЕНКО^б

^аДонецкий филиал Украинского государственного университета финансов и международной торговли,

^бДонбасская национальная академия строительства и архитектуры

ПРОБЛЕМА СУИЦИДА В СОВРЕМЕННЫХ РЕЛИГИЯХ

В статье рассматривается вопрос отношения современных религий к явлению суицида. Делается попытка дать сравнительную характеристику отношения религий к этой проблеме. Под особым вниманием относительно этого вопроса находятся мировые религии.

религия, суицид, история, современность, христианство, православие, католицизм, протестантизм, ислам, буддизм

1. Постановка проблемы. Главной задачей работы — исследование проблемы отношения современных религий (наибольших по числу их исповедующих) к такому сложному и драматическому явлению жизни как суицид. Проблемное поле темы — глобализация данного явления в жизни общества и отличительные характеристики его проявления в разных религиозно-культурных ареалах.

2. Историография темы во многом предопределена религиозно-культурными традициями, сложившимися в разных цивилизационных центрах от времени их возникновения и до наших дней. Мировая наука уже давно установила, что акт самоубийства аккумулирует в себе множество факторов: социальных, экономических, политических, философских, психологических, религиозных и других. Мысль о взаимосвязи суицида и социальных причин впервые была высказана французским социологом Э. Дюркгеймом, утверждавшим, что «число самоубийств измеряется обратно пропорционально степени интеграции религиозного, семейного и политического общества», т. е. доказал, что в основе суицидального поведения лежат социально-экономические причины. Обратим внимание: отечественные психиатры считают самоубийство одним из вариантов поведения человека в экстремальной ситуации.

3. Проблема самоубийств в современном мире. Проблема самоубийств с каждым годом приобретает всё более глобальный характер, а суицидальные попытки всё чаще становятся формой поведения, к которой прибегает человек в той или иной кризисной ситуации. Ежегодно на планете кончают жизнь самоубийством около 1-го миллиона человек, 25 % из которых страдают какими-либо психическими и поведенческими расстройствами (ВОЗ, 2001). Самоубийц-мужчин в 4-е раза больше, чем женщин. «Треугольником смерти» называют территорию бывшей Австро-Венгерской империи, где у входивших в её состав стран наблюдается самый высокий уровень самоубийств. Особенно высок он в Венгрии — 69,0 случаев на 100 тысяч населения в год. Однако мировой столицей самоубийств является Берлин: до 70,0 случаев на 100 тысяч населения (по данным ВОЗ, уровень самоубийств более 20,0 на 100 тысяч населения является критическим). Доказано, что в частоте самоубийств наблюдается два пика: первый приходится на возраст от 15 до 24 лет, второй — от 65 до 75 лет. Второй пик на протяжении последних лет снижается или не меняется, тогда как первый — неуклонно растёт. Более того, учащаются самоубийства и у детей. Как же определяется сущность суицида? **Суицид** — самодеструктивное поведение человека, направленное на намеренное лишение себя жизни, а также отказ от реальных возможностей избежать смерти в критической ситуации. Анализ суицида, с позиции ключевых для него причин и сопутствующих условий, ведет к следующему выводу: самоубийство в качестве проявления дееспособной воли, когда страдающим лицом является сам активно действующий субъект, знающий об ожидающих его результатах и сознательно выполняющий задуманный план насилия, — это феномен болезни сознания, для характеристики которого нельзя использовать медицинский тер-

мин, но можно эту болезнь подвергнуть рациональному философскому анализу, избежав преобладания дескриптивности, которое характерно для любого анализа с точки зрения эмпирии.

4. Религия и суицидальная активность общества. Одним из сильнейших социальных факторов, определяющих уровень самоубийств и непосредственно связывающих прошлое и настоящее в жизни общества, является религия. Недаром, одна из основ в борьбе за жизнь в истории общества — религиозная кара. Религиозная принадлежность очень важна в принятии суицидального решения. Условно можно подразделить конфессии на **антисуицидальные**, где моральные и психологические запреты на пути к самоубийству чрезвычайно жестки, и **конфессии**, не считающие самоубийство абсолютным злом. В связи с тем, что религия является неотъемлемой частью культуры, она косвенно влияет и на поступки человека нерелигиозного. К «антисуицидальным» религиям относятся христианство, ислам и иудаизм.

Среди **христиан** церковь считает самоубийство грехом и запрещает хоронить самоубийц в ограде кладбища. В Новом Завете описан всего один случай самоубийства, который вошёл в историю и дал впоследствии название самому явлению — «иудин грех». Ещё Фома Аквинский в XIII веке объявил самоубийство трижды смертным грехом: 1) против Господа, дарующего жизнь; 2) против общественного закона; 3) против человеческого естества — инстинкта самосохранения, заложенного в каждом живом существе. Согласно церковным канонам самоубийство ни в коем случае не есть преодоление страха смерти, а наоборот, — гипнотическое подчинение ей. В древности христианином называли того, «кто не боится смерти», так как знает: цена человеческой жизни — вся жизнь и смерть Христова. И поэтому самоубийство — это не просто отказ от данной Богом жизни, но и отвержение Христа. Поэтому все самоубийцы лишаются отпевания и христианского погребения, если акт суицида не результат безумия. Среди христиан больше всего самоубийц у протестантов, затем идут православные. Меньше всех самоубийц среди католиков. Но даже в христианстве, с его табу против суицида, статистика крайне неоднородна. При анализе уровня суицидов в странах, где превалирует западное христианство, было выявлено, что в протестантских странах уровень суицидов втрое выше, чем в католических. Этот факт объясняют тем, что в религиозном мировоззрении протестантов выражен индивидуализм, свобода выбора, ответственность за неудачи не перекладывается с личности на Бога или судьбу. Самое сильное табу против суицида имеют католики. В этой религии суицид считается смертельным грехом, наказуемым даже после смерти. Поэтому одной из главных причин самого низкого уровня самоубийств в Италии, Испании и ряде латиноамериканских стран является огромное влияние в этих странах католицизма, сурово преследующего попытки лишения себя жизни.

Ислам отвергает самоубийство. Свойственный мусульманам фанатизм удерживает их от самоубийства при любых обстоятельствах. Человеческая жизнь сама по себе является ценностью, которую необходимо сохранять в любом случае. Ислам не допускает понятия «оправдание смерти во избежание страданий». Всевышний Аллах говорит в Коране: «Не убивайте самих себя! (совершая то, что приводит вас к этому). Воистину, Аллах Милостив к вам (запрещая вам это)» (сура 4, аят 29). Если говорить о религиозном аспекте этого деяния, то, для ислама, преступность суицида заключается в том, что человек смеет противиться своей судьбе, которая предопределена Аллахом, и тем самым отказывается от Рая. Наказанием ему будет Ад, где придется вновь и вновь совершать свое злое деяние. В подтверждение приводятся слова Пророка: «Человек умирает по воле Бога, согласно книге, в которой отмечен срок его жизни. Когда придет конец, он не сумеет ни замедлить, ни ускорить его ни на одно мгновение».

Иудаизм отвергает самоубийство, но при некоторых обстоятельствах оно допускается, например, при неизлечимых заболеваниях. Для евреев самоубийство никогда не считалось великим грехом, а в Ветхом Завете описано много случаев самоубийства. Например, Авимелех, царь Израиля, которому проломили череп камнем, попросил своего оруженосца убить его мечом (Суд 9 : 54). Покончил жизнь самоубийством Самсон, обрушивший на себя и на своих врагов кровлю дома (Суд 16 : 30). На собственный меч бросился Саул, после того, как оруженосец отказался его убить, так же покончил с собой и оруженосец Саула (1 Цар 31 : 4). Советник Давида, предавший его, удавился от угрызений совести (2 Цар. 17 : 22), как и предавший Христа Иуда (Мф 27 : 5). Установлены и факты массового самоубийства, например, в крепости Масада (73 г. н. э.), в знак протеста против Римского владычества.

К конфессиям, не считающим суицид абсолютным злом, относятся **буддизм и индуизм**. В этих религиях самоубийство не имеет стигмы (стереотипа) греховности и не считается преступлением против Бога. **Буддизм**, в общем, самоубийство отвергает, но допускает его при мучительных болях и болезнях. В Японии, где широко распространены синтоизм и буддизм, самоубийство, как и в Китае,

является обычным выходом из многих трудных положений. **Конфуцианство** признаёт самоубийство при многих обстоятельствах, в том числе при неизлечимых болезнях. Поэтому в Китае во все времена самоубийство было весьма распространённым выходом из многих трудных ситуаций.

Всё вышеперечисленное — определённые исторические тенденции, не являющиеся строгой закономерностью, ибо однозначно судить о влиянии только религиозной идеологии на частоту суицидов в популяции в отрыве от исторического и многообразного социо-культурного контекста, а также индивидуальных характеристик бессмысленно. При изучении обсуждаемой проблемы касательно взаимосвязи проблемы самоубийств и современных религий все факторы необходимо учитывать в комплексе.

5. Выводы. Эффективная система практических мероприятий по предотвращению и профилактике суицидов может быть создана лишь на базе глубоких научных исследований, вскрывающих причины, условия и механизмы суицидального поведения, которые открывают пути его прогнозирования и возможности управления им.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Дюркгейм Э. Самоубийство: Социологический этюд [Текст] / Дюркгейм Э. — М.: Мысль, 1994. — 399 с.
2. Лаврин А. Хроники Харона: энциклопедия смерти [Текст] / Лаврин А. — М.: Московский рабочий, 1993. — 240 с.
3. Рязанцев С. Танатология (учение о смерти) [Текст] / Рязанцев С. — С-Пб.: Восточно-Европейский Институт Психиатрии, 1994. — 384 с.

Получено 29.06.2010

А. Л. ПЕРИСТА^а, В. М. БАБЕНКО^б

ПРОБЛЕМА СУЇЦИДУ В СУЧАСНИХ РЕЛІГІЯХ

^аДонецька філія Українського державного університету фінансів і міжнародної торгівлі,

^бДонбаська національна академія будівництва і архітектури

В статті розглянуте питання ставлення сучасних релігій до явища суїциду. Робиться спроба дати порівняльну характеристику відношення релігій до цієї проблеми. Під особливим наголосом щодо цього питання знаходяться світові релігії.

релігія, суїцид, історія, сучасність, християнство, православ'я, католицизм, протестантизм, іслам, буддизм

A. L. PERISTAYA^a, V. M. BABENKO^b

SUICIDE PROBLEM IN CONTEMPORARY RELIGIONS

^aDonetsk Branch of the Ukraine State University of Finances and International Trade,

^bDonbas National Academy of Civil Engineering and Architecture

The paper has considered the problem of relationship of contemporary religions to the suicidal phenomena. There is an attempt of doing the comparative characteristics of the religion relationship to the problem. The world religions are under the special attention concerning this problem.

religion, suicide, history, contemporaneity, Christianity, Orthodoxy, Catholicism, Protestantism, Islam, Buddhism

УДК 801.56

К. І. НОВОШИЦЬКА, Т. В. ГЛАДУШКО, Р. М. НАЗАР
Донбаська національна академія будівництва і архітектури

МОВНА ПОЛІТИКА В УКРАЇНІ

У статті йде мова про проблеми мовної політики в Україні як основного явища консолідації суспільства. Проаналізовано стан державної мовної політики, роль і місце української та російської мов у житті українців. Подано основні проблеми та тенденції розвитку української та російської мов на територіях нашої держави, зазначено пріоритети та цілі мовної політики в Україні.

мовна політика, засоби масової інформації, мова, Internet-видання

Українська мова як державна (офіційна) має правовий статус обов'язкового засобу спілкування в публічних сферах всередині країни та при здійсненні публічних представницьких функцій у міжнародному спілкуванні.

Мовна політика — сукупність ідеологічних постулатів і практичних дій, спрямованих на регулювання мовних відносин у країні або на розвиток мовної системи у певному напрямі. У багатонаціональних державах мовна політика є складником національної політики, вона віддзеркалює її принципи, відповідає панівній ідеології. У системі державних пріоритетів мовна політика посідає чільне місце, оскільки її стратегічним завданням, поряд з гарантуванням мовних прав людини, є утвердження суспільної злагоди і політичної стабільності, забезпечення єдності держави і зміцнення української державності.

Пріоритетом державної мовної політики України є утвердження і розвиток української мови — визначального чинника і головної ознаки ідентичності української нації, яка історично проживає на території України, становить абсолютну більшість її населення, дала офіційну назву державі і є базовим системоутворюючим складником української державності. Без повноцінного функціонування української мови в усіх регіонах України українській нації загрожує втрата статусу і ролі титульної і державотворчої нації та поступове зникнення з етнічної та політичної карти Європи.

Історично склалося, що російська мова має сильніші позиції, ніж українська. Остання існувала й була заборонена водночас. І навіть українські письменники добровільно відмовлялися від неї, переходячи на російську, тому що це надавало їм можливість донести свої творіння до ширшої читачкої аудиторії.

Мовну ситуацію в Україні слід розглядати як результат незавершеного асиміляційного процесу примусового перетворення україномовної спільноти на російськомовну, що здійснювався з метою цілковито розчинити український етнос в російському і знищити українську Україну. За браком відповідної державної мовної політики негативні тенденції стали домінуючими на ринку друкованих ЗМІ та у царині вітчизняного книговидавництва. Нині видань із загальнодержавного та зарубіжної сферою розповсюдження лише 28 % виходять державною мовою. В Донецькій області серед півсотні обласних видань тільки одна газета «Донеччина» з її додатком «Світлицею» виходять українською мовою. Хоча велика кількість загальнонаціональних телеканалів більшість свого ефірного часу надають україномовним програмам, а Internet-видання пропонують своїм користувачам обирати прийнятну для них мову перегляду сторінок — українську, російську, англійську.

Ще однією проблемою є проблема культури мови вітчизняних засобів масової інформації, від якої залежить насиченість духовної аури України, збереження етнічної ідентичності українців. На жаль, але факт залишається фактом: сучасне українське публіцистичне мовлення характеризується високим рівнем безграмотності. Через неналежну мовну компетенцію працівників засобів масової інформації, економію деяких редакцій друкованих ЗМІ на оплаті праці коректора, в газетах і журна-

лах з'являється велика кількість різноманітних помилок — лексичних, орфографічних, пунктуаційних, стилістичних тощо. Висока мовна свідомість і гідність повинні протистояти масовому поширенню такого загрозливого для української мови явища, як суржик, необґрунтованому застосуванню іншомовних слів, коли їм є повноцінні відповідники в українській мові. Якість української мови вже давно викликає занепокоєння вчених і широкої громадськості.

Після здобуття Україною державної незалежності в розвитку мовної ситуації мало що змінилося. Зокрема, у країні досі відсутні наукові центри, які б займалися науковими дослідженнями різних регіонів, вельми необхідними для створення оптимальної моделі державної мовної політики. Вищі навчальні заклади не формують відповідних фахівців, курси соціолінгвістики викладаються тільки в кількох університетах.

З урахуванням мовної ситуації в Україні і законодавчо визначених функцій української мови і мов національних меншин державна мовна політика скерована на досягнення таких цілей: 1) утвердження української мови як державної (офіційної) у всіх сферах публічної сфери суспільного життя на всій території України і при здійсненні офіційними особами представницьких функцій у міжнародному спілкуванні; 2) посилення функції державної мови як мови громадянства, об'єднавчого і консолідуючого чинника в українському суспільстві і засобу зміцнення державної єдності України; 3) утвердження української мови як мови міжетнічного спілкування і порозуміння в Україні, гаранта державної незалежності й національної безпеки; 4) сприяння розвитку мов національних меншин із спеціальним наголосом на захисті мов, що опинились під загрозою зникнення; 5) сприяння підвищенню загальної мовної культури громадян; 6) захист мовного простору України від чужої мовно-культурної експансії.

Отже, сьогодні державна мовна політика має зосереджуватися насамперед на таких пріоритетних напрямках: створення належної нормативної бази підтримки пільг для україномовних ЗМІ, книговидання українською мовою, української пісенної продукції, українського кіно й українського театру; виховання української мовної свідомості і гідності; загального піднесення престижу української мови; вироблення дієвих засобів захисту від актів зовнішньої мовно-культурної експансії та проявів публічної дискредитації української мови; розширення застосування української мови у всіх сферах життєдіяльності в межах всієї України; поліпшення якості українського мовлення на українських теле- і радіоканалах України, мовної культури у ЗМІ; створення системи дієвого контролю за дотриманням мовного законодавства. Але завжди треба пам'ятати, що українець — це людина, що володіє двома слов'янськими мовами. У цьому наша перевага перед Росією, де значна частина росіян говорить тільки на одній мові. Адже навіть з точки зору культурного розвитку, ситуація двомовності є більш привабливою.

А ті, хто зараз насильно вичавлюють російську з українського суспільства, мають усвідомлювати свою відповідальність перед наступним поколінням. Адже вони позбавляють його можливості насолоджуватися українсько-російською культурною спадщиною мовою оригіналу.

Для того, щоб забезпечити домінування в країні власної мови, необхідно забезпечити домінування власної культури. Для України рецепт простий: будемо піклуватися про розвиток української культури, поступово прищеплюючи її поколінням, що зростає, і отримаємо сильну українську мову.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України «Про мови» [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.ut.net.ua/online/207/0/21/>.
2. Закон України «Про освіту» [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1060-12>
3. Конституція України [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/Z960254K.html
4. Концепция развития ДонНАСА на период до 2020 года [Електронний ресурс] / Режим доступу: www.dgasa.dn.ua.
5. Лось Й.Д. Публіцистика й тенденції розвитку світу : навч. посіб. [для вищих навчальних закладів III–IV рівнів акредитації]: у 2 ч [Текст]. — Ч. 1. — Львів : ПАІС, 2008. — 376 с.
6. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.mavkovychi.org.ua/?p=22>.
7. Публіцистика. Масова комунікація: медіа-енциклопедія [Текст] / [за заг. ред. В. Ф. Іванова]. — К. : Академія Української Преси, Центр Вільної Преси, 2007. — 780 с.

Отримано 30.06.2010

К. И. НОВОШИЦКАЯ, Т. В. ГЛАДУШКО, Р. Н. НАЗАР
ЯЗЫКОВАЯ ПОЛИТИКА В УКРАИНЕ

Донбасская национальная академия строительства и архитектуры

В статье идет речь о проблемах языковой политики в Украине как основного явления консолидации общества. Проанализировано состояние государственной языковой политики, роль и место украинского и русского языков в жизни украинцев. Представлены основные проблемы и тенденции развития украинского и русского языков в разных регионах нашего государства, отмечены приоритеты и цели языковой политики в Украине.

языковая политика, средства массовой информации, язык, Internet-издания

K. I. NOVOSHITSKA, T. V. GLADUSHKO, R. M. NAZAR
LANGUAGE POLICY IN UKRAINE

Donbas National Academy of Civil Engineering and Architecture

The article touches upon the problems of language policy in Ukraine as the basic phenomenon for consolidation of society. The public language policy, the role and place of the Ukrainian and Russian have been analysed in the life of the Ukrainians. The basic problems and progress trends of the Ukrainian and Russian have been given on the territory of our state. The priorities and purposes of the language policy in Ukraine have been determined.

language policy, mass media, language, Internet-editions

УДК 81'373

Г. Ю. АТАНОВА, В. Д. ПОЗНАНСЬКА
Донецький національний університет

ТЕРМІНОЛОГІЧНА ЛЕКСИКА ТА ПРОФЕСІОНАЛІЗМИ В СУЧАСНОМУ ПРОФЕСІЙНОМУ МОВЛЕННІ

У статті розглянуто функціонування професійної та науково-термінологічної лексики в сучасному професійному мовленні, яка є одним із важливіших джерел постійного збагачення словника літературної мови.

лексика, термін, професіоналізм, термінологія, наукова система

Процес народження термінів, у тому числі й технічних, має свою специфіку. Особливості трудової діяльності окремих колективів, зв'язаних професійними інтересами, завжди накладають певний відбиток на їхню лексику. Необхідність більш поглибленого знання того, що безпосередньо пов'язане з практичною діяльністю людини, дістає свій вияв у вживанні багатьох спеціальних слів, непоширених у загальнонародній мові. Лексика різних професійних груп суспільства характеризується рядом специфічних рис, які відображають детальніше членування об'єктивної дійсності в сфері їх спеціальних інтересів. До таких специфічних рис у професійній лексиці належать назви знарядь виробництва та їх частин, назви трудових процесів і дій, терміни, які стосуються різних ґатунків сировини, виробів, їхніх виробничих якостей, спеціальні професійні вирази тощо.

За межами відповідного професійного середовища ці ряди лексики не завжди зрозумілі, оскільки детальне членування тих частин об'єктивної дійсності, які вони відображають, поза ним не є необхідністю. Чим більше доводиться людині мати справу з певною галуззю практичної діяльності, тим інтенсивніше вона засвоює спеціальні слова, безпосередньо пов'язані з її професійними інтересами. Саме практична зацікавленість породжує відповідну лексику.

На відміну від загальнолітературної, мова професійного спілкування вимагає однозначності тлумачення основних ключових понять, зафіксованих у термінах. Проблема розмежування професійної лексики та термінології залишається досить складною. Одні лінгвісти ставлять знак рівняння між ними, інші їх чітко диференціюють, треті кажуть про наявність деяких спільних рис між ними.

Перший погляд представляє М. М. Шанський, який стверджував, що професіоналізми означають спеціальні поняття, знаряддя чи продукти праці, виробничі процеси, тому їх називають також термінами [5, С. 124]. Даний підхід можна зрозуміти, якщо врахувати той факт, що спільними рисами для термінології та професійної лексики є спеціалізація значення та утворення на даній основі специфічних лексико-семантичних систем, обмеження кількості користувачів даною лексикою і сфер уживання.

М. Д. Степанова та І. І. Чернишова вважають, що професійний словник за своїм складом пов'язаний переважно із архаїчною лексикою старих ремісничих та спеціальних занять, котрі виникли в різні періоди пізнього середньовіччя (корабельна та навігаційна, гірничодобувна, мисливська справи тощо) [3, С. 216]. Логічним вважається, що розвиток машинного виробництва, нової техніки істотно звузив сферу професійних субмов. Але прихильники цього погляду є занадто категоричними в тому, що професіоналізми відрізняються більшою емоційністю порівняно з термінами, що термінологічні одиниці є точнішими. Недостатньо аргументованим є також твердження про територіальну обмеженість професійної лексики.

Найпоширенішою є концепція про номінацію найдавніших спеціальних понять, котрі належать до трудової та виробничої діяльності, термінами та існування у зв'язку з цим відповідної терміно-

логії. Таким чином, проблема більшої архаїчності професійної лексики втрачає свою релевантність. С. Д. Шилов справедливо відзначає, що спеціальна лексика трудової діяльності часто випереджає спеціалізацію та професіоналізацію праці; у цьому розумінні терміни як спеціальні, тематично обмежені позначення здаються не новішими, а навпаки, давнішими за професійну лексику.

Досить складним є статус **професіоналізмів**, які деякі науковці:

а) ототожнюють з термінами;
б) відносять до одиниць ремісничої лексики;
в) уналежують до спеціальної лексики неномінативного характеру (дієслова, прислівники, прикметники);

г) відносять до ненормованої спеціальної лексики, яка обмежена вживанням в усній мові професіоналів у неформальній обстановці, й часто має емоційно-експресивні конотації.

Різновидом професіоналізмів є професійні жаргонізми, які не здатні набувати нормативного характеру, й їх умовність ясно відчувається мовцями. Наприклад: *апарат* — будь-яка машина або двигун, автомобіль, таксі; *байк* — мотоцикл; *бренд* — щось нове; *бублик* — кермо; *води́ло* — водій, шофер (автотобуса, таксі); *дальнобійник* — шофер дальніх рейсів на вантажівці тощо [2].

З професійною лексикою тісно пов'язана термінологія окремих галузей науки, техніки, мистецтва тощо, яка фіксується в спеціальних термінологічних словниках, як-от, у «Російсько-українському та українсько-російському словнику термінів будівництва й архітектури» за ред. Р. Кінаша. Наприклад: *муфта* (рід жіночого туалету з хутра або тканини на ваті для зігрівання рук) — деталь у вигляді невисокого циліндра для подовжного з'єднання валів, труб, зубчастих коліс та інших циліндричних або призматичних частин машин чи споруд; *коробка* (невелике вмістилище різної форми з картону, пластмаси, фанери тощо, звичайно з кришкою) *швидкостей* — механізм для зміни швидкості, іноді й напрямку руху в автомашинах, верстатах і т. ін.; *юбка* (бокові стінки (або нижня частина їх) якогось циліндричного виробу) *газогенератора*, *юбка завантажна* тощо.

На відміну від термінів, професіоналізми не мають чіткого наукового визначення, не становлять цілісної системи, можуть мати експресивне забарвлення. Якщо терміни — це, як правило, абстрактні поняття, то професіоналізми — конкретні; вони надзвичайно детально диференціюють ті предмети, дії, якості, що безпосередньо пов'язані зі сферою діяльності відповідної професії, наприклад:

— слова та словосполучення, притаманні мові моряків: *кок* — кухар; *кубрик* — кімната відпочинку екіпажу; *ходити в море* — плавати;

— професіоналізми працівників банківсько-фінансової, торговельної та подібних сфер: *зняти касу*, *підбити, прикинути баланс*;

— професіоналізм музикантів: *фанера* — фонограма; *розкрутити* — розрекламувати.

Здебільшого професіоналізми застосовуються в усному неофіційному мовленні людей певного фаху. Виконуючи важливу номінативно-комунікативну функцію, вони точно називають деталь виробу, ланку технологічного процесу чи певне поняття й у такий спосіб сприяють кращому взаєморозумінню. У писемній мові професіоналізми вживають у виданнях, призначених для фахівців (буклетах, інструкціях, порадах). Професіоналізми використовують також літератори з метою створення професійного колориту, відтворення життєдіяльності певного професійного середовища у своїх творах. Зростання загальноосвітнього культурного рівня членів суспільства, широке проникнення в побут і виробництво найповніших технічних досягнень зумовили вихід багатьох термінів за вузькі межі фахового вживання й перехід їх до фонду загальнонародної лексики. Взагалі професійна і науково-термінологічна лексика є одним із важливіших джерел постійного збагачення загальнонародного словника літературної мови. Проте чимало спеціальних термінів усе ж залишається лише у вузькому фаховому вжитку.

Отже, доцільним є розмежування професіоналізмів і термінів, котрі разом становлять поняття спеціальної субмови. Межуючи одне з одним, терміни, проте, мають більш упорядкований та нормалізований характер, у той час як професіоналізми є напівофіційними лексичними одиницями, які вживаються вузьким колом фахівців, причому переважно в розмовній мові. Незважаючи на такі істотні відмінності, між цими двома сферами лексики існує безперервний взаємообмін, і професіоналізм може існувати також і як синонім терміна.

На підставі аналізу професіоналізмів термінологічної підсистеми можна зробити висновок, що, хоча зазначеним лексичним одиницям і не притаманна наукова точність, вони задовольняють потреби комунікації фахівців певної галузі. Професійна лексика вказує на місце поняття у науковій системі, виявляє зовнішні, найбільш характерні ознаки предмета, виконує функцію влучного еквівалента для термінів досліджуваної підсистеми.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Панько Т.І. Українське термінознавство: підруч. [Текст] / Т.І. Панько, І.М. Кочан, Г.П. Мацюк. — Львів: Світ, 1994. — 216 с.
2. Савицька Л. Короткий словник жаргонної лексики української мови [Текст] / Савицька Л. — К.: Критика, 2003. — 336 с.
3. Степанова М.Д. Лексикология немецкого современного языка [Текст] / М.Д. Степанова, И.И. Чернишова. — М.: Высшая школа, 1962. — 401 с.
4. Українська мова. Енциклопедія [Текст] / [редкол.: Русанівський В. М., Тараненко О. О. (співголови), М. П. Зяблюк та ін.]. — К.: Укр. енцикл., 2000. — 752 с.
5. Шанский Н. М. Лексикология современного русского языка [Текст] / Шанский Н. М. — М.: Просвещение, 1972. — 327 с.

Отримано 30.06.2010

Г. Ю. АТАНОВА, В. Д. ПОЗНАНСКАЯ
ТЕРМИНОЛОГИЧЕСКАЯ ЛЕКСИКА И ПРОФЕССИОНАЛИЗМЫ В СОВРЕ-
МЕННОЙ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ РЕЧИ

Донецкий национальный университет

В статье рассматривается функционирование профессиональной и научно-терминологической лексики в современной профессиональной речи, которая является одним из главных источников постоянного пополнения словаря литературного языка.

лексика, термин, профессионализм, терминология, научная система

G. YU. ATANOVA, V. D. POZNANSKAYA
TERMINOLOGICAL AND PROFESSIONAL VOCABULARY IN CONTEMPORARY
PROFESSIONAL SPEECH

Donetsk National University

The article has considered the functioning of professional and scientific and technical vocabulary in contemporary professional speech which is one the principle sources of enrichment of the literary language dictionary.

vocabulary, term, professional vocabulary, terminology, scientific system

УДК 808.3=83

ЯНУС ЗІЯД (ИРАК), Л. И. ШКУТ

Донецкий национальный медицинский университет им. М. Горького

ВНУТРЕННЕЕ СОСТОЯНИЕ И ЧУВСТВОВАНИЕ СУБЪЕКТА: СПОСОБЫ ЕГО ВЫРАЖЕНИЯ В РУССКОМ ЯЗЫКЕ

Статья посвящена структурно-семантическим и синтаксическим особенностям описания и передачи внутреннего состояния и чувствования субъекта в русском языке. Важная роль отводится синонимическим синтаксическим конструкциям различных типов и анализу речевых коммуникативных ситуаций профессиональной направленности.

эмоции, внутреннее состояние, синтаксические синонимы, глагольные предложения, вариативность форм выражения, компоненты

Предметом исследования являются синтаксические синонимические конструкции, включающие глаголы с обозначением внутреннего состояния и «чувствования» лица, т. е. его эмоционального, психического и физиологического состояния.

Подступы к разрешению проблематики семантики и синтаксиса были продемонстрированы в работах Ю. Д. Апресяна, В. В. Виноградова, И. И. Мещанинова, Г. А. Золотовой, Е. С. Кубряковой и других исследователей. Взяв за основу некоторые положения этих работ, мы постараемся дополнить и развить их на примерах из собственной практики. Одним из объективных факторов, определяющих место разноуровневой синонимии, является структура словосочетания или синтаксические конструкции. Постановка вопроса о разноуровневой синонимии тесно связана с основными вариативными моделями синтаксических конструкций.

Комментируя примеры типа: «Он стал бледным. — Он побледнел»; «Он заикается. — Он заика», Е. С. Кубрякова формулирует следующее положение о «параллелизме конструкции как признаке существования синонимичных средств выражения одного и того же значения», но указывает на возможность «взаимозамены в живой речи» [1, С. 83].

Справедливой считается точка зрения Г. А. Золотовой, которая считает, что «языковые единицы, оформленные разными словообразовательными и морфологическими способами, но объединённые общим категориальным значением, сближаются в своих синтаксических возможностях, функционируют как синтаксические синонимы» [2, С. 16].

Определённое содержание может передаваться различным количеством способов. Сравните: «Я беспокоюсь. — Я тревожусь. — Я волнуюсь. — Я нервничаю». Эти предложения могут свободно заменять друг друга в контексте, представляя лексическую синонимию. В примерах с синтаксической синонимией встречаются конструкции: *Мне спокойно. Мне тревожно. Я в волнении. Я взволнован.*

В синтаксисе выделяют 6 основных конструктивных типов предложений [2, С. 30—45].

1. Глагольные предложения, в основе которых лежит сочетание имени в именительном падеже с глаголом в личной форме: *Я страдаю. Она тоскует. Мы радуемся.*

2. Наречно-предикативные предложения: *Мне радостно. Ей грустно. Мне боязно.* В основе этих предложений — сочетание имени в дательном падеже и наречия.

3. Субстантивные предложения: *У меня тоска. У меня тревога.*

4. Причастные предложения: *Я обеспокоен. Она напугана. Я растроган.*

5. Адъективные предложения: *Я весел. Она грустная. Он спокоен.*

6. Предложно-падежные предложения: *Я в смятении. Он в ужасе.*

О. И. Москальская [4, С. 29] указывает на «трёх-четырёхчленные ряды» синонимов («Я грущу. — Мне грустно. — Я грустен»; «Я обижаюсь. — Мне обидно. — У меня обида. — Я обижен»). Кроме семантических

различий между синтаксическими синонимами могут существовать различия и стилистического плана.

Рассмотрим основные способы выявления значений глаголов через семантику объекта: чувствовать боль («испытывать физическое ощущение»). Как известно, эмоции обычно определяют специфические переживания человека, «душевные волнения». Отражение положительных эмоций человека связано с разноуровневыми вариантными формами выражения: *«Он веселит. Он становится весёлым. Ему становится весело»*. При обозначении отрицательных эмоций вариантность нарушается из-за отсутствия лексической единицы, т. е. невозможно выражение *«Он грустнееет»*, но существует выражение *«Он становится грустным»* и *«Ему грустно»*. Очевидно, что в подобных ситуациях лексический способ выражения отсутствует, а синтаксический становится единственно возможным. Описанию психического состояния служат фразеологические сочетания *«душа ушла в пятки»*, *«пасть духом»*, *«нахмурить брови»*, *«в глазах потемнело»*, *«под горячую руку»*.

Некоторые способы выражения психического состояния в предложениях и конструкциях с глаголами в учебнике русского языка представлены безличными глаголами, выражающими состояние человека: *«Ей нездоровится. Его знобит»*. Существительное или местоимение, обозначающее лицо при таких безличных глаголах, стоит в дательном или винительном падеже:

а) безличные глаголы, употребляющиеся с винительным падежом: *«Его лихорадит. Больного знобит, тошнит, мутит»*;

б) безличные глаголы, употребляющиеся с дательным падежом: *«Мне нездоровится. Ей не спится. Мальчику не сидится на месте. Ребенку хочется гулять. На берегу моря легко дышится. Время летело незаметно, значит, жилось хорошо и легко. Саше не спится, — но весело ей»* [3, С. 219—220].

Следует отметить, что при обучении студентов профессиональному практическому общению РКИ важная роль отводится анализу речевых коммуникативных ситуаций с аргументацией собственной точки зрения, на основе ранее изученного лексико-грамматического и синтаксического материала. Различные виды тренировочных упражнений подготавливают учащихся к использованию анализируемых синтаксических конструкций в речевой практике. В ряде примеров на развитие речевой компетенции в профессиональной сфере с речевым воспроизведением ситуации встречаются предложения типа:

ситуация 1: *«Что вы ощущаете во время приступа?» — «Меня всё время знобит и часто лихорадит. Всё время чувствуя какой-то озноб. Начинает лихорадить, не могу согреться»*.

ситуация 2: *«Как вы себя чувствуете после приёма лекарств?» — «Зудит и чешется кожа. Ночью расчёсываю ноги до крови»*.

Как видно из примеров, употребление конструкций довольно часто встречается в разговорной практике. Возможность речевого варьирования можно показать на примере употребления различных конструкций в синтаксических предложениях в такой ситуации:

ситуация 3: *«Как вы спите?» — «Мне не спится. У меня бессонница. Я не могу спать. Мне не хочется спать. Меня замучила бессонница. Меня беспокоит бессонница. Я жалею о отсутствии сна»*.

Овладение средствами построения профессионального медицинского диалога происходит в ситуациях приёма и расспроса пациента, оформления в устной и письменной форме высказывания. Как показывает опыт, особое внимание уделяется материалом для развития навыков и умений профессиональной речи, текстам профессионально-ориентированного характера. Если исходить из того, что толкование слова или словосочетания имеет форму текста с определённой структурой и лексико-грамматическим наполнением, то необходимо составить список наиболее употребительных выражений, синтаксических конструкций, которые наиболее часто встречаются в актуальных для учащихся ситуациях профессионального общения.

Таким образом, повышению эффективности занятий по русскому языку в группах иностранных студентов способствуют: функционально-семантический подход к организации и презентации учебного материала; системный принцип учета родного и изучаемого языков; конкретные приёмы, направленные на формирование навыков устной и письменной речи. Они связаны с продуцированием собственного высказывания; с определением лексико-грамматических явлений, объединённых в функционально-семантические речевые блоки, с одновременным описанием их семантических и синтаксических функций; с характеристикой проблемного обучения. Конструкции со значением внутреннего состояния субъекта рассматриваются в аспекте функционально-семантического поля, который охватывает единицы как лексико-морфологического, так и синтаксического уровней.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Кубрякова Е. С. Семантика производного слова [Текст] / Е. С. Кубрякова // Аспекты семантических исследований. — М., 1980. — С. 83–84, 104.
2. Золотова Г. А. Коммуникативные аспекты русского синтаксиса / Золотова Г. А. — М., 1982. — 16 с.
3. Учебник русского языка для студентов-иностранцев. Практическая грамматика с упражнениями [Текст] — М.: Рус. яз., 1999. — 518 с.
4. Москальская О. И. Вопросы синтаксической семантики [Текст] / О. И. Москальская // Вопросы языкознания. — № 2. — 1977.

Получено 01.07.2010

ЯНУС ЗІЯД (ІРАК), Л. Й. ШКУТ

ВНУТРІШНІЙ СТАН І ЧУТТЄВІСТЬ СУБ'ЄКТА: СПОСОБИ ЙОГО ВИРАЖЕННЯ В РОСІЙСЬКІЙ МОВІ

Донецький національний медичний університет ім. М. Горького

Стаття присвячена структурно-семантичним і синтаксичним особливостям опису і передачі внутрішнього стану і чуттєвості суб'єкта в російській мові. Важливе місце відведено синонімічним синтаксичним конструкціям різних типів і аналізу мовленнєвих комунікативних ситуацій професійної спрямованості.

емоції, внутрішній стан, синтаксичні синоніми, дієслівні речення, варіативність форм вираження, компоненти

JANUS ZIYAD (IRAQ), L. I. SHKUT

SUBJECT'S INTRINSIC STATE AND FEELING: THE WAYS OF HIS EXPRESSION IN RUSSIAN

Gorky Donetsk National Medical University

The article is devoted to the structural and semantic and syntactic features of description and transmission of the intrinsic state and sensation of a subject in Russian. The synonymous syntactic structures of various types and the analysis of speech communicative situations of professional orientation is of paramount importance of the paper.

emotions, intrinsic state, syntactic synonyms, verbal sentences, variation of expression forms, components

УДК 811.11:81.44

Э. В. СТРЕЛКОВА, Н. И. ТОККО

Карельская государственная педагогическая академия

ВЛИЯНИЕ ПУРИСТОВ НА СОВРЕМЕННУЮ ЯЗЫКОВУЮ СИТУАЦИЮ

Статья посвящена анализу деятельности многочисленных немецких пуристических обществ XVII—XVIII веков и нашего времени. В ней демонстрируется необходимость контроля носителей языка над внедрением в него иноязычных слов и возможности интегрирования их в немецкий язык за счет его словообразовательных потенций. Сопоставительный анализ языковой ситуации в прошлые века и сегодня, изучение результатов деятельности представителей пуристических обществ разных лет и эпох позволил продемонстрировать возможности контроля общества над внедрением заимствований в национальный язык.

заимствование, иноязычная лексика, пуризм, пуристы, языковое общество, очищение языка, онемечивание иностранных слов

В последние несколько десятилетий многие языки мира переживают «неологический» бум, причем около 70 % лексических инноваций являются заимствованиями [3, С. 78], в большинстве случаев — из английского языка. В связи с этим многие европейские лингвисты бьют тревогу по поводу засорения их национальных языков англицизмами. Но, анализируя заимствования из других языков, следует задавать вопрос не о том, из какого языка что-то заимствовано и какова мощь данного языка-донора, а о том, что прибавлено, что и как создано в результате процесса заимствования иноязычных лексем. Сила языка заключается не в его способности сопротивляться процессу заимствования иноязычных слов, а в его умении без труда «проглатывать, усваивать» их [2, С. 177].

Освоение заимствований может контролироваться языковым обществом, что подтверждается деятельностью немецких пуристов прошлых эпох. XVII—XVIII века стали тем периодом развития языка, когда происходило становление немецкого национального языка, и в это же время возникло движение пуристов, борющихся как за ограждение языка от иностранных заимствований, так и за дальнейшее обогащение языка словами, образованными исключительно средствами родного языка.

Большинство исследователей пуризма выделяют три основных причины его появления. К ним относятся: интенсивный приток и активное употребление иностранных слов, соответствующий уровень развития языка, на котором начинается его сознательное нормирование и развивающееся чувство национального самосознания [1, С. 194].

Данные причины привели к тому, что многие деятели культуры и искусства того времени, понимая значимость и ценность родного языка, вступили в борьбу против его засорения. К наиболее ярким представителям пуристического движения XVII—XX веков относятся Филипп фон Цезен, Иоахим Кампе, Эдуард Энгель. Они считали, что следует онемечивать заимствованные слова, и предлагали свои варианты, большинство которых были приняты носителями языка и довольно широко используются и сегодня. Например, **Anschrift** вместо **Adresse**, **Gesichtskreis** вместо **Horizont**, **Verfasser** вместо **Autor**, **Mundart** вместо **Dialekt**, **Grundstein** вместо **Fundament**, **Nachruf** вместо **Nekrolog**, **Ausflug** вместо **Exkursion**, **buchen** вместо **registrieren**, **Einzelheit** вместо **Detail** и многие другие. Пуристы онемечивали слова из различных сфер жизнедеятельности человека, таких как: общеупотребительная лексика, юридические, экономические, медицинские и лингвистические термины, слова почтового и железнодорожного дела, понятия философии и религии. Вклад пуристов заключается не только в создании ими слов путем словотворчества, но и в способствовании формированию научного подхода к проблемам языкового развития.

Пуристические тенденции, оказывавшие большое влияние на процесс нормирования немецкого языка в XVII–XX веках, являются актуальными и на современном этапе развития немецкого языка. В последнее время в связи с процессом глобализации наблюдается инвазия англицизмов во многие языки, в том числе и в немецкий. В связи с этим появляется такое понятие, как «Denglish», характеризующее современное состояние немецкого языка, в котором объединяются и немецкие, и английские слова, создавая особый смешанный язык.

Наличие большого количества англицизмов можно наблюдать в различных профессиональных сферах и прежде всего в спорте, музыке, средствах массовой информации, экономике и технике. Например, **Fan, Match, Job, Team, Computer, Know-how, Holding, browser, server** и так далее. Эти сферы испытывают огромное терминологическое влияние, здесь возникают новые термины на основе новых технологий, в основном из США. Профессионализмы представляют собой богатый материал для развития языковой системы. Многие термины сегодня приходят и в повседневную речь: **Probleme managen, Vorbestellungen canceln, Preise scannen**.

Тот факт, что английские слова стали активно внедряться в лексический состав немецкого языка, послужил созданию в Германии различных обществ, вновь борющихся за чистоту родного немецкого языка. Так, можно отметить следующие организации: «Общество немецкого языка» (Verein Deutsche Sprache – VDS, Dortmund, 1997), «Общество за чистоту языка» (Verein für Sprachpflege, Erlangen, 2000), «Рабочая группа Немецкий язык как язык науки» (Arbeitskreis Deutsch als Wissenschaftssprache, Berlin, 2007), «Новое плодородное общество» (Neue Fruchtbringende Gesellschaft, Köthen, 2007) [6]. Данные общества имеют свои особенности, но, тем не менее, их объединяет общая цель: сохранить немецкий язык, защитить его от излишнего количества иностранных слов – интервентов.

Представители указанных обществ пытаются добиваться очищения языка от засоряющих его иностранных слов путем замены их родными, созданными и образованными по словообразовательным моделям и с помощью имеющихся в родном языке словообразовательных средств. Пуристические общества создают и распространяют словари, включающие английские слова различной тематики и варианты их замены немецким словом [4, 5, 7, 8].

Помимо изданий словарей выпускаются различные периодические издания, посвященные проблемам языка. К ним относятся: газеты «Die Deutsche Sprachwelt» (DSW), «Sprachnachrichten» и журнал «Muttersprache». Для достижения своих целей современные борцы за чистоту языка проводят просветительскую работу, предлагают консультации и проводят семинары. Кроме этого, для привлечения внимания к немецкому языку организуют различные акции, например, на выбор «Sprachpanscher des Jahres» или «Sprachwahrer des Jahres».

Таким образом, пуристы и в наше время, подобно их предшественникам, стараются привлечь внимание к проблемам родного языка, создать новые словари, которые содержали бы немецкие соответствия английским заимствованиям, и убедить всех, кому не безразлична судьба немецкого языка, не засорять родной язык ненужными заимствованными словами, а использовать немецкие слова с прозрачной мотивацией.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Токко Н.И. Так ли страшен «Denglish» как его малюют [Текст] / Н.И. Токко // Европейское измерение в образовательном пространстве: Материалы научно-технического семинара / Карельский филиал ФГОУ ВПО «Северо-западная Академия государственной службы» в г. Петрозаводске. – Петрозаводск: изд-во ПетрГУ, 2009. – С. 68–73.
2. Grätz R. Internet-Sprache / Sprache-Internet // Das Wort / Germanistisches Jahrbuch 2000/2001. – М.: Metatext, 2001.
3. Schneider Wolf Speak German! Warum Deutsch manchmal besser ist [Текст] / Schneider Wolf – Reinbek bei Hamburg: Rowohlt Taschenbuch Verlag, 2009. – 193 p.
4. Zimmer Dieter E. Deutsch und anders – die Sprache im Modernisierungsfieber, 4. Auflage [Текст] / Zimmer Dieter E. – Hamburg: Rowohlt Taschenbuch Verlag, 2004. – 382 p.
5. Paulwitz Thomas Engleutsch? Nein, danke! Wie sag ich's auf deutsch? Ein Volks [Текст] / Thomas Paulwitz, Stefan Micko. – Engleutsch – Wörterbuch, 2. Auflage, Erlangen und Wien, 2000 – 132 p.
6. Liste der Sprachvereine. [Электронный ресурс] // Режим доступа: http://www.sprachpflege.info/index.php/Liste_der_Sprachvereine
7. Словарь «Der Anglizismen-Index» [Электронный ресурс] // Режим доступа: <http://www.vds-ev.de/anglizismenindex/suche2.php>

8. Словарь «Fruchtbringendes Wörterbuch» [Электронный ресурс] // Режим доступа: http://de.wikibooks.org/wiki/Fruchtbringendes_Wörterbuch

Получена 18.06.2010

Е. В. СТРЕЛКОВА, Н. І. ТОККО
ВПЛИВ ПУРИСТІВ НА СУЧАСНУ МОВНУ СИТУАЦІЮ
Карельська державна педагогічна академія

Стаття присвячена аналізу діяльності численних німецьких пуристських суспільств XVII–XVIII століть і нашого часу. У ній демонструється необхідність контролю носіїв мови над впровадженням у мову іншомовних слів і можливості інтегрування їх у німецьку мову за рахунок її словотворчих потенцій.

Порівняльний аналіз мовної ситуації в минулі століття і сьогодні, вивчення результатів діяльності представників пуристських суспільств різних років і епох дозволив продемонструвати можливості контролю суспільства над упровадженням запозичень у національну мову.

запозичення, іншомовна лексика, пуризм, пуристи, мовне суспільство, очищення мови, понімечення іноземних слів

E. V. STRELKOVA, N. I. TOKKO
PURISM INFLUENCE TO PRESENT-DAY LANGUAGE SITUATION
Karelian State Pedagogical Academy

The article covers the analysis of the activities of numerous German purist societies of the XVII–XVIII centuries as well as of the present-day time. It shows the necessity of native-speakers' control over the loan-words assimilation and the possibility of their integration into German by means of word-building.

The comparative analysis of a language situation last centuries and today, the study of the activities of the purist societies of various periods of time and epochs have allowed to demonstrate the possibility society control over the adoption into a national language.

adoption, foreign vocabulary, purism, purists, linguistic society, language purification, germanizing of foreign words

УДК 821.112.2-32 (091)

Е. И. НИКУЛИНА, Э. И. ЦЫПКИН

Карельская государственная педагогическая академия

РУССКАЯ ТЕМА В РАННЕЙ НОВЕЛЛИСТИКЕ ТОМАСА МАННА

В статье говорится о влиянии русской литературы на мировоззрение Т. Манна. Показано, что в творчестве немецкого писателя гармонично уживаются друг с другом такие социально-культурологические феномены, как «немецкость» и «русскость» и что такой «союз» по праву можно назвать парадоксальным. И этот парадокс можно увидеть уже в ранней новеллистике Т. Манна.

русская литература 19 века, «толстовство», «европейский гуманизм», эстетика Манна, лейтмотив, «спасительная истина»

На творчество Т. Манна как художника и публициста, вне всяких сомнений, огромное влияние оказала русская литература, в чем немецкий классик неоднократно признавался в своих статьях и эссе («Толстой», «Русская антология», «Воспитание чувства слова», «Достоевский — но в меру», «Слово о Чехове» и др.). С детства он умел восхищаться людьми, музыкой, книгами и потом не раз говорил, что собственными свершениями в искусстве обязан способности восхищаться чужими.

Во время своего долгого пребывания в Италии (октябрь 1896 — апрель 1898) Т. Манн очень много читал, главным образом русских писателей. В «Очерке моей жизни» он писал, что «... утопая в клубах табачного дыма, жадно поглощал скандинавскую и русскую литературу» [1]. Чтение стало для него источником идей, ассоциаций, стилистических приемов, оно всегда дополняло и углубляло в его творчестве личный опыт и фантазию. Вот одно не очень позднее (1921) автобиографическое признание: «Мы были молоды и хрупки и культа ради поставили на своем столе портреты мифических наставников... Иван Тургенев, меланхолическая голова артиста, и яснополянский Гомер... Один дал взаимно лирическую точность своей обворожительной формы для первых наших шагов в прозе и первой самопроверки. А что укрепляло нас и поддерживало, когда наша хрупкая молодость взвалила на себя труд, который пожелал стать большим, чем то, чего она сама желала и что входило в ее намерения? Моралистическое творчество того, другого, с широким лбом, того, кто нес на себе исполинские глыбы эпоса, Льва Николаевича Толстого» [1].

Русская литература 19 века, двух представителей которой Т. Манн прямо назвал своими наставниками, повлияла, прежде всего, на духовное формирование молодого автора «Будденброков». Она была школой, воспитавшей в нем сопротивляемость философско-эстетическим идеям декаданса. Вспоминая о годах работы над первым романом, Т. Манн говорил, что он «подкреплял свои неустойчивые силы» чтением русских писателей [1].

Обращение Т. Манна к фигуре Л. Толстого, как одного из представителей русской классики, не является случайным. В творчестве русского автора Т. Манн видел истинное призвание искусства. В своем письме от 25.11.1900 он писал о своем «толстовстве» брату Генриху: «...мое толстовство заставляет меня видеть какую-то чуть ли даже не подлость в рифме и ритме» [3]. «Толстовство» немецкого автора заключается в усилении нравственного аспекта в искусстве. Русская литература оказалась для молодого Т. Манна первой школой «европейского гуманизма». Когда он читал Тургенева и Толстого, он воспринимал литературу как путь, говоря словами из новеллы «Тонио Крегер» (1903), к «всепониманию», к «любви».

Тонио Крегер, герой одноименной новеллы, назвал русскую литературу «святой» (*«die heilige Literatur»*) за ее «целительное, освящающее воздействие». Его диалог с русской художницей Лизаветой Ивановой являет собой столкновение двух эстетик, где Тонио предстает как сторонник созерцательного искусства, стремящийся вырваться из мира литературы, которая видится ему «прокля-

тьем»: «*Die Literatur ist überhaupt kein Beruf, sondern ein Fluch...*» [7]. В возражениях Лизаветы Ивановны заключена «эстетика Манна, его отрицание равенства между созерцательностью и искусством, преклонение перед творчеством Гете и, главное, глубокое понимание традиций русской литературы...» [6]. «*Die reinigende, heiligende Wirkung der Literatur... die Literatur als Weg zum Verstehen, zum Vergeben und zur Liebe... der Literat als vollkommener Mensch, als Heiliger, — die Dinge so betrachten, hieße, sie nicht genau genug betrachten?*» «*Sie sind ein Bürger auf Irrwegen...*» [7].

Известно, что использование повторяющихся деталей — лейтмотивов (нем. *Leitmotiv* — «ведущий мотив») является одной из основных особенностей повествовательной техники Т. Манна. Этот стилистический прием сближает его с Л. Толстым, который, по словам Т. Манна, «постоянно прибегает к лейтмотиву, к цитированию самого себя... Неумолимость, с которой он... втолковывает одно и то же, его решимость ни в чем не щадить читателя... — все это нередко ставилось ему в упрек» [2]. Так, в романе Л. Толстого «Воскресение» лейтмотив пейзажа ужасной ночи соблазнения Катюши — туман, треск ломающегося льда, ущербный, перевернутый месяц — несколько раз повторяется в главе 17 первой части романа, открывая и завершая ее, и потом снова появляется в сцене суда, когда взгляд косящих черных глаз Катюши напомнил Нехлюдову ту страшную ночь и ущербный перевернутый месяц, который взошел и освещал что-то черное и страшное.

В ранней новеллистике Т. Манна лейтмотив чаще применяется лишь в целях «натуралистического подчеркивания характерной детали, так сказать механически» [5]. В новелле «Тристан» (1903) неоднократно повторяется одна и та же черта внешности Габриэлы, описание которой варьируется в зависимости от ситуации: «*...ein kleines, seltsames Äderchen sich blaßblau und kränklich... dieser Stim verzweigte*»; «*...dass das blaue Äderchen über ihrer Braue... ihrem zarten, süßen Gesicht einen Ausdruck von Anstrengung und Bedrängnis verlieh...*»; «*...trat das zartblaue Äderchen angestrengt und seltsam über ihrer Braue hervor*» [7].

Повествовательное искусство А. Чехова также оказало большое влияние на творчество Т. Манна. А. Чехов не давал миру «ни капли спасительной истины», поскольку был далек от стремления поучать и морализировать. Искусство не прописывает рецептов, но есть еще «совесть самой литературы», она диктовала А. Чехову его «критическую грусть и строптивость», а вместе с этим и «стремление к какому-то лучшему бытию, к более чистой, правдивой благородной жизни». Именно благодаря этому писатель находит в искусстве «нечто нравственное, полезное, социальное, нечто такое, что в конечном счете и ведет к спасительной истине» [4].

Чеховские черты чувствуются, когда Т. Манн, отстраняясь от своего героя, иронизирует, посмеивается над ним. Так, рисуя портрет Детлефа Шпинеля из новеллы «Тристан», писатель использует гротеск: «*Man vergegenwärtige sich einen Brünetten... und Füße von seltenem Umfange*» [7]. Прозвище, которым прозвал героя один из господ, — явный оксюморон: «*der verweste Säugling*». С насмешкой изображает автор Детлефа Шпинеля, когда тот, переполненный чувством восхищения, каждый раз восклицает одно и то же: «*Wie schön!*» *sagte er dann, indem er den Kopf auf die Seite legte, die Schultern emporzog, die Hände spreizte und Nase und Lippen krauste. «Gott, sehen Sie, wie schön»* [7].

Прочитывая А. Чехова через призму волновавших его проблем, Т. Манн смог освободиться от мучавших его комплексов. Сомнениям относительно того, не обманывает ли он читателя, противопоставил заключительные слова надежды на то, что «правда в веселом обличье способна воздействовать на души ободряюще и подготовить мир к лучшей, более красивой, более разумно устроенной жизни».

Говоря об отношении Т. Манна к русской литературе, можно отметить, что она его одновременно и притягивала, и пугала. Пугала широтой, обращением к темным сторонам жизни, а притягивала своей непривычной правдивостью, той «истиной, которой не смеет пренебрегать никто, кому дорога истина вообще, вся истина, истина о человеке» [4]. При всем том русская литература остается для писателя чем-то экзотически чуждым, нуждающимся в переводе на язык его собственных представлений. Т. Манн считал, что в ней было «нечто до отчаянности смелое, такое, в чем страшно признать себя на людях, о чем не станешь разговаривать ни с кем» [4].

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Апт С. Томас Манн [Текст] / Апт С. — М.: Молодая гвардия, 1972. — 205 с.
2. Гозенпуд А. Рихард Вагнер и русская культура [Текст] / Гозенпуд А. — Л.: Советский композитор, 1990. — 288 с.
3. Манн Г. Эпоха. Жизнь. Творчество: статьи [Текст] / Г. Манн, Т. Манн — М.: Прогресс, 1988. — 496 с.
4. Манн Т. Собр. соч.: в 10 т. [Текст] / Манн Т. — М., 1960. — Т. 10. — 342 с.
5. Манн Т. Художник и общество: статьи и письма / Манн Т.; [пер. с нем.]. — М.: Радуга, 1986. — 178 с.

6. Федоров А.А. Время педервов [Текст] / Федоров А.А. — М: МГУ, 1981. — 335 с.
7. Mann T. Novellen [Текст] / Mann T. — Berlin: S. Fischer Verlag, 1961. — 330 p.

Получено 25.06.2010

О. І. НИКУЛІНА, Е. І. ЦИПКІН
РОСІЙСЬКА ТЕМА В РАННІЙ НОВЕЛІСТИЦІ ТОМАСА МАННА
Карельська державна педагогічна академія

У статті говориться про вплив російської літератури на світогляд Т. Манна. Показано, що у творчості німецького письменника гармонійно об'єднуються один з одним такі соціально-культурологічні феномени, як «німецькість» і «руськість» і що такий «союз» по праву можна назвати парадоксальним. І цей парадокс можна побачити вже в ранній новелістиці Т. Манна
російська література 19 століття, «толстовство», «європейський гуманізм», естетика Манна, лейтмотив, «рятивна істина»

E. I. NIKULINA, E. I. TSYPKIN
RUSSIAN THEME IN THOMAS MANN'S EARLY SHORT-STORIES
Karelian State Pedagogical Academy

The article is about the influence of Russian literature to Thomas Mann's world outlook. The article shows that there is an easy harmonious disposition of the «German concept» and «Russian concept» in the works of the German writer; such kind of coexistence is really astonishing. This paradox can be met in the Thomas Mann's early short-stories.

Russian literature of the 19th century, the teachings of Tolstoy, «European humanism», the Thomas Mann's aesthetics, leit-motif (the leading idea), «salutary truth»

УДК 93

Е. Е. СМІРНОВА, Е. С. ЛУКАШЕВСКИЙ

Санкт-Петербургский государственный университет культуры и искусств

КОЛОНИЗАЦИОННАЯ ПОЛИТИКА КНЯЗЯ Г. А. ПОТЕМКИНА-ТАВРИЧЕСКОГО В ПРИЧЕРНОМОРЬЕ И КРЫМУ

В статье рассмотрены основные вехи политики князя Г. А. Потемкина-Таврического в Причерноморье и Крыму. Анализируются факты решающего влияния фаворита Екатерины II на появление в Причерноморье в конце XVIII века таких этнических групп, как греки, немцы, евреи и т. д.

князь Г. А. Потемкин-Таврический, Крым, Россия, колонизаторская политика, греки, политическая власть, Екатерина II, русско-турецкие войны, Мариуполь, анабаптисты

1. Постановка проблемы. Личность Григория Александровича Потемкина давно волновала воображение многих историков и писателей. Иронически относившийся к фаворитам Екатерины II, А. С. Пушкин выделял Потемкина: «В длинном списке ее любимцев, обреченных презрению потомства, имя странного Потемкина будет отмечена рукой истории. Он разделит с Екатериной часть ее воинской славы, ибо ему мы обязаны Черным морем». Создание Черноморского флота, города, возведенные в голой степи и в считанные годы зазеленевшие садами, — все это плоды титанического труда человека, который негласно разделил с Екатериной власть во вторую половину ее царствования. Каким же образом за столь короткий исторический период, вмещающийся в жизнь одного поколения людей, удалось осуществить радикальные изменения в судьбе такого обширного региона Российской империи?

2. Историография темы. Вопросом изучения того, как проходило освоения во времена Екатерины II территории Северного Причерноморья, интересовал не одно поколение отечественных и зарубежных историков (С. Соловьев, В. Ключевский). Именно вокруг него возникло ряд легенд об ставших «притчей во языцах» «потемкинских деревнях». С этой точки зрения интересными могут оказаться факты, относящиеся к этому вопросу и содержащиеся в работе известного зарубежного исследователя данной проблемы Саймона Себага Монтефиоре.

3. Основные вехи политики Потемкина в Причерноморье и Крыму. Главнейшей заслугой Потемкина является освоение и заселение обширных пустующих пространств Северного Причерноморья после русско-турецких войн второй половины XVIII века. «Сюда направился мощный переселенческий поток из русских, украинцев, казаков, поляков, греков, румын, болгар, сербов и др.» [2, С. 358].

Первыми поселенцами стали греки. Заселение греками новых территорий было связано со знаменитым греческим проектом Потемкина, мечтавшего возродить Византийскую империю под российским протекторатом. В 1779 г. на Азовском побережье при устье Кальмиуса появился город Мариуполь, названный так в честь великой княгини Марии Федоровны, жены престолонаследника Павла Петровича. Грекам были предоставлены значительные льготы. В Мариуполе находился греческий суд и даже городничий был из греков. «Потемкин строил для них школы и больницы; после присоединения Крыма он сформировал из греков несколько полков, но продолжал развивать Мариуполь именно как греческий город» [3, С. 276]. Идеи Греческого проекта, разработанного Потемкиным и императрицей, нашли отражение в топонимике городов Причерноморья: Одесса, Севастополь, Симферополь, Херсон. «По тем же причинам некоторым существовавшим поселениям возвращались древние имена, например, Феодосии, Евпатории, Фанагории» [1, С. 311].

Первоначально предполагалось сделать основным русский элемент колонизации. Но Сенат неохотно выделял государственных крестьян для Новороссии и Тавриды, поскольку это приводило

к потере налогоплательщиков. Ведь по проекту Потемкина переселенцы освобождались от налога на срок от 15 до 30 лет. «Однако сам собой открылся неожиданный источник переселенцев: в Новороссию и Тавриду устремились беглые» [2, С. 395]. Потемкин не стал разбираться, чьи они и откуда. Он возобновил старинный казачий принцип: с Сечи выдачи нет. Начиная с 1775 года, выдачи не было со всех вновь приобретенных на юге земель.

Стараниями Потемкина на новые земли переселилось много старообрядцев. Многие из них переходили в так называемое единоверчество. Они подчинялись местной православной епархии и принимали к себе назначенных священников, но вели службу по старопечатным книгам. В докладе Екатерине Потемкин писал: «Дозвольте всем старообрядцам, которые переселяются в места, лежащие между Днепром и Перекопом, получая попов от архиерея Таврического, отправлять служение по старопечатным книгам, приписав к нему в епархию старообрядческие слободы» [2, С. 360]. Главным занятием для большинства переселенцев Потемкин полагал земледелие. Из-за недостатка в рабочем скоте он приказал бесплатно раздать поселенцам стада выехавших в Турцию татар. Распродавались со скидкой ханские табуны кобыл и жеребят. Заботился Потемкин и об образовании переселенцев. Он писал Азовскому губернатору Черткову о «постройке школы для малолетних, где бы не только первоначальные, но и высшие науки на греческом, российском, татарском и итальянском языках были, а сироты и бедных отцов дети обучались на казенный счет» [2, С. 361]. Возникали и национальные школы. В Нежине была греческая семинария, куда по приказу Потемкина присылали и детей албанцев.

Активно привлекали к заселению Новороссии и выходцев из Европы, прежде всего, добросовестных и работающих немцев-меннонитов. 228 семей этих потомков средневековых анабаптистов было приглашено из Данцига. Они имели право строить собственные церкви и в течение десяти лет не платить налогов. Так было положено начало немецкой колонизации в Новороссии. Но кроме обычных земледельцев Потемкин приглашал из Европы специалистов самого высокого класса. Французскому садоводу Банку Потемкин поручил «разведение лучших сортов винограда, а также шелковичных, масличных и других деревьев в Судак и по всему Крыму» [1, С. 299]. Для устройства парков и садов по всей Новороссии и Крыму был приглашен специалист из Англии — Уильям Гульд. «В своих обширных имениях светлейший князь лично подбирал растения и деревья для создания пейзажных парков и, отдавая распоряжения Гульду, входил в мельчайшие подробности» [1, С. 301].

Широко покровительствовал князь и закреплению в Причерноморье энергичному и деловому армянскому народу. Одним из центров армянской колонизации становится Феодосия. Благоустройству этого города, веками бывшему центром татарской работорговли, Потемкин придавал особое значение. Этот город, сильно пострадавший во время войн, постепенно превращается в крупнейший центр армянской культуры. Позднее «для армян Потемкин основал Нахичевань, в нижнем течении Дона, и Григориополь на Днестре» [3, С. 27]. Активно заселяется выходцами из Сербии восточная часть Новороссии. На границе Таврической и Екатеринославской губерний к северу от запорожских земель, в пустынном краю, создается историческая область, получившая название Славяносербии. Переселенцы из Сербии, частично породнившиеся с потомками запорожцев и донцов, положат затем основание славным гусарским полкам.

Политика, проводимая Потемкиным, касалась и еврейского вопроса. В 1775 году, приглашая поселенцев на юг России, он сделал уточнение: «даже евреев». Евреи освобождались от уплаты податей на семь лет, получили право вести винную торговлю; им обещалась защита от мародерства солдат; разрешались синагоги, еврейские кладбища и вывоз невест из еврейских общин в Польшу. «Помимо ремесел, например, изготовления кирпича, в котором Потемкин нуждался для городов, евреи несли с собой торговлю» [3, С. 276].

В отношении татарского населения Потемкин создает указы, гарантирующие им свободу совести и уважение к сложившимся обычаям. «Бережное отношение к чужой вере, соблюдение прав татарской знати, привлечение местных жителей при создании органов местного управления — проведение такой политики привело к достаточно бесконфликтному вхождению и дальнейшему развитию Крыма в составе Российской империи» [1, С. 252].

4. Выводы. Фигура Потемкина — одна из ключевых в истории России XVIII века. Видный сподвижник Екатерины II был замечательным военачальником, тонким политиком и талантливым администратором, много сделавший для процветания своей Родины. Именно благодаря ему Российская империя в конце XVIII века не только присоединила, но и естественно адаптировала богатейшие территории Северного Причерноморья, ставшими со временем базой модернизации всего экономического и политического развития страны.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Болотина, Н.Ю. Князь Потемкин. Герой эпохи Екатерины Великой [Текст] / Болотина Н.Ю. — М.: Вече, 2006. — 401 с.
2. Елисеева О. Григорий Потемкин [Текст] / Ольга Елисеева. — М: Молодая гвардия, 2005. — 315 с.
3. Монтефиоре Саймон Себаг. Потемкин [Текст] / Саймон Себаг Монтефиоре. — М.: ВАГРИУС, 2003. — 558 с.

Получена 18.06.2010

К. Є. СМІРНОВА, Є. С. ЛУКАШЕВСЬКИЙ
КОЛОНІЗАЦІЙНА ПОЛІТИКА Г. О. ПОТЬОМКІНА-ТАВРІЙСЬКОГО У ПРИ-
ЧОРНОМОР'І ТА КРИМУ

Санкт-Петербурзький державний університет культури та мистецтва

У статті розглянуті основні віхи політики князя Г.О.Потьомкіна у Причорномор'ї та Криму. Аналізуються факти рішучого впливу фаворита Катерини II на появу в Причорномор'ї наприкінці XVIII століття таких етнічних груп, як греки, німці, євреї та ін.

князь Г. О. Потьомкін-Таврійський, Крим, Росія, колонізаторська політика, греки, політична влада, Катерина II, російсько-турецькі війни, Маріуполь, анабаптисти

K. E. SMIRNOVA, E. S. LUKASHEVSKY
COLONIZATION POLICY OF PRINCE G. A. POTEMKIN-TAVRICHESKY ON THE
BLACK SEA COAST AND CRIMEA

Saint-Petersburg State University of Culture and Arts

The paper deals with the basic marks of the Prince G.A.Potemkin-Tavrichesky's policy on the Black Sea Coast and Crimea. The facts of the decisive impact of a favourite of Empress Catherine the Great on the appearance of such ethnic groups as the Greeks, the Germans, the Jews, etc. on the Black Sea Coast at the end of the XVIIIth century have been analysed.

Prince G. A. Potemkin-Tavrichesky, the Crimea, Russia, colonization policy, the Greeks, official authorities, Empress Catherine the Great, Russian and Turkey wars, Mariupol, Anabaptists

УДК 82.0-995

Н. В. КАЛМИКОВА, Л. І. ЧЕРНИШОВА
Донбаська національна академія будівництва і архітектури

НАЦІОНАЛЬНИЙ ХАРАКТЕР В РОМАНІ ОЛЕСЯ ГОНЧАРЯ «ПРАПОРОНОСЦІ»

У статті на матеріалі роману О. Гончара «Прапороносці» всебічно проаналізовано риси національного характеру, української ментальності, національного світовідчуття воїнів-українців, що героїчно крокували шляхами Великої Вітчизняної війни, відстоюючи незалежність країни і України.

національний характер, українська нація, авторська характеристика, узагальнений образ

Творчість Олесь Гончара — непересічне явище в духовному бутті української нації. Роман-трилогія «Прапороносці» розпочав свою тріумфальну ходу в літературі з 1946 року, О. Гончару було тоді 28 років. Твір написаний колишнім солдатом, який пройшов війну з першого і до останніх її днів, став учасником запеклих боїв, свідком страждань, мужності і героїзму, проявлених його бойовими побратимами.

У творі О. Гончара про війну всебічно розкритий національний характер українців. Роман «Прапороносці» з'явився в період чергового нападу на літературу офіційної вульгарно-реакційної критики, що вимагала від письменників беззастережного прославлення диктаторського режиму, захисту державно-партійної ідеології, яка проповідувала злиття націй, нівеляцію національних особливостей, виховання людини, позбавленої національного і духовного коріння. Олесь Гончар повинен був це враховувати. Але все ж таки письменник зумів зберегти головний ідейний задум «Прапороносців» — увічнити подвиг українського солдата: більшість героїв роману — вихідці з України. О. Гончар згадує в щоденнику: «Створюючи «Прапороносців», мені, крім іншого, хотілося зняти з народу нашого охоче наліплюване тоді тавро окупаційності. Хотілося показати, що воювали українці не гірше за інших і крові пролили не менше... Здається, мені це вдалося» [3, С. 46]. Письменник не замикається в межах вузьконаціональних кордонів, моделюючи характери своїх героїв; він багатонаціональний в зображенні Червоної Армії, але його інтернаціоналізм базується на глибоко національному ґрунті.

Вперше на сторінках роману бійці-українці з'являються з появою **Черниша**, який прибув в розпорядження командира роти **Брянського**. Авторська характеристика бійців така: вони в основному, вусаті, статні чоловіки з останнього поповнення, слухняні, працелюбні українські колгоспники, саме їх відбирає в роту командир, оскільки вони «сумлінно ставляться до праці, а це на фронті так само необхідно, як і десь на заводі» [1, С. 26]. Непоквапливість, господарська відповідальність за доручену справу, психологічна надійність, забезпечена життєвим досвідом, поважність у ставленні до своїх обов'язків — ці риси вдачі чесної трудової людини на війні важили дуже багато.

Ось **Хома Хасцький** — типовий, колоритний українець-подоляк. Зміна в його характері особливо помітна: недосвідчений, полохливий, який від кожного снаряду припадав до землі, як осінній лист, якого спочатку доля інших країн в руйнівному військовому лихолітті не хвилювала, з часом набуває рис зрілого воїна, з інтернаціональною самосвідомістю, воїна, відповідального за долю народів.

В образі **Хоми Хасцького**, «невтомного жартівника з пишними лукавими вусами, закрученими вгору, як два круті баранячі роги» [1, С. 47] втілені типові риси української народної вдачі: вікова мудрість і розсудливість українського селянина, оптимізм, меткий розум, невтомна працьовитість, природжений гумор. Вдача Хоми виділяє його серед інших воїнів. Його мова багата, колоритна, фольклорна — це співучий подільський говір, пересипаний діалектизмами: «Та й сини ще дома ростуть, чер-

воні, мов калина, та дужі, мов дубці! Я їм напишу, аби ся дивили з нашої Вулиги і на Дунай, і за Дунай, і на весь білий світ» [1, С. 294].

Телефоніст **Маковей** багатьом бійцям в сини годиться, в роті його звуть Маковейчиком, ставлять-ся до нього з батьківською любов'ю, застерігаючи від необдуманих вчинків. Називають його ще Маковейчик-Соловейчик, тому що він дуже любить співати.

Лейтенант **Володимир Сагайда** має важку вдачу, він живе думкою про помсту: вся його сім'я, окрім сестри, загинула, будинок зруйнований, кохана зрадила з німецьким комендантом. Особисте горе запеклося ненавистю в серці. Але поступово змінюється характер Сагайди: він зміг побороти сліпу ненависть, відшукати в собі сили відчувати добро своїм зболілим від горя серцем.

Шовкун, ординарець **Брянського**, родом з Вінниці, він виконує свої обов'язки з якоюсь особливою селянською делікатністю. Характер його як би підтверджує прізвище: шовковий. Має «дивну властивість — зникати на очах, ніколи нікому не заважати. Але досить, здається, Брянському хоч уві сні окликнути його, як Шовкун одразу тихо відгукнеться: «Я Вас слухаю» [1, С. 28]. Завжди готовий допомогти, оскільки піклуватися про інших було його внутрішньою потребою.

Козаков — міцний сержант, родом з Донбасу, з дитбудинку, настільки вжився в полк, що «однополчани були йому кривною ріднею, зброя — ремеслом, прапор — родинною святинею» [1, С. 431]. Він відчайдушно хоробрий, один йде знищувати гніздо кулеметника в горах. А знайшовши там прикованого смертника, звільняє його, ділиться з ним останнім ковтком води: «вперше оце його власна роль на війні постала перед ним в новому світлі. Гарно рятувати людей! Краще, ніж убивати!» [1, С. 112].

Євген Черниш відрізняється від інших солдатів-українців і типових селян **Хоми**, **братів Блаженків**, **Гая** і **Сагайди**. Походить з інтелігентної сім'ї, але образ України асоціюється у нього з селом, білими хатинами.

Кожен персонаж трилогії стає носієм лише йому властивої мови — свого краю, околиці, села, навіть кутка. Тому Хаєцький невіддільний від подільського села Вулиги, а мова Козакова «видає» його безпритульне хлоп'яцтво. Завдяки національному колориту, створеному, зокрема, і за допомогою мови героїв, авторові вдалося розкрити національний характер воїнів-українців, донести правду про їх вагомий внесок у перемогу над фашизмом.

Творча спадщина О. Гончара відіграє важливу роль в розумінні українського національного характеру. Як бачимо, часто те, що відображується в романах, повістях, поемах, знаходить авторське пояснення в мемуарах. І творчість О. Гончара (романи, повісті, новели, оповідання, вірші, щоденники, листи) цьому підтвердження. Саме час великого політичного неспокою послужив художнім полотном, на якому художник повною мірою зміг відобразити національний характер, внутрішній світ своїх персонажів.

У романі О. Гончара — різні епізоди, різні люди, різний час і місце подій. Але в основі кожного образу лежить національний характер. Він і об'єднує, і індивідуалізує героїв. Характер (від грец. *character* — ознака, риса, прикмета) — це комплекс постійних психічних властивостей людини, які виявляються в його поведінці і діяльності, у відношенні до суспільства, до праці, до колективу, до самого себе. Характер формується в процесі життя унаслідок впливу суспільного середовища. Національна психологія, характер виявляються, в першу чергу, в індивідуальній мові, в способі мислення, сприйнятті дійсності, в оригінальній культурі, в своєрідних звичаях, традиціях, обрядах, знаходячи вираження також і у фольклорі, міфології, мистецтві.

У романі «Прапороносці» через філософське, внутрішньо-чуттєве відношення героїв до навколишнього світу, до людей, до оточення всебічно розкриваються грані людської натури. Характери бійців-персонажів Олеса Гончара, взаємодоповнюючись, створюють узагальнений образ української нації. У кожного з героїв переважає якась певна риса вдачі: скажімо, у **Хаєцького** — це відчуття гумору, **Маковей** — уособлення співучості українського народу, **брати Блаженки** втілюють працьовитість, вірність родинним традиціям. У образах **Гая** і **Шовкуна** втілена селянська делікатність, готовність до самопожертви. **Сагайда** — «розбишака, шибеник, від якого паркани тріщали» [1, С. 41]. **Чумаченко** і **Черниш** — не такі, як інші герої роману, не забиті, як, наприклад, **Ягідка**, а освічені, інтелігентні люди. При всьому цьому кожен з них відчуває, що найдорожче у нього — Батьківщина.

Герої роману — не завойовники, а справжні визволителі, що несуть цілим країнам свободу. Це спадкоємці запорізьких козаків і чумаків, які їздили до Криму по сіль. Їх родовід відображено в прізвищах — **Поліщук**, **Чумаченко**, **Гай**, **Сагайда**, **Маковей**, **Блаженки**, **Черниш**. Прослідковується дбайливе ставлення автора до такого елементу лексики української мови, як власна назва, в якій, в першу чергу, відображуються риси національної вдачі народу, чується відгомін його історії.

Трилогія «Прапороносці» має конкретний об'єкт зображення — Україну, а не союзне співтовариство. **Черниш** в листі до матері марить степовими просторами; **Хаєцький** не розлучається з рушником, дарунком дружини; капітан **Чумаченко** перед форсуванням річки в мріях повертається до рідного Дніпра; навіть перед смертю боєць **Гай** в думках звертається до рідного Полісся.

Олесь Гончару вдалося донести до читача узагальнений образ воїна-українця з властивою йому працьовитістю, оптимізмом, сумлінністю, наполегливістю, добротою, надійністю, скромністю, щирістю, вірою в перемогу, стійкістю, хоробрістю, витривалістю. Одна з центральних ідей роману — народ незнищений, якщо має глибоке і міцне духовне коріння. Моральність і духовність — запорука його безсмертя. Олесь Гончар — талановитий письменник, що зумів проникнути в душу українського народу і в своїх творах, серед яких трилогія «Прапороносці», відобразити багатогранність українського національного характеру.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Гончар О. Прапороносці: Трилогія [Текст] / Гончар О. [післясл. В. Ковалю]. — К.: Дніпро, 1995. — 422 с.
2. Гончар О. О чем спрашивают обелиски [Текст] / О. Гончар // Радуга. — 1990. — № 9. — С. 67—54.
3. Галич В. Не в силі нічого забути, зрেকтись [Текст] : щоденники Олесь Гончара воєнних літ / В.Галич // Вітчизна. — 2003. — №7—8. — С. 143—50.
4. Довженко О. Національний характер у романах Олесь Гончара [Текст] / О. Довженко // Слово і час. — 2005. — № 12. — С. 63—68.

Отримано 05.05.2010

Н. В. КАЛМЫКОВА, Л. И. ЧЕРНЫШОВА
НАЦИОНАЛЬНЫЙ ХАРАКТЕР В РОМАНЕ ОЛЕСЯ ГОНЧАР «ЗНАМЕНОСЦЫ»

Донбасская национальная академия строительства и архитектуры

В статье на материале романа О. Гончара «Знаменосцы» всесторонне проанализированы черты национального характера, украинской ментальности, национального мироощущения воинов-украинцев, которые героически шагали дорогами Великой Отечественной войны, отстаивая независимость страны и Украины.

национальный характер, украинская нация, авторская характеристика, обобщенный образ

N. V. KALMYKOVA, L. I. CHERNYSHOVA
NATIONAL CHARACTER IN THE OLES GONCHAR'S NOVEL «STANDARD-BEARERS»

Donbas National Academy of Civil Engineering and Architecture

On the basis of the O. Gonchar's novel «Stand-bearers» the paper has carried out the detailed analysis of the national character traits, the Ukrainian mentality peculiarities, disposition of the Ukrainian soldiers heroically stepped the ways of the Great Patriotic War, upholding liberty and independence of the Soviet Union and Ukraine.

national character, Ukrainian nation, author characteristics, generalized image

УДК 883

В. А. ЯГУШКІНА, Н. М. УРСАНІ
Донецький національний університет

МОТИВ СИРІТСТВА У БАЛАДАХ МИКОЛИ КОСТОМАРОВА

У статті «Мотив сирітства у баладах Миколи Костомарова» вивчається інтерпретація фольклорного мотиву в баладній спадщині видатного романтика М. Костомарова.

мотив, балада, сирітство

Здавна в українського народу було особливе ставлення до сиріт. Сирітство вважали випробуванням не лише дитини, але й суспільства, яке повинно було захищати її, допомагати. Це був шанс для кожного полегшити тягар своїх гріхів. Мотив сирітства спостерігається у багатьох фольклорних жанрах, зокрема голосіннях, казках, переказах, весільних піснях. Як зазначає О. І. Дей, мотив сирітства є поширеним та актуальним у соціально-побутових баладах. В академічному виданні балад цей мотив виділено у блокові, під назвою «Збиткування над сиротами (мачухи, приймака). Сирітська доля» [1].

Цю проблему спорадично згадують у своїх фольклористичних працях такі видатні вчені, як І. Я. Франко «Жіноча неволя в руських народних піснях» [6], О. І. Дей «Родинно-побутові балади» [3], М. Гайдай «Слов'янська балада в її зв'язках з іншими жанрами фольклору» [2] та С. В. Мишанич «Етико-виховна функція фольклору» [5].

Більш розроблений даний мотив у художній літературі. До нього звертались І. П. Котляревський, А. Л. Метлинський, О. С. Афанасьєв, В. М. Забіла, Т. Г. Шевченко, В. Стефаник, Б. Олійник тощо.

Ми виокремили такі причини сирітства, як: катаклізми загальнодержавного характеру (війни, розбійні напади, покарання за злочини) та родинні перипетії (убивство одного з батьків іншим, природна смерть батьків).

У спадщині М. Костомарова мотив сирітства є основним у баладах «Великодня ніч», «Горлиця», «Ой йшов козак...». Як другорядний постає у творах «Отруї», «Брат з сестрою», «Явор, тополя і береза». Поет не просто переосмислив та інтерпретував мотиви народних балад, але й своїми творами намагався звернути увагу суспільства на гострі соціальні проблеми того часу. Варто зазначити, що твори М. Костомарова набувають певного життійного підтексту. Бо за аналогією до життя спостерігаються певні мотиви мучеництва та пошуку богоугодного шляху. Опис сирітської долі у нього співпадає з народним, наприклад, у баладі «Великодня ніч» наслідує фольклорні твори, порівняйте, у народній баладі «була стара хата» [1, С. 418], у автора «жила в своїй хаті» [4, С. 51]. А у баладі «Ой йшов козак, ой йшов бурлак» мотив нещасливої долі на чужій стороні тісно пов'язаний із мотивом сирітства «нема в його роду-племені, ні батька, ні неньки» [4, С. 101].

У деяких фольклорних зразках описується жорстоке ставлення до бідної родини: «...матінка у могилі, батенька люде забрали... мала й брата я каліку... мусів під тином пропадати» [1, С. 418]. Але у баладі «Великодня ніч» М. Костомаров не показує, за яких саме причин вмирають батьки Ганни, а подає стислий опис трагедії родини «Ні отця, ні мами, ані брата, ні сестриці, — всі лежали в ямі» [4, С. 51]. Це нагадує народні балади, у яких народні картини згладжуються, опускаються.

У баладі «Брат з сестрою» мотив сирітства є супровідним, він виконує доволі важливу роль, практично сирітство дітей є причиною розвитку трагічних подій у творі — це жахливі наслідки війни: «Злі татари набігали, мужа й жону зарубали...» [4, С. 118]. Яскраво причини сирітства висвітлюються й у баладі «Горлиця». Як у фольклорних баладах, жінка намагається відпроситись у чоловіка, який хоче її вбити, аргументуючи це сирітством дитини: «Ти не вважай ... що я Молоденька, але вважай, Якимоньку, дитинка маленька» [6, С. 234], так і Горлиця намагається відпроситись у Рябця: «Зоста-

ються в мене малії діточки, голуб'яточки-сиріточки» [4, С. 73]. У цій баладі назву дітей «голуб'яточки-сиріточки» можна сприймати не лише алегорично, адже так часто називали у народі дітей-сиріт. У баладі «Отруї» діти стають сиротами внаслідок вбивства матір'ю батька «Нізащо схотіли мене ізгубити, пришилося вам, дітки, тепер сиротити» [4, С. 58]. Батько розуміє, що після його смерті дітям буде дуже важко жити, тому і просить Бога захистити їх, стати для них батьком. У баладі «Брат з сестрою» показовою є участь громади у вихованні хлопця, у кращих народних традиціях: «...взяли Йвася-сиротину добрі люди на чужину...» [4, С. 118].

Із подальшого аналізу твору ми можемо побачити патріотичні почуття, пов'язані з бажанням помститися за батьків, які Івась проявляє під час походів: «За батенька відомщати, за нещасну рідну мати» [4, С. 118]. Іван не обізвався на світ, він навпаки намагається допомогти бранці, розуміючи її складне становище, а тому викупляє дівчину і вирішує одружитися: «Не на поругу для Себе визволив я, бранко, тебе! Візьму тебе за дружину...» [4, С. 119]. У баладі «Явор, тополя і береза», у суто народному ключі, передаються відносини між свекрухою та невісткою, варто порівняти у фольклорній баладі: «А мене молоду, посилають по воду. Як по воду ішла, тільки сльози лила... А мати сичить і гарчить, мати сина учить» [1, С. 416], та у М. Костомарова: «Взяла і не рада — вовком вовкує... Шле на поругу по воду босу, невдязнуту, простоволосу» [4, С. 121]. Але Микола Костомаров ще й переносить протистояння сирота-мачуха, поширене у народних баладах, «Відтогда ми мачуха головки не змила... сорочки не вшила... в'язи накрутила...» [1, С. 418] на відносини свекрухи та невістки «Часом ухопить за косу сирітку, часом по личку її затинає...» [4, С. 121].

Сирота бачить єдиний шлях до спасіння у зверненні до Бога, але на відміну від фольклорних творів, у яких сирота іде молитися святим у гай над річкою (до предків), — спостерігається поєднання язичницьких та християнських вірувань «В гай над річкою бідна сирота стояла, просила святих сирота...» [1, С. 417], у Миколи Костомарова вона звертається до церкви та ходить на могилу батьків, тобто автор більш послідовно дотримується християнських уявлень «Одну церкву знала; на родительській могилі... Богові молилась» [4, С. 52]. У баладі «Ой ішов козак, ой ішов бурлак» ми спостерігаємо одну із рис життійної літератури — прагнення до аскетичного життя, адже козак-сирота намагається усамотнитись. Це також є мотивом звернення до Бога, який поширений у народних баладах з мотивом сирітства «всіх цурається, всіх ховається, сам смерті бажає» [4, С. 101]. У баладі «Великодня ніч», як і у фольклорних баладах, Бог забирає сироту до себе «Ступай ти, сирітко, до ясного неба» [1, С. 415], це є певною винагородою за страждання та мучеництво. Але якщо у народних баладах Бог напряду спілкується із сиротою, підказує їй, опікає, то у баладі «Великодня ніч» перед нами постає земне життя дівчини, випробовування її Богом «На дев'яту весну, зрання, Ганночки не стало!» [4, С. 52]. Тобто М. Костомаров змальовує звичайну смерть, але пов'язує її із християнським віруванням завдяки чуду (появи свічки).

У фольклорі, як і в баладі «Горлиця», опис смерті опускається, а лише наголошується на її наслідках. Порівняйте: у народній баладі «Що вже твоїх чаєняток покидав я в кашу» [1, С. 290], у творі письменника «Задавив її, сивенькую» [4, С. 73].

У баладах М. Костомарова подано опис покарання кривдників сироти. Але якщо у народній баладі мачуха не визнає своєї провини, у баладі «Явор, тополя і береза» мати розуміє свою провину, намагається спокутувати свій злочин «На злее серце своє нарікала» [4, С. 121]. Як бачимо, покарання мачухи у фольклорі відбувається у суто християнському ключі «А злая мачуха в пекло вготувала: за сироти-діти, що не доглядала» [1, С. 415], натомість у творі М. Костомарова мати закликає себе у березу: «стала матуся — береза біла...» [4, С. 121], що є ознакою язичницького світорозуміння (мотив метаморфози).

Микола Іванович Костомаров намагається привернути увагу до конкретної соціальної проблеми — сирітства. У його баладах звучать ті ж морально-дидактичні настанови, що й у фольклорі. Сиротами постають нещасні діти бідних прошарків населення, які за певних соціальних обставин втрачали батьків. Шлях сироти зображується як мучеництво, випробовування не лише для людини, а й для суспільства, в якому вона перебуває. Наголошується, що руйнування родини призводить до трагедії.

Таким чином, автор підводить читача до думки, що громада має брати активну участь у вихованні сироти («Брат з сестрою») і не допускати знущання над людьми, обділеними долею («Явор, тополя і береза»). Сироти, попри усю трагічність свого життя, є обраними Богом. У фольклорних текстах ми бачимо, як Бог розмовляє з ними. У М. Костомарова сироти шукають богоугодний шлях: терплять страждання і просять творця забрати їх до себе. Складається асоціативний ряд: Сирота — Мученик — Святий.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Балади: родинно-побутові стосунки [Текст] / [упор. О. Дей, А. Ясенчук, А. Іванницький]. — К.: «Наук. думка», 1988. — 532 с.
2. Гайдай М. М. Слов'янська балада в її зв'язках з іншими жанрами фольклору [Текст] / М. М. Гайдай // Розвиток і взаємовідношення жанрів слов'янського фольклору; [за заг. ред. В. А. Юзвенко]. — К.: «Наук. думка», 1973. — С. 22—62.
3. Дей О. І. Родинно-побутові балади [Текст] / О. І. Дей // Балади: родинно-побутові стосунки; [упор. О. Дей, А. Ясенчук, А. Іванницький]. — К.: «Наук. думка», 1988. — С. 9—27.
4. Костомаров М. Твори: в 2-х т. [Текст] / М. Костомаров — К., 1990. — Т. 1. — 637 с.
5. Мишанич С. В. Етико-виховна функція фольклору [Текст] / С. В. Мишанич // Фольклористичні та літературознавчі праці / С. В. Мишанич. — Донецьк: Видавництво ДонНУ, 2003. — Т. 2. — С. 376—396.
6. Франко І. Я. Жіноча неволя в руських народних піснях [Текст] // І. Я. Франко Зібрання творів: в 50 т. — К.: Наук. думка, 1980. — Т. 26. — С. 210—253.

Отримано 18.06.2010

В. А. ЯГУШКИНА, Н. Н. УРСАНИ
МОТИВ СИРОТСТВА В БАЛЛАДАХ НИКОЛАЯ КОСТОМАРОВА
Донецкий национальный университет

В статье «Мотив сиротства в балладах Н. Костомарова» изучается интерпретация фольклорного мотива в балладном наследии выдающегося романтика Н. Костомарова.
мотив, баллада, сиротство

V. A. YAGUSHKINA, N. N. URSANI
ORPHANAGE THEME IN THE BALLADS OF NIKOLAY KOSTOMAROV
Donetsk National University

The article examines the interpretation of the folklore theme in the ballad heritage of an outstanding romanticist M. Kostomarov.
theme, ballad, orphanage

УДК 82.091

П. А. ДЕМИНА, Н. Н. ЛАПЫНИНА

Воронежский государственный архитектурно-строительный университет

«УЖИВЧИВАЯ МУЗА» А. Т. ТВАРДОВСКОГО

Статья посвящена поэзии А. А. Твардовского, актуальности проблем исторической памяти, жизни и смерти, понимания счастья, патриотизма, ответственности человека за свое земное предназначение; анализируются мотивы долга, дружбы, быстротечности времени.

поэзия, актуальность, мотив, война, Победа, историческая память, долг, труд, ответственность, патриотизм, дружба, гуманизм, идеал

2010 год — год столетия со дня рождения А. Т. Твардовского, одного из больших русских поэтов XX века, для которого, по мнению исследователей, характерна «какая-то неодолимая, почти фольклорная предрасположенность ко всему здоровому, ко всему деятельному и доброму, к божественному свету, преодолевающему тьму» [1, С. 5], который «вновь открыл свой народ» [2].

И сам поэт был всегда открыт своему народу, он желал «прописать на жительство» свою «уживчивую Музу» «по всему Советскому Союзу», хотел, «чтобы не с почтением, а с любовью» отзывались о ней люди, чтобы жила она «по селам и столицам» («О прописке»). Он надеялся быть услышанным не только собратьями-поэтами, друзьями и близкими людьми, читателями-современниками, но и потомками «в вечности», он желал, чтобы они «различали» среди множества поэтических голосов и его голос.

В чем же актуальность поэзия Твардовского сегодня? Что может почерпнуть в ней современный читатель? Чем она интересна молодежи?

Конечно, современные молодые люди знают А. Т. Твардовского прежде всего как автора знаменитой поэмы «Василий Теркин», как автора стихов о войне. И достаточно знаменательным оказывается то обстоятельство, что совсем рядом празднуются в этом году 65-летний юбилей Великой Победы и юбилей бывшего военного корреспондента А. Твардовского. В наши дни, как пишет В. Кожин, «в мире идет схватка, настоящая война за Победу в той, казалось бы, далекой и навсегда ушедшей в прошлое Второй мировой войне» [3, С. 5]. Самое сильное, что способно защитить нашу Победу, — это народная память и готовность потомков быть достойными победителей. Носителем этой исторической народной памяти был и А. Т. Твардовский. Читая его стихи, мы понимаем, что война — это «смертельная страда» («Большое лето»), «глухая» беда («В пути»), «война-разруха» («Новоселье»), тревога, «острая боль», «печаль большая», «тоска клятая» («Василий Теркин»), страшная жестокость. С войной Твардовский связывает горькие чувства униженности, ограбленности, оскорбленности («Ветром что ли поддуло...»). И в то же время война рождает чувство злости, «горькой и святой» («Василий Теркин»). В 1944 году Твардовский напишет маленькое по объёму, но мощное по смыслу и эмоциональному накалу стихотворение, в котором раскроет своё понимание войны, своё отношение к этой народной трагедии: «Война — жесточе нету слова. / Война — печальней нету слова. / Война — святее нету слова / В тоске и славе этих лет. / И на устах у нас иного / Ещё не может быть и нет».

Мотив памяти, нерушимой связи живых и мёртвых пронизывает всю послевоенную лирику Твардовского: «Нет, не забыть нам связи обоюдной. / Не мертвых власть, а власть того родства, / Что даже смерти стало неподсудно». Память — это невозможность забыть ту огромную боль, которую принесла война людям. Жестокость же её заключается как раз в том, что, чувствуя свою вину, невозможно жить и радоваться жизни, как прежде, до войны: «Тружусь, и живу, и старею, / И жизнь до конца дорога, / Но с радостью прежней не смею / Смотреть на поля и луга; / Росу обивать молодую

/ На стёжке, заметной едва. / Куда ни взгляну, ни пойду я — / Жестокая память жива».

И сегодня, празднуя в 65-й раз День Победы, мы не должны забывать, во что нам стала та «смертельная страда», не должны забывать, «павших в той битве мировой / За наше счастье на земле суровой». Пусть для нас всегда, как писал А. Т. Твардовский, «незримым заревом горят / На каждом выступе старинном / И Сталинград, и Ленинград, / И знамя наше над Берлином». Молодому поколению следует помнить о той Великой Жертве и быть достойными тех героев Великой Отечественной войны, которые завещали «в той жизни» нам «счастливыми быть / И родимой отчизне / С честью дальше служить».

Вообще лирического героя стихов Твардовского отличает чувство ответственности за своё земное предназначение, за прожитую жизнь, понимание того, что каждый момент в жизни важен, что всё взаимосвязано.

В наше время, когда бездумный и безумный смех развлекательных программ и капитал-шоу затопил радио, телеканалы и концертные залы, когда семейные отношения, любовь и дружба подменяются «партнерскими» отношениями, когда массы людей специально отвлекаются от размышлений над «вечными» человеческими проблемами, не плохо было бы поучиться у Твардовского обострённому чувству долга перед родителями, друзьями и всеми людьми, чувству искренней и безграничной благодарности им «за то добро, за то тепло, / Участье и пристрастье, / Что в душу мне от них вошло, / Дало изведать счастье». По мысли поэта, счастье как раз в том, чтобы не лгать «по расчету», жить «по чести», меньше досадовать — больше работать, занимать свое место в строю тех, кто честно трудится. И самому автору, и его героям некогда «праздно терзаться и даром страдать», с бедой они привыкли управляться делом.

В наш меркантильный «век надобности», когда размываются духовно-нравственные понятия, Твардовский со страниц своих книг напоминает нам о том, что настоящее счастье невозможно представить без честного труда, который «всех основ основа», без «упорной», «бессрочной работы», работы «с толком и любовью». Такая работа, а не тленная слава и «власти мелочная страсть», — основа жизни, необходимое условие самостояния. Поэтому поэт скажет в стихотворении «О сущем»: «И не таю ещё признанья: / Мне нужно, дорого до слёз / В итоге — твёрдое сознание, / Что честно я тянул свой воз».

В век космических скоростей Твардовский, всей кожей ощущая быстротечность времени («время жмёт на все железки»), умеет ценить его и подчинять себе, он хочет как можно больше успеть в «час рассветный подъёма», в час «ранней бодрости», когда «непочатый» день ещё в запасе, когда для решения «все под силу задачи». И в то же время его не оставляет пронзительное ощущение скоротечности земного бытия: «Но грустнее начало / Дня уже самого. / Мне всё кажется мало / Остаётся его». Отсюда эта просьба-требование: «Повремени, крутое время, / Дай осмотреться, что к чему».

Молодые читатели в стихах Твардовского откроют для себя героическое старшее поколение, настоящих патриотов, которые «земле своей» «посвятили годы труда, терпенья», которые «в борьбе, в труде суровом» «устояли и победили на ней», которые «служили ей» так, чтобы и после них «ей всё цвести зазывнее и краше» («Новая земля»). Сам Твардовский безгранично любит свою родину, он гордится и ее «преданьями вековыми», и светом «трудовой славы», и «подвигом нынешней Руси» («Кремль зимней ночью»). Но любовь эта вырастает прежде всего из любви к родимой «негромкой стороне», «Где нет ни жары парниковой, / Ни знатных зимой холодов, Ни моря вблизи никакого, / Ни горных, конечно, хребтов». Зато с давних времен обжита она отцами и дедами, здесь «народилась» его душа, здесь «на собственный лад приобщен» был он «таинству речи родимой» («О родине»), поэтому-то она «не хуже, не лучше, а только милей» («За тысячу верст»).

Твардовский преподаёт нам «дружбы подлинной науку», которую он сам познал среди живых людей, заставляет нас поверить в её «закон могучий», настойчиво напоминает о её святости («в дружбе есть святая проба») и нерушимости: «Верю я в закон могучий, / Что на свете не избыт: / Друг мой, смерть нас не разлучит, / Если жизнь не пособит. / Пусть прощанья час настанет — / Мне ль, тебе ль придёт черед — / Дружбы долг в себе оставит / Нерушимо — тот и тот».

Мотив дружеского взаимопонимания, поддержки звучит в стихотворениях «Мне памятно, как умирал мой дед», «Перед дорогой». Без друга лирическому герою в «ночи глубокой» одиноко, «как одному под огнём». «Мне дорог дружбы неподдельной / Душевный лад и обиход...» — признается Твардовский в поэме «За далью — даль».

Спасибо «уживчивой Музе» А. Т. Твардовского за то, что она заставляет подниматься над обыденным, над мелочными заботами, над «муравьиной злой возней». Спасибо поэту за то, что он задаёт читателю высокую нравственную планку, призывает быть личностью, не изменять совести и прав-

де, идеалам гуманизма и добра, заставляет нас «понять свою планиду» и не поступаться принципами, зовёт к созиданию и человеколюбию, к тому, чтобы, «с тропы своей ни в чём не сосупая, / Не отступая, — быть самим собой, / Так со своей управиться судьбой, / Чтоб в ней себя нашла судьба любая / И чью-то душу отпустила боль».

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Акаткин В. А. Т. Твардовский. Страницы творчества. Работы разных лет [Текст] / Акаткин В. — Воронеж: Воронежский государственный университет, 2008. — 342 с.
2. «Василий Теркин» А. Твардовского — народная эпопея [Текст]. — Воронеж: Изд-во ун-та, 1981. — 9 с.
3. Кожин В. Великая война России [Текст] / Кожин В. — М: Эксмо, 2005. — 544 с.
4. Твардовский А. Т. Собр. соч.: в 6 т. [Текст] / А. Твардовский. — М.: «Худож. лит.». — Т. 3. — 1978. — 423 с.

Получено 1.07.2010

П. А. ДЬОМІНА, Н. М. ЛАПІНІНА

«ЗЛАГІДНА МУЗА» О. Т. ТВАРДОВСЬКОГО

Воронезький державний архітектурно-будівельний університет

Стаття присвячена поезії О. Т. Твардовського, актуальності проблем історичної пам'яті, життя і смерті, розуміння щастя, патріотизму, відповідальності людини за своє земне призначення; аналізуються мотиви обов'язку, дружби, швидкоплинності часу.

поезія, актуальність, мотив, війна, Перемога, історична пам'ять, обов'язок, праця, відповідальність, патріотизм, дружба, гуманізм, ідеал

P. A. DEMINA, N. M. LAPYNINA

«EASY TO GET ON WITH MUSE» BY A. T. TVARDOVSKY

Voronezh State Civil Engineering and Architecture University

The paper is concerned with the poetry of A. T. Tvardovsky, urgency of historical memory problems, life and death, deep insight into happiness, patriotism, responsibility of man's destination on the Earth. The paper also analyses reasons of human duty, friendship and time fleeting.

poetry, actuality, reason, war, Victory, historical memory, duty, labour, responsibility, patriotism, friendship, humanism, ideal

УДК 801.3 - 643 (281.9)

Н. Б. ПОДВИГИНА, О. С. ТИМОШЕНКО

Воронежский государственный архитектурно-строительный университет

ТЕМА ВОЙНЫ В ТВОРЧЕСТВЕ А. ТВАРДОВСКОГО

В статье анализируется специфика творчества А. Т. Твардовского; рассматривается то, как отразил автор происходящее во время Великой Отечественной войны и свое отношение к этому; говорится о том, что А. Т. Твардовский был первым поэтом, затронувшим тему ответственности живых перед павшими.

поэзия, война, трагедия, память, враг, вина

В творчестве Твардовского военная тематика занимает одно из главных мест. Многие поэты хотели показать своё отношение и отношение народа к происходящей трагедии. Твардовский не был исключением из общего правила. Он написал небольшое стихотворение, которое в полной мере раскрывает отношение автора к такому явлению, как война: «Война — жесточе нету слова. / Война — печальней нету слова. / Война — святее нету слова / В тоске и славе этих лет».

В 1939 поэт был призван в ряды Красной Армии и участвовал в освобождении Западной Белоруссии. С началом войны с Финляндией, уже в офицерском звании, был в должности спецкорреспондента военной газеты.

С июня 1941 года Александр Твардовский начинает работу в редакции газеты Юго-Западного фронта «Красная Армия». Он пишет стихи, очерки, фельетоны, статьи, песни, заметки. К сожалению, тетрадка с записями Твардовского о первых месяцах работы пропала. Но остались строки, запечатлевшие первые дни войны, — самого страшного и горестного периода Великой Отечественной.

Каждый человек, борясь за свободу своей родины, сражался и за тот небольшой кусочек земли, на котором вырос сам. В лирике Твардовского есть образ его малой родины, «родной стороны» — Смоленщины, которую захватил враг: «Ветром, что ли, подунуло / С тех печальных полей, — / Что там с ней, как подумаю, / Стороною моей!»

Общая тревога порождает конкретные сюжеты и обращения, например, у Твардовского есть стихотворение «Партизанам Смоленщины», которое призывает покарать пришедшего грозного врага. Поэт поднимает боевой дух бойцов, заявляя: «Нет, твой враг не похвалится тыловой тишиной!» В стихах нет конкретных образов партизан, они все обобщены, названы «весёлым народом» и даже «зоркой мстью». Поэт убеждён, что победа близка, о чём говорит в финале. Но не только партизаны принесут победу России. В лирике Твардовского встречается образ танка, который значит для поэта гораздо больше, нежели просто гусеничная машина. Известно его стихотворение, которое так и называется — «Танк»: «И, как будто первопуток / Открывая за собой, / В сталь одетый и обутый, / Танк идёт с исходной в бой». В этих строчках слышатся былинные мотивы: богатыри на Руси тоже обладали такой огромной мощью, что могли одним пальцем проложить «первопуток», а слова «одетый» и «обутый» также явно указывают на сходство танка с богатырём. Таким образом, танк — это символ скорой победы России в войне.

И всё же не вся военная лирика Твардовского состоит из обобщённых образов и пространных размышлений. Поэт написал и несколько фронтовых зарисовок, в которых конкретные люди рассказывают о своей военной жизни. К подобным стихам относится, например, «Рассказ танкиста». В центре этого стихотворения — фигура мальчонки, помогшего обнаружить замаскированный артиллерийский расчёт врага. Это произведение рассказывает о прифронтовом детстве, и, что особенно важно,

подчеркивает необходимость участия всех и каждого в военных буднях страны. Мысленному взору читателя явлена такая картина: «Что ж, бой не ждёт. — / Влезай сюда, дружище! — / Стоит парнишка — мины, пули свищут, / И только рубашонка пузырём...».

Картинка эта запечатлевается в памяти танкиста навсегда, и, хотя он не знает имени мальчика, но уверен, что узнает его среди тысяч лиц. Поэтом подчеркнута сплочённость народа — каждый хорошо помнит своего боевого товарища, с которым вместе они боролись против общего врага. И, на самом деле, все люди сами хотят помочь бойцам в военные будни. Сказанное выше можно охарактеризовать так: крепкая связь фронта и тыла. На самом деле, эта тема красной нитью пронизывает всю военную лирику поэта. Есть среди его стихов обращение к далёкой невесте («Песенка»), послание Украине с её «землёй золотой» и воспоминания о «хрупком жеребёнке», юмористический рассказ со слов некой старушки о петухе, который не давался в руки врагу.

Война закончилась, но, тем не менее, военная лирика Твардовского нашла своё продолжение и в послевоенное время.

Человек, прошедший войну и вышедший из неё живым, неизбежно чувствует вину перед павшими. Об этом стихотворение «Жестокая память». Память — невозможность забыть и избыть ту огромную боль, которую принесла война людям. Жестокость же её заключается как раз в том, что невозможно жить и радоваться жизни так же, как и до войны, чувствуя свою вину: «Но с радостью прежней не смею смотреть на поля и луга».

Война оставила в жизни людей глубокие, заметные следы. У поэта есть зарисовка на эту тему: «Полным-полно, народ в проходе / Бочком с котомками стоит. / И о лихой морской пехоте / Поёт нетрезвый инвалид».

И даже в поздней лирике поэта тема войны звучит так же остро, как и раньше. Стихотворение «Я знаю, никакой моей вины...» вновь затрагивает тему вины перед теми, кто не вернулся с поля боя, но с ещё большим драматизмом.

Я знаю, никакой моей вины
В том, что другие не пришли с войны,
В том, что они — кто старше, кто моложе, —
Остались там, и не о том же речь,
Что я их мог, но не сумел сберечь, —
Речь не о том, но всё же, всё же, всё же...

Финальные слова означают недоговорённость. Хотя Твардовский понимает, что никакой вины объективно нет (действительно, он полностью выполнил свой долг, пройдя всю войну в роли военного корреспондента), всё же он её ощущает. Эта вина выражает мысль о неоплаченном долге перед погибшими защитниками России. Стихотворение «Я знаю, никакой моей вины...» — лаконичное и пронзительное. Оно построено как лирический монолог, где настроение колеблется между двумя чувствами: с одной стороны, автор убеждает себя в своей полной невинности перед павшими на полях Великой Отечественной войны, с другой же — в последней строке пробивается то покаянное ощущение своей вины, которое свойственно всем совестливым людям. Троекратный повтор частицы «всё же», выражающий сомнение, выводит на поверхность далеко скрытое чувство не утихающей со временем боли. «Я» — живой и «другие» — мертвые — вот основной конфликт стихотворения, так и не разрешенный в финале. Многозначие означает еще и то, что внутренний монолог не прекращен, что еще не раз лирический герой будет сам с собой вести этот мучительный разговор. Стихотворение отличается лексическая простота, отсутствие каких-либо изобразительных эффектов.

Чувство обязательства живых перед павшими, невозможности забвения всего происшедшего — основные мотивы военной лирики А. Твардовского. «Я жив, я пришел с войны живой и здоровый. Но сколько я недосчитываюсь... сколько людей успели меня прочитать и, может быть, полюбить, а их нет в живых. Это была часть меня», — писал поэт.

Как неоднократно отмечено критиками, Твардовский первый из поэтов затронул тему ответственности живых перед павшими, той высокой ответственности, без которой жизнь вообще теряет свой смысл:

Сколько их на свете нету,
Что прочли тебя, поэт...

И последнее, что можно сказать: все творчество Твардовского — это служение высокому долгу, включающему в себя вечное служение военной теме.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Шанский Н. М. О лирике А. Т. Твардовского [Текст] / Н. М. Шанский // РЯШ. — 1980. — № 3. — 74 с.
2. Паперный З. Поэтическое слово у Твардовского [Текст] / З. Паперный // Вопросы Литературы. — 1979. — № 7. — 49 с.
3. Кондратович А. Уроки Твардовского [Текст] / А. Кондратович // Молодая гвардия. — 1979. — № 2. — 78 с.
4. Твардовский А. Т. Сборник произведений [Текст] / А. Т. Твардовский. — М.: Детгиз, 1978. — 670 с.
5. История русской советской литературы [Текст]. — М.: Издательство «Просвещение», 1983. — 544 с.
6. Советская литература: справочные материалы [Текст]. — М.: Издательство «Просвещение», 1989. — 367 с.

Получено 01.07.2010

Н. Б. ПОДВИГІНА, О. С. ТИМОШЕНКО
ТЕМА ВІЙНИ У ТВОРЧОСТІ О. ТВАРДОВСЬКОГО
Воронежський державний архітектурно-будівельний університет

У статті аналізується специфіка творчості О. Т. Твардовського; розглядається, як відобразив автор те, що відбувається під час Великої Вітчизняної війни і своє відношення до цього; розповідається про те, що О. Т. Твардовський був першим поетом, який торкнувся теми відповідальності живих перед полеглими.

поезія, війна, трагедія, пам'ять, ворог, провина

N. B. PODVIGINA, O. S. TIMOSHENKO
GREAT PATRIOTIC WAR THEME IN A. TVARDOVSKY'S WORKS
Voronezh State Civil Engineering and Architecture University

The article has given the analysis of the specific character of A. T. Tvardovsky's works. It considers the facts of how the poet reflected everything happened during the Great Patriotic War and his attitude to it. The paper has pointed out that A. T. Tvardovsky was the first poet who touched upon a theme of responsibility of living human beings to the fallen.

poetry, war, tragedy, memory, enemy, guilt

УДК 82.091

Е. С. СОШИНА, Н. Н. ЛАПЫНИНА

Воронежский государственный архитектурно-строительный университет

ТЕМА ВЕЛИКОЙ ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ВОЙНЫ В ПОЭЗИИ АННЫ АХМАТОВОЙ

В статье рассматриваются «военные» стихи А. А. Ахматовой, анализируются их основные мотивы и образы, раскрывается идейно-смысловое содержание.

война, родина, страдания, дети, мужество, исповедальность, гражданственность, русская культура

Тема Великой Отечественной войны — одна из центральных тем в русской поэзии XX века. Рядом с патетической «Священной войной» В. Лебедева-Кумача, которая стала символом того трагического времени, звучали строки, в которых тихо и проникновенно говорилось о «питерских сиротах», о «птицах смерти», несущих гибель родным людям, о «друзьях последнего призыва». Это были стихи Анны Ахматовой. Обращение к самому дорогому и сокровенному, предельная правдивость и душевная открытость делали их по-настоящему исповедальными.

Войну поэтесса встретила в Ленинграде, пережила там первый месяц блокады. Дом Ахматовой был полуразрушен немецкой бомбой, упавшей по соседству, и ей пришлось жить у друзей. В конце сентября 1941 года Анну Андреевну (без особой охоты с её стороны) переправили на самолёте в Москву, а затем эвакуировали в Ташкент, где она жила до мая 1944 года. Несмотря на скудость и трудности эвакуационного быта, несмотря на тяжёлые болезни (в 1942 году, когда Ахматовой было уже за пятьдесят, она перенесла тиф), её творческая работа разгорелась с необычайной для неё интенсивностью.

Боль, сострадание, нежность к сражающимся на фронте бойцам, великая гордость за них, материнская скорбь о ленинградских детях, высокие думы о судьбе Родины, о её красоте и истории — всё это вошло в стихи Ахматовой той поры. Вести о Ленинграде, о фронте занимали всю её жизнь. И потому, когда позволяли силы, она шла в госпитали, читала стихи раненым бойцам.

А начинались «военные» стихи Ахматовой так, как начинается всякая солдатская служба — с присяги. Ещё находясь в своем родном городе, в июле 1941 года, поэтесса пишет гордое стихотворение «Клятва», которое выражало непреклонную веру в силы своих соотечественников: «И та, что сегодня прощается с милым, — / Пусть боль свою в силу она переплавит. / Мы детям клянемся, клянемся могилам, / Что нас покориться никто не заставит».

Боль, переплавленная в силу, — эти слова хорошо передают само существо интонации «военных» стихов Анны Ахматовой. И едва ли надо искать другое определение их общего содержания, чем клятва детям, клятва могилам («живым и мертвым» — так будет сказано впоследствии в русской литературе), клятва в том, что «нас покориться никто не заставит».

В её «военных» стихах поражает удивительная органичность, отсутствие тени неуверенности и сомнения, казалось бы, столь естественных в таких тяжких условиях в устах создательницы, как многие полагали, лишь рафинированных «дамских» стихов. Всё это есть и потому, что характер ахматовской лирической героини основывается ещё на одном начале, тоже прямо связанном с народным мироощущением. Это осознание и принятие судьбы, или, как она чаще и по-народному говорила, *доли*. Вот строки ахматовского народного «Причитания»: «Ленинградскую беду / Руками не разведу, / Слезами не смою, / В земле не зарюю. / За версту я обойду / Ленинградскую беду. / Я не взглядом, не намёком, / Я не словом, не попрёком, / Я земным поклоном / В поле зеленом / Помяну».

Однако готовность приятия здесь отнюдь не означает того, что можно было бы назвать фаталистической пассивностью и смирением, если не равнодушием. У Ахматовой сознание судьбы, доли рождает прежде всего готовность вытерпеть и выстоять: не от упадка сил идет оно, а от пробуждения их.

Автор с огромной горечью и болью пишет о страданиях Ленинграда, о великой любви к нему народа России, о том, какой она увидела свою родину в те страшные дни: «Не сраженная смертным страхом / И отмищения зная срок, / Опустивши глаза сухие / И сжимая уста, Россия / В это время шла на восток. / И себе же самой навстречу / Непреклонно в грозную сечу, / Как из зеркала наяву, / Ураганом — с Урала, с Алтая, / Долгу верная, молодая, / Шла Россия спасать Москву».

Говоря в стихах о войне, о страданиях, которые несёт она людям, поэтесса каждый раз возвращается к детям: «Победа у наших стоит дверей... / Как гостью желанную встретим? / Пусть женщины выше поднимут детей, / Спасенных от тысячи тысяч смертей, — / Так мы долгожданной ответим».

Гибель, которую враг равнодушно нес детям, вызывала в женщине-поэте мучительную боль, боль безграничную, и потому Ахматова находит для её выражения самые чистые слова, для чего призывает на помощь и силу «музыки» классиков. Одним из таких произведений является первая часть того небольшого, но чрезвычайно трогательного стихотворения-реквиема, на котором стоит посвящение: «Памяти моего соседа, ленинградского мальчика Вали Смирного»: «Щели в саду вырыты, / Не горят огни. / Питерские сироты, / Детоньки мои! / Под землёй не дышится, / Боль сверлит висок, / Сквозь бомбёжку слышится / Детский голосок».

В данном случае подчеркивается постоянство и выношенность идеи, которая для Ахматовой была особенно дорогой. Эта идея обозначена поэтом в эпиграфе к одному из стихотворений 50-х годов: «Защищать детей сегодня — значит защищать мир».

Сказанным, однако, совсем не исчерпывается написанное Ахматовой в годы войны. Если учесть, что Анна Ахматова никогда не писала много и никогда не печаталась часто и постоянно, то надо признать, что в годы войны она работала исключительно интенсивно. Она не переставала писать стихи: «Для меня в них — связь моя со временем, с новой жизнью моего народа. Когда я писала их, жила теми ритмами, которые звучали в героической истории моей страны. Я счастлива, что жила в эти годы и видела события, которым не было равных».

Конечно, Анна Ахматова меняется со временем. Точнее, становится другой, даже говорит: «На прошлом я черный поставила крест...» В её поэзии того периода вместе с исповедальной интонацией появляются и иные ноты. Лира Ахматовой зазвенела литой бронзой набата. Есть у неё стихи, в которых трагический и гордый голос поэта гремит над страной от имени миллионов, зовёт к стойкости и ненависти, ярости и священной мести.

Когда в феврале 1942 года на страницах «Правды» появилось её стихотворение «Мужество», стало очевидно, что в русской поэзии зазвучал новый голос большого русского поэта. Во многих залах, на многих литературных концертах в военную годину звучали эти чеканные ахматовские стихи: «Не страшно под пулями мёртвыми лечь, / Не горько остаться без крова, — / И мы сохраним тебя, русская речь, / Великое русское слово. / Свободным и чистым тебя пронесём, / И внукам дадим, и от плена спасем / Навек!» Эти строки, рождённые возмущённым, горячим сердцем патриота, отпечатывались как плакат и расклеивали на улицах Ленинграда. Эти строки и завет нам, потомкам, как святыню хранить свою Родину, хранить свободную и чистую русскую речь.

Теперь чувство Родины приобрело у Ахматовой особенную широту: она видела огромные масштабы страны, познала благодарность к приютившей её земле Узбекистана, отныне единым стало для неё «мое» и «наше». Какая-то новая, высокая и величаявая интонация появилась в ахматовской поэзии.

Ахматова ни на час не сомневалась в грядущей победе и встретила её с чувством торжества. Терпкий весенний ветер освобождения, жалоба израненной земли, тихий плач по миллионам погибших людей, моление о чистом свете слышатся в стихотворении 1945 года «Памяти друга». А позже Ахматова напишет стихи, в которых скажет о том, что её страна «залечила раны, жестокой нанесённые войной», что «русские поляны опять полны студёной тишиной», но в этих и других стихах всё настойчивее будет звучать тема памяти — памяти о «друзьях последнего призыва», о ленинградцах, о могилах, о всех погибших, о тех годах. Как непреложная истина звучат и сегодня строки Анны Ахматовой: «Ты стала вновь могучей и свободной, / Страна моя! / Но живы навсегда / В сокровищнице памяти народной / Войной испепелённые года».

«Меня, как реку, суровая эпоха повернула», — писала Анна Ахматова, имея в виду и свой жизненный и — неотделимый от него — литературный путь. Поэзия Ахматовой стала своего рода мостом,

проложенным ею от классики к нашим дням. Но она до сих пор не несёт на себе ни налёта старомодности, ни архаики. Ахматовой всегда была присуща свежесть и острота видения, большая экспрессия, постоянные поиски и обновления. Наследие Ахматовой, включая и её гражданские стихи времён Отечественной войны, осознаётся сегодня как драгоценное достояние нашей русской культуры.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Ахматова А.А. Собрание сочинений: в 2-х т. [Текст] / А.А. Ахматова — М.: Правда, 1990.
2. Ахматова А.А. Стихотворения [Текст] / Ахматова А.А. [сост. и вступит. статья Н.Банникова]. — М.: Сов. Россия, 1977. — 528 с.
3. Ахматова А. Коротко о себе [Текст] / А. Ахматова // Ахматова А. А. Собр. Соч. в 2-х т. — Т. 1. — М.: Правда, 1990. — С. 17–20.
4. Абрамов А.М. Лирика и эпос Великой Отечественной войны [Текст] / А. М. Абрамов. — М.: Сов. писатель, 1975. — С. 196–239.
5. Скатов Н. Книга женской души [Текст] / Н. Скатов // Ахматова А. А. Собр. Соч. в 2-х т. — Т. 1. — М.: Правда, 1990. — С. 3–16.

Получено 01.07.2010

Е. С. СОШИНА, Н. М. ЛАПЫНИНА

ТЕМА ВЕЛИКОЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ ВІЙНИ В ПОЕЗІЇ АННИ АХМАТОВОЇ

Воронежський державний архітектурно-будівельний університет

У статті розглядаються «військові» вірші А. А. Ахматової, аналізуються їхні основні мотиви й образи, розкривається ідейно-смісловий зміст.

війна, батьківщина, страждання, діти, мужність, сповідальність, громадянськість, російська культура

E. S. SOSHINA, N. M. LAPYNINA

GREAT PATRIOTIC WAR THEME IN POETRY OF ANNA AKHMATOVA

Voronezh State Civil Engineering and Architecture University

The article is devoted to the «wartime» poems of A.A. Ahmatova and concerned with their meaning and ideas. The main themes and images have been analyzed.

war, motherland, sufferings, children, courage, confession, civil position, Russian culture

УДК 929

Е. С. ИГНАТЧЕНКО, Л. В. КОВАЛЕВА

Воронежский государственный архитектурно-строительный университет

«НЕТ В РОССИИ СЕМЬИ ТАКОЙ, ГДЕ Б НЕ ПАМЯТЕН БЫЛ СВОЙ ГЕРОЙ»

Описывается подвиг воронежцев в годы Великой Отечественной войны. Приводятся конкретные примеры героизма жителей оккупированного немцами города, действия молодежи и красноармейцев, направленные на освобождение Воронежа от гитлеровцев.

несчастье, страшный год, смелость, рисковать жизнью, автомат, оккупанты

Небольшое село Погожево никогда не отличалось от сотен других российских сел. Та же изумрудная зелень садов, те же поля, те же уютные домики и цветущие кусты черемухи радуют глаз. Кажется, кто-то шутя дал селу такое название — ни одно несчастье не обходило его стороной. Так произошло и в 1942 году, когда ледяной ветер Великой Отечественной войны накрыл Погожево тяжелыми черными тучами. Жителям этого села пришлось пережить не один страшный год. Одна из жительниц села Погожево, Пилюгина Мария Тарасовна, не однажды рассказывала о тех страшных днях. Молодежь часто слушала ее рассказы, сидя рядом на деревянной скамейке возле старого сельского дома. Женщины уже нет в живых, но остался ее образ — необычайно трогательной и родной. Это была мудрая пожилая женщина, смотрящая спокойными и ласковыми глазами с черно-белой фотографии.

Не случайно говорят о том, что война выявляет все черты характера с наибольшей силой. Доброта — это первое, о чем говорят все. Доброта и смелость, что в то время демонстрировал не каждый мужчина. В военную страшную зиму, когда в Погожево пришли немцы, она, рискуя своей жизнью и жизнью своих детей, укрывала у себя партизан. Двоих ребят, совсем еще юных, уложила на печку под грудю тряпья и соломы. Дети сидели тут же, шестеро маленьких голодных ребятшек, а за их спинами прятались от смерти два отчаянных русских защитника. Кого-то Мария Тарасовна прятала в закрома и тихонько молилась о том, чтобы фашисты ничего не узнали.

А немцы были повсюду. Высокие черные фигуры заходили в домик, цепляясь за низкие потолки. Маша была семилетней девочкой в тот год, когда перед окнами появился фашистский обоз. Было жутко смотреть на крепкого высокого немца в длинной аспидно-черной одежде. Он зашел в единственную комнату, окинул взглядом русскую печку и сидящих на ней детей и стал считать: «Айн, цвайн, драй...» Дальше Маша не запомнила, она заплакала и, подбежав к матери, стала шептать, что уйдет к тетке, которая жила напротив. Но, выглянув в окно, и возле соседнего дома увидела такой же обоз и те же страшные фигуры. Так началась самая страшная, наверное, в ее жизни зима.

В деревне был голод, ели суп из воды, соли и картошки. Когда пришли немцы, в сених еще жили куры, которые хоть изредка, но неслись и кормили семью. Недолго думая, какой-то фашист поймал себе на обед последнюю курочку. Мария Тарасовна стала уговаривать его оставить единственную птицу, показывая детей, истощенных и постоянно голодных. Но тот твердой рукой направил на неё дуло автомата. Сердце сжалось, потемнело в глазах. В это мгновение открылась дверь и вошел ее отец, Тарас Акимович, и, смотря прямо в глаза гитлеровцу, сказал, что позовет старосту. Автомат опустился. Неизвестно, чего больше испугался не говорящий по-русски фашист — этой угрозы или горящего взгляда отца, чья дочь находилась в шаге от смерти.

Немцы зимовали в деревне. Постепенно в черных фигурах дети стали видеть разных людей, которые, в свою очередь, приглядывались к тощеньким русским детишкам. Но и не только к ним. Через несколько домов жила симпатичная девушка Ниночка, возле которой все чаще стали замечать молодого оккупанта Рудольфа. Он, возможно, единственный из своих соотечественников проникся сим-

патией к русским детям. Когда они боязливо проходили мимо, он звал их: «Ком», и совал им в руки шоколад из своего пайка. Маша единственная из них убегала, стараясь не смотреть на кусочек шоколада. Страшно подумать, что чувствовал голодный ребенок, отказываясь от еды, которой не видел несколько месяцев.

Когда морозы уже стали ослабевать, пришли русские солдаты. Начались бои, перестрелки, немцы стали отступать. Бог хранил Марию Тарасовну и ее детей, и смерть обходила их стороной. Маша была глубоко верующим человеком, и некоторые случаи из ее жизни я могу объяснить только Божьей помощью. От первой пули, предназначавшейся ей, спасло внезапное появление отца, а вторая затаилась не во вражеском автомате. Когда возле дома была перестрелка, пуля оказалась в вязанке дров или соломе, которой растапливали печь. Мария Тарасова подожгла соломку и, как обычно, села перед печкой. Кто-то из детей её позвал. В то время, когда она вставала со стула, раздался выстрел. Из печи вылетела пуля и пробила противоположную стену. Мария Тарасовна посмотрела на выбоину в красном кирпиче и молча перекрестилась.

Летом жить в Погожево стало немного легче. Немцев выгнали, но сразу началась бомбежка. Самолеты летели на станцию — туда, куда уходили оккупанты. Дети в страхе замирали, услышав оглушительный рев моторов, и на случай падения бомбы примечали подвал заброшенной избы, не думая о том, что он мог стать их могилой.

Есть по-прежнему было нечего. Правда, под первыми лучами солнца зазеленели луга, а жители села съедали не только всю траву в округе, но и с весны искали на бывших полях мерзлую картошку, затерявшуюся в земле с прошлого года. Картофельные очистки тоже не пропадали: их подсаживали и сушили на железных листах, а потом подавали к обеду. Голодать перестали только в конце войны. Стал работать колхоз, и Мария Тарасовна, воспитывая шестерых детей, пекла хлеб для людей, работавших на полях. Кроме того, она должна была кормить поселившихся у нее трактористов. Они оказались трудолюбивыми и честными людьми и за добро платили добром: помогали по хозяйству, учили мальчиков, Алексея и Петра, выполнять по дому всю мужскую работу. Пятеро колхозников как будто стали частью семьи и через много лет, если бывали в этих краях, всегда заходили к Маше, приносили гостинцы и в дорогу получали ее каравай, самый вкусный во всем селе.

Мария Тарасовна, добрая и работающая, никогда не оставалась равнодушной к пожилым людям (за что и сама в преклонном возрасте была окружена любовью и заботой). По соседству жила старушка, она часто клала на порог вязанку хвороста или снопик соломы. Та, выходя утром из дому, находила подарок и говорила: «Марьюшка, смотри, Господь послал вязаночку! Да когда же ты, милая, все успеваешь? Дай тебе бог здоровья!»

Мария Тарасовна редко появлялась в селе. Тихая и спокойная, она никогда не кричала, ни разу не ругалась с соседями, не отказывала в помощи.

Мария Тарасовна до конца жизни продолжала верить в Бога. И по сейчас в маленьком домике в селе Погожево висят ее иконы, обрамленные белыми накрахмаленными рушниками. Среди них — икона без рамы, треснутая и со следами вбитых гвоздей. Она будто недописана, но лик Иисуса выполнен так тонко, словно мастер работал не кистью, а силой своей веры. Неизвестно, чья рука поднялась на православную икону, но ей она была очень дорога. Кто бы ни прикоснулся к доске, на которой написана эта икона, она всегда теплая, как и воспоминания о доброй и спокойной Марии Тарасовне.

Можно привести много примеров, подтверждающих, что на борьбу с гитлеровцами поднялись все жители Воронежской области, стар и млад. Юные жители Воронежской области помогали взрослым не только в тылу, но и в прифронтовых районах и на фронте. Маленькие герои переходили линию фронта, подобно лискинской школьнице Лиле Федодеевой, которая не раз переправлялась на захваченный фашистами берег Дона, собирала сведения и сообщала о них советскому командованию. Многие пионеры уходили тайком из дома и становились сыновьями полков, как, например, Жорж Денисьев, которому было всего 12 лет, Эдик Молчанов, которому исполнилось 13 лет, Саша Варкель — 14-летний солдат из Рамони. Они были связными партизанских отрядов, разведчиками регулярных частей Советской Армии, красными орлятами воронежских сел и городов.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Панова И.В. История Воронежского края [Текст] / Панова И.В. — Воронеж: «Родная речь», 2008. — 25 с.
2. Воронежцы. Знаменитые биографии Воронежского края [Текст] / [ред.-сост. Ю.Л. Полевой]. — Воронеж, 2007. — 520 с.
3. Габелко Е.И. К истории боевых действий на юге Воронежского края [Текст] / Габелко Е.И. — Воронеж, 1977. — 134 с.
4. Во имя победы: [сб. док. и мат.] [Текст]. — Воронеж, 1975. — 285 с.

Получено 21.06.2010

Є. С. ІГНАТЧЕНКО, Л. В. КОВАЛЬОВА

«НЕМАЄ В РОСІЇ СІМ'Ї ТАКОЇ, ДЕ У ПАМ'ЯТІ НЕ ЗАЛИШИЛИСЬ ГЕРОЇ»

Воронежський державний архітектурно-будівельний університет

Описується подвиг воронежців у роки Великої Вітчизняної війни. Наводяться конкретні приклади героїзму жителів окупованого німцями міста, боротьба молоді та червоноармійців, спрямована на звільнення Воронежа від гітлерівців.

нещастя, страшний рік, сміливість, ризикувати життям, автомат, окупанти

E. S. IGNATCHENKO, L. V. KOVALYOVA

«THERE IS NO SUCH FAMILY IN RUSSIA WHERE NOT A HERO MEMORABLE WAS»

Voronezh State Civil Engineering and Architecture University

The article cites the Voronezh citizens' feats of arms during the Great Patriotic War. It exemplifies the people's heroism in the city occupied Nazi troops and actions of the youth and the Red Army soldiers aimed to the liberation of Voronezh from Nazi troops.

misfortune, dreadful year, courage, stake one's life, sub-machine gun, invaders

УДК 82.09

Я. В. НАМАКШТАНСЬКИЙ, Б. А. ЩОКІН, І. Є. НАМАКШТАНСЬКА
Донбаська національна академія будівництва і архітектури

МАРІЯ БАШКИРЦЕВА — ФРАНЦУЗЬКА ХУДОЖНИЦЯ УКРАЇНСЬКОГО ПОХОДЖЕННЯ

Стаття присвячена талановитій жінці, Марії Костянтинівні Башкирцевій — французькій художниці, росіяниці, яка народилася в Україні.

Башкирцева, художниця, співачка, картина, листування

«Коли я досягну остаточних результатів у живописі, я вчитимуся декламації... Якщо Бог дасть мені здоров'я й часу, я займатимуся всім; я й так уже багато роблю, але це тільки початок» — це рядки із щоденника Марії Башкирцевої, записані у Парижі 21 квітня 1878 року.

Хто ж вона, ця талановита жінка, якій Богом було відведено лише двадцять чотири роки короткого, але дуже яскравого життя? «Майже півтора століття тому в поміщицькому маєтку Башкирцевих народжується дівчинка, названа Марією», — пише Павло Загребельний у передньому слові до книги Михайла Слабошпицького «Марія Башкирцева (Життя за гороскопом)». І продовжує: «Перші двадцять років свого життя вона залишається на рідній землі, тоді переїздить до Франції, де їй судилося жити ще всього лиш дванадцять років, але не просто жити, а й прославитися в мистецтві так, що по смерті про Башкирцеву писали: *«Благородне створіння, героїня і жертва мистецтва, хай спалахне священний вогонь, що горів у твоєму молодому серці, полум'ям вішних молодих душ»* [1, С.5].

Марія Башкирцева була росіяночку, народженою в Україні в родині відставного поручика Костянтина Башкирцева та доньки статського радника Степана Бабаніна. Після двох років заміжжя мати маленької Марійки Марія Степанівна Башкирцева переїхала до своїх батьків, оскільки сподівання її на щасливе родинне життя не виправдалися. І саме з цього часу починається мандрівне життя майбутньої французької художниці.

З десяти років мати відчуває у дочки «великий хист» до музики й різних наук, їй легко даються мови. В дванадцять років Марія вже добре знає французьку, англійську, італійську, давньогрецьку, латину. Вона усі дні проводить з реторами і колбами, ставлячи різні досліди, в оригіналі читає Гомера, Шекспіра, Бальзака, Гейне і навіть починає писати історичний роман, який швидко закинула «через брак часу» [1, С. 13]. У цей час Марія починає вести щоденник французькою мовою. Родина Марії увесь час мандрує світами і 1872 року після Австрії, Німеччини, Швейцарії зупиняється в Німці, де наймає знамениту віллу «Аква—Віва». Починається закордонне життя Марії. «Я малюю і читаю...» — записує вона у щоденнику. Але мати Марії, зневірена у можливості щасливого шлюбу, стверджує, що жінка створена для страждання. «Жінка до заміжжя — Помпея до виверження, а після заміжжя — Помпея після виверження», — продовжує думку матері Марія, дивуючи родичів своєю мудрістю, набутою ще за шлюбного життя батьків. Святкове життя у Німці збагачує Марію більш приємним досвідом, наприклад, участі у культурних дійствах французів, коли святкується початок літа у травні. У цей день «заключують вулиці, одягають у вінки квітів ліхтарі, гілля щедро поливають вином. Вечір спалахує феєрверками й вибухами бенгальського вогню, озивається голосами флейт, скрипок, арф, кружляють хороводи». Такі урочистості бувають лише на Новий рік. І мале дівча з вілли «Аква—Віва», одягнувшись у все біле, до речі найулюбленіший колір Марії, бере активну участь у всіх святкуваннях.

І ось родина переїздить до Парижа. Перше бажання бігати по магазинах і модистках швидко змінюється у Марії на жагу нових глибоких знань. Вона читає Плутарха, вивчає життя видатних

© Я. В. Намакштанський, Б. А. Щокін, І. Є. Намакштанська, 2010

греків і римлян. З'являється зацікавлення щодо власної особистості і мета: нехай її послухає знаний на весь Париж професор Вартель. З матір'ю і тіткою вони з'являються у його приймальні. Прослухавши спів Марії, Вартель радить їй: «Бережіть голос. Це — найдорожче, що у вас є», і погоджується давати приватні уроки, бо вірить у блискучу кар'єру дівчини. У цей час Марія вже впевнена в собі і вірить у власні здібності, про що свідчить запис у щоденнику від 16 листопада 1873 року: «В тирі я — мужчина, в воді — риба, на коні — жокей, в кареті — молода дівчина, на вечорі — чарівна жінка, на балу — танцівниця, в концерті — соловей з незвичайним регістром» [1, С. 36].

Вона відкриває для себе Париж, який, за словами французького письменника Оноре де Бальзака, був у ті часи «главою світу, геніальним мозком, лідером цивілізації». Описуючи тогочасне життя Марії Башкирцевої, Михайло Слабошпицький наводить цікаві факти з історії назви Парижа, з якими зіткнулась українська парижанка: «Париж, певно, єдине місто в світі, що поміняло свою стать із жіночої на чоловічу». Тривалий час, згідно з правилами французької мови, він був жіночого роду (навіть не беремо до уваги, що спочатку це місто носило ім'я Лютеція — теж жіночий рід). Ще 883 року монах Аббо, який залишив після себе літопис, прославляв «королеву міст», а в час релігійних війн Мішель Монтень наголошував, що він любить «Париж такою, якою вона є». Віктор Гюго оспівував Париж, як велетенську істоту, що «спить біля ніг». Однак уже через три роки після появи тих рядків, у 1831-му, він раптом захоплено вітає «гіганта Парижа». Одне слово, революція 1830 року поміняла містові стать, Париж назавжди став мужчиною. Як пише історик Парижа Колін Джонс, ліві полюбili називати «Париж» «героем», «гладіатором», «воїном», «стражем», «тореадором», праві ж, які поносили його, — «тираном», «сатрапом», «убивцею», «шарлатаном», «клоуном» [1, С. 38]. Париж став столицею музики, потім він став Меккою вчених, інженерів, лікарів і студентів, а французька мова набула статусу міжнародної. Возвеличила Париж і французька література, давши світу такі знамениті імена, як Віктор Гюго, Оноре де Бальзак, Гі де Мопассан та багато інших. Ось у такому місті формується талант Марії Башкирцевої, яка все ж таки не загубила бажання повернутися в Україну.

1876 року вона здійснює подорож до Росії, де її вражає архітектура Петербурга, а у Москві — прямодушність простих людей і босоногі жінки на вулиці. У щоденнику 31 липня з'являється запис: «Росіяни й обидві їхні столиці зовсім нові для мене. До від'їзду за кордон я знала лише Україну та Крим. Зрідка заходили до нас мандрівні крамарі-росіяни і здавалися нам зовсім чужими, всі сміялися з їхнього одягу і мови».

В Україні Марія не поспішає на гостини до батька, демонструючи свою незалежність і самостійність. Вона мандрує маетками родичів з боку матері (Бабаніних) — Шпатівкою і Черняківкою. У Полтаві батько мав зустріти її, але його нема, і тільки у полтавському готелі він врешті-решт зустрічається з донькою, яка дорікає йому за батьківське розгульне життя. І ось Марія у рідних Гавронцях. Наступного ж дня поринає у рідну атмосферу: купається в річці, милується природою, спілкується з родичами й знайомими, що вже 1877 року перенесе на свою картину «Вечір у Гавронцях». А тоді, 1 жовтня 1876 року, після відвідання маетку батьківського друга Кочубея, вона запише у щоденнику: «Маєток князя за вісім верств од Гавронців — це знаменита Диканька, оспівана Пушкіним разом із любов'ю Мазепи до Марії Кочубей... За красою парку, споруд Диканька може суперничати з віллами Боргезе і Доріа в Римі... І це серед України! Як шкода, що ніхто навіть не підозрює про існування цього місця». Вона була дуже щасливою цього літа у Гавронцях, хоча ще неодноразово буде навідуватися сюди. А в Парижі часто подумки буде відлітати до рідних країв і переносити на країни свої мрії й враження, одна з яких майнула й згасла: у Парижі Марія дізнається, що у неї ... пропав голос. Але життя продовжується, і Башкирцева зі всією своєю жагою життя кидається до майстерні Рудольфа Жюльєна. Малює в майстерні й дома. І в січні 1879 року робота увінчується успіхом: «за рисунок натурщика їй присуджено конкурсну медаль студії». А потім з'являється ціла серія картин, серед яких: «Засудження до смерті», «Портрет Павла Башкирцева», «Автопортрет», «Портрет князя Божидара Карагеоргієвича», «Жіночий портрет», «Інтер'єр лавки в Мон-Доре», «Жінка, яка читає «Питання розлучення» Дюма», «Горе», «Портрет жінки», «Осінь», «Портрет старого», «Весна» та багато інших. «Марія швидко самовизначилася, — пише Михайло Слабошпицький, — стала розумно обмежувати себе: мистецтво, тільки мистецтво — ось чому має віддати все своє життя. І вона почувається дуже щасливою через свій вибір. ... Мистецтво — це те, що дозволить їй бути самою собою» [1, С. 150]. У 1883—1884 рр. з'являються такі шедеври Башкирцевої, як: «Піони», «Автопортрет з палітрою», «Посмішка дитини», «Посмішка дівчинки», «Три усмішки. Посмішка дівчини», «Жан і Жак», «Мітинг», «Портрет пані Ікс (Армандіні)», «Горе Навсікаї».

І вона знов шукає гідного оцінювача її майстерності, про що свідчить запис у щоденнику від 15 квітня 1884 року: «Я прокинулася в один прекрасний ранок з бажанням спонукати справжнього знавця гідно оцінити все те красиве і розумне, що я можу сказати. Я шукала і зупинила свій вибір на ньому» [1, С. 177]. Він — це Гі де Мопассан. Марія пише йому листа, на який з часом надходить відповідь — чемна, але занадто дипломатична. Це дратує Марію й вона у відповіді на лист Мопассана критикує його персонажів. Потім ще були її листи — критичні, іронічні, саркастичні. «Так їхнє листування, — пише Слабошпицький, — переходить у вигадливу пікіровку. Обое не завдають собі ніякого клопоту бути щирими й відвертими. Але дивно, що така гра захопила обох однаково. Може, кожен чекає, як перейде на щирість інший? Та марні сподівання!.. Але жінка — це жінка» [1, С. 180].

Листувалася Марія Башкирцева і з Емілем Золя. Марія Башкирцева померла 31 жовтня 1884 року, не доживши до свого двадцятичотирьохліття 11 днів. Останніми словами її були: «Мені так хочеться гавронських вишень і яблук...». У задалегідь написаному заповіті, думаючи і перед смертю про талановиту молодь, вона написала: «Я бажаю встановити премію, яку вручатимуть художникові чи скульпторові, мужині або жінці, молодшим за двадцять п'ять років, хто створив найкращу роботу року».

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Слабошпицький Михайло. Життя за гороскопом [Текст] / Михайло Слабошпицький, Марія Башкирцева [передмова П. Загребельний]. — К.: Ярославів Вал, 2008. — 272 с.

Получено 22.06.2010

Я. В. НАМАКШТАНСКИЙ, Б. А. ЩОКИН, И. Е. НАМАКШТАНСКАЯ
МАРИЯ БАШКИРЦЕВА — ФРАНЦУЗСКАЯ ХУДОЖНИЦА УКРАИНСКОГО
ПРОИСХОЖДЕНИЯ

Донбасская национальная академия строительства и архитектуры

Статья посвящена талантливой женщине, Марии Костянтиновне Башкирцевой — французской художнице, россиянке, родившейся в Украине.

Башкирцева, художница, певица, картина, переписка

YA. V. NAMAKSHTANSKY, B. A. SHCHOKIN, I. YE. NAMAKSHTANSKAYA
MARIA BASHKIRTSEVA IS FRENCH ARTIST OF UKRAINIAN ORIGIN
Donbas National Academy of Civil Engineering and Architecture

The article is devoted to a gifted woman, Maria Kostantinovna Bashkirtseva, a French artist, a Russian who was born in Ukraine.

Bashkirtseva, artist, singer, picture, correspondence

УДК 372.8:811.111

М. С. ГВОЗДЕВА, В. В. ЗАМЯТИНА

Карельская государственная педагогическая академия

СОВРЕМЕННЫЕ СРЕДСТВА ОЦЕНИВАНИЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ РЕЗУЛЬТАТОВ ПО ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКУ В НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЕ

В статье рассматривается проблема оценивания образовательных результатов учащихся по иностранному языку в начальной школе. Авторы приводят собственную комплексную модель оценивания, нацеленную на мониторинг всех образовательных результатов. Выделяются три вида образовательных результатов как объектов оценивания: предметные, личностные и метапредметные. Анализируются современные средства оценивания с учетом требований государственного стандарта по английскому языку для начальной школы нового поколения и компетентностного подхода.

оценивание, тестирование, портфолио, образовательный результат, компетентностный подход

Современная школа — это основной институт всеобщего обучения и воспитания. Глобализация экономики, интеграция в различных сферах жизни и модернизация социально-экономических условий развития российского общества делают необходимым и востребованным знание иностранных языков. Знание иностранных языков является средством личностного, делового и межкультурного общения. Интерес к проблемам раннего обучения детей иностранным языкам резко возрос за последние десятилетия. Иностранный язык как учебный предмет активно внедряется в начальную школу.

Современные школьники стремятся к получению новых знаний, но, как показывает опыт, после 3—4 месяцев изучения иностранного языка, интерес и мотивация детей падает. Одной из причин потери интереса к предмету является несовершенная система оценивания. Иногда младшие школьники и их родители даже не понимают критериев, почему и за что они получают ту или иную отметку. Это приводит к снижению интереса к изучаемому языку и потере всякой мотивации.

Меняются подходы, меняются методы и способы подачи материала, учебные пособия и средства обучения, а система оценивания образовательных результатов учащихся остается прежней. На сегодняшний день проблема оценивания остро стоит перед нашей новой школой в рамках реализации президентской инициативы. Пятибалльная система оценок не способна предоставить своевременную и адекватную обратную связь о достижении заявленных в стандарте результатов. Налицо противоречие: с одной стороны, современные программы модернизации образования и госстандарт требуют достижения нового качества, с другой стороны, в повседневной практике школы еще не нашли своего системного применения новые инструменты, позволяющие получить объективные качественные и количественные показатели всех параметров образовательной деятельности ученика. Разрешению данного противоречия и посвящена данная статья.

Введение государственного стандарта обученности по иностранным языкам второго поколения требует качественно иной системы контроля и оценивания достижений учащихся. Современный государственный стандарт определяет достижение личностных, метапредметных и предметных результатов. Личностный результат предполагает формирование общего представления о мире как о многоязычном и поликультурном сообществе; метапредметные результаты включают в себя расширение общего лингвистического кругозора младшего школьника; под предметными результатами понимается овладение начальными представлениями о нормах иностранного языка (фонетические, лексические, грамматические) и достижения в различных сферах.

Хотя стандарт и выделяет новые виды образовательных результатов в качестве объектов оцени-

вания, в образовательной системе России все еще используется традиционная система оценки знаний учащихся, принятая еще в советской школе. Изучив работы Ш. А. Амонашвили, В. И. Звонникова, О. Е. Лебедева, Джона Равенна, мы понимаем оценивание как систему определения, является ли процесс образовательной деятельности ученика результативным и достигаются ли ожидаемые образовательные результаты достаточно своевременно и эффективно.

В теоретических и практических работах принято выделять два основных вида оценивания: текущее и итоговое. Каждый вид оценивания и образовательный результат требуют применения разных инструментов и своей собственной процедуры. Анализ опыта учителей английского языка начальных классов школ г. Петрозаводска подтверждает, что эпизодически применяются различные средства оценивания образовательных результатов по иностранному языку. Опираясь на практический опыт и теоретические источники, мы предлагаем использовать комплексную модель оценивания, предполагающую системное отслеживание образовательных результатов по иностранному языку в начальной школе. Дополняя традиционное оценивание, данная модель позволяет гармонизировать требования стандарта, образовательные потребности ребенка и семьи, снизить психологический дискомфорт младших школьников в ситуации формального оценивания благодаря регулярному применению следующих компонентов системы оценивания:

Безотметочное обучение в начальной школе. Носит гуманный и конструктивный характер, так как формирует у младших школьников оценочную компетенцию, становится условием и результатом сотрудничества ребенка, родителей и школы, опирается на педагогическую поддержку и способствует формированию адекватной самооценки ребенка вне угрозы внешнего оценивания по жестким параметрам. Это особенно актуально для процесса изучения иностранного языка, где достаточно трудно получить идеальный предметный результат, пока не сформированы общеучебные умения. Данный инструмент оценивания носит формирующий характер и в большей степени работает на определение метапредметного результата.

Языковой портфель (портфолио ученика) — это документ, вернее, пакет документов, позволяющих ребенку самостоятельно фиксировать и оценивать свои достижения и опыт в овладении неродными языками вне зависимости от используемых методов и средств обучения. Языковой портфель сопровождает ряд учебников и учебных пособий и позволяет каждому ребенку в его собственном темпе фиксировать свои достижения в изучении английского языка. Портфолио направлено на формирование личностного результата и относится к формирующему оцениванию, так как позволяет вносить коррективы в процесс изучения языка.

Тестовый контроль — стандартизированный и объективный метод оценивания знаний, умений, навыков и компетенций учеников. В большей степени ориентирован на выявление уровня предметного образовательного результата, хотя и косвенно отражает личностный результат обучения.

Британский Бульдог (British Bulldog) — конкурс для школьников, изучающих английский язык. Главная цель конкурса — вызвать интерес к английскому языку, желание постоянно узнавать и открывать в нем что-то новое. Задания разработаны для трех возрастных групп. Участники, попавшие во второй тур, имеют возможность получить сертификаты международного образца, т. е. получить признание своих личностных достижений. В любом случае результаты конкурса в течение ряда лет дают ребенку возможность сравнить себя с собой, отследить собственный прогресс. Такой метод оценивания носит формирующий характер, позволяет скорректировать самооценку и реальные достижения. Участие в данном конкурсе обладает серьезным развивающим потенциалом, так как это — новая культурная практика ребенка, выход за пределы стандарта, опыт соревнования.

Таким образом, предлагаемая модель оценивания носит комплексный и прозрачный характер, ориентирована на выявление основных образовательных результатов, дополняет традиционную систему оценивания и способствует формированию оценочной компетенции ученика, начиная с начальной школы.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Гладкая И.В. Оценка образовательных результатов школьников [Текст] / Гладкая И.В.; под ред. А.П. Тряпицкой. — СПб.: КАРО, 2008. — 144 с.
2. Гришина И.В. Процедуры оценивания работы школы, деятельности ученика и учителя [Текст] / Гришина И.В., Конасова Н.Ю., Курцева Е.Г. — СПб.: КАРО, 2007. — 224 с.
3. Звонников В.И. Современные средства оценивания результатов обучения [Текст] / Звонников В.И. — М.: Издательский центр «Академия», 2007. — 224 с.

4. Новое в оценке образовательных результатов: международный аспект / [под ред. А. Литтл, Э. Вульф]. — М.: Просвещение, 2007. — 367 с.
5. Равен Д. Педагогическое тестирование: Проблемы, заблуждения, перспектив [Текст] / Д. Равен.; [пер. с англ.] — М.: «Когито-Центр», 2001. — 142 с.

Получено 25.06.2010

М. С. ГВОЗДЕВА, В. В. ЗАМЯТИНА
СУЧАСНІ ЗАСОБИ ОЦІНЮВАННЯ ОСВІТНІХ РЕЗУЛЬТАТІВ З ІНОЗЕМНОЇ
МОВИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Карельська державна педагогічна академія

У статті розглядається проблема оцінювання освітніх результатів учнів з іноземної мови в початковій школі. Автори приводять власну комплексну модель оцінювання, націлену на моніторинг всіх освітніх результатів. Виділяються три види освітніх результатів як об'єктів оцінювання: предметні, особистісні і метапредметні.

оцінювання, тестування, портфоліо, освітній результат, компетентнісний підхід

M. S. GVOZDEVA, V. V. ZAMYATINA
PRESENT-DAY MEANS OF FOREIGN LANGUAGE KNOWLEDGE ASSESSMENT
IN PRIMARY SCHOOL

Karelian State Pedagogical Academy

The article considers the problem of the foreign language knowledge assessment in primary school pupils. The authors have cited their own complex assessment model aimed to the monitoring of all educational results. There are three types of the educational results as the assessment targets: subjects, personal and metasubject ones. The contemporary means of assesment have been analysed by the State Educational Standard on English for primary school of new generation and the competence-based approach.

assesment, testing, portfolio, educational results, competence-based approach

УДК 372.8:811

И. С. САЗОНОВА, И. В. КРЕНЕВА

Карельская государственная педагогическая академия

ОСОБЕННОСТИ ОБУЧЕНИЯ РЕЦЕПТИВНЫМ ВИДАМ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В РАМКАХ ПОДГОТОВКИ К ЕДИНОМУ ГОСУДАРСТВЕННОМУ ЭКЗАМЕНУ

В статье рассматривается одно из наиболее важных новшеств в системе российского образования — введение ЕГЭ по иностранному языку и специфика успешной подготовки выпускников 11 классов к выполнению заданий из двух его разделов: «аудирование» и «чтение». Овладение этими рецептивными видами речевой деятельности связано с рядом трудностей, освещенных в статье. Проведен анализ содержания и требований к уровню подготовки выпускников школ по данным разделам ЕГЭ, сформулированы практические рекомендации, позволяющие учащимся более качественно подготовиться к сдаче экзамена и успешно справиться с заданиями в разделах «аудирование» и «чтение».

единый государственный экзамен, аудирование, чтение, специфика, оценивание

Социально-политические и экономические преобразования во всех сферах жизни российского общества привели к существенным изменениям в сфере образования. Изменился статус иностранного языка как школьного предмета: он стал в полной мере осознаваться как средство общения, понимания и взаимодействия людей, как средство приобщения к иной национальной культуре и как важное средство для развития интеллектуальных способностей школьников, их общеобразовательного потенциала. В сфере образования за последние годы произошли значительные изменения. К одному из наиболее важных новшеств относится введение новой аттестационной формы для выпускников общеобразовательных учреждений — Единого Государственного экзамена (ЕГЭ).

Важным остается вопрос качественной подготовки учащихся к сдаче данного экзамена. В этой статье мы остановимся лишь на двух разделах ЕГЭ, позволяющих оценить уровень владения выпускниками российских школ умениями в рецептивных видах речевой деятельности. У блоков «аудирование» и «чтение» в материалах ЕГЭ прослеживается своя специфика, которая должна быть учтена при подготовке школьников к сдаче экзамена. Так, согласно кодификатору элементов содержания и требований к уровню подготовки выпускников общеобразовательных учреждений для ЕГЭ 2010 года по немецкому языку, разработанному федеральным институтом педагогических измерений и опубликованному на официальном информационном портале ЕГЭ, на данном экзамене проверяются определенные «элементы содержания». В блоке «аудирование» от выпускников требуются понимание на слух основного содержания несложных звучащих текстов монологического и диалогического характера в рамках изучаемых тем; выборочное понимание на слух необходимой информации в несложных аудио- и видеотекстах; полное понимание текстов монологического и диалогического характера в наиболее типичных ситуациях повседневного и элементарного профессионального общения.

В блоке «чтение» проверяется понимание основного содержания сообщений, несложных публикаций научно-познавательного характера, отрывков из произведений художественной литературы; полное и точное понимание информации прагматических текстов, публикаций научно-популярного характера, отрывков из произведений художественной литературы; выборочное понимание необходимой информации из текста статьи, проспекта; понимание структурно-смысловых связей текста.

Для более успешной подготовки к сдаче ЕГЭ следует учитывать особенности и трудности обучения аудированию и чтению, к которым относятся: употребление монологических и диалогических аутентичных, недидактизированных текстов на старшем этапе при овладении умением аудирования; обучение частично подготовленному чтению аутентичных текстов (чтение со словарем и элементами анализа) при обучении чтению, психологические и лингвистические трудности овладения данными видами речевой деятельности.

В ходе нашего исследования были разработаны специальные комплексы упражнений для более успешной подготовки учащихся к сдаче ЕГЭ и выделены критерии качественной подготовки.

В зависимости от вышеизложенного, мы предлагаем следующие практические рекомендации по обучению рецептивным видам речевой деятельности.

При подготовке к успешной сдаче ЕГЭ нужно учитывать:

- правильное распределение учащимися своего времени на выполнение заданий того или иного блока экзамена;

- при аудировании:

- использование аудиотекстов, начитанных непосредственно носителями языка;

- необходимость развивать фонематический слух учащихся для лучшего понимания иноязычной речи;

- осуществление постепенной подготовки к выполнению заданий данного блока, т. е. идти от простого к сложному (то же самое применительно и при подготовке к выполнению заданий блока «чтение»);

- необходимость использования разнообразных типов заданий на контроль понимания прослушанного: таким образом нужно приучить школьников улавливать основную идею, мысль высказываний, и исходя из этого, выполнять задания.

- при чтении:

- подбор интересных, аутентичных, соответствующих возрастным особенностям школьников текстов;

- заблаговременное информирование учащихся о специфике текстов, представленных в блоке «чтение» ЕГЭ, и об особенностях и последовательности выполнения предлагаемых контрольных заданий к ним.

Полагаем, что данные практические рекомендации позволят учителям иностранного языка осуществить более качественную подготовку учащихся старших классов к ЕГЭ.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Бим И.Л. Теория и практика обучения немецкому языку в средней школе: Проблемы и перспективы: учеб. пособие для студентов [Текст] / И. Л. Бим. — М.: Просвещение, 1988. — 127 с.
2. Гальскова Н. Д. Теория обучения иностранным языкам. Лингводидактика и методика: учеб. пособие [для студ. лингв. ун-тов и фак. ин. яз. высш. пед. учеб. заведений] [Текст] / Н. Д. Гальскова, Н. И. Гез. — 4-е изд., стер. — М.: Издательский центр «Академия», 2007. — 239 с.
3. Кодификатор элементов содержания по немецкому языку для составления контрольных измерительных материалов единого государственного экзамена 2010 г. [Электронный ресурс] /Режим доступа: www.fipi.ru.
4. Сафонова В.В. Коммуникативная компетенция: современные подходы к многоуровневому описанию в методических целях [Текст] / В.В. Сафонова — М.: Еврошкола, 2004. — 212 с.
5. Спецификация экзаменационной работы по иностранным языкам единого государственного экзамена 2010 г [Электронный ресурс] /Режим доступа: www.fipi.ru.

Получено 29.06.2010

І. С. САЗОНОВА, І. В. КРЕНЬОВА

ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ РЕПЕТИВНИМ ВИДАМ МОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В РАМКАХ ПІДГОТОВКИ ДО ЄДИНОГО ДЕРЖАВНОГО ІСПИТУ

Карельська державна педагогічна академія

У статті розглядається одне з найбільш важливих нововведень у системі російської освіти — введення ЕДІ з іноземної мови — і специфіка успішної підготовки випускників 11 класів до виконання завдань із двох його розділів: «аудіювання» і «читання». Оволодіння цими репетивними видами мовної діяльності пов'язано з рядом труднощів, висвітлених у статті. Проведено аналіз змісту і вимог до рівня підготовки випускників шкіл за даними розділам ЕДІ, сформульовані практичні рекомендації, що дозволяють учням більш якісно підготуватися до здачі іспиту й успішно справитися з завданнями в розділах «аудіювання» і «читання».

єдиний державний іспит, читання, аудіювання, специфіка, оцінювання

I. S. SAZONOVA, I. V. KRENYOVA

SPECIAL FEATURES OF TEACHING RECEPTIVE KINDS OF ACTIVITY WITHIN PREPARATION TO COMMON NATIONAL EXAMINATION

Karelian State Pedagogical Academy

The article deals with one of the most important innovations in the system of education in Russia — introduction of Common National Examination in foreign languages and specific character of the school leavers' successful preparation in doing the tasks from two exam sections «Listening» and «Reading». Mastering these receptive kinds of speech activity is connected with a number of difficulties enlightened in the article. The article shows the results of the analysis of the contents and demands for the level of preparation of school leavers in the given sections of Common National Examination, formulates practical recommendations allowing the pupils to get better prepared for the Common National Examination and copy with the tasks in the sections «Listening» and «Reading».

Common National Examination, Listening, Reading, specific character, assessment

УДК 378:796/799

А. А. КОСТЮК, В. И. САРРЫ, М. И. ПОПОВ
Донбасская национальная академия строительства и архитектуры

ОСНОВЫ ЗДОРОВОГО ОБРАЗА ЖИЗНИ СТУДЕНТОВ

В статье рассматриваются вопросы восстановления работоспособности студентов после умственного труда средствами физической культуры и спорта.

гиподинамия, активный отдых, переохлаждение, переутомление, изнурение, дисциплинированность

Научные данные свидетельствуют о том, что у большинства людей при соблюдении ими гигиенических правил есть возможность жить до 100 лет и более.

К сожалению, многие студенты не соблюдают самых простейших, обоснованных наукой норм здорового образа жизни. Становятся жертвами малоподвижности (гиподинамии), вызывающей преждевременное старение. Не умеют отдыхать, отвлекаться от учебных и бытовых забот, вечно беспокойны, нервны, страдают бессонницей, что в конечном итоге приводит к многочисленным заболеваниям внутренних органов. Некоторые молодые люди, поддаваясь пагубной привычке к курению и алкоголю, активно укорачивают свою жизнь.

Физическая культура играет значительную роль в профессиональной деятельности студента, так как их работа, как правило, связана со значительным напряжением внимания, зрения, интенсивной интеллектуальной деятельностью и малой подвижностью. Занятия физической культурой снимают утомление нервной системы и всего организма, повышают работоспособность, способствуют укреплению здоровья. Как правило, занятия физкультурой у студентов проходят в форме обязательных академических занятий, занятий в различных спортивных секциях и в форме активного отдыха.

Важное условие эффективного отдыха — регулярное чередование периодов работы и отдыха. Исследованиями физиологов и гигиенистов установлено особое значение так называемого активного отдыха. Русский физиолог И. М. Сеченов доказал, что наиболее быстрое восстановление работоспособности после утомительной работы одной рукой наступает не при полном покое обеих рук, а при работе другой, не работавшей ранее рукой. Переключение деятельности в процессе работы с одних мышечных групп и нервных центров на другие ускоряет восстановление утомленной группы мышц. Переключение с одного вида работы на другую, чередование умственной деятельности с легким физическим трудом или физическими упражнениями, устраняет чувство усталости и является своеобразной формой отдыха.

Пассивный отдых (состояние полного покоя и щажения) целесообразно чередовать с активным отдыхом для наиболее быстрого восстановления работоспособности после утомительного физического или умственного труда.

Различают три вида отдыха: ежедневный, еженедельный и ежегодный.

В ежедневный отдых входят короткие перерывы в течение рабочего дня для выполнения производственной гимнастики. Часть времени, отведенного для перерыва на обед, целесообразно проводить на свежем воздухе. При проведении производственной гимнастики целесообразно уделить больше внимания движениям, способствующим отдыху уставших мышц.

В трудовой деятельности студентов очень велика нагрузка на нервно-психическую сферу и требуется повышенное напряжение внимания, зрения, слуха, то есть имеет место утомление нервной системы. Как правило, такая деятельность связана с ограниченной двигательной активностью.

При длительном пребывании в положении сидя и малой двигательной активности снижается интенсивность обмена веществ, кровообращения, появляется застой крови в органах малого таза, в

ногах, слабеет мускулатура, ухудшается осанка, появляется чаще головная боль, заболевания сердечнососудистой системы, нарушения обмена веществ.

Различают вводную гимнастику, проводимую до начала работы, и физкультурные паузы, физкультминутки, которые выполняются во время перерывов в течение рабочего дня.

Вводной гимнастикой для студентов может служить утренняя гигиеническая гимнастика!

На рис. 1 приведен комплекс упражнений для активного отдыха во время рабочего дня:

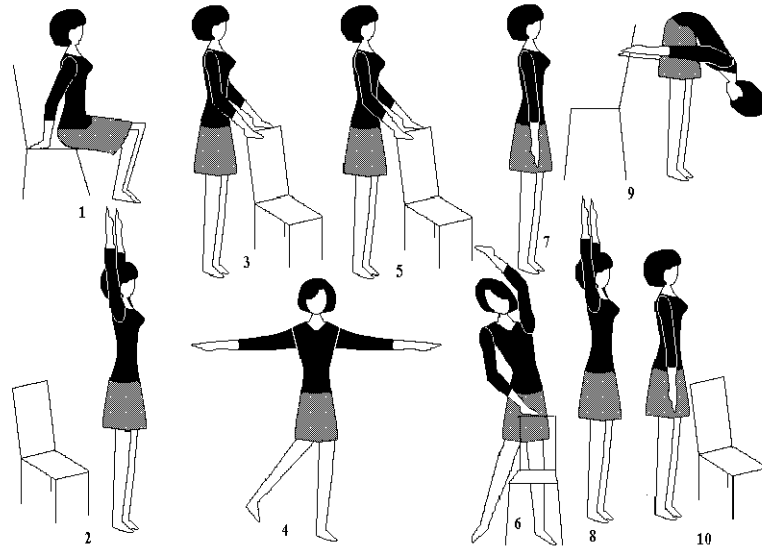

Рисунок 1 — Физкультурная пауза, физкультминутка.

1—2 — сидя на стуле и опираясь на него руками, встают на носки, потягиваясь, руки поднимают в стороны и вверх — вдох, возвращаются в исходное положение — выдох. Повторяют 3—4 раза.

3—5 — стоя возле стула, руки кладут на спинку стула, отставляя одну ногу назад, разводят руки в стороны — вдох, возвращаются в исходное положение — выдох. Повторяют 3—4 раза с каждой ногой.

6 — стоя возле стула, руки кладут на спинку стула, отставляя правую ногу в сторону, левую руку поднимают над головой — выдох, возвращаются в исходное положение — вдох. Повторяют 5—6 раз для каждой ноги.

7—9 — стоя спиной к стулу, руки опускают вдоль тела, ноги вместе, поднимают руки вверх — вдох, сгибаясь, опускают руки вниз и назад и дотрагиваются ими до стула — выдох. Повторяют 3—4 раза.

10 — стоя перед стулом, руки опускают вдоль тела, приседают, держась вытянутыми руками за спинку стула, повторяют 4—5 раз, приседая — выдох, выпрямляясь — вдох.

Физические упражнения в комплексах желательно периодически разнообразить, заменяя (примерно 1 раз в 10—14 дней) новыми, сходными по влиянию на организм. Систематическое проведение гимнастики на свежем воздухе позволяет повысить устойчивость организма к переохлаждению. Обеденный перерыв для занятий использовать не рекомендуется.

Недостаточный по времени отдых или же чрезмерная рабочая нагрузка в течение длительного времени нередко приводят к хроническому утомлению, или переутомлению. Различают умственное и психическое (душевное) переутомление. У молодых людей и лиц с определенным складом нервной системы интенсивный умственный труд может вести к развитию неврозов, которые возникают чаще при сочетании умственного переутомления с постоянным психическим напряжением, большим чувством ответственности, физическим изнурением и т. п. Психическое переутомление может наблюдаться у лиц, чрезмерно обремененных «душевными» волнениями и разного рода обязанностями, т. е. у студентов.

Очень популярным видом активного отдыха в выходные дни являются спортивные игры (бадминтон, баскетбол, волейбол, футбол, теннис, хоккей и др.). Они оказывают разностороннее влияние на организм занимающихся. Спортивные игры развивают глазомер, точность и быстроту движений, мышечную силу, способствуют развитию сердечно-сосудистой, нервной, дыхательной систем, улучшению обмена веществ, укреплению опорно-двигательного аппарата. Спортивные игры характеризуются непрерывной сменой игровой обстановки и способствуют выработке у студентов быстрой

ориентировки, находчивости и решительности. Необходимость соблюдения определенных правил в спортивных играх и игра в команде помогают воспитывать у игроков дисциплинированность, умение действовать в коллективе.

Ежегодный отдых обеспечивается в период каникул. Для более эффективного отдыха рекомендуется полностью уйти от обычных занятий, изменить обстановку. Очень полезно пребывание во время отдыха на природе — в лесу, у реки, у моря, сочетание отдыха с закаливанием организма, воздушными и солнечными ваннами, туристическими походами, занятиями физкультурой и спортом.

Из этого всего следует, что вне зависимости от статуса человека, быть может студентом или другим работником различной сферы деятельности, отдых нужен постоянно, даже во время рабочего дня.

Мы своим студентам настоятельно рекомендуем отдых в спортивно-оздоровительном лагере «Монолит» на берегу Азовского моря в п. Седово.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Жеребцов. А. В. Физкультура и труд [Текст] /А. В. Жеребцов. — М., 1986. — 126 с.
2. Популярная медицинская энциклопедия [Текст]/ [главн. ред. академик Б. В. Петровский]. — М., 1981. — 704 с.
3. Лях В. И. Концепция физического воспитания детей и подростков [Текст] / В. И.Лях, Г. Б.Мейксон, Л. Б.Кофман // Физическая культура: воспитание, образование, тренировка. — 1996. — № 1. — С. 5—10.

Получено 29.06.2010

А. А. КОСТЮК, В. І. САРРИ, М. І. ПОПОВ
ОСНОВИ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ СТУДЕНТІВ
Донбаська національна академія будівництва і архітектури

В статті розглядається питання відновлення працездатності студентів після розумової праці засобами фізичної культури і спорту.
гіподинамія, активний відпочинок, переохолодження, перевтома, виснаження, дисциплінованість

A. A. KOSTYUK, V. I. SARRY, M. I. POPOV
BASES OF STUDENTS' HEALTHY MODE OF LIFE
Donbas National Academy of Civil Engineering and Architecture

The article regards the problems of students' efficiency renewal after mental labour by means of sporting activities.
hypodynamia, active rest, supercooling, overstrain, exhaustion, discipline

УДК 378.14+37.037

Д. С. СИНЕНКО, А. С. ПОДНЕБЕСНЫЙ

Донбасская национальная академия строительства и архитектуры

МЕТОДИКА ПРОВЕДЕНИЯ ЗАНЯТИЙ ПО ВОЛЕЙБОЛУ СО СТУДЕНТАМИ ГРУППЫ СПОРТИВНОГО СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ

В статье рассмотрены особенности методики физической подготовки в группе спортивного совершенствования студентов, показана необходимость ее усовершенствования. Раскрыта роль и содержание особенностей, повышения эффективности учебного процесса подготовки студентов для соревновательной деятельности.

волейбол, физическое воспитание, методика, средства, подготовка

Занятия по волейболу подчинены главной цели, определенной программой по физическому воспитанию в вузе. Они призваны содействовать воспитанию морально-волевых качеств, подготовке студентов к развитию физических качеств, профессионально-прикладной подготовке, а также приобретению основ знаний по теории и методике в группах спортивного совершенствования.

Актуальность проблемы продуктивность напряженного умственного труда студентов возможна лишь при условии чередования его с активным отдыхом и переключением деятельности на достаточном эмоциональном фоне. В этом плане игра в волейбол имеет исключительное значение, оказывая избирательное влияние на двигательную сферу, содействует формированию важных интеллектуальных качеств (внимание, оперативное мышление, объем восприятия и др.), что в сочетании с высоким эмоциональным фоном характеризует ее как одно из наиболее эффективных средств физического воспитания студенческой молодежи. В отличие от других спортивных игр, где имеют место естественные движения (ловля мяча, броски, удары ногами и т. д.), движения в волейболе значительно реже встречаются в жизни человека. Отсюда неготовность мышечной системы и опорно-двигательного аппарата человека в целом к освоению этих движений.

Объект исследования в обучении игры есть определенные методические трудности. Они обусловлены, с одной стороны, противоречием между кажущейся внешней простотой игры и реальной сложностью движений, в основе которых заключены биомеханические закономерности ударных действий с другой, освоение широкого комплекса приемов игры предъявляет высокие требования к уровню развития физических качеств, чему студенты не всегда уделяют должное внимание.

Предмет исследования реальной сложностью является неготовность мышечной системы и опорно-двигательного аппарата человека в целом к освоению движений.

Цель исследования является обучение игре, формирование механизма воздействия на мяч, именуемого биомеханическим аппаратом волейболиста. Отмеченные особенности игры предполагают повышенное внимание к решению в процессе тренировок задач по формированию пространственно-временной ориентировки, специальных качеств, главным образом силы и быстроты сокращения мышц и сложных двигательных реакций, лежащих в основе тактических способностей.

Основные положения к числу наиболее важных задач, решению которых подчинено обучение студентов волейболу, относятся:

- 1) воспитание высоких моральных и волевых качеств — активности, смелости, решительности, дисциплинированности, коллективизма;
- 2) укрепление здоровья и физической подготовленности;
- 3) привитие любви к систематическим занятиям физической культурой и спортом;

- 4) приобретение специальных знаний и навыков, необходимых для участия в соревнованиях;
- 5) воспитание навыков спортсмена-активиста, инструктора-общественника, судьи по спортивным играм.

Результаты исследования в спортивных играх высокие тренировочные нагрузки, большое количество сыгранных игр приводят к появлению силовой манеры игры во вред ее технико-тактическому уровню. Методика работы с юношами и девушками в группе спортивного совершенствования заметно отличается от методики работы с контингентом предшествующих возрастных групп. Достигнутый уровень подготовки позволяет приблизить ее к методам работы профессионалов. Основной задачей подготовки надо считать достижение совершенства в выполнении всех технических приемов и овладение командной тактикой игры. Техническое мастерство может расти только вместе с умением наиболее эффективно применять изученные приемы в игровой обстановке. Хорошее овладение техникой позволяет значительно повысить требования к тактически правильному ведению игры. Центр тяжести теперь переносится на групповые и командные действия. Используемые тактические схемы необходимо полностью согласовывать с уровнем технической подготовки спортсменов. Основное внимание уделяется развитию творческой инициативы, гибкости тактической мысли, приобретению умения свободно пользоваться основными тактическими системами. В связи с этим особую роль играет повышение количества и трудности соревнований, углубление знания теории и методики игры.

В процессе спортивной тренировки в отделении волейбола применяются как общепедагогические, активные методы, так и специфические, основанные на активной двигательной деятельности.

1. Метод регламентированного упражнения. Предусматривает твердо предписанную программу движений (заранее обусловленный состав движений, порядок повторений), по возможности точное дозирование нагрузки и управление ее динамикой по ходу упражнений, четкое нормирование места и длительности интервалов отдыха, создание или использование внешних условий, которые облегчали бы управление действиями занимающихся (применение вспомогательных снарядов, тренажеров и т. д.).

2. Игровой метод. К особенностям игрового метода в частности относится «сюжетная» организация игры: деятельность организуется с замыслом, предусматривающим достижение определенной цели. Игровой сюжет может создаваться специально, исходя из потребностей физического воспитания или конкретных задач того или иного занятия, или как условная схема взаимодействия играющих (современные спортивные игры). Игровой метод используется, чтобы комплексно совершенствовать двигательную деятельность в усложненных или облегченных условиях, развивать такие качества и способности, как ловкость, быстрота ориентировки, находчивость, самостоятельность, инициативность.

3. Соревновательный метод используется как в относительно элементарных формах (способ стимулирования интереса и активизации занимающихся при выполнении отдельного упражнения на занятиях), так и в самостоятельном виде в качестве контрольно-зачетных или официальных спортивных соревнований. Основная черта соревновательного метода — сопоставление сил занимающихся в условиях упорядоченного соперничества за первенство или высокое достижение.

4. Словесные и сенсорные методы предполагают широкое использование слова и чувственной информации. Благодаря слову можно сообщать необходимые знания, активизировать и углубить восприятие, поставить задание и сформулировать отношение к нему учащихся, можно руководить процессом выполнения задания, анализировать и оценивать результаты, корректировать поведение занимающихся.

Вывод. Волейбол в целом улучшает точность движений в пространстве, развивается способность быстро принимать решение в неожиданной ситуации при лимите времени. Спортсмен во время игры может развить работу любой мощности. Все это способствует улучшению аэробной и анаэробной производительности организма. Однако главное здесь — необходимость срочно решать ситуационные задачи: быстро проанализировать сложившуюся в игре обстановку, найти оптимальное действие и довести его до конца. Причем нагрузки в основном определяются не мышечной интенсивностью, а быстротой мышления. Утомление замедляет решение задач или приводит к ошибкам.

Итак, волейбол — сложнейшая игра и требования, предъявляемые к волейболистам, очень высокие. Методика проведения занятий разнообразна и многогранна. Следует отметить, что практический курс обучения в нашем вузе не только решает поставленные задачи, но и четко дозирует тренировочные и соревновательные нагрузки с помощью разработанной методики и модели учебно-тренировочного процесса.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Железняк Ю. 120 уроков по волейболу [Текст] / Железняк Ю. — М.: Физкультура и спорт, 1965. — 192 с.
2. Хапко В. Е. Совершенствование мастерства волейболистов [Текст] / В. Е. Хапко, В. Н. Маслов. — К., «Здоровье», 1990. — 170 с.
3. Кармушин Ю. М. Теория и методика физической литературы [Текст] / Кармушин Ю. М. — М.: ФАИР, 2007. — 154 с.
4. Холодов Н. К. Теория и методика физического воспитания и спорта [Текст] / Холодов Н. К. — М.: Издательский центр «Академия», 2000. — 480 с.
5. Фурманов А. Г. Волейбол [Текст] / А. Г. Фурманов, Д. М. Болдырев. — М.: Физкультура и спорт, 1983. — 91 с.
6. Чехов О. Основы волейбола [Текст] / Чехов О. — М.: Физкультура и спорт, 1979. — 205 с.

Получено 29.06.2010

Д. С. СИНЕНКО, А. С. ПІДНЕБЕСНИЙ
МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ ЗАНЯТЬ З ВОЛЕЙБОЛУ ЗІ СТУДЕНТАМИ
ВІДДІЛЕННЯ СПОРТИВНОГО УДОСКОНАЛЕННЯ
Донбаська національна академія будівництва і архітектури

У статті розглянуто особливості методики фізичної підготовки студентів у відділенні спортивного удосконалення, показана необхідність її удосконалення. Розкрита роль та зміст особливостей підвищення ефективності навчального процесу підготовки студентів до змагальної діяльності.
волейбол, фізичне виховання, методика, засоби, підготовка

D. S. SINENKO, A. S. PODNEBESNY
TEACHING METHODS OF VOLLEYBALL CLASSES WITH STUDENTS OF SPORT
PERFECTION GROUPS
Donbas National Academy of Civil Engineering and Architecture

The paper attacks the peculiarities of the physical training teaching methods in a sport perfection group; the necessity of its improvement has been exposed. The function and peculiarity contents, efficiency improvement of the students' training for future competitions have been revealed.
volleyball, physical training, teaching method, means, training

УДК 34 (477)

О. О. БОНДАРЕНКО, Р. В. РУДАКОВ
Донбаська національна академія будівництва і архітектури

МАТЕРІАЛЬНІ ТА ПРОЦЕСУАЛЬНІ АСПЕКТИ АНТИКОРУПЦІЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Визначено позитивні заходи щодо запобігання та протидії корупції діючого законодавства. Розглянуто проблемні аспекти антикорупційного законодавства України. Обґрунтовано необхідність вдосконалення правового регулювання корупційних правопорушень.

корупція, відповідальність, правопорушення, службова діяльність, постанова, притягнення, юридична особа, злочин, кодекс, зловживання

11 червня 2009 року Верховною Радою України прийнято Закони України «Про засади запобігання та протидії корупції» (далі — Закон 1), «Про відповідальність юридичних осіб за вчинення корупційних правопорушень» (далі — Закон 2) та «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення» (далі — Закон 3).

На законодавчому рівні визначено заходи щодо запобігання та протидії корупції, участь у них громадськості, відповідальність за корупційні правопорушення. Насамперед визначимось з поняттям «корупція» (від лат. *corruptio* — «підкуп», «продажність») — поняття, яке традиційно використовується для визначення діянь службової особи, яка використовує свої владні (посадові) повноваження з метою отримання особистої вигоди, які суперечать правовим нормам і морально-етичним цінностям.

Мета роботи полягає в огляді та узагальненні правових норм цих Законів та законодавчої регламентації проблем антикорупційного законодавства.

Слід зазначити, що усунуто «помилку» законодавця, коли Законом України від 03.03.2005 р. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо боротьби з корупцією» із санкцій статей 7—11 Закону України від 05.10.1995 р. «Про боротьбу з корупцією» було вилучено таке стягнення, як «звільнення з посади чи інше усунення від виконання функцій держави» та залишено як стягнення лише застосування штрафу, що створило сприятливі умови для розвитку корупції у всіх ланках державної влади і суспільного життя. Адже корупціонер залишався при посаді і, відповідно, при владі, лише сплачуючи штраф у розмірі 20 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Тепер відповідно до ст. 19 Закону 1 особа, щодо якої винесено постанову про притягнення як обвинуваченої у вчиненні злочину у сфері службової діяльності або складено протокол про вчинення адміністративного корупційного правопорушення, підлягає відстороненню від виконання повноважень, а особа, яку притягнуто до кримінальної або адміністративної відповідальності за корупційне правопорушення, підлягає звільненню з відповідної посади у триденний строк з дня набрання рішенням суду законної сили. Про звільнення особи з посади у зв'язку з притягненням до відповідальності за корупційне правопорушення роботодавець у триденний строк письмово повідомляє суд, який постановив обвинувальний вирок, та спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади з питань державної служби.

Закони, що розглядаються, установлюють і інші позитивні заходи щодо запобігання та протидії корупції. Так,

- визначено більш повний перелік суб'єктів відповідальності за корупційні дії;
- підвищено міру стягнення або покарання за корупційні правопорушення;
- встановлено кваліфікаційні ознаки об'єктивної сторони корупційного правопорушення, за яки-

ми відрізняються корупційні адміністративні правопорушення від злочинів у сфері службової діяльності юридичних осіб приватного права та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг тощо.

Разом з тим, виникають певні сумніви щодо доцільності норм, які встановлюють і регламентують відповідальність юридичних осіб, передбачені Законом 2. Насамперед, законодавець не визначився щодо загальноприйнятого в теорії права і закріпленого в Конституції України виду юридичної відповідальності, тобто, яка саме настає відповідальність юридичної особи за вчинення корупційних правопорушень: цивільно-правова, кримінальна, адміністративна, дисциплінарна чи господарсько-правова?

Аналіз норм вказаного Закону щодо видів стягнень (ст. 2), підсудності справ стосовно юридичних осіб (ст. 11), скорочених строків (15 днів) розгляду справ, порядку оскарження постанови у справі стосовно юридичної особи (ст. 18), строку і порядку розгляду апеляційної скарги (ст. 20) та інші умови притягнення до відповідальності юридичних осіб дає підстави вважати, що є певні ознаки адміністративної відповідальності. Іншими словами, матеріальні та процесуальні норми Закону 2 носять усі ознаки адміністративної відповідальності.

Але підприємство, організація, установа як юридична особа, на нашу думку, не можуть скоїти правопорушення ні умисно, ні з необережності. Адміністративне правопорушення здійснюється виключно фізичними особами. Отже, чи не призведе застосування відповідальності юридичних осіб до уникнення відповідальності конкретної винної особи? Та чи не буде відповідальність юридичної особи засобом недобросовісної конкуренції підприємств, особливо сфери малого і середнього бізнесу?

Таким чином, застосування адміністративної відповідальності до юридичних осіб, на наш погляд, є недоцільним.

Далі, щодо визначення законодавцем складів злочинів, за вчинення яких службовими особами юридичної особи настає відповідальність юридичної особи. Аналізуючи склад злочинів, передбачених статтями 364, 365, 368 Кримінального кодексу України, виникає питання, чи справді зловживання владою або службовим становищем (ст. 364 КК), перевищення влади або службових повноважень (ст. 365 КК), одержання хабара (ст. 368 КК) можуть вчинити службові особи юридичних осіб приватного права? На нашу думку, важко усвідомити, щоб службовій особі юридичної особи приватного права давали хабара за виконання чи невиконання будь-якої дії в інтересах того, хто дає хабара, тобто в інтересах цієї ж юридичної особи приватного права, в якій працює службова особа.

Підсумовуючи викладене, на наш погляд, юридичні особи не повинні нести таку відповідальність. Вважаємо, що для юридичних осіб достатньо передбачено відповідальності у вигляді фінансових та адміністративно-господарських санкцій, встановлених Господарським кодексом України (ст. 239) та іншими законами України.

Як свідчить практика застосування антикорупційного законодавства, найбільшої шкоди завдають злочини, які вчиняються посадовими особами органів влади та управління, котрі наділені відповідними адміністративними важелями впливу. Найхарактернішими серед них є зловживання службовим становищем, отримання хабарів при виділенні земельних ділянок та видачі актів на землю, сприяння у вирішенні питань про закриття виконавчих проваджень, за не проведення перевірок та не порушення кримінальних справ тощо [6].

Викладені міркування дозволяють сформулювати такі припущення. Щоб подолати таке негативне явище, як корупція, необхідно привести до відповідності чинне законодавство. Адже, якщо воно містить низку протиріч, то це відкриває різні можливості для маніпулювання спірними нормами закону. Поряд з тим слід підвищувати рівень виконання судових рішень, від чого залежить ефективність захисту прав громадян.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Господарський кодекс України: за станом на 16 січня 2003р. [Текст] // Офіційний вісник України. — 2003. — № 11. — Ст. 44 (з подальшими змінами та доповненнями).
2. Кримінальний кодекс України [Текст] // Відомості Верховної Ради України. — 2001. — № 25–26. — Ст. 131.
3. Закон України "Про засади запобігання та протидії корупції" [Текст] // Відомості Верховної Ради України. — 2009. — № 45. — Ст. 691
4. Закон України «Про відповідальність юридичних осіб за вчинення корупційних правопорушень» [Текст] // Відомості Верховної Ради України. — 2009. — № 45. — Ст. 692.

5. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення» [Текст] // Відомості Верховної Ради України. — 2009. — № 46. — Ст. 699.
6. Косюта М. Корупція, як ракова пухлина, роз'їдає суспільство [Текст] / М. Косюта // Юридичний вісник України. — 2010. — № 10(766). — 5 с.

Отримано 01.07.2010

О. А. БОНДАРЕНКО, Р. В. РУДАКОВ
МАТЕРИАЛЬНЫЕ И ПРОЦЕССУАЛЬНЫЕ АСПЕКТЫ АНТИКОРРУПЦИОН-
НОГО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА

Донбасская национальная академия строительства и архитектуры

Отмечены положительные меры по предупреждению и противодействию коррупции действующего законодательства. Рассмотрены проблемные аспекты антикоррупционного законодательства Украины. Обоснована необходимость усовершенствования правового регулирования коррупционных правонарушений.

коррупция, ответственность, правонарушение, служебная деятельность, постановление, привлечение, юридическое лицо, преступление, кодекс, злоупотребление

О. О. BONDARENKO, R. V. RUDAKOV
MATERIAL AND JUDICIAL PROCEDURE ASPECTS OF ANTI – CORRUPTION
LEGISLATION

Donbas national academy of civil engineering and architecture

The positive measures anti-corruption legislation prevention have been determined. Considered the problematic aspects of anti-corruption legislation of ukraine have been considered. The necessity of improvement of the legal regulation of corruption offences has been proved.

corruption, responsibility, offense, official activity, decision, oath, legal person, crime, code, abuse ty, decision, involving a legal person, the offense coole, abuse

УДК 691.34.41

П. К. ГУДКОВ^а, С. Ю. ТАРАСОВА^а, Е. А. ЖУКОВА^б, А. Д. ЖУКОВ^б

^аВсероссийская государственная налоговая академия, ^бМосковский государственный строительный университет

ПОЗИТИВНАЯ АГРЕССИЯ ТЕХНИЧЕСКИХ СПЕЦИАЛИСТОВ

Агрессивность уже давно стала не только чертой носящей негативный оттенок, но также чертой, характеризующей активную жизненную позицию. Целью работы являлось изучение гендерных аспектов агрессивного поведения у представителей технической специальности.

позитивная агрессия, гендерные аспекты, технические специалисты

Жизнь в современном, крупном мегаполисе подразумевает в той или иной степени проявление агрессивного поведения. При этом, под агрессивным поведением, мы подразумеваем не только физическое насилие, но и так называемое «напористое поведение», деструктивную и конструктивную агрессию, ту агрессию, которое общество отталкивает, и ту, которую принимает (Э. Фромм). Проблема агрессивного поведения активно используется и в средствах массовой информации, как зеркале современного общества. Сериалы, передачи, новости пестрят подобным содержанием как прямым физическим насилием, так и «напористым поведением». Для многих людей современная жизнь течет под лозунгом «Жизнь — это борьба, либо ты, либо тебя», в соответствии с которым люди строят свое поведение как в области профессиональной деятельности, так и в личной жизни.

Целью нашей работы является изучение гендерных аспектов агрессивного поведения у людей технической специальности (студенты 4 курса МГСУ—МИСИ).

Основные гипотезы: будут выявлены связи между уровнем агрессивности и полом; будут обнаружены гендерные стереотипы образа мужчины и женщины.

Основные задачи:

- выявление гендерных стереотипов образа мужчины и женщины;
- изучение цветовых предпочтений представителей технической специальности;
- объектом нашего исследования выступает агрессивное поведение и гендерные стереотипы.

Предмет: особенности агрессивного поведения и гендерных стереотипов у людей технической специальности.

Выборку составили: мужчины и женщины от 20—22 лет, являющиеся студентами технической специальности МГСУ—МИСИ, в количестве 13 человек (2 женщины и 11 мужчин).

Описание композиции методик.

Я-структурный тест Гюнтера Аммона (ISTA) представляет собой стандартный перечень, включающий 220 утверждений, которые оцениваются испытуемыми как верные или неверные по отношению к ним, и призваны погрузить испытуемого в воображаемую ситуацию, в которой могут проявиться неосознаваемые тенденции его Я. Вопросы перечня затрагивают самочувствие, настроение, особенности эмоциональных переживаний и поведения в различных жизненных ситуациях. Фактически испытуемому предлагается оценить себя и свое поведение в пространстве воображаемых обстоятельств, заданных тестовыми утверждениями.

Конструкция теста отражает теоретические представления о структуре и особенностях развития центральных Я-функций.

ISTA состоит из 18 шкал, объединенных в 6 отдельных блоков. Каждый из блоков описывает деятельность одной из 6-ти центральных Я-функций: Агрессия, Тревога-Страх, Внешнее Я-отграничение, Внутреннее Я-отграничение, Нарциссизм, Сексуальность.

Каждая из этих функций описывается тремя отдельными шкалами, позволяющими оценить степень выраженности конструктивной, деструктивной и дефицитарной составляющей этих центральных личностных образований.

Данный тест был выбран нами для выявления агрессивных тенденций, так как он позволяет целостно исследовать и описать структуру личности (Г. Аммон, 1996).

Тест руки был создан американским психологом Э. Вагнером. Это методика, которая может быть использована как традиционный клинический инструмент для выявления существенных потребностей, мотивов, конфликтов личности, а также в силу своих конструктивных особенностей он позволяет надежно прогнозировать и качественно оценивать такое специфическое свойство личности, как открытое агрессивное поведение. В теоретическом обосновании «теста Руки» его автор исходил из положения о том, что филогенетически сложившаяся ситуация значения для человеческой жизни функций руки определяет ее непосредственное вовлечение во внешнюю активность человека. Тест представляет собой 9 карточек с изображением кисти человеческой руки в различных положениях.

Методика — контрольный список прилагательных. Данная методика направлена на выявление у испытуемых представлений о том, какими, на их взгляд, являются большинство мужчин и большинство женщин. В последующем эти представления будут интерпретироваться нами как современные гендерные стереотипы.

Восьмицветовой тест Люшера. Тест Люшера основан на предположении о том, что выбор цвета отражает нередко направленность испытуемого на определенную деятельность, настроение, функциональное состояние и наиболее устойчивые черты личности.

Характеристика цветов (по Максусу Люшеру) включает в себя 4 основных и 4 дополнительных цвета.

Основные цвета:

- 1) синий — символизирует спокойствие, удовлетворенность;
- 2) сине-зеленый — чувство уверенности, настойчивость, иногда упрямство;
- 3) оранжево-красный — символизирует силу волевого усилия, агрессивность, наступательные тенденции, возбуждение;
- 4) светло-желтый — активность, стремление к общению, экспансивность, веселость.

При отсутствии конфликта в оптимальном состоянии основные цвета должны занимать преимущественно первые пять позиций.

Дополнительные цвета: 5) фиолетовый; 6) коричневый, 7) черный, 8) нулевой (0). Символизируют негативные тенденции: тревожность, стресс, переживание страха, огорчения. Значение этих цветов (как и основных) в наибольшей степени определяется их взаимным расположением, распределением по позициям, что будет показано ниже.

В результате количественного и качественного анализа методики КПС нами были выявлены следующие тенденции.

1. Мужчины данной выборки более склонны приписывать своему полу такие качества как робость, самодостаточность, сухость, сдержанность, пессимистичность, педантичность, конфликтность и др. Обобщив, можно сказать, что в целом мужчины данной выборки приписывают своему полу такие качества, которые считаются в обществе исконно мужскими.

2. Также, следует отметить, что женскому полу мужчины приписывают такие качества как тревожность, незащищенность, мечтательность, что также является традиционными женскими качествами.

3. Мужчины в одинаковой степени приписывают обоим полам такие качества, как требовательность, стеснительность, слабость, любознательность.

Увеличив нашу выборку до 29 человек (16 мужчин и 13 женщины), мы сравнили 2 выборки по данным характеристикам. В результате было выявлено статистически значимое различие по параметрам *незащищенность, беспомощность и беспокойность* ($p = 0,03; 0,01; 0,03$ соответственно). Данные черты являются чертами, относящиеся к страху-тревоги, которые традиционно приписывают женщинам, что и было подтверждено выше.

Следует отметить, что эти результаты во многом схожи с результатами проводимого нами исследования в 2009 году.

Анализируя результаты по методике ISTA, нами не было выявлено статистически значимых различий Я-структурных функций между полами. Таким образом, можно сказать, что у данной выборки не было выявлено закономерности распределения агрессивных характеристик. Другими словами данные характеристики не зависят от пола респондентов.

Усреднив результаты можно сказать, что наибольший бал по всем Я-структурным функциям — по параметру конструктивности. Т. е., если рассматривать конкретно агрессивность, то в среднем студенты данной выборки обладают нормальным уровнем конструктивной агрессии, способствующей успешной адаптации в жизни, способности конструктивно отстаивать свое мнение и обладание тем, что в современном обществе называется напористостью. Низкие баллы — по критерию дефицитарной и деструктивной агрессии, что говорит о стремлении к неконфликтному разрешению каких-либо проблем, некоему уважению к другим людям и к отсутствию склонности к разрушению контактов с другими людьми, а также некоторому отгораживанию себя от общества.

В результате проведения теста руки можно сказать, что в среднем у респондентов преобладает достаточно низкий уровень физической агрессии.

Обобщив и усреднив полученные результаты, можно выделить следующее:

1. Мужчинам данной выборки более свойственно приписывать своему полу черты агрессивности, а женщинам — черты страха-тревоги, что считается в нашем обществе нормой.

2. В среднем, мужчины и женщины данной выборки получили более высокие баллы по конструктивным характеристикам, что также считается нормой в современном обществе.

3. Низкий уровень физической агрессии в купе с высоким баллом по параметру конструктивная агрессия говорит об умении вести конструктивный диалог без применения физической силы, об умении цивилизованно отстаивать свою точку зрения и налаживать социальные контакты.

Выводы: агрессивность, уже давно стала не только чертой, носящей негативный оттенок (деструктивная агрессия), но также чертой, характеризующие активную жизненную позицию (конструктивная агрессия). От ее выраженности зависит значительная часть успешности адаптации человека в обществе (социальные контакты, умение отстаивать свои убеждения и т. п.), что прямым образом отражается не только на личной жизни, но и в профессиональной деятельности человека.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Базыма Б.А. Цвет и психика: [моногр.] / Базыма Б.А.; Харьк. гос. акад. культуры. — Х: ХДАК, 2001. — 172 с.
2. Очерки динамической психиатрии. Транскультуральное исследование [Текст] / [под ред. М.М. Кабанова, Н.Г. Незнанова]. — СПб: Институт им. В.М. Бехтерева, 2003. — 438 с.
3. Роршах Г. Психодиагностика. Методика и результаты диагностического эксперимента по исследованию восприятия (истолкование случайных образов) [Текст] / Роршах Г.; [пер. с нем. В.И. Николаева]. — М.: Когито-Центр, 2003. — 336 с.
4. Чалдини Р. Социальная психология. Пойми других, чтобы понять себя. Агрессия [Текст] / Чалдини Р. — СПб.: Прайс-ЕВРОЗНАК, 2002. — 256 с.
5. Чалдини Р. Социальная психология. Пойми других, чтобы понять себя. Влияние [Текст] / Чалдини Р. — СПб.: Прайс-ЕВРОЗНАК, 2002. — 336 с.

Получено 01.07.2010

П. К. ГУДКОВ^а, С. Ю. ТАРАСОВА^а, Е. А. ЖУКОВА^б, А. Д. ЖУКОВ^б

ПОЗИТИВНА АГРЕСИЯ ТЕХНІЧНИХ ФАХІВЦІВ

^аВсероссийська державна податкова академія, ^бМосковский державний будівельний університет

Агресивність вже давно стала не лише рисою, що носить негативний відтінок, але так само рисою, що характеризує активну життєву позицію. Метою роботи було вивчення гендерних аспектів агресивної поведінки у представників технічної спеціальності.
позитивна агресія, гендерні аспекти, технічні фахівці

P. K. GUDKOV^a, S. YU. TARASOVA^a, YE. A. ZHUKOVA^b, A. D. ZHUKOV^b

POSITIVE AGGRESSION OF TECHNICAL EXPERTS

^aAll-Russian State Taxation Academy, ^bMoscow State Civil Engineering University

Aggressiveness has already become not only a human characteristic feature but it has also been a trait characterising an active position of life. The purpose of the paper has been the study of gender aspects of aggressive behaviour in the technical speciality specimen.
positive aggression, gender aspects, technical experts

ЗМІСТ

ФУНДАМЕНТАЛЬНІ ТА ІНЖЕНЕРНІ ПРОБЛЕМИ БУДІВНИЦТВА І АРХІТЕКТУРИ

БЛИЗНЮК Т. В., ШИЛІН І. В., ГРИЦУК Ю. В. Розробка алгоритму врахування схеми навантаження при визначенні надійності аеродромного покриття	164
БУЗНІКОВА А. Ю., ХУДОКОРМОВА Л. В., САВЕЛЬЄВА Р. І., СКРИННІКОВА Н. О., БАЛЮБА І. Г., КУЗНЕЦОВ С. Г., НАМІНАС З. О. Сканування замкнутого контура, розташованого в площині загального положення	168
НЄШЕВА О. О., НОСАНОВ М. І., ТИМЧЕНКО В. І., РОМАНОВА Т. І. Медичний портативний світлодіодний світильник	172
АННЕНКОВА М. В., АЛТУНІН С. Г. Техніка безпеки при виконанні робіт методом промислового альпінізму	175
СКЛЯР А. В., МОХНИЦЬКИЙ А. С., ЗАХРЯПІН А. А. Інгібуюча активність екстрактів з пряно-ароматичної і лікарської сировини в окисненні жирів тваринного походження	178
РОДРИГ КАКПО, РОМАНОВА О. В. Вибірковість дії біологічно активних сполук у залежності від генотипу рослин і зовнішнього середовища	181

ЕКОНОМІЧНІ І ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ

ГОРЧИНСЬКА В. В., ДОЛГАЛЬОВА О. В. Стартап як стадія реалізації підприємницького потенціалу	184
ЛАВРИЩЕВА М. В. Підвищення ефективності роботи кадрового потенціалу в системі стратегічного планування діяльності органів державного управління	188
ПРИХОДЬКО Д. О. «Буд—інвест—протект» — інноваційна сітьова модель управління ресурсами замовника будівельного проекту	191
ТИМОШКО О. О., ТАРХАНОВА Н. О., НОРКІНА Т. П. Ринок житла в Україні: проблеми і перспективи	194

СОЦІОГУМАНТАРНІ ПРОБЛЕМИ В ТЕХНІЧНОМУ ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

СЕВЕРИЛОВА П. В., ГУЛЯЄВА Є. О. Формування історіософських поглядів в давньої Київської книжності	197
ПЕТУНІНА А. І., БОКЛАГ С. М. «Культура» поведінки сільських активістів у 1932–1933 рр. очима селян	200
РОДИГІН І. О., КОВАЛЬОВА Н. О. Внесок Донбаської національної академії будівництва і архітектури в культурну спадщину Донбасу	203
ЧЕБОТАРЬОВА Е. М., КОЛЬЦОВА Л. М. Народовольці українського походження в російському революційно-визвольному Русі	205
В'ЯЗОВСЬКА А. В., СТАСЕНКО С. О. Філософські основи сенсорної архітектури	208
КОВАЛЕНКО О. С., БАБЕНКО В. М. Філософські мотиви поеми Данте «Vita Nuova»	211
МАКСИМЕНКО Х. М. Актуальні проблеми геронтопсихології	214
ГОРБАЧЕНКОВА Л. К., ЛОПАТІНА А. С., ГРИЦУК О. В. Емоційне вигорання як особистісна деформація професіонала	217
ГРИЦУК О. В., СКЛЯРЕНКО О. М., ПОДЛЕСНИЙ Р. В. Проблема подолання емоційного вигорання у вчителів	220
СТУПАК С. М. Вплив музики на дітей пренатального періоду	223
АННЕНКОВА М. В., ІВАНОВ Д. С. Кабінет психологічного розвантаження — необхідність будь-якого підприємства	226
ПЕРИСТА А. Л., БАБЕНКО В. М. Проблема суїциду в сучасних релігіях	229
НОВОШИЦЬКА К. І., ГЛАДУШКО Т. В., НАЗАР Р. М. Мовна політика в Україні	232

АТАНОВА Г. Ю., ПОЗНАНСЬКА В. Д. Термінологічна лексика та професіоналізми в сучасному професійному мовленні	235
ЯНУС ЗІЯД, ШКУТ Л. Й. Внутрішній стан і чуттєвість суб'єкта: способи його вираження в російській мові	238
СТРЕЛКОВА Е. В., ТОККО Н. І. Вплив пуристів на сучасну мовну ситуацію	241
НІКУЛІНА О. І., ЦИПКІН Е. І. Російська тема в ранній новелістиці Томаса Манна	244
СМИРНОВА К. Є., ЛУКАШЕВСЬКИЙ Є. С. Колонізаційна політика Г. О. Потьомкіна-Таврійського у Причорномор'ї та Криму	247
КАЛМИКОВА Н. В., ЧЕРНИШОВА Л. І. Національний характер в романі Олеся Гончаря «Прапороносці»	250
ЯГУШКІНА В. А., УРСАНІ Н. М. Мотив сирітства у баладах Миколи Костомарова	253
ДЬОМІНА П. А., ЛАПІНІНА Н. М. «Злагідна муза» О. Т. Твардовського	256
ПОДВИГІНА Н. Б., ТИМОШЕНКО О. С. Тема війни у творчості О. Твардовського	259
СОШИНА Е. С., ЛАПІНІНА Н. М. Тема великої вітчизняної війни в поезії анни ахматової	262
ІГНАТЧЕНКО Є. С., КОВАЛЬОВА Л. В. «Немає в Росії сім'ї такої, де у пам'яті не залишились герої»	265
НАМАКШТАНСЬКИЙ Я. В., ЩОКІН Б. А., НАМАКШТАНСЬКА І. Є. Марія Башкирцева — французька художниця українського походження	268
ГВОЗДЕВА М. С., ЗАМЯТІНА В. В. Сучасні засоби оцінювання освітніх результатів з іноземної мови в початковій школі	271
САЗОНОВА І. С., КРЕНЬОВА І. В. Особливості навчання репетитивним видам мовної діяльності в рамках підготовки до єдиного державного іспиту	274
КОСТЮК А. А., САРРИ В. І., ПОПОВ М. І. Основи здорового способу життя студентів	277
СИНЕНКО Д. С., ПІДНЕБЕСНИЙ А. С. Методика проведення занять з волейболу зі студентами відділення спортивного удосконалення	280
БОНДАРЕНКО О. О., РУДАКОВ Р. В. Матеріальні та процесуальні аспекти антикорупційного законодавства	283
ГУДКОВ П. К., ТАРАСОВА С. Ю., ЖУКОВА Е. А., ЖУКОВ А. Д. Позитивна агресія технічних фахівців	286

СОДЕРЖАНИЕ

ФУНДАМЕНТАЛЬНЫЕ И ИНЖЕНЕРНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СТРОИТЕЛЬСТВА И АРХИТЕКТУРЫ

БЛИЗНЮК Т. В., ШИЛИН И. В., ГРИЦУК Ю. В. Разработка алгоритма учёта схемы нагружения при определении надёжности аэродромного покрытия	164
БУЗНИКОВА А. Ю., ХУДОКОРМОВА Л. В., САВЕЛЬЕВА Р. И., СКРЫННИКОВА Н. А., БАЛЮБА И. Г., КУЗНЕЦОВ С. Г., НАМИНАС З. А. Сканирование замкнутого контура, расположенного в плоскости общего положения	168
НЕШЕВА Е. О., НОСАНОВ Н. И., ТИМЧЕНКО В. И., РОМАНОВА Т. И. Медицинский портативный светодиодный светильник	172
АННЕНКОВА М. В., АЛТУНИН С. Г. Техника безопасности при выполнении работ методом промышленного альпинизма	175
СКЛЯР А. В., МОХНИЦКИЙ А. С., ЗАХРЯПИН А. А. Ингибирующая активность экстрактов из пряно-ароматического и лекарственного сырья при окислении жиров животного происхождения	178
РОДРИГ КАКПО, РОМАНОВА Е. В. Избирательность действия биологически активных соединений в зависимости от генотипа растений и внешней среды	181

ЭКОНОМИЧЕСКИЕ И ОРГАНИЗАЦИОННЫЕ АСПЕКТЫ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ПОЛИТИКИ

ГОРЧИНСКАЯ В. В., ДОЛГАЛЕВА Е. В. Стартап как стадия реализации предпринимательского потенциала	184
ЛАВРИЩЕВА М. В. Повышение эффективности работы кадрового потенциала в системе стратегического планирования деятельности органов государственного управления	188
ПРИХОДЬКО Д. А. «Строй—инвест—протект» — инновационная сетевая модель управления ресурсами заказчика строительного проекта	191
ТИМОШКО А. А., ТАРХАНОВА Н. А., НОРКИНА Т. П. Рынок жилья в Украине: проблемы и перспективы	194

СОЦИОГУМАНИТАРНЫЕ ПРОБЛЕМЫ В ТЕХНИЧЕСКОМ ВЫСШЕМ УЧЕБНОМ ЗАВЕДЕНИИ

СЕВЕРИЛОВА П. В., ГУЛЯЕВА Е. А. Формирование историософских взглядов в древней Киевской книжности	197
ПЕТУНИНА А. И., БОКЛАГ С. М. «Культура» поведения сельских активистов в 1932—1933 гг. в видении крестьян	200
РОДЫГИН И. О., КОВАЛЁВА Н. О. Вклад Донбасской национальной академии строительства и архитектуры в культурное наследие Донбасса	203
ЧЕБОТАРЕВА Е. М., КОЛЬЦОВА Л. М. Народовольцы украинского происхождения в российском революционно-освободительном движении	205
ВЯЗОВСКАЯ А. В., СТАСЕНКО С. А. Философские принципы сенсорной архитектуры	208
КОВАЛЕНКО О. С., БАБЕНКО В. М. Философские мотивы поэмы Данте «Vita Nuova»	211
МАКСИМЕНКО К. М. Актуальные проблемы геронтопсихологии	214
ГОРБАЧЕНКОВА Л. К., ЛОПАТИНА А. С., ГРИЦУК О. В. Эмоциональное выгорание как личностная деформация профессионала	217
ГРИЦУК О. В., СКЛЯРЕНКО О. Н., ПОДЛЕСНЫЙ Р. В. Проблема преодоления эмоционального выгорания у учителей	220
СТУПАК С. Н. Влияние музыки на детей в пренатальный период	223
АННЕНКОВА М. В., ИВАНОВ Д. С. Кабинет психологической разгрузки — необходимость любого предприятия	226
ПЕРИСТАЯ А. Л., БАБЕНКО В. М. Проблема суицида в современных религиях	229
НОВОШИЦКАЯ К. И., ГЛАДУШКО Т. В., НАЗАР Р. Н. Языковая политика в Украине	232

АТАНОВА Г. Ю., ПОЗНАНСКАЯ В. Д. Терминологическая лексика и профессионализмы в современной профессиональной речи	235
ЯНУС ЗИЯД, ШКУТ Л. И. Внутреннее состояние и чувство субъекта: способы его выражения в русском языке	238
СТРЕЛКОВА Э. В., ТОККО Н. И. Влияние пуристов на современную языковую ситуацию	241
НИКУЛИНА Е. И., ЦЫПКИН Э. И. Русская тема в ранней новеллистике Томаса Манна	244
СМИРНОВА Е. Е., ЛУКАШЕВСКИЙ Е. С. Колонизационная политика князя Г. А. Потемкина-Таврического в Причерноморье и Крыму	247
КАЛМЫКОВАН. В., ЧЕРНЫШОВА Л. И. Национальный характер в романе Олеса Гончара «Знаменосцы»	250
ЯГУШКИНА В. А., УРСАНИ Н. Н. Мотив сиротства в балладах Николая Костомарова	253
ДЕМИНА П. А., ЛАПЫНИНА Н. Н. «Уживчивая муза» А. Т. Твардовского	256
ПОДВИГИНА Н. Б., ТИМОШЕНКО О. С. Тема войны в творчестве А. Твардовского	259
СОШИНА Е. С., ЛАПЫНИНА Н. Н. Тема великой отечественной войны в поэзии Анны Ахматовой	262
ИГНАТЧЕНКО Е. С., КОВАЛЕВА Л. В. «Нет в России семьи такой, где б не памятен был свой герой»	265
НАМАКШТАНСКИЙ Я. В., ЩОКИН Б. А., НАМАКШТАНСКАЯ И. Е. Мария Башкирцева – французская художница украинского происхождения	268
ГВОЗДЕВА М. С., ЗАМЯТИНА В. В. Современные средства оценивания образовательных результатов по иностранному языку в начальной школе	271
САЗОНОВА И. С., КРЕНЕВА И. В. Особенности обучения рецептивным видам деятельности в рамках подготовки к единому государственному экзамену	274
КОСТЮК А. А., САРРЫ В. И., ПОПОВ М. И. Основы здорового образа жизни студентов	277
СИНЕНКО Д. С., ПОДНЕБЕСНЫЙ А. С. Методика проведения занятий по волейболу со студентами группы спортивного совершенствования	280
БОНДАРЕНКО О. А., РУДАКОВ Р. В. Материальные и процессуальные аспекты антикоррупционного законодательства	283
ГУДКОВ П. К., ТАРАСОВА С. Ю., ЖУКОВА Е. А., ЖУКОВ А. Д. Позитивная агрессия технических специалистов	286

CONTENTS

FUNDAMENTAL AND ENGINEERING PROBLEMS OF CIVIL ENGINEERING AND ARCHITECTURE	
BLIZNYUK T. V., SHILIN I. V., GRITSUK YU. V. Algorithm development with regard to load diagram at determination of airfield pavement reliability	164
BUZNIKOVA A. YU., KHUDOKORMOVA L. V., SAVELYEVA R. I., SKRYNNIKOVA N. A., BALLYUBA I. G., KUZNETSOV S. G., NAMINAS Z. A. Scanning of closed contour located in general position plane	168
NESHEVA O. O., NOSANOV M. I., TIMCHENKO V. I., ROMANOVA T. I. Medical portable light emitting diode lamp	172
ANNENKOVA M. V., ALTUNIN S. G. Safety engineering at work execution by industrial mountaineering method	175
SKLYAR A. V., MOKHNITSKY A. S., ZAKHRYAPIN A. A. Inhibitory activity of extracts from spicy and aromatic compounds at animal fat oxidation	178
RODRIGUES KAKPO, ROMANOVA E. V. Action selectivity of bioactive connections depending on plants genotype and external environment	181
ECONOMIC AND ORGANIZATIONAL ASPECTS OF PUBLIC POLICY	
GORCHYNSKA V. V., DOLGALEVA O. V. Startup as the implementation phase of the entrepreneurial potential	184
LAVRYSHCHEVA M. V. Personnel potential enhancement of efficiency in strategic planning system of state administration organs	188
PRYHODKO D. A. «Stroy—invest—protekt» is an innovative network model of resource management of a structural design customer	191
TYMOSHKO A. A., TARKHANOVA N. A., NORKINA T. P. Housing market in Ukraine: problems and prospects	194
SOCIAL AND HUMANITARIAN PROBLEMS AT A TECHNICAL HIGHER EDUCATIONAL ESTABLISHMENT	
SEVERILOVA P. V., GULYAEVA E. A. Formation of historiophilic views in papers of ancient Kyivan scribes	197
PETUNINA A. I., BOKLAG S. M. Ethical standards of village activists in 1932–1933 via recollections of peasantry	200
RODYGIN I. O., KOVALYOVA N. O. Contribution of Donbas National Academy of Civil Engineering and Architecture to Donbas cultural heritage	203
CHEBOTARYEVA E. M., KOLTSOVA L. M. Members of «people's freedom» society of Ukrainian origin in Russian Revolutionary liberation movement	205
VIAZOVSKA A. V., STASENKO S. A. Philosophical principles of sensory architecture	208
KOVALENKO O. S., BABENKO V. M. Philosophies of the Dante's poem «Vita Nuova»	211
MAKSIMENKO K. M. Urgent Problems of Geriatric Psychology	214
GORBACHENKOVA L. K., LOPATINA A. S., GRITSUK O. V. Emotional Burnout as a Personal Deformation of a Professional	217
GRITSUK O. V., SKLYARENKO O. N., PODLESNY R. V. Overcoming Emotional Burnout of Teachers	220
STUPAK S. M. Musical Effect on Prenatal Children	223
ANNENKOVA M. V., IVANOV D. S. Psychological unloading room as the necessity of any enterprise	226
PERISTAYA A. L., BABENKO V. M. Suicide problem in contemporary religions	229
NOVOSHITSKA K. I., GLADUSHKO T. V., NAZAR R. M. Language policy in Ukraine	232

ATANOVA G. YU., POZNANSKAYA V. D. Terminological and professional vocabulary in contemporary professional speech	235
JANUS ZIYAD, SHKUT L. I. Subject's intrinsic state and feeling: The ways of his expression in russian	238
STRELKOVA E. V., TOKKON. I. Purism influence to present-day language situation	241
NIKULINA E. I., TSYPKIN E. I. Russian theme in Thomas Mann's early short-stories	244
SMIRNOVA K. E., LUKASHEVSKY E. S. Colonization policy of prince G. A. Potemkin-Tavrichesky on the black sea coast and Crimea	247
KALMYKOVA N. V., CHERNYSHOVA L. I. National character in the Oles Gonchar's novel «Standard-bearers»	250
YAGUSHKINA V. A., URSANIN N. N. Orphanage theme in the ballads of Nikolay Kostomarov	253
DEMINA P. A., LAPYNINA N. M. «Easy to get on with muse» by A. T. Tvardovsky	256
PODVIGINA N. B., TIMOSHENKO O. S. Great patriotic war theme in A. Tvardovsky's works	259
SOSHINA E. S., LAPYNINA N. M. Great patriotic war theme in poetry of Anna Akhmatova	262
IGNATCHENKO E. S., KOVALYOVA L. V. «There is no such family in russia where not a hero memorable was»	265
NAMAKSHTANSKY YA. V., SHCHOKIN B. A., NAMAKSHTANSKAYA I. YE. Maria Bashkirtseva is french artist of ukrainian origin	268
GVOZDEVA M. S., ZAMYATINA V. V. Present-day means of foreign language knowledge assessment in primary school	271
SAZONOVA I. S., KRENYOVA I. V. Special features of teaching receptive kinds of activity within preparation to common national examination	274
KOSTYUK A. A., SARRY V. I., POPOV M. I. Bases of students' healthy mode of life	277
SINENKO D. S., PODNEBESNY A. S. Teaching methods of volleyball classes with students of sport perfection groups	280
BONDARENKO O. O., RUDAKOV R. V. Material and judicial procedure aspects of anti — corruption legislation	283
GUDKOV P. K., TARASOVA S. YU., ZHUKOVA YE. A., ZHUKOV A. D. Positive aggression of technical experts	286